

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

«Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы

АЛМАТЫ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

Филология және Көптілді білім беру институты
Институт филологии полиязычного образования
Institute of Philology and multilingual education

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

«Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы

Серия «Полиязычное образование и иностранная филология»

Series «Multilingual education and philology of foreign languages»

№ 1 (17)

2017

АЛМАТЫ

БАС РЕДАКТОР

Т.Т.АЯПОВА - ф.ғ.д., профессор

БАС РЕДАКТОР ОРЫНБАСАРЛАРЫ:

Асқарова С.А. – ф.ғ.к., доцент

Баданбекқызы З. – ф.ғ.к., доцент

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Абуов Ж.А. - ф.ғ.д., профессор

Мирзоев К.И. - ф.ғ.д., профессор

Мусаева К.С. - п.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУның профессоры

Букабаева Б..Е. - ф.ғ.к.

Кемелбекова З.А. - ф.ғ.к.

Али Али Шабан – PhD Каир (Египет)

Дэвис Брент – PhD (АҚШ)

Дэвид Ландис – PhD (АҚШ)

Фатима Шнан-Давен - PhD Экс-Марсель университеті (Франция)

Наср М.Ариф – PhD, Араб Эмириаты

Әлімсейіт Әбілғазы – ф.ғ.д., профессор Шыңжаң университеті филология институты (ҚХР)

Иноятова У.И. – п.ғ.д., Низами атындағы ТГПУ (Ташкент, Өзбекстан Республикасы)

Кенан Коч – PhD (Турция)

М. Яуманн – магистр (ФРГ) ДААД орталығы

НӨМІРГЕ ЖАУАПТЫ ТҰЛҒА:

Асқарова С.А. – ф.ғ.к., доцент

ЖАУАПТЫ ХАТШЫ:

Султанбекова С.С. - аға оқытушы

**Журнал Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігіне
12.02.2013 жылы тіркеліп, №13343-Ж куәлігі берілді.**

Шығарылу мерзімі жылына 4 рет. Периодичность 4 раза в год.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Т.Т. АЯПОВА - д.ф.н., профессор

ЗАМЕСТИТЕЛИ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

Асқарова С.А. – ф.ғ.к., доцент

Баданбекқызы З. – к.ф.н., доцент

СОСТАВ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Абуов Ж. А. -д.ф.н., профессор

Мирзоев К.И. - д.ф.н., профессор

Мусаева К.С. - к.п.н., профессор КазНПУ имени Абая

БукабаеваБ.Е. - к.ф.н.

Кемелбекова З.А. - к.ф.н.

Али Али Шабан - PhD Каир (Египет)

Дэвис Брент – PhD (США)

Дэвид Ландис – PhD (США)

Фатима Шнан–Давен - PhD Университета Экс-Марсель (Франция)

Наср М.Ариф – PhD, Арабские эмираты

Әлімсейіт Әбілғазы – д.ф.н., профессор Шинжанский институт филологии (КНР)

Иноятова У.И. – д.п.н., ТГПУ им Низами (Ташкент, Республика Узбекистан)

Кенан Коч – PhD (Турция)

М.Яуманн – магистр (ФРГ) Центр ДААД

ОТВЕТСТВЕННЫЙ ЗА ВЫПУСК ЖУРНАЛА:

Асқарова С.А. – ф.ғ.к., доцент

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Султанбекова С.С. - старший преподаватель

Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры и информации Республики Казахстан 12 февраля 2013 г. № 13343-Ж

Периодичность 4 раза в год.

EDITOR-IN-CHIEF

Tanat T. Ayapova - Doctor of Philological Sciences, Professor

EDITOR-IN-CHIEF'S ASSISTANTS:

Saule A. Askarova- Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

Zaure.Badanbekkyzy -Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

EDITORIAL STAFF:

Zhumagaly A.Abuov -Doctor of Philological Sciences, Professor

Knyaz I. Mirzoyev- Doctor of Philological Sciences, Professor

Kultay S. Musayeva- Candidate of Pedagogical Sciences, Professor

Bakhytkul E. Bukabayeva- Candidate of Philological Sciences

Zada A. Kemelbekova- Candidate of Philological Sciences

Ali Ali Shaban- PhD Kair (Egypt)

Davis Brent - PhD (USA)

David Landis- PhD (USA)

Fatima Shnah- Daven- PhD of Ex-Marseille University (France)

Nasr M. Arif- PhD, Executive Director of Dar al-Islam Institute (Arab Emirates)

Alimseyit Abilkazy- PhD, Professor of Jingjiang Institute of Phology (China)

Inoyatova U.I. – Doctor of Philological, Nizami TSPU (Tashkent, Uzbekistan Republic)

Kenan Koch- PhD (Turkey)

M. Yauman- Master Degree, DAAD center (Germany)

Saule A. Askarova is responsible for this issue.

EXECUTIVE SECRETARY:

Saulegul S. Sultanbekova- senior teacher

Journal is registered at the Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan

(Certificate № 13343-J) 2013, February 12

ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Г.Т. Окушева., А.А. Мулдагалиева О рациональных путях предупреждения и исправления ошибок в речи при обучении иностранным языкам.....

Ж.Қ. Жүнісова. А.Т. Абуова. Ағылшын тілін оқытуда мақал-мәтелдерді пайдалану әдістері.....

Tastemirova B.I., Smagulova A.S Modern methods of teaching English in Higher Education institutions.....

К. А. Жиреншина.¹, Б. Б. Тулеубаева, Использование песен на уроке немецкого языка.....

Елжанова М.Д. Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытудағы case- study әдісінің тиімділігі.....

Х.Карден .,Абуов Ж.А. Шетел тілін оқыту үрдісінде медиафильмдерді қолдану.....

L.E. Strautman,Sh.B. Gumarova Teaching English to the teachers of physics.....

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

Қ.Ә. Айсултанова Ұлттық идея – мәңгілік ел негізі.....

Rakhat Kh.A. Technical terminology of energy sphere as translational problem.....

Хусаин Р., Б.Қ.Қошқарбаева Мәдениетаралық қарым – қатынас барысында туындайтын өзекті мәселелерді шешу жолдары.....

Gumarova Sh.B., Baimuratova I.A., Sabyrbayeva N.K. General features of contrastive analysis of English and Kazakh languages for the purpose of teaching.....

ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS

Дәуренбек С.Б.,Кемелбекова З.А. Шетел тілін оқытуда жазбаша іскерлік қарым-қатынас мәтіндерінің лингвистикалық сипаттамалары.....

А.В.Казиева Экспрессивность как одна из возможностей воздействия на слушателя в научном тексте.....

Daurenbek Saule ., A.S. Dalabayeva Language and consciousness (an analysis of the book a. r. luria «language and consciousness»).....

Tuleubayeva B.B., Zhyrenshina K.A. Using authentic texts in the foreign language lessons.....

ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ
CULTURAL LINGUISTICS

Мулдағалиева А.А., К.Х.Жубанова. Болашақ мамандарды дайындау барысындағы патриотизм мен патриоттық тәрбие берудің маңыздылығы.....

ТІЛДЕРДІ ОҚЫТУДАҒЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІҢ РӨЛІ

РОЛЬ КОМПЕТЕНЦИЙ В ОБУЧЕНИИ К ЯЗЫКАМ

THE ROLE OF COMPETENCY IN LEARNING LANGUAGE

Разымхан С. Т., Сыздыкова З.Ж. Ағылшын тілі сабағында ЖОО студенттерінің әлеуметтік-мәдени құзіреттілігін қалыптастырудың ерекшеліктері.....

Бимбетова Г.А., Сыздыкова З.Ж., Болашақ шетел тілі мұғалімінің кәсіби құзіреттілігін қалыптастыру.....

Құдайберген А. Қ., Сыздыкова З.Ж. Ағылшын тілі сабағында тілдік құзіреттілікті қалыптастырудың ерекшеліктері.....

А. Б. Калжанова., Асқарова С.А. Шет тілін оқытуда студенттердің аудитивті құзіретін дамытудың тиімді жолдары.....

Ерболатқызы Ә., Ешімбетова З.Б. Студенттердің лингвомәдени құзіреттілігін дамытудың психологиялық алғы шарттары.....

Шенсізбай Е.А., Ешімбетова З.Б. Студенттердің мәдениетаралық құзіреттілігін қалыптастыру.....

Әбітай Д., Асқарова С.А. Үштілді білім беру жүйесінде оқытушы филологтың кәсіби коммуникативтік құзіреттілігін қалыптастыру.....

.

КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТІЛ ҮЙРЕТУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛАР
ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИЙ В ОБУЧЕНИИ К ЯЗЫКАМ
MULTILINGUAL EDUCATION AND INNOVATIONS IN LEARNING LANGUAGES

Shayakhmet A. Balanced children's bilingualism: theory and practice

A.A. Muldagalieva., G.T. Okusheva On the implementation of the trilingual model of education in Kazakhstan Universities.....

С. Б. Ибраимова., Асқарова С.А. Шетел тілін оқыту үрдісінде фонетикалық моделдеу технологиясын қолданудың тиімділігі.....

Ә.Б. Базарбаева., Убниязова Ш.А. Шетел тілін оқыту үрдісінде жобалау технологиясын қолданудың маңыздылығы.....

Р.Шакиржанқызы., Асқарова С.А. SMART технологиясы және оны қолданудың маңызы.....

Tuleubayeva B.B., Zhyrenshina K.A., Suttibaev N.A. Distance technology for learning foreign languages.....

А.Б.Искакова.,Убниязова Ш.А. Интернет ресурстар арқылы шеттілдік жазылымның интегративті тәсілін қолдану.....

Имандос Айзада., Аскарова С.А. Инновационные технологии в преподавании английского языка.....

Lomachenko N.L.,Sabyrbayeva N.K. Some ways of teaching free speaking at the lessons of the English language.....

УДК 378.02:37.016

МРНТИ 14.35.09

Г.Т. Окушева¹

*¹к.ф.н., доцент КазНУ им. аль-Фараби,
email: gulnarok.kz@gmail.com*

А.А. Мулдағалиева²

²к.ф.н., доцент КазНУ им. аль-Фараби

**О РАЦИОНАЛЬНЫХ ПУТЯХ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ
И ИСПРАВЛЕНИЯ ОШИБОК В РЕЧИ
ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ**

Аннотация

В статье рассматриваются пути исправления ошибок в процессе обучения иностранному языку. Тот факт, что учащиеся совершают ошибки, является неотъемлемой частью обучения человека. Наиболее рациональными способами исправления ошибок являются определение источника ошибки и поиск оптимального баланса между положительной и отрицательной обратной связью. Сущность современного подхода к обучению основана на идее, согласно которой студент должен учиться самостоятельно, а преподаватель обязан осуществлять управление его деятельностью, а именно мотивировать, организовывать, координировать, консультировать и контролировать. При предупреждении и исправлении ошибок в речи студентов целесообразно применять гибкий, индивидуальный подход.

Ключевые слова: психологические особенности, самооценка, эмпатия, мотивация, социокультурные стереотипы.

**СТУДЕНТТЕРДІҢ ШЕТ ТІЛІНДЕ СӨЙЛЕУ ҮДЕРІСІНДЕ
ЖІБЕРЕТІН ҚАТЕЛЕРДІ БОЛДЫРМАУ ЖӘНЕ ТҮЗЕТУ**

Г.Т. Окушева¹

¹ф.ғ.к., доцент, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

А.А. Мулдағалиева²

²ф.ғ.к., доцент, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ,

Аңдатпа

Мақала шет тіл оқыту үрдісінде кездесетін грамматикалық, лексикалық, фонетикалық қателерді түзетудің тиімді жолдарын қарастыру мәселелеріне арналады. Студенттердің шет тілінде сөйлеу барысында жіберген қателерін оқытушы психологиялық біліктілікпен, сыпайылықпен түзетуі әдістемелік тұрғыдан қалаулы шешім табуы керек. Бұл тәсіл студенттердің шет тілін оқуға деген қызығушылығын кемітпей арттыру жолына үлесін қосады. Оқытушының алдына қойған мақсаты заманауи тәсілдерді қолданып студенттердің өздері қателердің алдын алып және жіберілген қателерін өздері түзете білуге үйрету. Ең бастысы оқытушының міндеті: студенттердің

шет тілі біліктілігін көтеруге деген ынталарын арттыру, шет тілін оқыту үрдісінде жаңа технологияларды және тиімді әдістемені қолданып сабақтың деңгейін жақсарту.

Түйін сөздер: психологиялық қасиеттер, өзін-өзі бағалау, эмпатия, мотивация, әлеуметтік-мәдени стереотиптер.

ON THE PREVENTION AND CORRECTION OF LEARNER ERRORS IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION

G.T. Okusheva¹

¹candidate of philological sciences, docent, al-Farabi KazNU

A.A. Muldagalieva²

²candidate of philological sciences, docent, al-Farabi KazNU

Abstract

The paper considers the ways of error correction in foreign language learning process. The fact that learners make errors is an inalienable part of human learning. It is crucial to make a distinction between mistakes and errors. The most rational ways of error correction are determining the source of error and finding optimum between positive and negative feedback. The essence of modern approach to learning is based on the idea that a student should study independently, and the teacher's task is to manage his activities, namely, to motivate, organize, coordinate, advise and supervise. When preventing and correcting mistakes in students' speech, it is advisable to apply a flexible, individual approach.

Key words: psychological features, self-esteem, empathy, motivation, socio-cultural stereotypes.

Очередная ступень модернизации всех ступеней образования в Казахстане, предусматривающая внедрение трехязычной модели обучения, нацелена на подготовку выпускников, владеющих компетенциями, необходимыми, чтобы быть конкурентными, востребованными на рынке труда и способными успешно существовать в современной среде. Очевиден тот факт, что приобретение качественного образования и дальнейшее успешное продвижение по карьерной лестнице невозможно без знания иностранных языков. Знание языков предоставляет специалисту большие возможности, так как благодаря этому он может свободно получать необходимую информацию и знакомиться с последними достижениями мировой науки и современными технологиями.

В этой связи значительно возрастает роль и ответственность преподавателей, перед которыми ставится задача подготовки специалистов, владеющих иностранным языком на уровне международных стандартов, компетентных в области иноязычного профессионального общения, готовых к академической и социальной мобильности. Любые современные методики овладения языком будут безуспешными без участия преподавателей, функции которых претерпевают существенные изменения.

Если прежде преподаватель был носителем знаний и информации для передачи студентам, а они, в свою очередь, получали эти знания, то сейчас перед преподавателем встает вопрос рациональной организации учебного процесса с учетом психологических особенностей и интеллектуальных способностей студентов, их интересов и мотивации к познавательной деятельности. Ведь освоение языка – это, прежде всего, совместный труд преподавателя и студента и ответственность за результат несут оба участника этой деятельности. Здесь нелишне еще раз вспомнить давно известную истину о том, что “языку нельзя научить, языку можно научиться”.

Сущность современного подхода к обучению основана на идее, согласно которой студент должен учиться самостоятельно, а преподаватель обязан осуществлять

управление его деятельностью, а именно мотивировать, организовывать, координировать, консультировать и контролировать.

Овладение иностранным языком – это, прежде всего, скрупулезный труд, требующий физической, интеллектуальной и эмоциональной отдачи, и только благодаря этому индивид способен освоить иностранный язык.

Американские лингвисты, методисты и психологи долго и тщательно занимались поиском эффективных путей и способов обучения английскому языку, поскольку для них эта сфера деятельности имела огромную государственную, политическую и социальную значимость.

Многие исследования американских методистов проводились в области влияния закономерностей когнитивных процессов познания с точки зрения их преломления сквозь призму психологических, лингвистических, интеллектуальных возможностей индивида на успешность освоения иностранного языка.

Главная сложность в обучении иностранному языку заключается в том, что преподаватель имеет дело с человеческим материалом, и поэтому одним из ведущих направлений исследования, которое особенно привлекало внимание американских ученых, было изучение влияния таких индивидуальных особенностей как самооценка (self-esteem), психологический барьер (inhibition), тревога (anxiety) и эмпатия (empathy) [1]. Все эти свойства оказывают существенное влияние на процесс обучения иностранному языку, и преподаватель, безусловно, должен выбрать оптимальные методические приемы для достижения целей обучения. Именно в умении найти и использовать наиболее эффективный способ обучения, который приводит к успешным результатам и позволяет дойти до каждого студента, заключается подлинное мастерство преподавателя.

Изучение иностранного языка – это долгий и трудный процесс, требующий работы шаг за шагом, методом проб и ошибок. Как показывает опыт, языковые трудности и ошибки неизбежны при изучении иностранного языка, и задача преподавателя – свести их к минимуму. Можно выучить языковые правила и закономерности, иметь большой словарный запас, но, принимая во внимание безграничность речи, невозможно знать какой-либо язык, как иногда говорят, «в совершенстве».

Принято считать, что ошибки – это неотъемлемая часть процесса овладения языком, а их исправление – часть процесса обучения. Однако страх сделать ошибки и быть непонятым окружающими может стать причиной возникновения у студента психологического барьера, блокирующего попытки успешного освоения языка. Причиной возникновения ошибок может быть межъязыковая интерференция, которая присутствует от начала изучения до овладения языком. Селингер и Вайнрайх называют этот период промежуточным (interlanguage), когда изучающий язык творит свою индивидуальную лингвистическую систему, не похожую ни на свой родной язык, ни на изучаемый [2]. Интерференция родного языка является причиной появления грамматических ошибок, а именно в употреблении предлогов, артиклей, временных форм глаголов, вызванных различиями в грамматических системах родного и английского языков. Распространенной ошибкой является неправильный порядок слов в предложениях и несоблюдение правила согласования времен. Влияние родного языка также сказывается в неправильном словоупотреблении, если в родном языке слово, звучащее почти или точно также как и английское, имеет другой смысл.

Одним из наиболее типичных ошибок, которыми грешат студенты, изучающие английский язык, являются артикли, поскольку ни в казахском, ни в русском языках их нет. Нижеследующая таблица составлена Ричардсом, в которой он дает наиболее типичные ошибки при употреблении артиклей в английском языке, называя их межъязыковыми (intralingual) [3].

OMISSION OF <i>THE</i>	
Before unique nouns	Sun is very hot
before nouns of nationality	Himalayas are.....
Before nouns made particular in context	Spaniards and Arabs...
Before a noun modified by a participle	Solution given in the article
Before superlatives	Richest person
Before a noun modified by an of-phrase	Institute of Nuclear Physics
<i>THE</i> USED INSTEAD OF 0	
Before proper names	The Shakespeare
Before abstract nouns	The friendship, the nature
Before nouns behaving like abstract nouns	After the school, after the breakfast
Before plural names	The complex structures are still developing
Before <i>some</i>	The some knowledge
<i>A</i> USED INSTEAD OF <i>THE</i>	
Before superlatives	A worst, a beast boy in class
Before unique nouns	A son become red
<i>A</i> INSTEAD OF 0	
Before a plural noun qualified by an adjectives	A holy place, a human beings
OMISSION OF <i>A</i>	
Before class nouns defined by adjectives	He was good , he was brave man

Распространенными являются также ошибки в произношении: фонетические и фонологические. К фонетическим ошибкам относят неправильное артикуляция звуков. К фонологическим - звуковые замены как внутри одной звуковой системы, так и межсистемные, ошибочный перенос ударения в слове.

Немаловажными являются и социокультурные ошибки. В литературе различают ошибки на уровне социокультурных фоновых знаний, а именно неправильное употребление страноведческой и социокультурной лексики, непонимание национально – культурной информации. Вторую группу составляют ошибки на уровне речевого поведения говорящих. Это могут быть ошибки в речевом этикете, в передаче социокультурных стереотипов речевого поведения на родном и иностранном языках. Например, в английском языке соблюдение правил вежливости является одним из важнейших условий эффективной коммуникации. Авторы выделяют также категорию социокультурных

ошибок на уровне общей культуры речи (ошибки, допускаемые вследствие неразвитости общекультурных умений, неразвитости умения говорить на иностранном языке) [4].

Дж. Хендриксон различает ошибки глобальные (global), подразумевая под ними смысловые, то есть искажающие содержание и затрудняющие понимание высказывания, и локальные (local), которые не искажают и не затрудняют смысл высказывания [5].

Определение наиболее эффективных методов, обеспечивающих предупреждение ошибок, а тем более, их исправление в процессе обучения иностранным языкам, является одним из самых сложных проблем в методике, педагогике и психологии. К сожалению, еще не выработан единый психолого-педагогический подход к ошибкам. Большинство специалистов склоняется к мнению, что исправление ошибок должно иметь избирательный характер. Перед преподавателем обычно стоит дилемма: всегда ли и все ли ошибки следует исправлять.

Какова должна быть реакция преподавателя на ошибки студентов? С самого начала студент должен понять, что ошибка – это неотъемлемая часть процесса обучения, и, независимо от своего желания, он будет допускать ошибки. Иначе у студентов может появиться «комплекс ошибкобоязни», мешающий успешному овладению языком. Частое многократное исправление ошибок может привести к тому, что они будут думать не столько о том, что сказать, сколько о том, как сказать, что, со временем, приводит к негативному отношению к изучению предмета.

Американские ученые Н. Виджил и Дж. Оллер считают, что при исправлении ошибок преподавателю следует избрать оптимальную стратегию, поскольку постоянное вмешательство в процесс речи говорящего, исправления, сосредоточение на ошибках учащихся может привести к тому, что они замкнутся в себе и будут молчать [6].

С другой стороны, игнорирование допускаемых ошибок, лояльность к ним приводит к тому, что эти ошибки могут закрепиться в речи учащегося, и их исправление в дальнейшем будет малоэффективным. Н. Виджил и Дж. Оллер утверждают, что задача преподавателя - найти оптимальный психологический подход для сохранения равновесия между развитием беглости и грамотности речи. В данной ситуации наиболее эффективным приемом будет применение индивидуального дифференцированного подхода к каждому учащемуся.

Мы считаем, что проблема предупреждения и исправления ошибок особенно актуальна для неязыковых вузов, так как, согласно Госстандарту, иностранному языку для неязыковых специальностей выделяется всего 6 кредитов в двух семестрах первого курса. Проблема осложняется тем, что за такой короткий период перед преподавателем иностранных языков стоит задача обучения студентов практическому владению разговорно-бытовой речью и языком специальности для активного применения иностранного языка, как в повседневном, так и в профессиональном общении.

Кроме того, из-за большого разброса уровней подготовки между студентами, закончившими сельские, городские или специализированные школы, достижение эффективных результатов относительно студентов с низким уровнем языковой подготовленности, порой составляющих большинство, проблематично. Поэтому при предупреждении и исправлении ошибок в речи студентов целесообразно применять гибкий, индивидуальный подход. Решение данной проблемы также лежит в развитии у студентов языковой интуиции, благодаря которой они будут способны самостоятельно распознавать и исправлять собственные ошибки. Преподаватель, в свою очередь, должен более активно внедрять эффективные методы и приемы обучения иностранным языкам для предупреждения ошибок в речи студентов.

Список использованной литературы

1. Brown, H. Douglas. Principles of Language Learning and Teaching. –Longman, 4th ed., 2000. – 350 pp.

2. Selinker, L. Interlanguage. //International Review of Applied Linguistics. – 2002. – № 4. – с. 86.
3. Richards J. Error Analysis: Perspectives on Second Language Acquisition. – London: Longman Group, Ltd. 2008. – 204 pp.
4. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М., Слово, 2000. – 146 с.
5. Кондрашова Н. Предупреждение и коррекция ошибок студентов при изучении иностранных языков. // Научный диалог . – № 7 (43), 2015. – с. 27.
6. Hendrickson, J. Error correction in foreign language teaching: Recent theory, research, and practice.// Modern language Journal. – v. 62, № 8, 1978. – p. 387-398.
7. Andersen, O. E. Grammatical error prediction. – Cambridge University computer laboratory, 2011. – 163 pp.

МРНТИ 373.1.02:372.8:81

А.Т. Абуова – *PhD, Қазақ Мемлекеттік Қыздар Педагогикалық Университеті*

Ж.Қ. Жүнісова – *"6M011900 – Шетел тілі: екі шетел тілі" мамандығының 2 курс магистранты, Қазақ Мемлекеттік Қыздар Педагогикалық Университеті*

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕРДІ ПАЙДАЛАНУ ӘДІСТЕРІ

Резюме

Мақалада оқу үдерісін тиімді әрі белсенді етуге бағытталған ғылыми зерттеу жұмыстарының көптігіне, әртүрлі инновациялық тәсілдердің пайда болуына және олардың оқу үдерісіне енгізілуіне қарамастан, оқушылардың мәдениетаралық қарым-қатынас біліктілігін қалыптастыруда тілді көркемдеуші бірден-бір құрал мақал-мәтелдерді ағылшын тілі сабақтарында қолданудың кейбір әдістері қарастырылған. Мақал-мәтелдер тілін оқып жатқан ел туралы, халықтың тіл байлығы, шешендік қазынасы жайлы деректер алуға мүмкіндік береді. Олар оқушыларды білім, білік, дағдыға үйретуге ықпал етеді. Мұндай мақал-мәтелдер оқушылардың шетел тіліне деген қызығушылығын оятады, оларды алдарына мақсат қоюға үйретеді және оқу үдерісінің нәтижелі болуына септігін тигізеді.

Түйін сөздер: мақал-мәтелдер, мәдениетаралық құзыреттілік, оқыту әдістері, коммуникативтік қабілет, грамматика, фонетикалық жаттығулар.

Адамзат қоғамы бір орында тұрмайтыны белгілі. Сондықтан әлемде орын алып жатқан түрлі үрдістер біздің өмірлік көзқарастарымызбен қатар, білім беру саласындағы көзқарастарымызды да қайта қарауға мәжбүр етеді.

Еліміздің ең алдыңғы қатарлы дамыған 30 елдің қатарына қосылу саясатын жетекшілікке алып, басқа елдермен саяси, экономикалық және мәдени байланыстарға түсуі шет тілін, әсіресе, ағылшын тілін оқытудың маңыздылығын көрсетіп, оның мақсатын анықтап берді. Шетел тілін оқыту барысында оқушыларды өздеріне жат әлемді түсіне білуге үйрету керек. Олардың өз әлемін, тілін, мәдениетін білмей, мәдениетаралық қарым-қатынас біліктілігіне қол жеткізулері мүмкін емес. Басқа тілді қоғамда, мәдениетте өз орнын таба білу үшін сол елдің тілін ғана меңгеру аз, сол тілде сөйлейтін халықтың мәдениетін де меңгеру қажет. Оқушылар жаңа шығармашылық іс-әрекетке, жаңа ақпараттық технологияларды үйренуге, жеке тұлғалық және мәдениетаралық қарым-қатынаста туындайтын қарама-қайшылықты болдырмауға және оларды шешуге икемді болуы қажет. Аталған мәселелерді шешуде мақал-мәтелдерді, қанатты сөздерді пайдаланудың маңызы зор. Мақал-мәтелдер тілін оқып жатқан ел туралы, халықтың тіл

байлығы, шешендік қазынасы жайлы деректер алуға мүмкіндік береді. Олар оқушыларды білім, білік, дағдыға үйретуге ықпал етеді. Мұндай мақал-мәтелдер оқушылардың шетел тіліне деген қызығушылығын оятады, оларды алдарына мақсат қоюға үйретеді және оқу үдерісінің нәтижелі болуына септігін тигізеді. Мәдени ерекшеліктер енген және бейнеленген мақал-мәтелдер шетел тілін оқуға деген қызығушылықты арттырады [1].

Халық даналығы мен рухы оның мақалдары мен мәтелдерінен көрініс табатындығы ертеден-ақ байқалған, ал қандай да бір халықтың мақалдары мен мәтелдерін білу тек тілді жақсы танып-білуге ғана емес, сонымен қатар халықтың ойлау жүйесі мен мінез-құлқын танып-білуге септігін тигізеді.

Ағылшын тілі идиомалық тіркестерге, мақал-мәтелдерге өте бай, олар әдебиетте, газет беттерінде, фильмдерде, радио және телевидениеде, сондай-ақ ағылшындықтардың күнделікті әңгімелесулерінде көп кездеседі [1].

Мақал-мәтелдер сабақтың түрлі кезеңінде және оқытудың барлық деңгейлерінде (бастауыш, орта, жоғары) тілдік дайындығы түрлі деңгейдегі оқушыларға пайдаланыла алады. Олар мұғалімнің алдына қойған мақсаты мен оқытудың аталған деңгейінде оқушыларда қандай қабілеттерді қалыптастыруды көздейтіндігіне байланысты.

Мақал-мәтелдер – халық ауыз шығармашылығының кең таралған жанры. Мақал-мәтелдердің пайда болуының уақыты белгісіз, бірақ бірі дұрыс: мақалдар да, мәтелдер де көне заманда пайда болған, содан бері тарихтың бүкіл бойында халыққа ілеседі [2]. Мақал-мәтелдердің тұрақтылығына және еске алушылығына жететін құралдарға да көңіл аударылады. Сондай құралдардың бірі – айқын немесе ассонансты ұйқас:

Little strokes tell great oaks

A stitch in time saves nine.

Мақал-мәтелдердің кәдімгі балансталған формасы ең жиі пайдаланылатын тәсіл, мысалы:

More haste, less speed

Easy come, easy go

Like father, like son.

Қысқалылық еске алынатын айтулардың маңызды аспектісі болып табылады. Тек аз ғана мақал-мәтелдер көпсөзді, олардың көпшілігі бес сөзден тұрады:

Boys will be boys.

Dead men tell no tales.

Better late than never.

Practice makes perfect.

Тіл туралы ғылымда мақал-мәтелдерге жалпы қабылданған көзқарас құрылған жоқ.

Кейде мақал-мәтелдер астында өмірдің әртүрлі құбылыстарын бейнелейтін және аяқталған сөйлемнің формасымен ие болатын мерген бейнелі нақыл сөздер түсіндірілді [3].

Мақал-мәтелдер – халық арасында пайда болған және әдеби шығармалардан алынған даналық ойларды қысқа да нұсқа түрде жеткізетін қанатты тіркестер. Әдетте мақалдар мен мәтелдер бір-бірімен үндесетін екі бөлімнен тұрады. Олар моралдік мәні бар тура немесе ауыспалы мағынаға ие болып табылады. Шетел тілі сабағында мақал-мәтелдер тек есте сақтау және дұрыс түсіндіру не сөйлеуде дұрыс қолдану мақсатында ғана емес, сонымен қатар бірқатар коммуникативті қабілеттерді дамыту құралы ретінде пайдаланылады: лексикалық және грамматикалық, сөйлеу және жазу, оқу және тыңдау.

Аталған әдіс ағылшын тілі сабақтарында бірқатар дидактикалық міндеттерді шешуге мүмкіндік береді, атап айтсақ:

- Оқытушы: дыбыстауды жаттықтыру және дыбыстау қабілеттерін шыңдау, грамматикалық қабілеттердің белсенділігін арттыру, аударма қабілеттерін қалыптастыру, оқушылардың сөздік қорларын байыту.

- Дамытушы: оқушылардың дүниелік көзқарастарын кеңейту, шетел тілінде өз ойларын жеткізу мүмкіндіктерін дамыту, ойлау қабілеттерінің белсенділігін арттыру.
- Тәрбие беруші: ар-ождан қағидаларын қалыптастыру, өзге халықтардың мәдениеті мен дәстүрлеріне толерантты қатынастарды тәрбиелеу.
- Ынталандырушы: сол тілдегі түпнұсқа әдебиеттерді оқу арқылы шетел тіліне деген қызығушылығын арттыру, тұрақты ұмтылысты қалыптастыру мен арттыру, оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту.

Шетел тілінің алғашқы сабақтарынан-ақ бірінші кезекте дыбыстауға аса мән берілетіндіктен, дыбыстау қабілеттерін дамытудағы мақалдарды пайдаланудың айтарлықтай рөлін атап өткен жөн. Сабақ барысында мақалдарды қолдану оқытудың алғашқы кезеңінде жекелеген дыбыстардың дұрыс айтылуын жеңіл ойын түрінде қайталауға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, мақал-мәтелдер өз тілімізде кездеспейтін, ең қиын ағылшын дыбыстарын жаттықтыруға септігін тигізеді. Оған төмендегідей мысалдар дәлел бола алады:

тісаралық дыбыстар [θ, ð]: Wealth is nothing without health.

мұрындық дыбыс [ŋ]: Saying and doing are two different things.

Оқытудың орта және жоғары кезеңдеріне келер болсақ, мұнда мақал-мәтелдерді фонетикалық жаттығу ретінде пайдалануға болады. Аталған амал сабақтың негізгі кезеңінен тақырыпқа, кей жағдайда оқушының жеке басына логикалық ауысуды қамтамасыз етеді.

Сонымен қатар, мақал-мәтелдер жекелеген грамматикалық формалар мен құрылымдарды белсендендіру мен автоматты деңгейге жеткізуге ықпал етеді. Сол себепті оларды жаңа грамматикалық құбылыстарды суреттеу, және де жаттығу жұмыстарында пайдалану орынды.

Мысалы, өтініш, кеңес, ұсыныс, тілек, рұқсат, тыйым, ескертуді білдіретін бұйрық рай мақал-мәтелдерде кеңінен көрініс тапқан:

Never put off till tomorrow what you can do today.

Never say die.

Сын есімдердің шырай категориясы тақырыбы бойынша грамматикалық материалдарды бекіту мақсатында келесідей мақал-мәтелдерді пайдалануға болады:

Promise little, but do much.

The hardest work is to do nothing.

Модальді етістіктер сынды әр түрлі тақырыптарды белсендендіру (can, must-тан соң to be етістігінің болмауы):

A man can do no more than he can.

You make your bed and you must lie on it.

Ал сан есімдерді үйрену мақал-мәтелдер арқылы қызықтырық әрі нәтижелі болары сөзсіз, сан есімдер контекстінде есте жылдамырақ сақталады:

Rain before seven, fine before eleven.

A bird in the hand is worth two in the bush.

Лексикалық тапсырмалардың бірі мақалдағы түсіп қалған антонимді табу болып табылады:

Easy come, easy (go).

Тәжірибе көрсеткендей, мақалдардың ерекше формасы - ұйқасты әрі ықшамды болуының арқасында, жаңа сөздер оңай жатталады және ұзақ уақытқа есте сақталады. Оқушылар белгілі бір тақырыптарға байланысты өз ойларын жеткізу барысында мақалдар мен мәтелдерді жиі пайдаланады.

Орта және жоғары оқыту деңгейлерінде мақал сабаққа экспозиция болып, әрі қарайғы пікірталастарға арқау бола алады. Мұғалімнің мақсаты – оқушыны қызықтыру, монологтік және диалогтік сөйлеудің дамуын қадағалау арқылы мәселені талқылауға

ынталандыру. Осылайша, «Friends» тақырыбы аясында сабақты мынадай мақалдардан бастауға болады:

They are rich, who have true friends.

A friend to all is a friend to none.

Әрі қарай талқылау орын алады, аталған тақырыпқа қатысты өз сұрақтарын ұсынуға болады: Сіздер келісесіздер ме? Сіздердің шынайы достарыңыз бар ма? Нағыз дос қандай болуы керек? Ол қандай қасиеттерге ие болуы тиіс?

Коммуникативтік құзыреттілігі жеткілікті деңгейдегі алдыңғы қатарлы топта мақал шығарманың тақырыбы бола алады.

Мақал-мәтелдердің қазақ тіліндегі балама аудармасын іздеу қажеттілігі лексикалық бірліктерді саналы талғау қабілетін дамытады, оқушылардың сөздікпен жұмысқа қызығушылықтарын арттырады, аударма қабілеттері мен машықтарын жолға қояды.

З.К. Тарланов, Л.Б. Савенкова, Г.Д. Сидоркова, А. Taylor, А. Fox, N. Barley сынды зерттеушілер шетел тілінде мақалдар мен мәтелдерді оқу арқылы біз сол тіл ана тілдері болып табылатын халықтарды жақсырақ түсіне аламыз. Өйткені мақалдар мен мәтелдерде аталған халықтың тарихы, мәдениеті мен күнделікті тұрмыс-салты көрініс табады. Яғни, ағылшын мақалдарының қазақ тіліндегі баламаларын іздеу ағылшын тілін оқу үдерісін пайдалы әрі қызықты етеді.

Мақал-мәтелдермен жұмыс тілді және контекстіні түсінуді дамытуға септігін тигізеді, себебі көбінесе ағылшын мақалдарында кездесетін сөздердің қазақ тіліндегі аудармасы тіпті басқа болып шығады. (Мысалы, to kill two birds with one stone – бір оқпен екі қоянды ату).

Мектепте оқыту бағдарламасы ретінде шетел тілінің міндеті коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру болғандықтан, сөйлеуге – монологтік және диалогтік тілді дамытуға аса үлкен мән берген жөн. Мақалдар мен мәтелдерді қолдану арқылы келесідей тапсырмалар түрлерін атап өтуімізге болады:

Оңай тапсырмалардан бастап:

- Ұйқасын тап: East or West, home is (best)
- Түсіп қалған сөзді толықтыру: Like father, like (son)
- Мақалдың мағынасын ашу: More haste, less speed.
- Мақалдар аукционы (Auction of Proverbs): түрлі тақырыптарға өткізуге болады: жыл мезгілдері туралы, жануарлар туралы, достық туралы, махаббат туралы, оқушылар алма-кезек бір мақалдан айтып отырады, кімнің тобы соңында қалса, сол топ жеңіске жетеді.

Қиынырақ, бірақ шама-шарқылары жететіндей тапсырмаларға өту:

Жағдайға байланысты мақалдарды таңдау:

1. I'm not investing my money in that company again. Last time I did I lost everything. Thus, I prefer to keep my savings at home. At least, I can spend my money whenever I wish.

2. Filling the stomach is not the purpose of life. To keep fit is more important. That's why having twice a day is a quite enough for me.

3. I'm not impressed by our prime-minister's grand speeches. Why doesn't the government do something for ordinary people in our country? They face so many problems nowadays.

a) Once bitten, twice shy.

b) Live not to eat, but eat to live.

c) Actions speak louder than words.

Аралас мақалдар мен мәтелдер – жасырынған үш мақалды табу:

You measure can nothing tell twice a book hurts and by more its cut than cover once truth. (You can't tell a book by its cover; Measure twice and cut once; Nothing hurts more than truth.)

Бөліктері бойынша мақалдарды қалпына келтіру:

Little strokes like pupil.

Like teacher fell great oaks.

«Айналмақтар» - сөздерді антонимдерге алмастырып, белгілі мақалдарды оқу:

Worse early than always. — Better late than never.
Die but rest. — Live and learn [4].

Жоғарыда көрсетілген жаттығулар әрбір оқушыға өз белсенділігін, шығармашылық потенциалын көрсетуге, ағылшын тілін оқу үдерісінде оқушының танымдық әрекетін белсендендіруге мүмкіндік береді.

Осылайша, мақалдар мен мәтелдерді пайдаланудың әдістерін қарастыру арқылы олардың оқушының жаңа материалды игеруге ұмтылысын дамытуға, сонымен қатар жинақтаған білімін әр түрлі сөйлесу жағдайларында пайдалануға мүмкіндік береді деген қорытындыға келуімізге негіз бар. Аталған үлгіні шетел тілін оқытуда пайдаланудың ең маңызды нәтижелерінің бірі ол оқушылардың қызығушылығы болып табылады.

Мақалдар мен мәтелдерді сабақта пайдалану туралы шешім қабылдағанда біз алдымен оның мақсатын қарастыруымыз қажет. Оқытушы оқушыларды мақал-мәтелдерді есте сақтауға мәжбүрлемейтіні тиіс, сондай-ақ көп жағдайда үйренушілердің басым көпшілігі оларды ешбір күш салусыз-ақ жаттап алады.

Мақал-мәтелдер сабақтың барлық сатыларында сергіту жаттығулары ретінде, лексикалық бірліктер мен грамматикалық құрылымдарды/функцияларды таныстыру мен тәжірибе жүзінде жаттығу, дыбыстауға машықтану, пікірталас/жарыссөз тақырыбы, эссе жазу тақырыбы ретінде және мәдениетаралық құзыреттілікті дамыту құралы ретінде пайдаланыла алады. Қысқа мәтінді, қызықты әрі ұйқасты болуының арқасында мақал-мәтелдер оқу үрдісін нәтижелі етеді әрі үйренушілердің ынтасын арттырады.

Мақал-мәтелдерді пайдалану арқылы үйренушілердің шығармашылық қабілеттерін арттыру мүмкіндігін тыс қалдырмауымыз қажет, үйренушілер мақалдар мен мәтелдерге қатысты бейнелеу, компьютер бағдарламалары мен жоба жасау қабілеттерін арттыра алады. Оқытушы есепке алатын тағы бір пайдалы тұсы әр түрлі үйрену дәрежесіндегі оқушыларға қағаз бөліктері – карточкалар дайындауға болады, олар мақал-мәтелдің мағынасын бейнелейді немесе ыммен түсіндіреді, және т.б.

Әр түрлі тақырыптағы мақал-мәтелдерді ала отырып, біз оқыту барысында түрлі әдістер мен тәсілдерді қолданамыз. Қазіргі таңда оқыту әдістері мен тәсілдері өте көп, солардың ішіндегі ең негізгі тиімділері: миға шабуыл (brainstorming) әдісі, жобалау әдісі, интербелсенді тәсілдер, ойын технологиялары және болып жатқан басқа да озық ұтымды әдіс-тәсіл түрлерін пайдалануға болады.

Кез келген тілді оқып-үйрену сөйлеу әрекетінің төрт түрі арқылы (тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу) жүзеге асатыны белгілі.

Озық әдіс-тәсілдерді пайдалана отырып, мәдениетаралық-қатысымдық құзыреттіліктің пәндік-құрылымдық аспектілерін қалыптастыратын төмендегідей жаттығулар кешенін беруге болады.

Мақалдар мен мәтелдер грамматикалық материал мен лексиканы ойын түрінде жаттықтыруға, өзге бір тілдік моделге ену арқылы өзіміздің ойлау шеңберімізді кеңейтіп, тек өзіміздің ғана емес, жат мәдениеттің де өкілдерімен араласуға дайындығымызды шыңдауға мүмкіндік береді.

Мақал-мәтелдер шетел тіліне оқыту үдерісінде ерте уақыттардан-ақ пайдаланыла бастаған (ортағасырлық Еуропада мақал-мәтелдер арқылы латын тілін оқытқан), және де қазір оларды орта мектептердегі ағылшын тілі сабақтарында пайдалану оқушылардың тек тілдік аспектілерді - дыбыстау, грамматика, лексика ғана емес, ең бастысы негізгі тілдік әрекет – сөйлеу қабілетін шыңдауға көмектеседі [5].

1. Иванова, Е.В. *Мир в английских и русских пословицах и поговорках. Филологич фак СПбГУ : Изд-во СПбГУ, 2006.*
2. М.Ғабдуллин. *Қазақ халқының ауыз әдебиеті. Алматы, 1958. – 70б.*
3. С.Н.Нұрышев. *Қазақтың халық мақалдарының даму тарихынан. Алматы, 1959.*
4. Кузьмин С.С., Шадрин Н.Л. *Русско-английский словарь пословиц и поговорок. М., Русский язык. 1989.*

МЕТОДЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРОВ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Абуова А.Т. – PhD, Казахский Государственный Женский Педагогический Университет
Жүнісова Ж.Қ. - магистрант 2 курса специальности "6М011900
Иностранный язык: два иностранных языка", КазГосЖенПУ

Резюме

В данной статье рассмотрены некоторые методы использования пословиц и поговорок как уникальное средство формирования навыков межкультурных коммуникации. Пословицы и поговорки дают возможность получить информацию о народе, богатстве языка и об ораторском наследии изучаемого языка. Пословицы и поговорки побуждают интерес учащихся изучению иностранного языка, учат их ставить перед собой цели и способствуют эффективности процесса обучения.

Ключевые слова: пословицы и поговорки, межкультурная компетентность, методы обучения, коммуникативный навык, грамматика, фонетические упражнения.

METHODS OF USING PROVERBS AND SAYINGS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

A.T. Abuova – PhD, Kazakh State Women's Teacher Training University
Zh.K. Zhunisova - 2th course master specialty of Foreign languages, Kazakh State Women's
Teacher Training University

Summary

This article describes some of the methods of using proverbs and sayings as a unique means of formation of cross-cultural communication skills. Proverbs and sayings make it possible to get information about the people, the richness of the language and of the oratory heritage of the language being studied. Proverbs encourage students' interest in learning a foreign language, teach them how to set goals and contribute to the effectiveness of the learning process.

Keywords: proverbs and sayings, cross-cultural competence, teaching methods, communicative skills, grammar, phonetical exercises.

*Tastemirova B.I. (senior teacher),
Smagulova A.S. (teacher)
e-mail: moon_flower_87@mail.ru*

Kazakh National University named after Al-Farabi

MODERN METHODS OF TEACHING ENGLISH IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract

The article discusses various methods of teaching foreign languages in higher education institutions. Particular attention was paid to the following methods: the direct method, grammar-translation, audio-visual, audio-lingual and communicative. Including this article examines other modern methods of teaching English as a project, training, intensive and active methods of teaching English. Besides, the article expresses the techniques, wide popularity modern methods and Active methods of teaching English like Round table, Brainstorm, Business game, generally, Gaming methodology for learning English for learners.

Key words: specific system, the direct method, grammar-translation, audio-visual, audio-lingual, communicative, training, intensive, the project.

To learn to speak English, you need a specific system or, as it is more often called, the English language teaching method, which includes: getting reading skills, in-depth study, learning and writing in the language you are learning.

Now there are many techniques for a learning of foreign language in higher educational institutions. Each of methods has certain features, some have bigger popularity and a demand, some smaller. In this article the main techniques for studying by students of English will be considered. In the modern world English enjoys wide popularity, moreover, this language is language of the international communication, and it is known around the world. Today there is a huge set of techniques for teaching English. Besides, are regularly developed new therefore now each teacher can choose for himself optimum suitable technique of work.

Currently, when teaching a foreign language in higher education institutions, classical methods are most often used. Namely:

1. Direct method.
2. Grammar-transfer method of teaching.
3. Audiovisual and audio-lingual methods.
4. Communicative method.

In this article, we will look at each of these techniques in more detail.

Direct method of teaching a foreign language

The essence of this methodology is that the teacher pays more attention to the study of the directly spoken language, which is used in everyday life. The developers of this method believed that the language of the mediator, that is, the language in which the teaching is conducted, hinders the learning of a foreign language. Thus, students artificially introduce into the world of the language they study. The entire lesson is in English, the teacher should also give explanations and new topics in English. Only English-language literature is used. When teaching English by such a method, the role of the teacher in the successful mastering of knowledge by students is key word. That is, his speech should be absolutely clear and correct, the pronunciation should be ideal, since the trainees will constantly repeat exactly behind the teacher. The ideal option for a direct method of teaching will be to make the teacher an English speaker.

Grammar-transfer

method

Grammar-transfer method is the main one in the modern education system. This is a classic method that has been used for more than a decade. This prevalence is also due to the fact that most of the teachers themselves were trained by this method. The goal of the grammar-translation method is to learn to read and translate with the help of grammatical rules. The drawbacks of this method can be attributed to the fact that the lexical part is given insufficient attention. The study of vocabulary is reduced to the mechanical memorization of words. Reading and translation is done in strict form. In addition, the texts offered for reading usually refer to complex fiction, hence, the student studies only the literary language. Once in the language environment, it will be very difficult for him to understand others even with a good knowledge of the literary language.

Audiovisual

and

audio-lingual

methods.

The essence of both methods consists in the transmission of the language through clear structures; memorization takes place through audio and video recordings. Audiovisual method of teaching involves illustrating speech with appropriate pictures, that is, students are shown video clips, feature films and documentaries in English. In this case, the trainees work simultaneously two channels of perception - visual and auditory, resulting in the students' heads are formed associations, which allow you to better remember the language. The aim of methods is to master a living, colloquial language.

Both methods are built on induction - training passes from a rule to an example. Given all of the above, it can be noted that for university students who do not specialize in language learning, audio-lingual and audiovisual methods are only suitable if they are used in conjunction with other training programs.

Communicative

method

Currently, more and more teachers are turning to the communicative method of learning English. The object of this method is speech itself, that is, this technique first of all teaches us to communicate.

Communicative method implies a great activity of students. The teacher's task in this case will involve all those present in the audience in the conversation. For better memorization and use of the language, all channels of perception must be loaded. The essence of the communicative method is to create real communication situations. When recreating the dialogue, the student has the opportunity to apply all the knowledge gained in practice. A very important advantage of the communicative method is that it has a huge variety of exercises: role games, dialogues, simulation of real communication are used here. At first, the communicative method was rejected, but now it again takes the leading positions along with the traditional grammatical-transfer method. Most teachers of modern universities prefer these two methods, and often they are used in a complex. Direct method in higher education institutions is extremely rare, partly due to the lack of real native speakers among teachers, and partly to the fact that the level of preparation of students after school is too low. Audiovisual and audio-lingual methods in its pure form are not used at all; however, many university and university lecturers from time to time conduct classes, relying on such methods. This allows you to diversify the general curriculum and interest students.

The aforementioned methods were used 20-30 years ago on the basis of teaching English. Over time, these classical methods were supplemented with the following methods of teaching English, which we already use in practice and give good results. These include methods such as:

The

Project.

This method of teaching English to children, however, as well as adults, has long been used in schools and universities in America, and lately has become increasingly involved in the educational activities of our students. Its meaning consists in using the studied material in practice and is optimal for application at the end of the whole module, when it becomes possible to assess the degree of mastering the educational material. So, for example, junior schoolchildren are happy to present their projects on the themes "My house", "My pet", "My favorite toys", while high school students are already engaged in serious developments, for example, in the field of environmental protection.

Training

In contrast to previous methods of teaching English in the school which created favorable conditions, the training approach is based on self-study, with the amendment that is given to students already worked out a structured material clearly explained by the teacher. Like any training, the student receives a portion of the theory, remember the rules and use them in practice. Very often this technique is used in online learning, including educational resource lim-english.com. Its main advantages are the availability of carefully designed programs, filing information needed to raise the level of English proficiency in the most accessible way and the opportunity to plan a training schedule.

Intensive

This technique has become particularly popular among those who want to learn how to speak English in the shortest possible time. To achieve this seemingly unrealistic goal allows a high level of stereotyped language - English by 25% consists of clichés. Due to the study of a large number of stable expressions, their memorization and working out, a person can learn to explain him in a foreign language and understand the interlocutor for the remaining time.

Active methods of teaching English

The so-called active methods of teaching English are singled out as a separate group, examples

of the most widely used methods are given below.

So, they are:

- Round table

The teacher formulates the problem and offers the students the task: to assess the significance of the problem, to show all the pros and cons, to determine the possible outcome, etc. Students should speak out on the presented question, argue their position and eventually come to a common solution.

- Brainstorm

This technique is also aimed at discussing and solving a problem. However, according to this method of teaching English, the audience is divided into two groups - "idea generators", which actually offer ideas, and "experts" who, at the end of the "assault", assess the position of each "generator".

- Business game

The teacher prepares the game for the studied topic and explains the rules to the students. As a rule, the proposed tasks simulate tasks and situations of real communication, for example, search and placement, conclusion of a contract, travel, etc.

- Gaming methodology for learning English for children.

Its main advantages are the absence of a coercive mechanism for employment and a great interest on the part of the child. The teacher conducts with the children the most diverse games for the studied vocabulary and grammatical constructions, during which the children quickly memorize them and learn to use them in the speech.

In conclusion, I would like to note that these methods introduce a new Foreign languages, contributes to the Motivation of students in their study, as well as pre- It provides a unique opportunity for bilingual- And bicultural development of students and their Inclusion in an active dialogue of cultures.

Bibliography:

1. Gromova O.A. Audio-visual method and practice of its application. M., 1977.
2. Domashnev A.I. and others. Methods of teaching English in a pedagogical university. M., 1983.
3. The main directions in the teaching of foreign languages in the XX century. Ed. M.V. Rakhmanov. M., 1972.
4. Palmer G. Oral method of teaching foreign languages. M., 1960.
5. Sheylz D. Communicative skills in teaching modern languages. [Council for Cultural Cooperation. Project No. 12 "Learning and teaching modern languages for communication".] Council of Europe Press, 1995.
6. Bogomolov AN Scientific and methodical development Virtual language environment Training in foreign (Russian-Mu language): Author's abstract. Dis. ... dr. Ped. Sciences. - Moscow, 2008.
7. Tambovkina T. Yu. The tandem method is one of the Ways of realizing the person-oriented Approach in linguistic education // Inostr. Yaz. At school - 2003. - № 5.

Тастемирова Б.И., Смагулова А.С.
e-mail: moon_flower_87@mail.ru
Казахский Национальный Университет имени аль-Фараби

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Аннотация

В статье рассматриваются различные методы преподавания иностранных языков в высших учебных заведениях. Особое внимание было уделено следующим методам: прямой метод, грамматический перевод, аудиовизуальный, аудио-лингвальный и коммуникативный. В том числе в этой статье рассматриваются другие современные методы преподавания английского языка как проект, обучения, интенсивных и активных методов преподавания английского языка. Кроме того, в статье выражены методики, популярные современные методы и активные методы преподавания английского языка, такие как круглый стол, мозговой штурм, деловая игра, в целом, игровая методология для изучения английского языка для студентов.

Ключевые слова: Специфическая система, прямой метод, грамматический перевод, аудиовизуальный, аудио-язычный, коммуникативный, тренинг, интенсивный, проект.

Тастемирова Б.И., Смагулова А.С.
Әль-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті
**ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ЗАМАНАУИ
ӘДІСТЕРІ**

Аңдатпа

Мақалада жоғары білім беру орындарында шетел тілдерін оқыту барысындағы әр түрлі әдіс пен тәсілдерін қолдану жолдары және олардың құндылықтары баяндалады.. Соның ішінде, дәстүрлі әдістерге жататын тікелей әдіс, грамматика аударма, аудио-визуалды, аудио-тілдік және коммуникативтік. Ерекше көңіл аудартаны, ағылшын тілін оқытудағы заманауи әдістердің қолдану үрдісі мен нәтижесі баяндалған. Атап айтқанда, жиі қолданысқа ие болатын жоба, белсенді оқыту, дөңгелек үстел, ми шабуылы, рөлдік ойын сияқты жаңа заманауи әдістер.

Түйін сөздер: Белгілі бір жүйе, тікелей әдіс, грамматикалық аударма, аудио-визуалды, аудио-тілдік, коммуникативтік оқыту, қарқынды жоба.

МРНТИ 14.35.09

К. А. Жиренишина.¹, Б. Б. Тулеубаева²,

***старшие преподаватели кафедры иностранных языков Казахского Национального
Университета им. аль-Фараби***

г. Алматы, Казахстан

kulshat.zhyrenshina@gmail.com

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕСЕН НА УРОКЕ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В данной статье речь идет о месте и роли песни в обучении иностранным языкам, рассматриваются формы организации работы над песней, критерии отбора песен, основные принципы работы с песней. Почти все любят музыку, поэтому использование песен на уроках иностранного языка – приятный и легкий способ изучения иностранного языка. Важно понимать, что песня является одним из сильнейших стимулов к дальнейшему изучению иностранного языка, песня может своим содержанием побуждать учащихся к высказыванию своих собственных мыслей, отношения, оценки чего-либо. Кроме того, аутентичные, удачно подобранные песни развивают мышление, внимательность и память учащихся, помогают непроизвольно удерживать в памяти сложный материал, речевые клише, устойчивые выражения. Кроме того, музыка положительно влияет на формирование личности учащихся, их характер и настроение, а также формирует эстетический вкус.

Ключевые слова: страноведческая специфика, мотивация, фонетическая зарядка, усвоение лексического материала, эмоциональный аспект.

Проблема использования песен волновала людей с давних времен. Как утверждают историки, часто в школах Древней Греции пением разучивали тексты. Песни являются ценным инструментом для обучения иностранному языку. Почти все любят музыку, поэтому использование песен на уроках иностранного языка – приятный и легкий способ изучения иностранного языка. Во многих отношениях музыка способна внести огромный вклад в процесс обучения на уроках иностранного языка. Так, грамматика и новые слова лучше запоминаются с музыкой, пение песен облегчает фонетический доступ к иностранному языку. Также, песни содержат разнообразные идиоматические выражения, свойственные только данному языку. Кроме того, песни несут живую страноведческую информацию. Но самый важный, наверное, - эмоциональный аспект музыки. По мнению В. Леви «музыка является одним из наиболее эффективных способов воздействия на чувства и эмоции обучаемых, представляющая собой сильнейший психологический побудитель, проникающий в подспудные глубины сознания» [3]. Музыка открывает

сердца учащихся, она доставляет удовольствие, расслабляет и создает положительный опыт. Песни позволяют сделать изучение иностранного языка более интересным и живым, способствуют созданию психологического комфорта на уроке. Они также помогают разгрузить сознание учащихся, снять негативные эмоции, создать благоприятную дружественную атмосферу общения на уроке, которая так необходима и преподавателю, и обучающемуся. Песни также являются одним из важных средств нравственного воспитания личности.

Студенты с удовольствием слушают шедевры музыкального искусства великих композиторов Германии. Знакомятся с творчеством популярных певцов, композиторов и поэтов, заучивают тексты песен, которые разнообразны по тематике и отвечают разным вкусам и интересам. Все хорошо знают известные не только в Германии, но и во всем мире, группы: [Scorpions](#), [Die Ärzte](#), [Tokio Hotel](#), [Rammstein](#) и др.

Задачи:

- Совершенствовать навыки аудирования.
- Улучшить качество произношения.
- Развить навыки ведения дискуссии на немецком языке.
- расширить кругозор относительно нового направления в музыке
- раскрыть творческий потенциал учащихся.

В любом случае цель музыки – сделать урок привлекательным и плодотворным. Принципы работы с песней на уроке иностранного языка, отбор преподавателем песенного материала должен соответствовать практическим целям данного этапа обучения и возрастным особенностям обучающихся.

Критерии отбора песен могут быть следующими[2]:

- песня должна быть приятной, ритмичной, не слишком длинной, иметь припев;
- она должна мотивировать, заинтересовать обучающихся;
- соответствовать возрасту и степени обученности учащихся;
- отражать страноведческую специфику;
- голос исполнителя должен быть понятным.

На уроке иностранного языка песни могут использоваться для достижения различных целей а именно:

- 1) как фонетическая зарядка [1]
- 2) для усвоения лексического и грамматического материала;
- 3) для стимулирования развитие речевых навыков и умений;
- 4) для расслабления во время урока, для снятия напряжение и восстановления их работоспособности.

Можно использовать бесчисленное множество упражнений для работы с песней.

Использование песен с целью усвоения нового лексико-грамматического материала предполагает последовательную работу в течение серии уроков.

Этапы работы с песней:

На первом этапе работы проводится прослушивание песни в оригинале, а затем - коллективный перевод текста на родной язык. Перевод делается очень тщательно, иногда подбираются синонимы и антонимы. Таким образом, усваивается новая лексика и расширяется кругозор студентов. После этого отбирается наилучший вариант перевода. На основе такой тщательной работы с немецким текстом студенты составляют свой словарь к каждой песне, художественно оформляя тексты песен (т. е. сопровождают рисунками, аппликациями и т.д.). Это дает возможность преподавателю оценить степень понимания или восприятия новой лексики.

Работа над произношением проводится на всех этапах: индивидуальное прочтение текста, фонетические упражнения, повторение текста за диктором - носителем языка, постоянное прослушивание песен в оригинале. После контроля усвоения песни (текста и мелодии) песня исполняется solo и в хоре.

Студентам нравится и такой вид работы с песней: текст песни разрезается на отдельные части или строчки. Студенты пытаются воссоздать текст, каждая группа составляет свой вариант, затем их работы сравниваются между собой, песня прослушивается еще раз, допущенные ошибки корректируются. Иногда устраиваются конкурсы на лучшее исполнение той или иной песни. После изучения нескольких таких песен у студентов появляется навык, они знают, как строится текст, его структура и ритм. В этом случае можно предложить им самим составить такие песни. Не обязательно иметь поэтический дар, надо быть уверенным в себе и сделать попытку. Преподаватель должен определить задачу составления новой песни. Студентам предлагается ключевая фраза или выражение. Песня не должна быть длинной. В каждой группе обычно находятся энтузиасты и предлагают свои варианты.

Ниже предлагается возможная работа с песней на уроке немецкого языка при формировании грамматических и лексических навыков.

Разработка урока немецкого языка с использованием песни группы Wise Guls «Es ist nicht immer leicht, ich zu sein»

Цель: совершенствование лексических навыков и умений устной и письменной речи.

Задачи:

- Совершенствовать навыки аудирования.
- Развить навыки ведения дискуссии на немецком языке.
- Раскрыть творческий потенциал учащихся.

Грамматика: Konjunktiv II Präsens, irrealer Wunschsätze

1. Перед прослушиваем песни

1. Разделить группу на несколько маленьких групп. Каждая группа получает свое задание.

Что хотели бы Вы в себе изменить?

Группа 1: внешний вид, например Алина хотела бы охотно стать блондинкой, Лена хотела бы стать старше и т.д.

Группа 2: Чем бы Вы хотели бы в жизни охотно заниматься?

2. Работа над лексикой (работа в группе): найти синонимы (время 5 минут). Каждая группа представляет свой вариант, ответы сравниваются.

Gelassenheit

Geld

Kohle

Territorium, Grundstück

Gelände

Ruhe

Sich an jemanden ranmachen annehmen

j-n als eigenes Kind

Die Hose anhaben (übertragend)

j-n belastigen

Kinder adoptieren

Entschuldigen treffen, führende Rolle haben

II. Во время прослушивания песни

Что хотели бы изменить в себе Wise Guls? (Каждая группа отвечает на «свой» вопрос (внешность, действия)

1. Дать прослушать песню до ч.III.
2. Ответить на вопросы.
3. Прослушивание песни с текстовой опорой, ответы проверить.

I. Ich wäre gern viel größer. Ich hätte gern mehr Geld.
Ich würde gern mehr reisen, am liebsten um die ganze Welt.
Ich hätte gerne blaue Augen und etwas mehr Gelassenheit.
Ich würd gern Menschenleben rette. Ich hätte gern mehr Zeit.

Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Manchmal ist es sogar sauschwer.
Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Manchmal ist es sogar sauschwer.

II. Ich hätte gern blonde Haare. Ich wäre gern topfit.
Ich wäre gern viel schöner. Ich wäre gern Brad Pitt.
Dann hätt ich Kohle ohne Ende, n Riesen-Haus am Strand
Auf einem herrlichen Gelände und teure Bilder an der Wand.

Dann läg ich abends um sieben noch in der Sonne am Pool.
Und alle würden mich lieben. Ic h wäre einfach saucool.
Ich hätte fünfundzwanzig Diener und ein riesengroßes Bett,
Und darin läg die Angelina. Das wär doch irgendwie nett!

Es ist nicht immer leicht, ich zu sein...
... manchmal wär ich lieber Brad Pitt...
... doch für Brad ist das Leben echt' n Hit.

3. Задать вопросы к тексту по содержанию: прекрасна ли жизнь Бреда Питта? Как Вы думаете, есть ли у него проблемы? Хотели ли Вы быть Бредом Питтом? Почему «да»? Почему «нет»?

Собрать предположения.

Время 10 минут.

- 4.Прослушивание песни со зрительной текстовой опорой до конца. Предположения проверить по оригиналу.

III. Aber lauter Paparazzi machen sich an Angelina ran,
Und ganz bestimmt hat sie zu Haus allein die Hosen an.
Der arme Brad muss parieren, während Angelina lenkt,
Muss dauernd Kinder adoptieren...
Ich bin sicher, dass auch er oft denkt:

It isn't always easy being me...
...sometimes it's almost like a nightmare.
It isn't always easy being me...
...sometimes ich wäre rather sonstwer.
Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Manchmal wär ich lieber sonstwer

Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Es ist nicht immer leicht, ich zu sein.
Manchmal ist es sogar sauschwer.

Время 5 минут.

III. После прослушивания

Дискуссия: почему не всегда легко быть собою?

Таким образом, разнообразие форм использования песен на уроках иностранного языка могут способствовать формированию языковых навыков учащихся и повышать эффективность обучения. Песни создают у учащихся мотивацию к изучению иностранного языка, положительный настрой, а также развивают учащихся духовно, формируют музыкальный слух, эстетически развивают их.

Список использованной литературы:

1. Белкина М.Ю. Задания для совершенствования фонетических навыков: (из опыта школы)/ М.Ю. Белкина [Текст] // Иностранные языки в школе. – 2006. - №5. – с. 53-54.
2. Веренинова Ж.Б. Песня как методический приём при фонетической отработке английских срединных сонантов.[Текст] //Иностранные языки в школе. – 2000. - № 5, С. 26- 31.
3. Загвязинский, В. И. Теория обучения: Современная интерпретация: [Текст] Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.И. Загвязинский. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 192 с.
4. Гебель С.Ф. Использование песни на уроке иностранного языка. [Текст] //ИЯШ №5, 2009. – с. 28-30
5. <http://www.youtube.com/watch?v=MnjLytlZymO>
6. www.scoop.it/t/lieder-im-deutschunterricht

К. А. Жиренишина.¹, Б. Б. Тулеубаева²,

Аль-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің аға оқуышылары,

Алматы қ., Қазақстан

kulshat.zhyrenshina@gmail.com

НЕМІС ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ӘНДЕРДІ ПАЙДАЛАНУ

Аңдатпа

Осы мақалада шетел тілдерін оқытудағы әндердің алатын орны, рөлі туралы жазылған, мақалада әнмен жұмыс ұйымдастырудың формалары, әндерді таңдау критерийлері, ән мен жұмыс істеудің негізгі қағидалары қарастырылған. Шетел тілі сабақтарында әндерді пайдалану – шетел тілін үйренудің ыңғайлы, оңай жолы болып табылады. Әннің шетел тілін үйренуде мықты ынталандыру күші болып табылатынын ескерген жөн, өзінің мазмұнымен ән студенттерді өздерінің ойларын ашып айтуға, көзқарастарын білдіруге жол ашады. Сонымен қатар, түпнұсқаға барабар, тиімді таңдалған әндер студенттердің ойлау қабілетін дамытып, олардың ықыласы мен ілтипатын, жадысын жақсартуға мүмкіндік береді, күрделі материалдарды, сөйлеу клишелерін, тұрақты сөз тіркестерін есте сақтауға көмектеседі. Яғни, музыка, студенттердің жеке тұлғасын қалыптастыруда, олардың мінез-құлқы мен көңіл-күйіне жақсы әсер етеді, эстетикалық талғамын қалыптастырады.

Түйін сөздер: елтанымдық ерекшелік, мотивация, фонетикалық жаттығу, лексикалық материалды игеру, эмоционалдық аспект.

Zhyrenshina K.A.,¹ Tuleubayeva B.B.²

*Senior teachers of Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan,
kulshat.zhyrenshina@gmail.com*

USE OF SONGS IN GERMAN CLASSES

Abstract

This article deals with the significance and role of a song in teaching foreign languages, it shows the forms of arrangement of work with a song, the criteria for selecting songs and the basic principles of working with a song. Almost everyone loves music; therefore using songs in foreign language classes is a pleasant and easy way to learn a foreign language. It is important to understand that a song is one of the strongest stimuli for further learning a foreign language; a song can encourage students to express their own thoughts, relation and evaluation of something. Moreover, authentic and well-chosen songs develop thinking, mindfulness and memory of students, help to unconsciously keep track of complex material, speech clichés and set expressions in the memory. In addition, music positively influences the formation of the personality of students, their character and mood, and also forms an aesthetic sense.

Key words: country-specific, motivation, phonetic exercise, retention of lexical material, emotional aspect.

МРНТИ 14.07.03.

Елжанова М.Д. – магистрант

Ғылыми жетекші – ф.ғ.к. доцент Асқарова С.А.

(Алматы қ., Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті)

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУДАҒЫ CASE-STUDY ӘДІСІНІҢ ТИІМДІЛІГІ

Аңдатпа

Бұл мақалада шетел тілі сабағында оқушылардың шығармашылық қабілетін және зияткерлік қасиетін case-study әдісі арқылы арттыру үшін қолданылатын тапсырмалар мен жаттығулардың мысалдары зерттеліп қарастырылған. Ертеңгі келер күннің бүгінгіден де нұрлырақ болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын күдірет күші тек білімге ғана тән. Сондықтан еліміздегі саяси-әлеуметтік өзгерістерді ескере отырып, білім мазмұнын жаңашаландыруға, болашақтың иесі болар жас ұрпаққа шет тілін меңгертуге, оны күнделікті өмірде қолдана білуге үйретуге баса назар аударылуда.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев “Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры – ұстаздардың қолында деп мұғалімдердің алдына зор міндет қойды”. Осы тағылымға орай жеке тұлғаның білімділігіне, қабілетіне ден қоя отырып, оның шығармашылық дербестігін дамытуға және өз бетімен жұмыс істеуіне мүмкіндік туғызу қажет [1].

Түйін сөздер: шығармашылық, қабілет, жағдаят, іс-әрекет, оқу – тәрбие, әдістеме, әдіс-тәсілдер, тәжірибе, ойын түрлері, меңгеру, дағдыны қалыптастыру.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында білім беру жүйесінің жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсібін шыңдауға бағытталған рөлі атап көрсетілген: «педагог қызметкерлер оқушылардың мемлекеттік білім беру стандартында көзделген деңгейден төмен емес білім, білік, дағды алуын қамтамасыз етуге, жеке шығармашылық қабілеттерінің көрініп, дамуы үшін жағдай жасауға міндетті», - делінген.

Оқытудың танымдық қызуғышылығын қалыптастырудағы маңызын бірқатар педагогтардың Колесников А.Ф., Кожевникова Т.В., Шамшырақова Г. және Колкер Я.М., Е.С. Устинова т.б. еңбектерінде зерттелген. ХҮІ ғасырда өмір сүрген француз ғалымы Мишель Монтень оқытудағы танымдық әрекеттің маңыздылығын ерекше атап көрсетті: «Оқушыға мұғалімнен алған білімін түгел сүзбеден өткізіп, өз бетінше талдау жасату қажет. Нәтижесінде білімге құштарлығы дами түсетіні сөзсіз», - деп атап көрсеткен.

Республикадағы ғалымдар Ж.А. Қараев, Н.Д. Хмель, М.Ә. Құдайқұлов, А.Е. Әбілқасымов, Қ.К. Жанпейісова, т.б. ғылыми еңбектерінде таным жөніндегі идеяларын уақытқа үйлесімді, шығармашылық қабілетін қалыптастыру, өз бетімен білім алу, дағдыларын қалыптастырудың тиімді негіздерін зерттеген.

Оқытудың нақты жағдаяттар әдісі (метод конкретных учебных ситуаций) ХХ ғасырдың басында Америка Құрама Штаттарының Гарвард университетінің бизнес мектебінде пайда болған. Жағдаяттар әдісі термині алғаш рет американдық ғалым Коплендтің еңбектерінде пайдаланылған. Копленд 1921 жылы оқытудың нақты жағдаяттар жинағын шығарып, жағдаяттар әдісін қолдану жолдарын көрсеткен.

Жағдаяттық әдіс алғашқы кезде бизнес мектебінде ғана қолданылып келсе, бүгін де бұл әдіс арқылы оқытудың қолданылу аясы кеңіп, ол құқық, мәдениеттану, медицина және т. б. салаларда жемісті қолданылуда. Жағдаяттық әдісін педагогикалық оқыту үрдісіне енгізу әдіс-тәсілдерін: Кузьмичева Т.Н., Бабаева Ю.Д., Бабаева Ю.Д., Хмель Н.Д. Б.А., Тұрғынбаева қарастыруда.

Жағдаяттық әдісте басты назар оқушылардың ұсынылған реальды немесе қиялдық (алдын-ала құрастырылған) жағдаяттарды талдауы және осы жағдаятқа өзіндік баға беруі, өзінің ой-пікірін нақты әрі толық айтып беруі шәкірттің жеке тұлғалық қабілеттерін жетілдіруге аударылады. Демек, мектеп оқушыларының ауызша сөйлеу дағдыларын

қалыптастыруда кейс-стади амал-тәсілін қолдану - қазіргі білім беру талабына оқушының сабаққа деген қызығушылығын туғызатын жеке педагогиканың жаңа инновациялық жүйесі.

Жағдаяттық әдісін қолдану барысында оқытушының іс - әрекеті екі кезеңнен тұрады. Бірінші кезең – кейс (жағдай) таңдап алу және сұрақтар құрауға арналған шығармашылық жұмыс - жағдайларды тақырыпқа сәйкес таңдап алу; - мақсат пен міндетті анықтау; жағдайды құрастыру және суреттеу. Екінші кезең – оқытушының аудиториядағы іс - әрекеті. Аудиториядағы жағдаяттар әдісін қолдану кезеңі - кейске кіріспе; жағдаяттың талдануы (шағын топтарда); пікірталас; қорытынды шығару. Қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларына мән беріп, оны меңгермегенше сауатты, жан жақты маман дайындау мүмкін емес. CASE-терді құрудың келесі негізгі сатылары белгіленген: мақсаттарды анықтау, әр түрлі жағдайларға критерилерді тағайындау, қажет ақпарат көздерін белгілеу, CASE – тегі алғашқы материалдарды дайындау, сараптама жасау, оны қолдану бойынша әдістемелік материалдар дайындау .

Оқу процесіндегі жағдаятқа қатысты жұмыс жасау келесі сатылардан тұрады:

- 1) жағдаят материалдарын зерттеушілердің жеке өзіндік жұмысы (мәселені сәйкестендіру, негізгі баламаларды тұжырымдау, ұсынылған әрекетті немесе шешімді ұсыну);
- 2) негізгі мәселені енгізуге және оны шешуге байланысты шағын топтармен жұмыс.
- 3) жалпы дискуссиядағы (оқу тобы шегінде) шағын топтардың тұсаукесерлері және тәжірибе нәтижелері.

Жағдаяттың құрылымы: жағдаяттардың көп түрлілігіне қарамастан олардың барлығының типтік құрылымы болады.

Ережеге сәйкес жағдаяттар келесілерден тұрады:

- Жағдаяттар – кездейсоқ жағдай, түйінді мәселе, шынайы өмірден оқиға.
- Жағдаяттар контексті - хронологиялық, тарихи, орын контексті. әрекеттердің немесе жағдайға қатысушылардың ерекшеліктері.
- Автор ұсынған жағдайға түсініктеме беру.
- Жағдаятпен жұмыс істеуге арналған сұрақтар мен тапсырмалар.
- Қосымшалар.

Жағдаятты құрастыру сатысы:

Білім мақсаттары жүйесінде жағдаяттың орнын анықтау.

Жағдаяттың тақырыбына тікелей қатысы бар институционалды жүйені іздеу.

- Жағдай моделін құру немесе таңдау.
- Сипаттауды құру.
- Қосымша ақпараттарды жинау.
- Ақырғы мәтінді даярлау.
- Кейстің тұсаукесері, талқылауды ұйымдастыру.

Жағдаяттық әдісі интерактивті әдістің бір түрі ретінде оқушылар үшін өте тиімді әдіс болып саналады. Бұл әдістің көмегімен оқушылар өз беттерінше теорияны меңгере отырып, практикалық дағдыларға да үйренеді, сонымен қатар өз ойын жүзеге асыру мүмкіндігіне де ие болады. Оқушы ситуацияға талдау жасау арқылы болашақ маман ретінде қалыптасып, сабақты қызығып оқуға тырысады. Қарастырылған оқыту технологиялары шет тілін оқытуда кеңінен қолданылады. Себебі осындай озық технологияларды оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту үшін маңызды болып табылады.

Көбінесе “дарынды оқушы – бұл жақсы оқитын оқушы” деген пікір қалыптасқан. Белгілі ағылшын психологі П.Торранстың зерттеулері бұл пікірдің мұғалімдер арасында жиі кездесетінін анықтады. Оларға оқуда қиыншылық туғызбайтын, тәртіпті, ұйымшыл, білімді, тұрақты, ұғымтал, өз ойын нақты және түсінікті жеткізе алатын оқушылар көбірек ұнайды. Ал қисынсыз сұрақ қоятын, өз жұмысымен ғана айналысатын, тәуелсіз, көбіне түсініспеушілік туғызатын, қияли, әр нәрсеге көзқарасы бөлек оқушылар ұнамайды.

П.Торранстың зерттеулері нақ осы қасиеттер оқушының шығармашылық дарындылығын көрсететін және оның нашар оқитын оқушылардың арасында да аз емес екендігін айқындаған. Сондықтан мұғалімдер осы зерттеулердің нәтижесін есте ұстағаны жөн.

Дарынды оқушымен жұмыстың негізгі мақсаты- олардың шығармашылық жұмыста өзінің қабілетін іске асыруға дайындығын қалыптастыру. Ал мақсатқа жету оқу бағдарламасын тереңдетіп оқыту және оқушының танымдық белсенділігін дамыту арқылы жүзеге асады.

Дарынды оқушымен жұмыс жүйесіндегі мұғалім маңызды орын алады. Оқушының болашақтағы мамандығына байланысты, яғни кәсіби тағдыры тек қана жақсы мұғалімге байланысты.

Бұл контексте болашақ мұғалімді жаңашыл педагогтердің инновациялық тәжірибесін шығармашылық ынтамен меңгеру және пайдалану арқылы даярлаудың келешегі зор деп ойлаймыз.

Жаңашыл педагогтер оқушының жеке тұлғалық абыройын барынша құрметтеуге, оның шығармашылық қабілеттері мен бейімділіктерін, өздігімен ойлау қабілетін дамытуға, жағымды эмоциональдық педагогикалық үрдісті қалыптастырып, одан педагогикалық зорлықтың барлық түрін аластатуға бағытталған ізгіліктік стратегиясымен сипатталады.

Олардың тәжірибесі мына ережелерге негізделеді:

- оқытуды мұғалім мен оқушының өзара шығармашылық қарым-қатынасы ретінде қабылдау.

- Күрделі мақсат идеясы (оқушының алдына барынша күрделі мақсат қойылып, оны орындай алатындығына сенімін нығайту);

- Өзіндік талдау (оқушылардың жұмыс нәтижелерін жеке және ұжымдық талдау);

- Ерікті таңдау (мұғалімнің оқу материалының жақсы меңгерілуі мақсатында сабақ уақытын өз бетінше пайдалануы);

- Оқушылардың өзін- өзі шығармашылық басқаруы;

- Тәрбиеге жеке тұлға тұрғысынан қарау;

- Ата- аналармен ынтымақтастық құру;

Сонымен, жаңашыл педагогтердің инновациялық тәжірибесі тұлғаны дамытуда ізгілік және шығармашылық көзқарасқа негізделген әдістер мен жүйесін құрайды.

Мұғалімнің біліміне қойылатын талаптар:

- өзінің сабақ беретін пәнін мемлекеттік стандарт деңгейінен жоғары деңгейде білу;

- оқушы дарындылығының моделін білу;

- қазіргі заманға сай оқытудың жаңа технологияларын білу;

- дарынды оқушыны оқыту, тәрбиелеу үрдісінде үлгірімге ғана көңіл бөлмей оның басқа да көрсеткіштерімен байланысына да көңіл бөлу;

- дарынды оқушылардың ерекшелігін ескере отырып, оларға шығармашылықпен жұмыс жасайтын тапсырмалар дайындай білуі.

Мұғалімнің іскерлігіне қойлатын талаптар:

- дарынды оқушыны анықтау әдістерімен жұмыс жасай алуы;

- дарынды оқушыларды (жекелей және топпен)оқытуға арналған бағдарлама құрастырып, сонымен тұрақты жұмыс істей білуі;

- оқушы дарындылығын дамытуға қажетті зерттеу жұмыстарын жүргізе алуы;

- дарынды оқушыны оқытудың нәтижесін нақты бағалай білуі;

- дарынды оқушының ғылыми –ізденіс жұмыстарымен айналысуына жетекшілік етуі;

- дарынды оқушыны олимпиадалар мен сайыстарға дайындауда жетістікке жете алатындай деңгейде жұмыс жасауы.

Сондай-ақ дарынды оқушылармен нәтижелі жұмыс жасайтын мұғалімнің кәсіби “бейнесі” мынадай қасиеттерден тұрады: жоғары кәсіби біліктілік, даралық қасиет, білімпаздық, ойлап табуға және ғылыми зертеу жұмысына қабілеттілік, кәсіби қызметін өздігінен жетілдіруге ұмтылушылық. Дарынды оқушымен жұмыс мұғалімнің өзіне,

қызметіне және кәсіби біліктілігіне жаңа, жоғары талаптар қояды. Тіпті оның кәсіби жетілуіне өзгеше емтихан болып табылады.

Оқушылардың шығармашылық қабілетін арттырып, ынталандыру үшін сабақтарды мынадай жолдармен өткізуге болады:

- 1.Сабақта кең көлемде көрнекі құралдарды пайдалану;
- 2.Сабақты түрлендіріп өткізу;
- 3.Сабақта оқушылар өздері жасаған суреттер, схемаларды пайдалану;
- 4.Техникалық құралдарды тиімді қолдану;
- 5.Сабаққа қатысты бейнетаспаларды, фильмдерді көрсету.

Қорыта келгенде, Гальскова Н.Д., Гез Н.Н “ұдай еңбек ету - өнердің де, өмірдің де заңы” дегеніндей, оқушылардың шығармашылық қабілеті мен белсенділігін артыруда мұғалімге үнемі ізденуге, тұрақты еңбек студі міндеттейді .

Әрине, артқарылған істер аз емес. Дегенмен, әлі де болса бізді ойландыратын, толғандыратын істер жетерлік. Атап айтқанда, олар – білім сапасын арттыру, оқушылардың біліміне, ойлау қабілетіне сай деңгейлеп оқыту, ғылыми-ізденіс қабілеттерін қалыптастыру, т.с.с. Өйткені, ХХІ ғасыр - білімділер ғасыры. Ендеше бізге ой өрісі жоғары дамыған, зерделі, жан-жақты парасатты ұрпақ керек екенін бірсәтте естен шығармағанымыз жөн.

Шығармашылық сипаттағы сабақтар түрлерін жүйелі ұйымдастыру арқылы оқушылардың ынтанымдық белсенділігі қалыптасып, ұстазы берген ақпаратты, іс-әрекет тәсілдерімен бағалау өлшемдерін қамтитын қоғамдық және ұжымдық тәжірибе тағылымдарын игеріп қана қоймай, оқушы барлық іс-әрекетте шығармашылық бағыт тұстанады, қабілет білігін ұштай түседі.

Оқушылардың шығармашылық қабілеттері ашылу үшін белсенді формалар мен әдістерді қолдану керек: әңгімелесу, пікірталас, ойындар, тартыстар, жорықтар мен сайыстар, сұхбат, байқаулар, олимпиадалар, бақылаулар, шығармашылық еңбек, жобалар, дербес сабақтар.

Оқушылардың қабілеттеріне қарай әрбірі оқушылардың ойыны оқытып, ойландыруға, талдау жасауға, салыстыруға жетелейтін жеке шығармашылық тапсырма береміз.

Осындай әдістерді жиі пайдалану оқушылардың шығармашылық қабаулуына, шәкірт бойындағы талант көзінашуға, тілін байытып, қиялын ұштаумен өз бетінше ізденуге зор әсерін тигізеді.

Олар мынадай:

Тақырыпты терең ұғындыру, түсіндіру;

Сабақта немесе сабақтан тыс уақыттарда әр түрлі тақырыптарда пікірталас тудырып отыру;

Логикалық ойлауын жетілдіретін тапсырмалар беру;

Ойларынан тест тапсырмаларын құрап келу, есеп құрау, ертегі құрау, ертегілерді сахналау, шағын мәтіндер құрау, өлең жолдарын құрау;

Қиялдау арқылы сурет салғызу;

Ана тілі сабақтарында мінездеме беру; Авторлар туралы толық мағлұмат жинау, реферат жазу;

Әр түрлі тақырыпта сайыс, пікірталас өткізіп, алған әсерлеріне шығармалар жазу; Сабақ үстінде қосымша тапсырмалар беріп, орындауын қадағалау.

Осындай әдіс – тәсілдерді үнемі жүргізу оқушыларды шығармашылыққа баулуға, шәкірт бойындағы қабілет көзін ашып, тілін байытуға, қиялын ұштауға, өз бетінше ізденуге зор әсерін тигізеді. Бала бойындағы қабілетті ашу – оқушыны шығармашылық бағытта дамуына жете мән беруі болып табылады.

Бала мен мұғалім арасындағы қарым-қатынастағы сезім байланысын орнатып, үйлесімділікке қол жеткізуге Мильруд Р.П. Бим И.Л. мұғалімдерге берген кеңесін де басшылыққа алуға болады. Ол: «Педагогикалық процесте баламен тіл таба білу, яғни балаға өз ойын, талғамын, көңіліндегісін айтуға мүрсат беру тәрбиешіден көп шеберлікті

талап етеді. Осынау қарым-қатынаста бала жанының қозғалысы ұстаз жанының қозғалысымен үйлесім тапқан кезде бала өз бойындағы табиғи дарынын ашады, ал мұғалім өзінің шығармашылық жігер қуатының жемісін көруге мүмкіндік алады. Басқаша айтқанда, бала шығармашылығы мұғалім шығармашылығымен ұштасып кетеді. Мұндай жағдайда рухани тұтастық пайда болады» - дейді [58, 59].

Шығармашылықпен айналысқан оқушының ойы жүйрік, тұғыры биік азамат болып қалыптасады. Ана тілімен қатар қазақ тілі сабағы да сөзбен жүргізілетін жұмыс сөздерді байланыстырып сөйлеуге, әңгіме айтуға, шығарма жазуға көмектеседі. Сөздік жұмысы оқушыны бір жағынан ойлауға жетелесе, екінші жағынан қызығушылығын оятып, шығармашылық қабілетін арттыруға, белсенділікке ынталандырады [59].

Қорыта айтқанда, оқушы бойында шығармашылықты дамытуда үздіксіз құлшыныс, оқуға, білім алуға деген ұмтылыс ұдайы өшпей, күннен-күнге дами түсуі қажет. Сонда ғана оқушы бойында білім нұры тасып, сыныптан-сыныпқа көшкен сайын оқушының ішкі дүниесі, сыртқы ортамен байланысы дамып, оқушы дүниетанымы арта түсері анық.

Сын тұрғысынан ойлауды үйрету үшін мына төменгі шаралар орындалуы шарт:

- 1) сын тұрғысынан ойлауды тудыру үшін уақыт керек;
- 2) оқушыларға ойланып-толғануға, ойын ашық айтуға рұқсат беру;
- 3) әртүрлі идеялар мен пікірлерді қабылдау;
- 4) үйрену барысындағы оқу-шылардың белсенді іс-әрекетін қолдау;
- 5) кейбір оқушылар түсіп қалған қолайсыз жағдайларды әжуаға айналдырмау;
- 6) оқушылардың бір-бірінің жауа-бына жасаған сынының дәлелді, дәйекті болуын талап ету;
- 7) сын тұрғысынан ойлауды бағалау [61, 62].

Адамдардың қабілеттер деңгейі жағынан тең дәрежеде болмауы. Қабілеттердің бірдей емес екендігін сыныпта отырған оқушылардың әрқайсысының әр пәнге және әр деңгейде қабілетті болатындығымен дәлелдеуге болады.

Оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділіктерін, қызығушылықтарын, шығармашылық қабілеттерін арттыруда түрлі әдіс – тәсілдерді өз сабағымда қолданамын. Сабақта әдіс-тәсілдерді пайдалана отырып, балалардың ұсыныс пікірлерін еркін айтқызып, ойларын ұштауға өздеріне деген сенімін арттыруға мүмкіндік туғызамын. Түрлі әдіс-тәсілдің көмегімен өткізген әр сабақ оқушылардың ойлауын және қиялын, ойын дамытып, оларды берілген мәліметтерден өздігінен білім алуға үйретеді [63].

Мұғалімнің міндеті – Оқушылардың өзіне деген сенімін арттыру, өзін тұлға ретінде сезінетіндей мүмкіндік ашу, өзін тұлға ретінде сезінген бала әрқашан өмірде өз жолын таба алады.

Білім берудің сапасын жақсарту мақсатында сыни тұрғысынан ойлау технологиясын өз сабақтарымда қолданып жүрмін. Сыни тұрғысынан ойлау технологиясының мені қызықтырғаны Оқушылардың өзі ізденіп дәлелдеуі. Ол бұрын тек тыңдаушы болса, енді ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші, ал мұғалім осы әрекетке бағыттаушы, ұйымдастырушы.

Сыни тұрғысынан ойлау бағдарламасы оқушының еркін сөйлеуіне, пікір таластыруына, достарының ойын тыңдауға, проблеманы шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге бағытталған бағдарлама.

Мазмұнға байланысты міндеттер:

1. Әңгімені оқып танысады.
2. Мазмұнын ашады.
3. Кейіпкерлерді салыстыра отырып айырмашылықтары мен ұқсастықтарын сипаттай алады.

Сыни тұрғысынан ойлауды дамытуға байланысты:

Оқушының оқу мен жазу арқылы сыни тұрғысынан ойлауын дамыту, қиялын шарықтату және сезімін ояту.

Топтық жұмыс үрдісіне байланысты міндеті:

1. Оқушылар бір-бірімен пікірлесе отырып, ортақ қорытынды шығарады.
2. Тақырыптық түсініксіз жерлерін айқындайды.
3. Топтастарының сұрақтарына жауап береді.
4. Қорытынды шығарады, өз пікірін дәлелдейді. Тәрбиелік мәні: Өзара құрмет сезімін тудыру. Басқаның пікірін сыйлауға, сөзін бөлмеуге тәрбиелеу.

Сыни тұрғыдан оқу мен жазудың көмегі зор. Бұл жұмыстарды бірнеше тақырыптар көлемінде өткіздім. Оқушы жеке жұмыс істеуге жаттығады. Өз ойын көпшілікке жеткізуге ықпал етеді. Сабақтың соңында мәтіннің тақырыбына байланысты өз ойларын білдіріп, көкейлеріне не түйді соны қағаз бетіне түсіреді. Сыни тұрғыдан оқу мен жазу бағдарламасының нәтижесі төмендегідей болды. СТО құрылымы бойынша ұйымдастырылған сабақтар Оқушылардың ізденімпаздық, зерттеушілік, дәлелдеушілік, шығармашылық қабілеттерін дамытатынына көз жеткіздім.

Сабақта сыни тұрғысынан оқыту технологиясының стратегияларын пайдалана отырып, балалардың ұсыныс-пікірлерін еркін айтқызып, ойларын ұштауға және өздеріне деген сенімін арттыруға мүмкіндік туғызып отырдым. Әрбір әдіс оқушылардың ойлауына және қиялына негізделіп келеді. Оқушылардың тереңде жатқан ойын дамытып, оларды сөйлеуге, дәлелдеуге үйретеді.

“Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту” технологиясы **үш кезең** бойынша қолданылады:

1. Қызығушылықты ояту;
2. Мағынаны тану;
3. Ой – толғаныс.

Сын тұрғысынан ойлау арқылы оқу мен жазу технологиясының үш кезеңі

1. Қызығушылықты ояту кезеңі:

Мұғалім міндеті	Оқушы міндеті	Әдіс-тәсілдері
Оқушылардың қызығушылықтарын сақтай отырып, жаңа тақырыппен жұмыс істеу, бірте-бірте «ескі» білімнен «жаңа» білімге көшу т.б.	Оқушы мәтінді оқиды, мазмұндайды, талдайды, түсіндіреді, жаңа тақырып бойынша жазбалар жүргізеді.	- Кластер; - Білемін, білмеймін, білгім келеді кестесін толтыру; - Екі бөлікті күнделік; - Берілген сұрақтарға жауап іздеу.

Бұл кезеңде алынған ақпараттар тыңдалады, жазылады, талқыланады, жұмыс жеке, жұппен немесе топпен жүргізіледі.

2. Ой толғаныс кезеңі:

Мұғалім міндеті	Оқушы міндеті	Әдіс-тәсілдері
Өтілетін тақырып бойынша оқушы білімін тексеру, оқушы белсенділігін арттыру, сабақтың келесі кезеңдерін жоспарлау, алдағы жұмыстарды кескіндеу т.б.	Оқушы өтілетін тақырып бойынша не білетінін еске түсіреді, болжамдар жасайды, тақырыпты жүйелейді, білгісі келетін нәрселерді сұрайды т.б.	- Әңгімелесу; - Кластер; - Дұрыс, дұрыс емес атты қағидалар; - Инсерт; - Екі бөлікті күнделік; - Концептуалды кесте т.б.

3. Қорытынды кезеңі:

Мұғалім міндеті	Оқушы міндеті	Әдіс-тәсілдері
Сабақтың алғашқы кезеңіндегі жазбаларға оралып, өзгертулер мен толықтырулар енгізеді, өтілген тақырып бойынша зерттеулер жүргізеді т.б.	Оқушылар жаңа тақырыптан алған мәліметтер мен оған дейінгі өз білімдерін салыстырады, сол дәуір мен қазіргі дәуірдегі ролдерін салыстырады т.б.	- Пікірталас; - Кластер; - Кесте толтыру; - Сұрақтарға жауап; - Шығармашылық жұмыстар жазу;

Осындай сабақ барысында оқушылар өздерінің, бір-бірінің ой-пікірлеріне сын көзімен қарай отырып, жаңа тың идеялар туғызады. Сабақтар Оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға, өз бетінше білім алуына, шығармашылығын қалыптастыруға ықпал етеді. Оқушылар мұндай сабақтарда оқудың қызықты әрі жеңіл өтетіндігін, ұжымды бірлесіп жұмыс жасауға үйрететіндігін, білімнің тереңдігі әрі тиянақтылығы артатындығын баяндайды.

Қорыта келгенде, шығармашылық тұлға басқалардан өз ісіне деген сенімділігін, әдемілікті сезіне білуімен, өзгеше шабытымен ерекшеленеді. Шығармашылық қабілеттерін дамыту ісін неғұрлым ерте қолға алып, әр оқушының қол жеткен нәтижелері мен даму дәрежесіне үнемі қарайлап отырсақ, шығармашылыққа өз үлестерін қосары сөзсіз. Оқушылардың шығармашылығын, ізденушілігін дамытып, әрқайсысына жеке тұлға ретінде қарап, олардың өздеріне деген сенімін, білімге деген ынтасын арттыруға болады. Осындай ойындар мен тапсырмаларды шетел тілі сабағында қолдана отырып, оқушылардың логикалық ойлауға машықтануы, шығармашылық жұмыстармен айналысуы, пәнге деген қызығушылығы, берілген тапсырманың мақсаты мен мәнін анықтай білуі, өз бетімен жұмыс жасауға ынтасын көтеру болады. «Болашақтың баласында, данасында, ғалымында ұстаз өсіреді» деген Б.Момышұлының қанатты сөзі өте орынды айтылғанын мақала желісі дәлелдеп тұр.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Ахмедиева А.Т «Шет тілі сабағында оқушыларды шығармашылыққа тәрбиелеу» Ағылшын тілі мектепте 1.2011ж. 32 бет
2. Ахметқалиева Г. «Шығармашылық жұмыстар» Қазақстан мектебі 7.2011ж 24 бет
3. Тұрысбаева.А. «Дамыта оқыту технологиясы»
4. Жасыбаева А. «Ағылшын тілі сабағында жүргізілетін жазба жұмыстарының түрлері»
Ағылшын тілі мектепте 6.2010ж 43-бет
5. Мағауова А.С. Оқу үрдісінде жеке тұлғаны дамыту // Қазақстан мектебі. - 2004. -№4. -Б. 56-58
6. Torrance E.P. Crowing up creatively gifted: a 22-year longitudinal study. Creative Child and Adult Quaterly. 1980. - №5. -.148-170
7. Barron F., Harrington D. Creativity, Intlligence and personality//Ann. Rev. Of Psychol. 1981. -Vol 32. -P. 439-476
8. ҚР-ның «Білім туралы» Заңы. Астана 2004 ж.
Москва, 2001г.
9. Сарузенoвa F «Ағылшын тілі сабағында оқушылардың шығармашылық пен ізденіс қабілеттерін дамыту» [электронник ресурс] адрес <http://www.baiandama>

Елжанова М.Д. – магистрант

Научный руководитель –к.ф.н. доцент Асқарова С.А.

(г. Алматы, Казахский государственный женский педагогический университет)

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МЕТОДА CASE-STUDY НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматриваются аспекты развития творческих способностей с использованием метода case-study на уроках иностранного языка, а так же приводятся примеры использования заданий и упражнений, способствующих активизации

творческого потенциала учащихся, направленного на развитие интеллектуальных качеств и творческих способностей школьников.

Ключевые слова: развитие креативности, case-study, творческие способности, творческий потенциал, творческое мышление.

*M.D. Yelzhanova, undergraduate
Supervisor – PhD Candidate Асқарова С.А.
(Almaty city, Kazakh State Women's Teacher Training University)*

DEVELOPMENT OF STUDENTS' CREATIVE ABILITIES USING CASE STUDY METHODS AT THE FOREIGN LANGUAGE LESSON SUMMARY

This article deals with aspects of development of students' creative abilities using case study methods, as well as examples of assignments' use and exercises, it helps to activate students' creative potential, aimed at the development of intellectual skills and students' creative abilities.

Keywords: development of *creative abilities*, case-study, development of creativity, creative education, creative thinking.

МРНТИ 14.35.09

Х.Карден
ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУ ҮРДІСІНДЕ МЕДИАФИЛЬМДЕРДІ ҚОЛДАНУ
*Абай атындағы ҚазҰПУ 1 курс магистранты
Ғылыми жетекшісі- ф.ғ.д., профессор Абуов Ж.А.
Алматы қ., Қазақстан
Аңдатпа*

Қазіргі кездегі шетел тілін оқыту үрдісіндегі инновациялық технологиялардың бірі- интернет технологиялардың тиімділігі, маңыздылығы толық және оған айқындалған қосалқы дәлелдердің еш қажеті жоқ. Мақалада шетел тілін оқыту үрдісін аудио, видео фильмдерді қолдану арқылы оқытуды нығайту мәселелері қарастырылды. Сонымен қатар білім алушылардың коммуникативтік тілдік қабілетін видео технологияларды қолдану арқылы дамыту жолдары да зерделенеді. Кәсіби деңгейдегі шетел тілін оқытуда медиафильмдердің тиімділігі ұнтаспа материалдарын, әсіресе аудио және видео фильмдерді қолданудың әдістемелік нұсқаулықтары ұсынылды.

Түйін сөздер: шетел тілі, аудио, видео технологиялар, медиафильмдер, кәсіби деңгей, коммуникативтік-тілдік дағдылары

Сапалы білімді қамтамасыз етуде қазіргі қолданылып жатқан әдіс-амалдар өте мол, студенттердің коммуникативтік құзыреттілігін арттыруда жаңа технологиялар да артуда, тек әр ұстаз, өз студенттеріне ыңғайлысын қолдана білуден ұтады. Соның бірі ағылшын тілін оқытуда қолданылған шығармашылық тапсырмалар, студенттер өздері ізденеді, тілге деген құрметі артады, әр тақырыптың мәні ашылып, талданады, қазақ халқының салт-дәстүрімен таныстырылып, сыйластыққа үйретеді, пәнге деген қызығушылықтары да арта түседі, ең негізгісі студенттердің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырады деп ойлаймыз.

Медиафильмдер арқылы студенттерді сөйлеуге үйрету дегенде мынадай ұғымға мән беріледі: бұл-адам мен адамның тілдік қарым-қатынаста бір-бірімен тілдесуі, сөйлесуі яғни бір адамның өз ойын екінші адамға ауызша жеткізуі, сөйлеуі, айтуы. Сонымен бірге айтылған ойдың адамға түсінікті болып, оны қабылдау арқылы екінші адамның оған өзіндік жауап қайтаруы. Сөйлеуге үйретудің бір адамға қатысты мәселе емес екендігін көрсетеді. Ол тілдік коммуникация арқылы жүзеге асады. Сөйлеу әрекеті-тілді үйрену жолындағы маңызды баспалдақ, қажетті шарт қана емес, ол-адамзаттың қоғамдағы орнын, қызметін көрсететін күрделі әрекет. Өйткені, сөйлеу әрекеті адамдық қасиетті білдіретін басты өлшемдердің бірі. Ауызша сөйлеуге үйрету- тілді жалаң үйрену емес, адамның жалпы ойлау құзыреттілігін кеңейту, жетілдіру деген сөз. Жалпы сөйлеу әрекетін меңгеру үшін мына жағдайларды ескеру қажет: үйрететін тілде сөйлеуге деген қажеттілік; қоршаған орта, жағдайдың әсері; жеке бастың қабілеті; сөйлеудің негізгі мақсатын айқындау.

Зерттеу жұмысында тақырып бойынша коммуникативтік әдістерді басшылыққа ала отырып, сараптау, негіздеу, талдау, жүйелеу және тұжырымдау әдістерін қолдандық. Ағылшын тілін оқытуда коммуникативтік мақсатқа жетуде ауызша сөйлеудің маңызы зор. Сөйлеуге үйрету үшін оқыту әдісі ситуативті әдіс болуы керек себебі: жағдаятты қатысты сөйлеу әрекетінің табиғи қасиеті болып табылады.

Полат Е. С. видеофильмдерді қолданудың негізгі 4 деңгейін ұсынған: «дайындық кезеңі (подготовительный – создание мотива и снятие языковых и лингвострановедческих трудностей); қабылдау кезеңі (восприятие фильма (нацелен на развитие умений воспринимать информацию); бақылау кезеңі (контроль понимания основного содержания); тілді дамыту кезеңі (развитие языковых навыков и речевых умений)» деп қорытқан. Соңғы кезеңде фидеофрагменттер қайтадан көрсетілуі мүмкін жағдай. Өйткені соңғы кезеңде студенттердің сөйлеу дағдылары мен коммуникативтік құзыреттіліктері қалыптасатын кезең. Бұл кезеңде видеоматериалдың мазмұнының толық түсінікті жағдайда болуы студенттерге өз ойлары мен тұжырымдарын жасауға, пікірталастыруға мүмкіндік береді [1].

Төмендегі видеоматериалды осы төрт кезең бойынша орындап көрейік:

Медиафильм тақырыбы: “A Piece of Cake”.

- *Дайындық жұмыстар.* Медия технологияны қолдана отырып, студенттерге көрсетілетін видеофильм не туралы болуы мүмкіндігін болжауға мүмкіндік береміз. Сонымен қатар жаңа лексика ұсынылады, және әр бөлім көрсетілу алдында беріледі, әсіресе фразеологизмдерге мән берілді: мысалы: ***It's a Piece of Cake, No sweat, It's a snap.***

Сонымен қатар американдықтардың диетасы туралы елтанымдық сұрақтар мен жаттығулар орындалды.

Today, millions of Americans are exercising for good health. One out of every ten Americans exercises every day to stay in good shape. Interest in sports and eating healthy foods is popular all across the country. Every day in the USA thousands of men, women and children run through parks or city streets for good health.

Today, fitness is part of the American way of life. More than ever before, a good diet and exercise program are important in the USA.

- Әр бөлім бойынша қабылдау кезеңін ұйымдастыру: Бұл бағытта әр бөлім басталмас бұрын нұсқаулар берілді. Бұл студенттерге материалдың қай тұсына жете мән беру керектігіне дайындауды көздейді.

Act 1. Why do Marilyn and Richard make a bet?

Act 2. Why does Richard sing and dance after aerobic class?

Act 3. What did Richard understand?

- Медиафильмнің мазмұнын студенттердің түсінгенін бақылау кезеңінде студенттерге сұрақтар қойылды. Сонымен қатар кешенді жаттығулар орындалды. Мысалы: «Choose the correct answer», ‘Make the sentences into correct order’, “True or False”

және тағы басқалар. Бұл кезеңде видеоматериал “A Piece of Cake” тақырыбы бойынша төмендегі жаттығу орындалды:

What happens after the class? Circle a, b, c.

1. Richard sings and dances because
 - a) he is happy that he won the bet
 - b) he enjoys doing exercises
 - c) he wants Marilyn to think that he feels fine after the exercises.
2. Richard makes Marilyn believe that
 - a) he didn't really exercise
 - b) he photographed the class
 - c) he exercised with no problem.
3. Richard
 - a) tells Marilyn the truth
 - b) doesn't tell Marilyn the truth
 - c) doesn't remember the truth.

• Студенттердің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру мақсатында төмендегі тапсырмалар орындалды:

1. Describe Marilyn after the aerobic class.
2. What idioms would you use to describe advanced aerobic class which Richard and Marilyn attended together.
3. Act out a dialogue between Richard and Marilyn about doing exercises.
4. Prove that Richard and Marilyn was a loving and friendly couple.

Осы кезеңде студенттерге медиафильм толығымен бір көрсетілді. Осы арқылы студенттердің тек медиафильмнің мазмұнын ғана емес, әр бөліктегі мағлұматтарды түсініп, жағдайды бағамдап, өз ойларынан мінездеме беру арқылы бекітілген жаңа сөздер мен сөз тіркестерін пайдалана отырып сөйлеуге мүмкіндік алды. Тақырып бойынша студенттердің коммуникативтік құзыреттілігі дамыды, пікірталасқа қатысып, өз ойларын ашық білдірді.

• **Рөлдік ойындар** қолдануда және ұйымдастыруда көптеген жаңа әдістерді қолдануға болады. Сөйлеуге үйрету үшін қажетті ситуацияларды мынадай жолдармен беруге болады:

- а) **«imagine»** - «көз алдыға елестетіп көр», «қиялдап көр» деген сияқты т.б. тапсырмалар арқылы ситуациялар құру;
- ә) **“case study”** - белгілі бір ситуацияны жасайтын сурет немесе ситуацияны дамытатын, күшейтетін суреттер тізбегіне қарап, соның көмегімен сөйлеу;
- б) **“brainstorming”** - күнделікті өмірдегі болып жатқан жағдайға ұқсас нәрселерді сипаттау арқылы анықтау [34].

Оқытудың ситуативтілігі студенттер мен оқытушы арасындағы қарым-қатынасқа негізделген жағдайда ғана сабақ үстінде қатынас ситуациясы пайда болады. Е.Пассов ұзақ жылдар бойы жүргізген ғылыми-зерттеу жұмысының нәтижесінде коммуникативтік оқытуда «ситуация» мен «ситуативтілікті» анықтап алу қажет екеніне көз жеткізген. «Ситуация»-дегеніміз, қарым-қатынас жасаушылардың, сөйлесушілердің санасында қалыптасқан өзара қарым-қатынасының жүйесі; ал «ситуативтілік-қарым-қатынастармен байланыс» деп қорытынды жасайды. Ол іс-әрекеттерде өзара қарымқатынастарда мынадай жетекші факторлар болады деп көрсетеді: а) статустық; ә) рольдік; б) іс-әрекеттік; в) ізгілік [2, 24].

Яғни, тілді оқытудағы ең басты мақсат- студентті сөйлеуге, яғни айтар ойын жеткізе білуге үйрету. Сөйлеу тілдік қарым-қатынас барысында адамның өз ойын жарыққа шығару процесі, өз сөзін екінші біреуге түсінікті етіп жеткізуі.

Медиафильмді қолдану арқылы басқа тілде қарым-қатынас жасау, сөйлесу саласын кеңейтуге, білім алушылар пікір айтуда мазмұнды жағына назар аударуға мүмкіндік беретін тиісті дағдыларды дамыту және машықтандыру жаттығуларындағы тіл

материалдарын алдын-ала меңгеруді болжайды. Сабақта жиі қолданылатын рөлдік ойындардың түрін төмендегі кестеден көрінеді.

Бақыланатын медиафильм әлдеқайда қарапайым түр болып табылады және диалог немесе мәтін негізінде құрылуы мүмкін. Бірінші жағдайда студенттер базалық диалогпен танысады және оны өңдейді. Содан кейін олар мұғаліммен бірге диалог мазмұнын талқылайды, сөйлеу эпизоды нормаларын және қажетті лексиканы өңдейді [3, 22-26].

Белгіленген шекте бақыланатын медиафильм әлдеқайда күрделі болып табылады, онда қатысушылар сюжеттің жалпы сипатын және өз рөлдерінің сипаттамасын алады. Мәселе мынаған негізделеді: рөлдік мінез-құлық ерекшеліктері тек орындаушыға ғана белгілі болады. Қалған қатысушылар олардың әріптесі қандай мінез-құлық көрсететіндігін табу маңызды және өзінің жауабы туралы тиісті шешім қабылдауы тиіс.

Еркін медиафильмді қолданған кезде студенттердің өздері қандай лексиканы пайдаланғаны дұрыс, әрекет қалай дамуы тиіс екендігін шешу тиіс, мұғалім рөлдік ойынның тақырыбын ғана атайды, ал содан кейін студенттерден осы тақырыптың әртүрлі аспектілерін қозғайтын әртүрлі жағдайларды құрастыруды сұрайды. Сонда ғана, студенттер жаңа материалды іс жүзінде қолдануға тезірек машықтанады. Материал жаңа болуы керек, сонымен бірге қайталау кезінде сол қалпында емес, басқа контекстерде өзгертіліп берілуі керек, сол кезде ғана студенттердің білік дағдылары бірте-бірте дамиды. Ағылшын тілін оқытуда коммуникативті мақсатқа жетуде ауызекі сөйлеудің рөлі өте зор. Себебі, ауызша сөйлеу арқылы адамдар бір-бірін түсінеді, өз ойларын айтады, дәлелдейді, естіген, айтылған хабарға өз көңіл-күй қатынасын білдіреді. Сөйлеудің екі түрі бар. Олар: монологтік, диалогтік. Диалог - екі немесе бірнеше адамның сұрақ-жауап ретінде сөйлесіп, тіл қатысуы. Диалогтік сөйлеу алдын ала жоспарланбайды, сөйлесу кезінде пайда болады. Студенттер жалпы, арнаулы сұрақтарды қоя алуы, әр түрлі сұрақтарға жауап бере алуы, өтініш, бір нәрсемен келісетінін немесе келіспейтінін білдіре алуы керек. Студенттердің сөйлеу қарқынын өсіру керек және әр студент сөйлегенде кем дегенде екі реплика айтуы керек. Диалогтік сөйлеуді дамытуда дискуссия-сабақ, экскурсия-сабақ, ойын-сабақ, талқылау сабақтарының рөлі зор. Монологті сөйлеуді дамыту сабақтары-шет тіліне оқытудағы негізгі сабақтардың бірі. Монологтік сөйлеу алдынала әзірленуді талап етеді [4, 396].

Ағылшын тілін оқытуда интернет технологиясын, әсіресе, медиафильмдер қолдану арқылы студенттердің білім, білік құзыреттілігін дамыту басты мақсат болып табылады. Егер студенттерді ағылшын тілінде медиафильмдер арқылы монолог түрінде сөйлеуге үйретсе, онда олардың сөйлеу қабілеттері, танымдық қызығушылықтары, мәтін мен жұмыс жасау кезінде шығармашылық дағдылары қалыптасып қана қоймай, олар ағылшын тілінде еркін сөйлеуге машықтанады. Студенттерді монолог түрінде сөйлеуге үйретуде тілдік тіректердің маңызы зор. Ағылшын тілдерін оқыту әдістемелерінде «тірек» ұғымы әртүрлі түсіндіріледі. Көптеген ғылыми жұмыстарда медиафильмдер шет тілін үйренуге түрткі ретінде қарастырылады. Мағлұмат түрткі бола алады, ал оқытушының міндеті студенттердің тыңдаған, оқыған, көрген мәліметтерін дұрыс басқара отырып, оларды монолог түрінде сөйлету. Көп жағдайда медиафильмдер сөз әрекетін ұйымдастырушы болып, олардың белгілі бір бағытта дамуына, студенттердің сөйлегенде қате жасамауына дәнекер бола алады. Сөйлеудің монолог түрін қолдану үшін, сөйлеушіге белгілі бір мазмұн керек, ол сол мазмұнның негізінде сөйлемдер құра білуі тиіс, монолог сөздің ұйымдасқан түрі, сондықтан мұнда жекелеген сөйлемдер мен айтылымдар ғана емес, бүкіл хабар жоспарланып, бағдарлануы керек. Медиафильмдер студенттердің шынайы өмірден алынғандықтан студенттерге берер пайдасы зор және монолог түрінде де сөйлеуіне көмегі зор.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Полат Е. С. Интернет на уроках иностранного языка.// Ин. языки в школе. 2001. №2, с.14.

2. Е.Пассов. Использование аутентичных видеокурсов в обучении английскому языку. – Английский язык. – 1 сентября //№3, 2006.
3. Нестерова Н.В. Информационные технологии в обучении английскому языку. – Иностранные языки в школе. //№8, 2005.
4. Верисокин Ю.И. Видеофильм как средство повышения мотивации школьников при обучении иностранному языку.//ИЯШ-2003-№5-С. 31-34.

*Х.Карден
магистрант 1 курса, КазНПУ имени Абая
Научный руководитель- д.ф.н., профессор Абуов Ж.А.
г.Алматы, Казахстан*

ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕДИАФИЛЬМОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

Преимущество внедрения аудио и видео технологий в процесс обучения иностранному языку в настоящий момент уже не вызывает сомнений и не требует дополнительных доказательств. Рассмотрены проблемы интенсификации процесса обучения иностранному языку с использованием аудио и видео фильмов. Описываются пять видов учебных аудио и видео материалов. А также развитие диапазон коммуникативно-речевых умений обучающихся, развиваемых на основе аудио и видео фильмов. Предлагаются методические рекомендации по использованию звукозаписей и аудио и видео материалов в обучении иностранному языку на профильном уровне.

Ключевые слова: иностранные языки, аудио и видео технологии, медиафильмы, профильный уровень, коммуникативно-речевые умения.

USING MEDIA FILMS IN THE PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

*Karden Kh.
The 1st year MA student, Abai KazNPU
Supervisor – doctor of philology, professor Abuov Zh.A.
Almaty, Kazakhstan
Abstract*

The introduction of audio and video technology advantages in the process of learning a foreign language at the moment does not give rise any doubt and does not require additional proof. The problems of the intensification of the process of learning a foreign language, using technology have been subject of the research. It describes five types of educational audio materials: especially, audio and video as well as a range of communicative-speech abilities of students, which are developed on basis of audio, video materials. Proposed guidelines on the use of audio, video materials in teaching a foreign language are considered at the profile level.

Key words: foreign languages, audio, video technology, media films, profile level, communicative speech skills.

МРПТИ 16.41.21

*L.E. Strautman, Sh.B. Gumarova,
¹senior teachers of Al-Farabi Kazakh National University
Almaty, Kazakhstan*

TEACHING ENGLISH TO THE TEACHERS OF PHYSICS

Abstract

Introduction of the trilingual system of education in Kazakhstan requires intensification of efforts in learning and teaching the English language. To train highly qualified school teachers of physics in English it is necessary to provide the teaching staff of higher educational institutions with language skills. In the framework of the basic higher education SPIID institutions and the state assignment program, in November-December, 2016, the courses for university teachers of Physics and Biology were organized at Al-Farabi Kazakh State University. The main result of our courses is that Physics teachers became more confident in teaching Physics in English because they practiced a lot while they attended the courses.

Key words: physics in English, General English language, professional English language.

Introduction of the trilingual system of education in Kazakhstan requires intensification of efforts in learning and teaching the English language. It should be noted that the multi-language education program implemented in Kazakhstan is a unique and, unlike its Western analogies, implies a parallel and simultaneous training in three languages [1].

Beginning from 2019-2020 academic years the subjects "Information Technology", "Chemistry", "Biology" and "Physics" will be taught in English. Kazakhstani students in the upper grades will soon be taught classes in English; this is provisioned by the new presidential program "100 concrete steps." "A phased transition to English language in the education system will be taking place in high schools and universities. The main objective is to improve the competitiveness of graduates and increase the export potential of the education sector," is stated in the document [1].

"Our goal is to improve knowledge of the English language and to teach some subjects in the English language. It is necessary to organize English courses for school teachers. The four-month course is only the beginning. As soon as schools and teachers are ready, we will start teaching in English. Each individual school will have its specificity. This question is not the question of one year. We have another two years. Therefore, we are preparing," said Vice Minister Sukhanberdiyeva [2]. Last summer 680 teachers from 84 regional schools started training for teaching physics in English in special and ordinary schools. In accordance with the schedule of the updated content, the reform will be implemented in stages. By 2020 it is planned to complete the transition of all classes to 12-year education.

To train highly qualified school teachers of physics in English it is necessary to provide the teaching staff of higher educational institutions with language skills. Courses of the English language organized by the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for university teachers are of great importance for achieving the objectives. In accordance with the state program the national education system must be modernized.

The task of universities is to train specialists who will be able to teach science in school in English. In the framework of the basic higher education SPIID institutions and the state assignment program, in November-December, 2016, the courses for university teachers of Physics (5B011000) and Biology (5B011300) were organized at Al-Farabi Kazakh State University. The teachers attended 240-hour English courses at Al-Farabi University Institute of educational development and professional improvement within the framework of intensive training program of pedagogical personnel and passed exams according to their level. It was an important contribution to the improvement of the level of English of the university teachers and professors.

Organizers of the courses had to solve the problem of teaching English to professionals with a rather low knowledge of English. It was necessary to take into account the fact that the English language was learnt by the teachers when they studied at universities. Therefore, the task was to renew the old knowledge, to acquire the new knowledge and to teach how to apply it in practice.

To solve these problems it was necessary to use two approaches: to teach the course of General English and to teach professional English. Let us consider the main aspects to which we had to pay attention to intensify learning English in the framework of the 240-hour course. In the framework of the courses we had to use content-based instruction, though in a modified form and the rationale of the English for specific/academic purposes courses, the aim of which is to implement language instruction taking into account specific educational needs. To improve the level of English and to correspond our goals we used textbooks and teaching aids on the course of English for specific purposes, in particular, the authors of the article worked in the groups of teachers of physics. We had two groups of two levels Pre-Intermediate and Intermediate. All the participants of the courses were divided into groups after testing according to their level.

The results of testing showed the following picture: most teachers had “good” level in reading, “good-satisfactory” in speaking, “good” in grammar, “satisfactory” in writing and “bad-satisfactory” in listening. Most teachers were not able to communicate in English in the classroom. In addition, most teachers were not able to develop or select the appropriate instructional materials for content knowledge and learning. The main limitations were language barrier and teachers’ lack of confidence in communicating in English both in speaking and writing. Teachers did not know the techniques of teaching students who also had difficulty in communicating in English.

Therefore the task of the courses was to teach physics teachers to communicate in English in the classroom:

- to learn scientific terminology and to use it properly;
- to be able to present instructional material in English;
- to be able to understand students and to answer their questions;
- to be able to take part in the discussion.

The most important thing is to teach Physics teachers to present the content of the lesson correctly. Physics is the foundation of scientific knowledge in other fields. Thus, teaching and learning in English should start from Physics concepts and Physics teachers, which are the important factors to further understanding in other fields of science. The teachers must be able to develop and select the instructional materials correctly and properly. Therefore, it is necessary to develop teachers’ abilities in communicating and transferring knowledge in English proficiently.

We had to keep in mind that we had to teach adult learners. Teaching adult learners usually requires a step-by-step approach and depends on individual potential. The key elements that make individuals able to learn are stimulus and response combined with learning processes. The task of our courses was to improve teachers’ knowledge of English so as to make the first step to teaching physics using English as a medium of teaching.

The training curriculum included the course of General English, which had to improve the abilities of learners in reading, listening, speaking and writing. We compiled the content of the training curriculum by considering the correspondence of the requirements of the training

curriculum and the competency of participants. The course of professional English included reading special texts based on the teaching aids developed by the authors [3], learning new vocabulary, watching videos of physics lessons, detailed studying of such lessons and making short presentations. In the classroom, teachers often read from the book or PowerPoint presentation, but it was difficult for them to communicate with students in English. Physics teachers had no confidence in teaching in English, especially, in discussion in the classroom. In addition, writing instructional materials in English was a great problem for most teachers. The other problem was to choose appropriate instructional materials with a specific content in English and help students understand Physics content.

We used Physics content to improve grammatical accuracy, though grammar instruction was not straightforward. In the training process context-dependent and needs-oriented approach was used, i.e., revisions of linguistic structures foregrounded by the texts studied in class and from average learner mistakes and/or further needs for improving patterns of language use (particularly at the level of rhetorical structure, various types of connectors, prepositional phrases and prepositions, inversion after negative adverbs, verb tenses, etc.). That's why a "Language Focus" is also included in each thematic unit.

The program included the intensive course of General English and different aspects of professional English. For example, in learning English grammar we took examples from professional language. In parallel with General English we implemented scientific language. We had to work with different things in teaching professional language. First, it is vocabulary in context, as everybody knows that every English word has a lot of different meanings. The other problem was reading scientific texts. Here we faced two problems: the first one was pronunciation and the second was reading formulas. It was necessary to start from reading simple arithmetical expressions such as:

$(a + b)(a - b) = a^2 - b^2$ The product of the sum and difference of two quantities is equal to the difference of their squares

Then we moved to more complicated formulas.

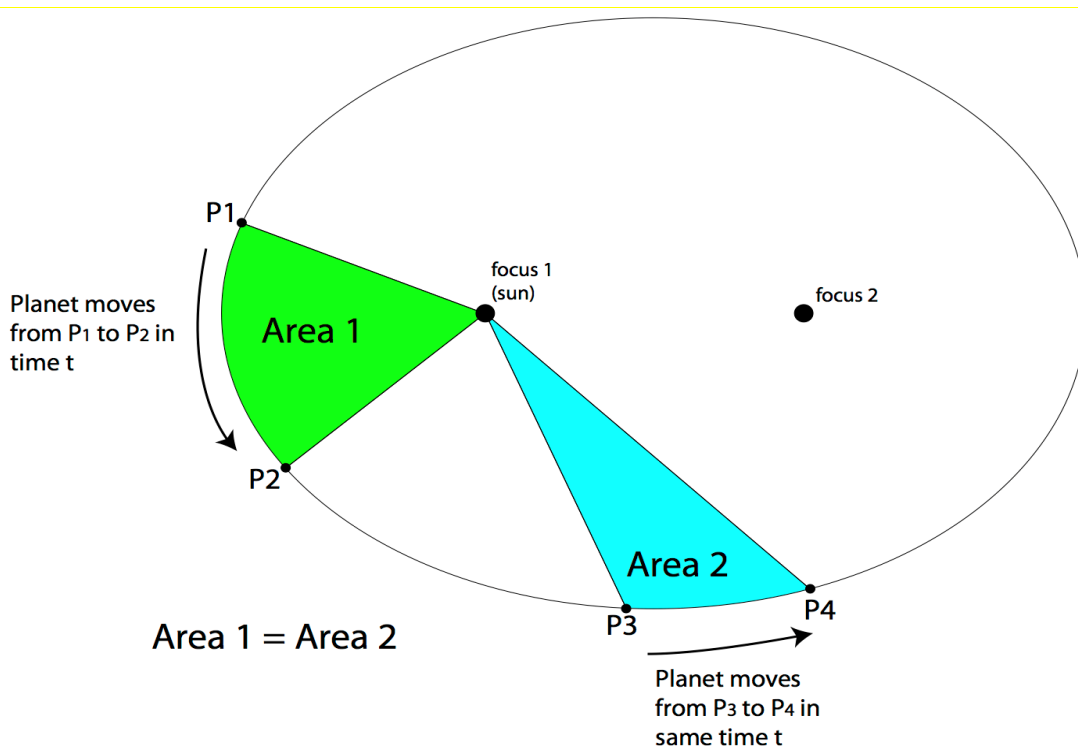
$\Delta S = S_2 - S_1 = \int_{T_1}^{T_2} \frac{\Delta q}{T}$ Delta S is equal to S sub two minus S sub one is equal

to the integral from T sub one to T sub two of delta q over (by) T.

To learn grammar in the context we used such exercises:

1. The electrical resistivity of a metallic conductor gradually ____ (decrease) as the temperature increases
2. The resistance of a superconductor ____ (drop) abruptly to zero when the material is cooled below a temperature called its critical temperature.

Texts of the course of physics and video presentations were used in order to teach the teachers to speak English properly, to pronounce the words correctly, to be able to read formulas. Physics and math YouTube lessons were used as examples for presentations. Examples of texts:

Kepler's Third Law of Planetary Motion, described several years after the first two laws were published, states that the ratio of the squares of the periods of two planets is equal to the ratio of the cubes of their semi-major axes. If this sounds confusing, don't worry, once again it's not as bad as it looks. The semi-major axis is the distance of the planet from the sun. What this is really saying, then, is that planets that are closer to the sun (with a smaller semi-major axis) have much shorter periods than planets that are farther from the sun. For example, the planet Mercury, closest to the sun, has an orbital period of 88 days. Neptune, which is 30 times farther from the sun than the Earth, has an orbital period of 165 Earth years.

Teachers listened to the presentations of English and American physics teachers and reproduced them.

In their classrooms they were recommended to use the following technique. When the pupils did not understand what teachers said, the teachers were recommended to use Kazakh or Russian language instead of English. This technique helps in cases when it is difficult to explain some concepts to the students who are not proficient with the language Teaching science in English helps students to improve their English skills and gains better grades and scores in English subject

At the end of the course the teachers had to pass tests in General English and in special English for physicists. They showed the following results in professional English:

Skills in professional English	Pre-training, %	Post-training, %
Reading simple formulas	10%	97%

Explaining simple physical laws	8%	85%
Making simple 5min presentations	5%	70%
Understanding questions	10%	60%
Answering questions	15%	80%
Taking part in the discussion	5%	50%

The main result of our courses was that Physics teachers became more confident in teaching Physics in English because they practiced a lot while they were at the courses. If the teachers are trained continuously to increase their skills in teaching Physics or other subjects in English, they will have more confidence to teach.

As a result of studying at the courses most of the teachers were able to choose and use the appropriate materials and technology corresponding to specific physics contents. Physics teachers got able to deal with classroom problems especially when the students were facing a hard time understanding what teachers said. The teachers then repeated. In addition, if the students still did not understand, teachers used Kazakh or Russian language in order to assure that students understand clearly.

References:

1. One hundred concrete steps of president N. Nazarbayev www.zakon.kz%2F4713070-sto-konkretnykh-shagov-prezidenta.html
2. Three-language education will be developed in kazakhstan <http://meta.kz/novosti/kazakhstan/973563-trehyazychnoe-obrazovanie-budut-razvivat-v-kazahstane.html>.
3. L.E. Strautman, Sh.B. Gumarova, N.K. Sabyrbayeva. Introduction to the world of physics.

Л.Е. Страутман, Ш.Б. Гумарова

*старшие преподаватели Казахского Национального Университета им. Аль-Фараби
г. Алматы, Казахстан*

ОБУЧЕНИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ФИЗИКИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

Внедрение трехязычной системы образования в Казахстане требует активизации усилий по обучению и преподаванию английского языка. Для подготовки высококвалифицированных учителей физики на английском языке необходимо обеспечить преподавательский состав высших учебных заведений языковыми навыками. В рамках государственной программы индустриально-инновационного развития для базовых высших учебных заведений в ноябре-декабре 2016 года в Казахском государственном университете имени аль-Фараби были организованы курсы английского языка для преподавателей физики

и биологии. Основной результат данных курсов заключается в том, что преподаватели физики стали более уверенными в преподавании физики на английском языке, потому что они много практиковали, пока они посещали курсы.

Ключевые слова: физика на английском, общий курс английского языка, профессиональный английский язык.

*Л.Е.Страутман, Ш.Б.Ғұмарова
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУнің аға оқытушылары
Алматы қ., Қазақстан
Аңдатпа*

ФИЗИКА ОҚЫТУШЫЛАРЫН АҒЫЛШЫН ТІЛІНЕ ОҚЫТУ

Қазақстанда үш тілдік білім беру жүйесін енгізу, ағылшын тілін үйрену және оқыту барысында күш салуды талап етеді. Жоғары білікті физика пәні мұғалімдерін ағылшын тілінде дайындау үшін, жоғары оқу орындарының тілдік дағдылары бар оқытушылар құрамын қамтамасыз ету қажет. Индустриялық-инновациялық даму үшін базалық жоғары оқу орындарында мемлекеттік бағдарлама бойынша 2016 жылдың қараша-желтоқсан айларында әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінде, физика және биология оқытушыларына арналған ағылшын тілі курстары ұйымдастырылды. Негізгі нәтиже бойынша осы курстардың ерекшелігі, физика пәнінің оқытушылары өздерін сабақ барысында, яғни физиканы ағылшын тілінде неғұрлым сенімді оқытуда, себебі олар курстарға қатысу барысында көп тәжірибе алды.

Түйін сөздер: физика ағылшын тілінде, жалпы курс ағылшын тілінде, кәсіби ағылшын тілі.

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

МРНТИ 37:001.12/.18

*Қ.Ә. Айсұлтанова¹
әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті
Алматы қ., Қазақстан*

ҰЛТТЫҚ ИДЕЯ – МӘҢГІЛІК ЕЛ НЕГІЗІ

Мақалада ұлттық идея мен ұлттық бірегейліктің қалыптасуына әсер етуші факторлар туралы баяндалады. «Мәңгілік ел» идеясының мақсаты мен мәніне тоқтала отырып, тарихи

деректермен мысалдар келтіріледі. Көне түркілердің «Мәңгілік ел» идеясының құрылымы талданып, қазақ халқы арасында таралған аңыздардың тарихы, аңыздардағы тарихи тұлғалардың бейнесіне талдау жасалынады. Әл-Фарабидің «Қайырымды қала» философиялық шығармасы, Жүсіп Баласағұнның «Құтты Білік» дастандары туралы сөз болып, ұлт тарихы мен әдебиетін, мәдениетін зерттеуші ғалымдардың пікірлері келтіріледі.

Түйін сөздер: : ұлттық идея, ұлттық идеология, тарихи үрдіс, қоғам, мемлекет, тәуелсіздік.

Өз дамуының белгілі бір жетістікті кезеңіне жеткен кез келген ел ұлттық идеясын қалыптастыруға деген қажеттілікті сезінеді. Әлемдік тәжірибе көрсетіп бергендей, ұлттық идея ел дамуының түбегейлі жаңа сатысына көтерілуінің орасан зор мақсаты жолындағы қоғам мен мемлекеттің саяси, әлеуметтік, экономикалық, мәдени, рухани және басқа барлық күштерін біріктіру міндеті туындаған тұста пайда болады. Ұлттық идея этностық, діни, мәдени және өзге де қауымдастықпен біріккен адамдар тобының бөлісетін ұжымдық жады, мақсат-мұраттары мен арман-аңсарларының, дүниетанымының, көзқарастары мен құндылықтарының кешенді жиынтығын білдіреді.

Ұлттық идея мәңгілік елдің, тәуелсіздіктің берік тұғыры. Ұлттық идеясы не ауызбіршілігі жоқ елдің тәуелсіздігі мен оның мызғымастығы тұрлаусыз. Сондықтан осы мәңгілік ел мен елдің тәуелсіздігінің баянды болуының бірден-бір алғышарты мен ең негізгі құрауыштарының бірі – «ұлттық идея» болып табылады.

Ұлттық идея ұлт пен ұлттық бірегейліктің қалыптасуына тікелей өз әсерін тигізетіні мәлім. Ұлттық идея сол ұлттың өзі туралы, қоршаған әлем мен тарихи үрдістегі өзінің орны мен атқаратын миссиясы туралы, тарихи өткен іс жайы мен болашағы туралы барынша жалпы көзқарастарды аңғартады. Ол халықтың бар күш-жігері мен іс-әрекетін замана алға тартып отырған аса жауапты тарихи міндетті жүзеге асыруға жұмылдыруға септігін тигізетін, сол үшін әлеуметтің тұтастығын қамтамасыз ететін рухани күш, саяси платформа, ұлттық идеология немесе әлеуметтік бағдарламадағы парадигма.

Демек қоғамдық болмысқа дем беруші ұлттық идеяға деген сұраныс, оған деген әлеуметтік және рухани мұқтаждық кез-келген ұлт пен ұлыс үшін сол ұлттың өзіндік санасындағы тарихи үрдістің даму барысынан туындайтын заңды құбылыс болып табылады. Бұл тұрғыда алғанда кез келген әлеуметтік бірлік үшін ұлттық идеяның қажеттілігі мен өзектілігі күн тәртібінен түспейтін өміршең мәселе.

Өтпелі кезеңнен алыстап жаңа даму жолына түсіп келе жатқан қазақ елі үшін, ұлттық бірегейлік, ұлтжандылық, тыныштық және ұлттық идея сынды ұлт құраушы категориялар алда тұрғаны мемлекеттің алға қарай дамуының кепілі екенін білеміз.

Қазақстанда 130-дан астам этнос өкілдері бір шаңырақ астында өмір сүріп жүр. Елімізде ұлттық идеяны жақтаушылардың басым екенін көре аламыз, тіпті ол табиғи жағдай деп айтуымызға да болады. Оны еліміздің тыныштығынан және бірқалыпты дамуынан көруімізге де болады. Ал дәл осы идеяның маңыздылығы, жоғарыда атап өткеніміздей, қоғамның орнықты әлеуметтік-экономикалық дамуына, мемлекеттің тәуелсіздігі мен мызғымастығын нығайтуға, Қазақстан халқының шоғырлануына бағытталған дүниетанымдық сипаттағы бағдарлардың, құндылықтар мен идеялардың кешенін білдіргендіктен, өтпелі кезеңді бастан кешіріп, әлемдік өркениеттік қауымдастықтан өз орнын табуға ұмтылып отырған біздің еліміз үшін ауадай қажет. Оның үстіне ұлттық идея кез келген қақтығыс пен қарама қайшылықтың алаңына айналмауы тиіс, яғни оның мәні мен мазмұны ең алдымен, ыдыратушылық емес, керісінше біріктірушілік, топтастырушылық пен ұйымдастырушылық құрайды.

Түркі тарихын, көне түркі мұраларын зерттеуші филология ғылымдарының докторы, профессор Қаржаубай Сартқожаұлының «MANGI EL» халықаралық ғылыми-көпшілік тарихи журналында: «Мәңгілік ел — түрік жұртының данагөйі, үш бірдей қағанның кеңесшісі болған атақты Тоныкөк (Түй-ұқық) негізін қалаған идея...» — екендігін жазған [1, 20]. Елтеріс Құтлық қаған екінші Түрік қағанатын құрғаннан кейін Тоныкөк «Мәңгілік ел» идеясын қолға алды. Елдің қауіпсіздігін қамтамасыз ететін геосаяси және ішкі, сыртқы қорғаныс шеңберін жасап,

мәңгілік ел саясатын Көк Түріктер іске асырды. Сол идея, сол мұрат бүгінгі қазақ елінің бас ұранына айналуға. «Күлтегін» жазуының қазіргі қазақ тілінің нормасына келтірілген Ғұбайдолла Айдаровтың нұсқасында: «Көктегі түркі тәңірісі, түркінің қасиетті жер-суы былай депті: Түркі халқы жоқ болмасын дейін, халық болсын дейін...» — деген жолдар бар [2, 63]. Бұл жерде елдің тарих сахнасынан кетпей, сақталуын тілейді. Мәңгілік ел дегеніміз мемлекеттің ғасырлар тоғысында, ірі державалар арасында бәсекеге төтеп беріп, өзіндік қорғаныс саясатын ұстану деп түсінуге болады.

Орхон өзенінің бойында Түрік қағанатының Ордабалық деген астанасы болған. Қағанаттың хан ордасы — мемлекеттің ішкі ядросы. Оны қорғайтын арнайы полиция (тұрғақ деп аталған) және оған қоса тұрақты әскер (шерік деп аталған) пайдаланылды. Ішкі қорғаныс деп атаған екінші шеңбер белдеуін түрлі тайпалар қорғап тұрды. Үшінші шеңберде он-оқ Түркештер тұрды. Қырғыздар, Кидандар, Татабилер, Таңғыттар, Басмылдар да үшінші шеңбердің қорғаушысы болды. Осы үш шеңбер тұтас империяны қорғап тұрды. Түріктер осы 3 шеңберді орнатып болған соң, «Мәңгілік ел» идеясын нық бекемдейді.

Ғұлама ойшыл, сазгер, қобыз жасаушы Қорқыт бабамыздың өлімге қарсы тұрып, мәңгі өмірге ұмтылуы, тек Қорқыттың ғана емес, сол замандағы билеушілердің елдің мәңгі өмір сүруін қалағандығын білдіреді. М. Әуезов Қорқыттың мәңгілік өмір туралы толғаныстарының негізгі философиялық түйінін аша келіп, оның болашақ ұрпақ үшін дүниетанымдық маңызы зор, мәңгілік мұра екенін атап өткен. Қазақ халқы арасында тараған аңыздардан Қорқытты бірде айтулы күй атасы ретінде көрсек, енді біразында ол өлім атаулыға қарсы шара іздеген қамқоршы ретінде көрінеді. Қорқытты мәңгі өмірді іздеген, бақилық болғысы келмеген деген түсінікті, халқына жерұйықты іздеген Асан Қайғымен түсіндіруге болады. Асан Қайғы өз халқы үшін ең қолайлы, ең құнарлы жерді іздегендігі белгілі. Утопиялық көзқарастағы Асан қайғының жерұйықты іздеудегі мақсаты, халқының жайлы жерге қоныстанып, болашақта мәңгі ел болуын қалаған.

Көрнекті еуразияшыл ғалым, тарихшы-этнолог Л.Н. Гумилев «От Руси к России» атты еңбегінде: «Еуразия құрлығы үш рет біріктірілді. Алғашында оны Ұлы Түркі қағанатын құрған көне түріктер біріктірді. Түріктерден кейін Шыңғыс хан бастаған монғолдар, кейіннен Ресей өз қолына алды»- дейді. [3, 382]. Л.Н. Гумилев Еуразия құрлығының бірлігі, мәңгілігі туралы ойын көне түріктерден бастайды.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың бастамасы негізінде ынтымақтастыққа қол жеткізіп, көне түріктердің мәңгілік ел идеясының өміршеңдігін дәлелдеуіміз керек. «Тұтас түрік елі» идеясынан «Біртұтас Түркістан» идеясына дейінгі бабаларымыздың атқарған істері едәуір. Елбасы Түрік бірлігі идеясын тәуелсіздіктің алғашқы күндерінен бастап көтеруде. Ел азаматтары мен Қазақстан саяси элитасының ұлттық идеология қалыптастыру жолындағы ойларын Елбасы сараптады. «Біртұтас Түркістан идеясы», «Түркістан конфедерациясы», «Еуразиялық одақ идеясы», «Қазақстандық ұлт идеясы», «Жерұйық», «Атамекен», «Қазақ Елі идеясы» сынды ұғымдар арқылы мемлекет құрушы қазақ халқы мен тарихи тағдыр тоғыстырған ұлттарға ортақ боларлық идея, мемлекеттік мәнге ие боларлық идеология қарастырылды. Мәңгілік Ел идеясын қазақ ұлтының мақсат-мүддесіне және елімізді ортақ Отан еткен жүз отыздан астам ұлттар мен ұлыстардың ұлттық идеясына негізделген идеология болатынына сенуге болады.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев өзінің «Тарих толқынында» атты еңбегінде: «Тарихтың алға қойып отырған өктем талабы әрбір түрік еліне әртүрлі салада саяси, экономикалық, мәдени және гуманитарлық тәсілдермен бірігу проблемасын шешудің бәріне бірдей тең институттық тетіктерін жаппай-тұрмай іздестіруді міндеттейді» [4, 120 б.], - дей отырып, түрік мемлекеттері интеграциясының тиімді жолдарын іздеу қажеттілігін көрсетті.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев 2000 жылы 14-желтоқсанда латын әліпбиіне көшу мәселесіне қатысты өз пікірін білдіре келіп, өте мұқият дайындықтан соң латын әліпбиіне көшетінімізді айтты. Бұл жерде Тоныкөк негізін салған «Мәңгілік ел» идеясын қалпына келтіруші, жандандырушы ұлт көшбасшысы Н.Ә. Назарбаевтың қазақ халқына түркі тектес бауырларымыз қолданатын латын қарпіне көшудің қажеттілігін айтты. Елбасымыз «Тарих толқынында» атты

еңбегінде: «Түркі халықтары жұмылған жұдырықтай болып біріккен кезде геосаяси өмірге тең құқықты субъект ретінде ықпал ете алады, мәдени әлемдегі өзара қарым-қатынастарда қайдағы бір енжар, ынжық элемент ретінде емес, өзгелермен терезесі тең тұлға ретінде бой көрсете алады. Бұл бағыттағы алғашқы игі қадам ортаазиялық одақтың құрылуы болды. Оның шеңберінде біздің бәрімізге ортақ мәдени ұқсастығымызды жете сезіну арқылы деңгейіміздің көтеріле түсетіні сөзсіз» — деп түркі бірлігінің болашағына зор үмітпен қарады [4, 121 б.]

Қазіргі кезде, Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың бастамасымен жүргізілген түркі тілдес мемлекеттерді жақындастыру саясаты, елімізді Орталық Азияның көшбасшысына айналдыру идеясы өз жемісін берді. Оған Түркістандағы Ясауи атындағы Халықаралық Қазақ-Түрік университетінің ашылуы, 2009 жылы Түркияның «Түрік ошақтары» қоғамдық ұйымынан Н.Ә. Назарбаевқа «Түркі әлеміне қызмет» марапатының берілуі, Астанада Түркі академиясының ашылуы, сонымен қатар Анкара қаласындағы «Генчлер» саябағына Н.Назарбаев ескерткішінің орнатылуы, Түркия Президенті Абдулла Гүлдің Президент Н.Ә. Назарбаевты «түркітілдес халықтардың көшбасшысы» деп бағалауы — Елбасының түркі әлемін біріктіру, экономикалық және мәдени салаларды тығыз байланыстыру жолындағы тарихи еңбегіне берілген әділетті баға болды. Елбасының түркі интеграциясы жолындағы қызметінің мақсаттарының бірі — экономикалық ынтымақтастыққа негізделген.

2012 жылдың 12-желтоқсаны күні Түркия астанасы Анкара қаласында Лев Гумилевтің 100 жылдығына орай өткен «Лев Гумилев және оның түркологиялық ғылыми мұрасы» атты конференцияда Алтайлық түркітанушы Беликовтың: «Бүгін Мая күнтізбесі бойынша тұтас бір кезең аяқталып, түркі жұртының дәуірі басталды!» — деген жалынды сөздері барша түркі халықтарын дүр сілкіндіріп, ертеңге деген ерен сенім ұялатып отырғаны аян. ХХІ ғасырды Түрік мәдениетінің ғасыры болады деп болжам жасаушылардың қатары күн санап артып келеді. Осы орайда Түркі кеңесі Бас хатшысының орынбасары, түркітанушы ғалым Дархан Қыдырәлі: «Енді осы Еуразиялық кеңістікті толтыра беруіміз керек. Түріктің бойындағы пассионарлық қасиет қайта оянууда. Түркі мәдениетінсіз, түркілік санасыз, түркі тарихынсыз Еуразия кеңістігін елестету мүмкін емес. Ежелгі түркілер, сақтар мен скифтер, ғұндар мен қыпшақтар Еуразияның ең даласын еркін қоныстанған. Бүгінгі түсінікпен алғанда, Алтын Орданы да Еуразиялық мемлекет деп атауға болады. Біздіңше, Шыңғысхан идеялық тұрғыда ұлы түркілік идеяны көтеріп, қос мұхиттың арасын мекендеген халықтың жадындағы тарихи сананы қайта жаңғыртқан», — дейді.

Көне түркілердің «Мәңгілік Ел» идеясы үш негізден тұрады: оның біріншісі — көне түркі жазба ескерткіштеріндегі «Мәңгілік Ел» идеясы, екіншісі — Әл-Фарабидің «Қайырымды қалада» философиялық шығармасында, әсіресе, бұл идеяның теориялық-методологиялық тұрғыдан тиянақталуы және үшіншісі — Жүсіп Баласағұнның осы идеяны негіздеген «Құтты Білік» дастаны. Тоныкөк ескерткішінде мемлекеттің тұрақты болуы үшін билікті ұстап отырған қаған мен ақылгөй дана бірауыздылығы, сөз бен істің ажырамауы, елдің тұтастығы үшін ынтымақтың, барлық күштердің ұйытқысы болу қажеттігі түп нысана ретінде айтылады. Түркі халқының елдігінен айырылып, қағансыз қалып, тағы да басқаларға бағынып, одан қайта көтеріле бастағаны, жаңа қаған отырғаннан кейін елдің басын біріктіру шаралары, яғни «түнде ұйықтамай, күндіз отырмай, түркі елі үшін қызыл қанын ағызып, қара терін төккені, күш-қуатын бергені» паш етіледі. Осының бәрі кейінгі ұрпаққа да үндеу ретінде айтылғаны көрінеді. Сонымен қатар, бұл жерде «Мәңгілік Ел» ұғымы, тәуелсіздік рухы, азаттық идеясы бір-бірімен үндесіп тұр.

Әл-Фараби ежелгі грек философиясы мен шығыстың мұсылман ілімдерін байланыстыра отырып, түркі дүниесінің «Мәңгілік Ел» философиясының теориялық негіздемесін жасап берді. Ғалым «Мәңгілік Ел» теориясының негізгі ережелерін «Қайырымды қала тұрғындарының көзқарастары туралы», «Мемлекет билеушінің нақыл сөздері», «Азаматтық саясат» шығармаларында баяндайды. Бакытқа жету жолында адамдардың арасындағы қайырымдылық пен түсінушілік, бір-біріне көмек беру, достық пен бейбітшілік, тәрбие мен тәлім — Әл-Фарабидің тұтас әлеуметтік-саяси теориясының ажырамас бір бөлігін құрайды. Мемлекет пен

қоғамның кемелденуі туралы әлеуметтік-саяси теориясында мемлекет басқарушылары мен сол қоғамда өмір сүретін адамдардың да ұстануы тиіс мемлекетті басқарудың императивтері мен механизмдері көрсетілді. Сондықтан бұлардың бәрі қазіргі таңда түркітілдес мемлекеттердің ұлттық құндылықтары ретінде саналуы тиіс. Фараби мемлекеттің міндетін және оның ішкі және сыртқы міндеттерін толық анықтап берді. Сыртқы міндеті ретінде мемлекеттің қайырымды қала тұрғындарын немесе мемлекетті сыртқы жаулардан қорғау, яғни күшті қорғаныс ұйымдастырумен жүктеледі. Ішкі міндеті ретінде мемлекеттің өз халқының бақытқа жетуі үшін көрнекті шараларды іске асыру керек: олар — әділеттілікті орнату, халықты оқыту, оларды керекті ғылыммен толықтыру, адамгершілікке тәрбиелеу, қайырымдылықты тарату және ең жақсы бақытқа жеткізетін әдеттерді бойға сіңіру. Қалған мәселелердің бәрі — экономикалық және саяси мәселелер — негізгі міндетке бағынады, яғни адамдардың бақытқа жетуі олардың рухани жетілуіне тәуелді.

«Құтты білік» дастаны Қарахан мемлекеті түріктерінің тілінде жазылғаны белгілі. Жүсіп Баласағұн «Құтты білікті» 1069-1070 жылдары Баласағұн қаласында бастап, он сегіз айдың ішінде Қашқар қаласында аяқтаған. Жүсіп Баласағұнның «Құтты білік» шығармасы, араб-парсы әдебиетінің көшірмесі емес. Дастанда X–XI ғасырлардағы Жетісу жерінде тұрған тайпалардың салт-санасы, әдет-ғұрыптары, наным-сенімдері көп жырланған. «Құтты білік» кейіпкерлерінің есімдері де бұрынғы тәңірілік дін нанымдарына қатысты. Басты бейне — Күнту. Бұл бейне «Күлтегін» («Түркі қағанаты туралы сөз») жазуларынан басталып, әл-Фараби мен Қожа Ахмет Иасауи армандаған түрік мәдениетіндегі үлгі, мұрат тұлғаның бастысы. Жүсіп Баласағұнның басты кейіпкер қылып Күлтегінді көрсетуі түркі мәдениетін жалғастырушы, мәңгілік ел бағдарының қолдаушысы екендігін айқындайды.

XVIII ғасырда Қазақ хандығының басын қосқан Абылай ханның саясаты — түркілік мәңгілік ел идеясын жандандырушы тұлғаның ерлігі. Қазақтың бақытына орай Абылай хандай дара тұлға тарих сахнасына келді. Нәтижесінде бұл соғыста қазақ емес, жоңғар 1758 жылы тарих сахнасынан мүлдем жойылып кетті. Ел басына түскен үлкен қиыншылықтан Абылай хан бабамыз елді біріктіріп, жұмылдырып, соның арқасында қазақ елін аман сақтап қалды. Ендеше, Абылай хан елді біріктірген ұлы тұлға және «мәңгілік ел» идеясын жалғастырушы екендігін мақтанышпен айтуға болады.

Мәңгілік Ел — жалпы қазақстандық ортақ шаңырағымыздың ұлттық идеясы. ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың бастамасымен Астанада асқақ рухымыз бен мәңгілік мұраттарымызды паш етіп тұрған «Мәңгілік Ел» салтанат қақпасының салынуы «Мәңгілік Ел» идеясының мемлекеттік идеологияға айналғандығының бір дәлелі. «Мәңгілік Ел» сөзінің терең тарихи тамыры және үлкен мағыналы мәні бар. Түрік шежіресінде «мәңгі» сөзі «Тәңір», «Құдай», «Алла» сөздерімен мағыналас қолданылды. Осыдан кейін, «Мәңгілік Ел» «Алла Тағаланың елі, халқы» дегенді білдіреді және мемлекет пен ұлттың уақытпен шектелмеген тұмары болады деуге толық негіз бар.

Мәңгілік Ел ұлттық идеясының негізгі мәні — мәңгілік мақсат-мұраттарымыз бен мәдени-рухани құндылықтарымызға негізделген, мемлекет құрушы қазақ халқы мен өзге де ұлттардың ұлттық идеяларын бір арнаға тоғыстыратын идеология арқылы қалыптастырылатын қазақтың ұлттық мемлекеті.

Мәңгілік Ел ұлттық идеясы дегеніміз өткенімізден сабақ ала отырып, болашағымызды баянды ету жолындағы хақ мұраттарымыз

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Бас редактор: Ерлан Сыдықов. «MANGI EL» халықаралық ғылыми-көпшілік тарихи журналы, — Алматы, «Pride Print», баспасы, — 108 б.
2. Күлтегін Тоныкөк: Ежелгі түркі рун жазбалары (Әдеби нұсқасын жасаған Қадыр Мырза Әли.) — Алматы, «Өлке» баспасы, 2001. — 144 б.
3. Гумилев Л.Н. От Руси к России. — М: ООО «Издательство АСТ», 2002. — 392 с.
4. Назарбаев Н. Ә. Тарих толқынында. — Алматы, «Жібек жолы» баспа үйі, 2010. — 232 б.

*К.А. Айсултанова
И.к.ф.н., доцент, КазНУ им. аль-Фараби,
г.Алматы, Казахстан*

НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕЯ- ОСНОВА "МӘНГІЛІК ЕЛ"

Аннотация

В статье рассматривается национальная идея и факторы, влияющие на формирование национальной идентичности. Заостряя внимание на целевой направленности и на сути идеи «Мәңгілік ел», можно заметить, что приводятся примеры на основе исторических данных и фактов. Разобрав структуру идеи древних тюрков «Мәңгілік ел», анализируются история распространения легенд и мифов среди казахского народа, а также образы исторических персонажей, причастные к рассматриваемому фольклору. После ознакомления с философским сочинением аль-Фараби «Қайырымды қала» и поэмой Ж. Баласагуни «Құтты Білік», приводятся суждения ученых-исследователей о национальной истории, литературе и культуре.

Ключевые слова: национальная идея, национальная идеология, исторический процесс, общество, государство, независимость.

Aisultanova K.A.

*1 candidate of Philology, associate professor of Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan*

THE NATIONAL IDEA IS THE FOUNDATION OF THE ETERNAL COUNTRY

Abstract

This article is told about the factors of influencing on the formation of the national idea and national identity. Paying attention to the idea and purpose of "Eternal county, historical dates and examples are given. The structure of the idea "The eternal country" by ancient Turks is discussed and the history of the legend prevalent among the Kazakh people, the image of the mythical historical figures are analyzed. Al-Farabi's philosophical work "Honest city", Zhysip Balasagun's poem "Happy Knowledge" are told, the opinions of scholars researching the nation's history and literature, culture are given.

Keywords: national idea, the national ideology, historical process, society, state, independence.

МРНТИ 16.01.33

RakhatKh.A.¹

*2nd course postgraduate of speciality 6M020700-Translation studies of Ablai khan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan*

TECHNICAL TERMINOLOGY OF ENERGY SPHERE AS TRANSLATIONAL PROBLEM

Abstract

The article deals with the terminology of energy sphere and its translation as translational problem. Translation of term in the sphere of energy is one of the most difficult types of technical translation in terms of highly specialized terminology. The article discusses the issue of terminology as it is the main object of research of terminological sciences and it is fair to consider it as a separate area of knowledge. The notions as terminological sciences, terminological systems,

terminology which are usually used synonymously are considered as well. The most importantly, there were revealed properties and specific features of energy terms in the light of analysis of different definitions concerning the phenomenon of term. As well as the subject upon peculiarities of translation of technical terms were shortly described.

Keywords:terminology, terminological system, energy terms, properties of energy terms, peculiarities of term translation

Rapid technological change affects all aspects of human activity. It is inconceivable to imagine the modern sphere of science without the exchange of information and innovative ideas between experts from different countries. Scientific and technical translation is becoming increasingly popular in all areas of activity and requires a decent level of translation competence. Translation of technical terminology in the sphere of energy is one of the most difficult types of technical translation in terms of highly specialized terminology. The theme of this work is very urgent, since rapid development of the energy industry entails a rapid increase in the number of terminological units of this sector. The problem of translation of energy terms is becoming more popular due to the fact that many domestic companies are eager to move to a more modern and efficient technical development of the west and with the upcoming EXPO exhibition. In this paper it is going to be studied the definition of terminology as a separate lexical layer, definitions of term, its properties and features. Because in order to identify the most suitable methods of translation, it is important to understand the core of terminology at first hand.

1. Terminology as a separate lexical category. Definitions of terminology

Since term (and terminology in general) is the main object of research of terminological sciences, it is fair to consider it as a separate area of knowledge. In terminological studies terms are studied in terms of their typology, origin, form, content (meaning) and functioning, as well as their use, ordering and creation. Since the properties and behavior of a term to a large extent caused by its terminology, some scientists propose to consider terminology, which is a set of terms used in the specific field of knowledge as the main object of terminological studies. [1, p.9].

According to A.V. Superanskaya the term "terminology" has various definitions as: 1) a set of terms (concepts and names) of particular branch of knowledge; 2) the study on the formation, composition and functioning of terms in general; 3) general terminological study [2, p.14]. She notes that in the 70s the term "terminological sciences" which refers to the 2nd and 3rd definitions was introduced. As for the term "terminology" it is often used in the 1st meaning. Although, all the above definitions of the word "terminology" still remain faithful, "as the polysemy of the term" terminology "is a phenomenon that marked in the international terminological practice" [2, p.17]. As for S.V. Grinyov-Grinevich, he clearly defines terminological science as the study of terminology and the terminology itself as a set of terms. Grinyov-Grinevich's definition of terminology is common for the works of different authors as M.Yu Volgin, V.M. Leychik, F.A. Tsitkin etc.

Terminology is closely and inextricably connected with science. Terminological "sector" of language addressed to the purposeful reflection and expression of socially organized reality (science, technology, art, politics, law, etc.) [2, p.7]. A.V. Superanskaya calls terminology as "a tool with the help of which scientific theories, laws, principles, regulations, terms and their totality are formed" [2, p.8]. Thus, the terminology is an integral part of science and technology. Terminological activity has both practical and theoretical directions. The main focus of practical terminological activity is the inventory of terms which is the collection and description of all terms that belong to a selected domain (subject area, knowledge of the field) or a fragment thereof. Several tasks are performed as a part of this process: to establish the boundaries of the selected area; to select sources

and the terms from those sources; lexicographical processing of terms; to describe terms (to provide all known information about them) [1, p.14]. The object of this kind of work is the terminology and the result of this work is presented in the form terminological system which is "ordered set of terms with a fixed relationship between them, reflecting the relationship between the concepts of these terms" [1, p. 15]. The most comprehensive definition of "terminological system" we can find in the work of T. Nekrasova. Terminological system is a complex and dynamically stable system and its main function is in full representation of the model of a particular area of knowledge or activity. Also in her works we find another confirmation that the concept of "terminology" and "terminological system" is not synonymous, "... not every set of terms may be terminological system; only a high level of terminological development leads to the creation of terminological systems" [3, p. 76].

2. The evolution of terminological systems

According to M.Yu. Volgina all terminological systems constantly evolve and update. Some terms are replaced with more successful peers, others generally fell out of use, there are constantly emerging new terms neologisms. Modern terminology is artificially generated lexical layer, each unit of which has certain limitations for its use and the optimal conditions for its existence and development [4, p.171]. Scientific and technical terminology is the most dynamic part of the lexical-semantic system of language. Terms in it are always being created and developed (sometimes extending and sometimes narrowing). Thus, the field of scientific and technical terminology is updated and extended constantly in contrast to the common vocabulary, where most of the objects and phenomena have long been identified.

There is a question about autonomy of terminological lexicon whether it is an independent system or significant and integral part of a common language? A.V. Superanskaya in her works asserts that "the terminology is an autonomous part of lexicon" and rejects the concept of terminology as a part of the literary language [2, p. 18]. The author believes that terms of each branch of knowledge form their particular terminology and the value of each term is fully revealed only in the latter system. Thus, the terminology refers to the special vocabulary, it is a significant part of it and demands for its study particular approach. T.V. Nekrasova, in contrast, believes that the combination of terms that are based on concepts and lexical-semantic relations is an essential part of the common language and inseparable from it. Terminology as a vast layer of lexical structure of language, is inextricably connected with units of the national language. Accordingly, the term studies should be carried out within the general theoretical and applied linguistics [3, p. 74]. Thus, we can truly recognize that terminological system of energy sphere is very dynamic and ever-changing lexical layer. As the sphere of energy described by this terminological system is also in constant transformation. A term is the main element of terminological system of energy sphere it is necessary to give a definition to this concept.

3. Definitions of Term

There is no one clear definition for term in the linguistic literature. In current research works the term is often presented as a word or phrase denoting the notion of a special sphere of knowledge or activity. The most elaborate and detailed definition of the term can be found in M.A. Terpak's works "the term (including scientific and technical terms and terms of organizational and administrative documentation) is a unit of a specific natural or artificial language (word, phrase, abbreviation, symbol, the combination of words and letters, a combination of words and numbers, symbols) which as a result of spontaneously developed or particularly conscious collective agreement has specific terminological value; the term is a word that is necessarily correlated with a certain unit of corresponding logical-conceptual system in terms of its content" [5, p. 281].

Another more concise definition is given by Superanskaya: "the term is a special word (or phrase), adopted in the professional activity and used in special circumstances, it is the main

conceptual element of language for special purposes" [2, p. 14]. According to F.M. Tsitkin the term is "the linguistic sign, representing the scientific concept of special, professional knowledge of the industry" [6, p.10]. From abovementioned study of terminology can be seen that the term might not always accurately express the special concept, it is not always straightforward or expresses only one idea, it is not always included in one terminological system, is not always just one word; the term does not always reflect in its semantic structure the characteristic features of the object of termination. Studies have also shown that the terms do not always have accurate semantic boundaries and express precisely delineated concept. [6, p.9].

4. Properties and features of energy terms

The above given definitions of term has referred to the basic properties of the term or the requirements imposed on it. Majority of the scientific works do not delimit properties and requirements of terms, so it is better to study all of them as one. The founder of the Soviet terminological school D.S. Lotte presented following requirements to the scientific and technical terms: consistency; being independent of context; unambiguity or uniqueness (which is absolute and relative); accuracy; brevity (the latter two conditions often come into conflict with each other and with the creation of the term one of them is neglected) [6, pp.10-11]. E.V. Pavlova enlists another linguistic features of terms: adequacy, the uniqueness within a certain terminological system, accuracy, brevity, being semantically logical, the existence of definitions, lack of expression and stylistic neutrality, being independent of context (with permissible deviations), being systematic. Nekrasova T.V. adds to the above mentioned properties and characteristics of the term being nominative, aimed, stable and reproducible in speech. Also she divides the requirements for the term into three groups: semantic, formal and pragmatic (functional). Semantic features include semantic consistency (correspondence of a term to a concept); uniqueness (with the exception of categorical ambiguity); reflecting full meaning, having no synonyms. Pragmatic (functional) requirements include being introduced in a professional communication (being common and usable); internationality, being up to-date (replacement of outdated terms with modern equivalents); euphony (ease of pronunciation and the lack of associative dissonance) [3, p.75]. Based on the study of the material, it can be concluded that the basic properties of energy terms are being systematic, being independent of context and uniqueness or unambiguity.

Beyond the terminological system, the term might lose its characteristic features. One of the most important properties of the term and terminology is being systematic; study of terminological units must take place within the system to which they belong [3, p.76]. The following important properties of the term to which are given a lot of attention is the unambiguity or independence from context. They are often mentioned together as they are closely connected. The question of whether the term has context independent or unambiguous feature still remains controversial. Although the term, on the one hand, characterized by correlation with well-defined concept and the desire for unambiguity as a result of which acquires a certain independence from the context, it does not mean that the terms absolutely do not depend on the context, since in context it reveals its significance. The reason for these different opinions is that scientists understand the context differently. As some have suggested context includes verbal environment, speech situation, the genre of statements etc. Others believe that the context is not necessary for term, since terminology does not deal with the context but with terminological field which replaces a context. Therefore, if you know the "terminological key" (terminological field), the context is not important. Terms can live out of context, if it is known to which terminology they belong. Through the membership to a particular terminology, the term gets the unambiguity and independence of context, as opposed to the ordinary words. Nevertheless, in order to properly understand the term, it should be considered in context, as only in the context the full content of the term can be revealed. You can illustrate this by the following examples: the phrase "*Demand (electric)*" acquires its meaning *Потребляемая мощность (электрическая)* only in the energy sphere; In general, this phrase has many meanings (like "требование", "запрос", "потребность", etc.) that are similar in meaning, but

still delimited by specific areas of use. In addition to the properties of term that have been considered, it is worth noting that the term in its linguistic nature is an integral part of the lexical system of a literary language and also it differs from the other bits of words for its vast information saturation. Thus, the term is most accurate, concentrated and economical determination of a scientific or technical concepts [5, p.281]. As an example of it can serve such lexical items as *Terminal*, in many scientific fields having a value of "конечный пункт, ввод". In the energy sphere, the term acquires the meaning of "вывод электротехнического устройства". Another example: *Rectifier* a word can mean "очиститель" или "детектор", while in the energy sphere has definite meaning as "выпрямитель".

Thus, we can conclude that the basic properties of energy terms by the majority of scientists recognized as unambiguity or uniqueness, context independence, consistency, accuracy, informativeness. Terminology as a collection of terms used in the specific field of knowledge, it is a key aspect in the study of terminological studies. Terminology is an integral part of science and technology. The main focus of terminological activity is the collection and inventory of terms, which can then be combined into a terminological systems. Terminological system is an ordered set of terms with a fixed relationship between them, reflecting the relationship between these terms called concepts. Term system is constantly evolving and dynamic part of the language. There are various definitions of the term, some of which included its properties and the requirements for it. Most concisely, the term can be defined as a unit of language, indicating the concept of a special field of knowledge or activity.

5. Peculiarities of translation of energy terms

In the process of translation of scientific and technical texts particular attention should be paid to the terms, as they carry in themselves the main content, as well as structure and encode specific information. Therefore, in the process of translation of terms the question of the possibility of achieving the maximum equivalence is particularly relevant. [7, p.2]. E.N. Bazalina believes that the main specificity of translation of terms lies in that the most important condition for the achievement of equivalence is to maintain the accuracy of the content of a original language units, ensuring absolute identity of concepts expressed by the terms of the original language and its translation. Identifying differences in the system of concepts expressed by the terms of the original language and the target language is an important step towards the harmonization of interlingual terminological system which provides solution to the problem of term translation. Speaking about the semantic differences of the two languages, it is worth to mention that the translation of energy terms not only shares scientific information, but it is also a part of linguistic-cultural communication in which the translator acts as an intermediary in the exchange of cultural and scientific heritage of different peoples. Therefore, a deep understanding of the linguistic culture and social culture of the source language is a prerequisite for achieving effective translation results.

S.V. Grinyov-Grinevich distinguishes between two basic situations that arise in the process of translation of terms: 1) when there can be found equivalents of the original term that are fixed in dictionaries of target language; 2) when there are no such equivalents [1, p.75]. In terms of the difficulty of understanding and translation of terms he divides them into three groups: a) the terms denoting foreign realias that are identical to domestic ones; b) the terms of foreign realias for which there are no corresponding domestic realias, but there are common terminological equivalents; c) the terms denoting foreign realias for which there are no domestic analogues and there is no generally accepted terminological equivalent [1, p.77]. V.M. Leychik distinguishes three general conditions of adequate translation of terms. Firstly, all separate terms of text should be adequately translated. Secondly, each term should be checked in terms of its terminological system both in the original language and the target language. And third, differences in terms due to the specifics of each language should be taken into account [8, p.40]. When we talk about the second condition, we must consider the comparison of the term with a particular system. If

terminological system developed and well established in both languages, the translated term must be included in the target language terminological system. Here, it must be noted that for several reasons the second condition can not always be done. Mainly because the same sphere of knowledge can be described by different terminological system based on different meaning and concept. The third condition of adequate translation is the need to consider so called "world picture" that is different in each language. When translator is faced with this problem it is possible to use descriptive or structural explanations (comments) [8, p.43]. Thus, in agreement with V.M. Leychik, we can say that the above three conditions must be considered when selecting a particular translation for energy terms. Among the most common methods of translation of terms are calque, transliteration, functional replacement and their combinations.

Like any other type of translation, translation of energy terms is always striving for the highest possible accuracy and completeness of the transfer of information contained in the original. Since any mistake can cause serious consequences and lead to a completely wrong understanding of the information.

References:

1. S.V.Grinyov-Grinevich, Terminovedenie: ucheb.posobie/-M.:Akademia, 2008, pp.9, 14, 15, 75
2. A.V.Superanskaya, Obshaya terminologiya: Voprosy teorii, otv.red.T.L.Kandelaki.-3-e izd. Ster.-M.:Editorial URSS, 2004, pp. 7,8, 14, 17
3. T.V.Nekrasova, Terminologicheskie edinitsi kak sredstvo effektivnosti inoyazichnogo obsheniya v professionlnoy sphere, Vestnik Severnogo arkticheskogo federalnogo universiteta. Seria:gumanitarnie i sotsialnie nauki.-2008, pp.74-76
4. M.Yu.Volgina, Perevod terminov kak klyuchevykh edinits specialnogo teksta/ Perspektivi nauki i obrazovaniya.- 2013, p.171
5. M.A.Terpak, Issledovanie terminologii nauchno-technicheskogo stylya, kak odnogo iz vidov informativnogo perevoda/Nauka i kultura Rosii.-2011, p. 281
6. F.A.Tsitkin, Terminologiya i perevod (k osnovam sopostavitelnogo terminovedeniya).- L'vov: Visha shkola, 1988, pp.10-11
7. E.V.Pavlova, Specifika peredachi terminov razlichnykh tipov pri perevode s angliyskogo yazika na russkiy/ E.V.Pavlova, T.G.Lapteva//Interesko.Geo-Sibir,-2014,- No.2 pp.2-3
8. V.M. Leychik, Lingvisticheskie problemy terminologii i nauchno-technicheskii perevod. M.:Vsesoyuzniy tsentr perevodov, 1990, p.40-43

Аңдатпа

Рахат Х.А.¹

ЭНЕРГИЯ САЛАСЫНЫҢ ТЕХНИКАЛЫҚ ТЕРМИНОЛОГИЯСЫ АУДАРМА МӘСЕЛЕСІ РЕТІНДЕ

*Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ, 6M020700-Аударма ісі мамандығы, 2 курс
магистранты, Алматы, Қазақстан*

Осы мақала энергия саласының техникалық терминологиясын және оны аударуды аударма мәселесі ретінде қарастырады. Энергия саласындағы терминдерді аудару өте жоғары мамандырылған терминологияға байланысты техникалық аударманың ең қиын түрлеріне жатады. Бұл мақала терминология ісінің ең басты нысаны болып табылатын терминология мәселесін талқылайды және оны жеке лексикалық категория ретінде қарастыруды жөн санайды. Әдетте синоним ретінде қолданылатын терминология ісі, терминологиялық жүйе және терминология атаулары да зерттеледі. Ең бастысы бұл мақалада термин туралы әр түрлі анықтамаларға анализ жасау арқылы, энергия саласы терминдерінің

ерекшеліктері мен қасиеттері айқындалады. Және де техникалық терминдерді аудару мәселесіне қысқаша көңіл бөлінеді.

Түйін сөздер: терминология, терминологиялық жүйе, энергетикалық терминдер, оларға тән қасиеттер, терминдерді аудару ерекшеліктері

Рахат Х.А.¹

магистрант 2 курса, специальность 6М020700-Переводческое дело, КазУМОиМЯ им.

Абылай хана, Алматы, Казахстан

ТЕХНИЧЕСКАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ СФЕРЫ КАК ПЕРЕВОДЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Аннотация

Данная статья посвящена терминологии энергетической сферы и ее переводу как переводческой проблеме. Перевод в сфере энергетики является одним из самых сложных видов технического перевода с точки зрения узкоспециальной терминологии. Это статья рассматривает терминологию как объект терминоведения и как отдельную часть лексической категории. Понятия как терминоведение, терминосистема и терминология которые иногда рассматриваются как синонимы тоже были проанализированы. Благодаря анализу разных терминологических дефиниц были выявлены главные свойства энергетических терминов. А также вопросы касательно особенности перевода терминов были рассмотрены и проанализированы.

Ключевые слова: терминология, терминоведение, терминосистема, энергетические термины, свойства энергетических терминов, особенности их перевода

МРНТИ:101.1:316

Хусаин Р., Б.Қ.Қошқарбаева

Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің магистр бағалау оқытушылары

Алматы., Айтеке би 99

raisakhusain@gmail.com

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ – ҚАТЫНАС БАРЫСЫНДА ТУЫНДАЙТЫН ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРДІ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Андатпа

Бұл мақалада мәдениетаралық қарым-қатынас туралы сөз қозғалған. «Мәдениетаралық қарым-қатынас дегеніміз не?» Оған жай ғана түрлі тұлға арасындағы өзара іс-қимыл мен олардың байланыстары жатады. Мәдениетаралық қарым-қатынас қызметі адамзат тарихымен бірге дамып келеді, бірақ субъект ретінде, ол тек бірнеше он жыл бұрын пайда болды. Жылдар бойы ғалымдардың түрлі көзқарастар негізінде көптеген зерттеу жұмыстарын жүргізді. Мақала социолінгвистика тұрғысынан мәдениетаралық қарым-қатынастың негізінде прагматикалық сәтсіздіктер туралы талдау жасауға тырысады.

Түйін сөздер: мәдениетаралық қарым-қатынас, адамзат, тұлға, субъект, көзқарастар

Халықаралық экономиканың өркендеуі және жаһандық тұтасуға байланысты, халықаралық қарым қатынас күшейді. Түрлі Мәдениетаралық ауыс – күйіс жасау жалпыласты. Тіл оқыту бағдарламасына мәдениеттің өзгешелігін таныстыру, шәкірттің өзге мәдениеттің парағын тану қабілетін өсіру. Бұл тіл оқытудағы реформа жүргізудің бағыты болу керек. Алайда, университеттегі арнаулы ағылшын тілі мамандығы емес сыныптағы

оқушылардың Мәдениетаралық қарым – қатынасты терең түсіну және осы тұрғыда көрнекті нәтижеге қол жеткізу ол оңай шаруа емес. Бұл жерде өзімнің сабақ беру тәжірибеме сүйеніп, бұл мәселені шынайы шешудің амалын көрсетуге тырыстым.

Мәдениетаралық қарым – қатынас деген не?

“Мәдениетаралық қарым - қатынастың “ағылшын нұсқасы” cross-cultural communication <немесе inter – cultural communication>”. Оның мәнісі ана тілмен өзге тілдің арасындағы қарым – қатынас, яғни өзге тілмен мәдениеттің арасындағы халықтың қарым – қатынасы. Мәдениетаралық қарым – қатынас десек, өзге Мәдениетаралық дәстүр, діни таным, қоғамдық орта қамтиды, сонымен бірге қалыптасқан алуан түрлі тіл әдеті, қоғамдық мәдениет, өзге салт сана және т.б. бар. Қарапайым сөзбен айтқанда, егер шетелдік азаматпен қарым – қатынас жасағың келсе (тіл және Мәдениетаралық дәстүрдің айырмашылығын ескерген жағдайда), қандай мәселеге назар аудару керек? Орынды байланысты қалай орнату керек?

1. Жоғары оқу орнындағы ағылшын тілін үйрету барысындағы орын алған мәселелер

Қазір еліміздің көптеген жоғары оқу орнында, арнаулы ағылшын тіл мамандығы емес сыныптарда әліде тіл сауаты тұрғысынан білім беруді дәріптейді. Ал оқушының мәдени танымын көтеруді маңызды орынға қоймаған. Әуелі кейбір жоғары оқу орнында ауызекі тіл сабағы болмаған, сол себепті оқушыға Мәдениетаралық қарым – қатынасты түсіндіру және баулу жағы ақсап тұр. Осының салдарынан, біздің оқушы тіл үйрену барысында тек грамматика және тіл құбылысын меңгеруді мақсат тұтқан. Ал мәдениеттердің өзгешелігін ажыраталмайды. Ал сөздік астарды, мәдени мағлұматты түсінбеген оқушы, кейін өзге елмен барыс – келіс жасаған кезде, сөзді орынсыз қолданады, сүйтіп көптеген түсінбеушілікке апарады.

2. Мәдениеттердің өзіне тән ерекшелігі, Мәдениетаралық қарым – қатынасқа қандай ықпал жасайды?

Сан алуан мәдениеттің өзіндік тәркіні болады, оның қайнар көзі

халық, ол дегеніміз халықтың күнделікті тұрмысынан пайда болған әдет – ғұрып, салт – сана, жол – жосын және ырым, осының бәрі сол халықтың мәдениетінің бөлігі. Ал халықаралық байланыста қандай қағидаға бойсұну керек дегенге келсек, осы дәстүрлерді ескермеуге болмайды.

1 Таным көзқарасының ерекшелігі

Әрбір қоғамның өзіндік танымы болады. Ол осы қоғамда жасап жатқан халықтың ойлау жүйесіне, байланыс жасаудағы пірінсепке әсерін жасамай қоймайды. Мәселен, қазақ халқының менталитетін айтсақ, көсемге бағыну, бауырмал, қонақжай, керісінше батыс халқы өзін жеке тұлға ретінде көрсеткісі келеді. Елге өзінің сырын айтудан, елдің жеке ісіне килігуді жақтыртпайды. Ал, өзімізге келсек елдің жасын сұрап жатамыз, неке жағдайын білгіміз келеді, мамандығын сұраймыз, қазақ үшін оғаш емес сұрақтар. Батыс халқы осының бәрін азаматтық құпиясына килігу деп санайды.

2 Әдет – ғұрыптың өзгешелігі

Көптеген ғасырлардың барысында халықтың өзіндік бірегей әдет – ғұрыптары қалыптасады. Қазақ халқының ұғымы бойынша сәлем беру тәрбиелік пен адамгершілік белгісі, сондықтан “сәлем – сөздің анасы, сөз - сарасы” деген сөз қалған. Ал батыс халқы “Hello”, “How are you?” “How do you do?” деп амандасады. Әдетте телефонда “Who is that? (кім боласыз)” немесе “Who’s that speaking?” және “Is that John speaking? (Джон боласыз ба?)” деп сұрайды. Ал осы сөздерді “Who are you?” және “Are you John speaking?” деп тете аударуға болмайды, әйтпесе шетелдік сөзіңізді түсінбей қалуы мүмкін. Әрине, шет тілді үйрену оқушы үшін айтқанда, ана тіліндей ортасы болмағандықтан, бұл мәселеге келгенде ұзтаздың жауапкершілігі басымдау болу керек.

3. Ауызекі тіл сабағында Мәдениетаралық қарым – қатынасты енгізу

Университеттегі арнаулы ағылшын тілі мамандығы емес сыныптарға ағылшын ауызекі тіл сабағын оқыту барысындағы әмәлиятқа сүйене отырып, өзім бірнеше айрықша назар аудару керек деген мәселелерге тоқтала кетейін.

1 Сабақ өту барысында сөз – сөйлемге қатысты Мәдениетаралық өзгешілікті дер кезде түсіндіру.

Ауызекі тіл сабағында көптеген сөз – сөйлемді кездестіреміз. Оқушының сөздік қорын дамытудағы қиындықты, сөздің мәйегін, астарлы дұрыс көрсетуде. Сөзді қалай дәл дыбыстау мен тура жазудан көрі, қалай орынды қолдану оқушыны көбірек мазалайды. Сондықтан, мұғалім қатысты мәліметті мейлінше әржақтылы жеткізу керек, сонда ғана оқушы дұрыс саралап талғам жасайды.

Сабақта, мен үнемі зер салып, оқушыға бір сөзден неше мағыналы мән беріп, осыдан екі халықтың Мәдениетаралық өзгешелігін аңғаруға болатынын түсіндірем. Ендеше “dog” деген сөзді мысалға келтірейік. Біздің сыныпта үздік оқыған бір ұл бала, серіктіктің емтиханнан өтіп қосымша жұмысқа тұрды. Мен сабақта оған былай дедім: “You are a lucky dog”. Бұл сөзді естіген ол, маған өкпелегендей нышан білдірді, басқа оқушыларда таңырқап қалды. Әрине, оқушыларға осылай әсер берерін алдын ала аңғарған едім, өйткені қазақтың түсінігінде итті тім тәуір көріп айтпайды. “Иттің баласы”, “Ит сияқты” деген сөздер бар. Бұл жерде итті жағымсыз кейіпкер ретінде көреміз, демек оқушыны түсінуге болады. Мен осы орайды пайдаланып оқушыларға батыс елде итті аяулы жануар, әуелдесең отбасы мүше ретінде қарайтынын түсіндірдім. Олардың газет – журналдары үнемі ақылды иттер балаларды қауіп – қатерден қалай арашалағанын, жердің түбіне көшіп кеткен иесін адам сенбес қиындыққа қарамай тапқанын жарыса жазатынын айттым.

Мұнан басқа қоғамда иттің әңгімесіне арқау еткен, көптеген телесериалдар, кино, роман жарық көріп жатады. Сайып келгенде итті адал дос ретінде қарайды. Сондықтан батыс қоғамда “man’s best friend” деген сөз ба. Ит сүйкімді кейіпкер болғандықтан, итпен байланысты сөзде жағымды мағына білдіреді. Ағылшын тілінде, қарапайым адамның образын итпен теңеу қалыпты жағдай. “Lucky dog” деген тәмсілдің мағынасы “салымды жан”. Осыларды естіген әлгі оқушым көңілі орныққандай болды. Оқушыларды тереңірек түсіну үшін, мен басқа да мысалдарды келтірдім. “Top dog (маңызды адам), my old dog (көне досым), love me, love my dog (), every dog has his day ()”. Егер мұғалім оқушыларға өлі жаттаудан көрі оқушымен бірге көріністі ойын қою арқылы үйретсе, сонда оқушы қалай орынды қолдануды шебер меңгеретін еді. Сөйтіп менің оқушыларым ендігі жерде “Lucky dog” деген кезімде, бәрі тура түсінетін болды.

2 Мәдениетаралық диалог ортасын құру

Тіл маманы Кром былай деген еді: “Шетел тілі үйрету сабағында, нақты тұрмысты көрініс арқылы көрсете алған жағдайда, оқушының меңгерген тіл қорын кәдеге жаратудың таптырмас орайы туады”. Сол үшін ұстаз ауызекі тіл сабағында әр түрлі диалог ортасын құрып, үйлесімді машықтарды еркін пайдаланып, оқушыға Мәдениетаралық өзгешілікті ескере отырып, көп машық жасауға ынталандырып, қарым – қатынас жасаудағы қабілетін ойдағыдай көтеруге болады.

Күнделікті диалог сабағында оқушылар тілді орынды қолданудан көрі көбірек қателік жібереді. Демек, байланыс жасаған кезде, сөйлесу тәсілі жағы немесе ойын жеткізудің жолы үйлеспей жатады, ақыры сөзді орынсыз қолданып, батыс қоғамның әдет – ғұрпына сай емес сөз құрағандықтан қателесуге апарады. Бұл тек қана байланыс жасаған кезде тілдік ережеге бағыну немесе салт – сананы ескеру ғана емес, сонымен бірге нақты сөйлесу барысында, тілдік форманың таңдауында ол уақыт, орын, тақырып, байланыстағы екі тараптың сезімі, табиғаты, қоғамдық рөлі және Мәдениетаралық тәркіні сияқты тілдік ортаның ерекшелігіне бағынады. Сондықтан сабақ барысында оқушыларға тек қатысты сөйлемдерді есіне сақтаудан көрі, қажетті Мәдениетаралық сауатты үйрету және оларға арнаулы тілдік ортаны қалыптастыру маңыздырақ болып келеді. Сонымен бірге, оқушыларды ауызша және жазба түрде жан - жақты көптеген машық жасауға баулу керек.

1 Ибалықты, өзара құрмет, теңдікті сақтайтын Мәдениетаралық қасиет болу керек.

Адамгершілік мәдениет адамзат қоғамының даму тарихы арқылы қалыптасады, ал сыпайылық – адамгершіліктің айнасы көпшілік біледі, әр халықтың тілі мен Мәдениетаралық өзгешілігіне байланысты сыпайы сөздерде өзіндік ерекшелікке ие. Осы сыпайы сөзді дұрыс

қолдану, сұхбаттың нәтижелі болуына төте ықпалын тигізеді. Біздің қазақшаға ұқсас, ағылшын тілінде көптеген сыпайы сөздер кездеседі, мысалы: “Thank you”, “Please”, “I’m afraid...”, “Excuse me...”, “Sorry” т.б. соның ішінде “Thank you” деген сөзді үнемі кездестіреміз, өйткені оны әрқандай жағдайда айтуға болады. Егер біреу саған көмегін берген жағдайда сөзсіз оған “Thank you” – ді айту керек, өйткені ол ең қарапайым әдептілік. Бірде біреулердің көмектесейін деген ұсынысынан бас тартқан жағдайдың өзінде, сіз “Thank you all the same”, деген сөзді айтуды естен шығармауыңыз керек. Бірақ көбінесе ана тілінің әсерінен болар, оқушылар осындай сөздерді қолданған кезде кедергіге тап болады немесе кафеде, біреу сізден не ішкіңіз келеді деп сұраған кезде, “қажеті жоқ” немесе “әуре болмаңыз” деп айтамыз деп “I don’t need; Don’t bother”, десек болмайды. Ағылшын тіл елдерінің әдеті бойынша қажет еткен нәрседен бас тартпайды, төтесінен “Yes, please”, ал керек емес болса “No, thanks” дейді. Бұл жерде сөзді басқалай айтудың қажеті жоқ. Сонымен қатар, шетелдік мұғалім сіздің киіміңізге жарасқан екен деп “That is a lovely dress you have on!” деп амандасса қалай жауап береміз? Егер бұл жерде ол мені мақтаған шығар деген оймен төтесінен “You flatter me” немесе “No, no”, “I feel shamed” деп жауап берсек, онда келіспей қалады, өйткені былай жауап берсеңіз оған киімнің сапасын ажырата алмай тұрсын деген әсерде сөз қайтарғандай боламыз. Сондықтан бұл жерде “Thank you”-дан артық сөздің қажеті де жоқ. Осыдан байқауға болады, ағылшын тіл елдерінде, жұрт көбінесе елдің ыңғайына қарап, соған бейімдеп құрметін білдіреді. Ал біз “Жоқ” немесе “Ұят болады” деген сөздермен елге сыпайылық көрсетеміз. Бұдан тыс ағылшын тіл елдерінде халық өзінің ойын біреуге еріксіз қабылдатқанын жақсы көрмейді “You should do sth”, “You’d better do...” деген сөзді көп қолданбайды, орнына сыпайы сөздерді қолданады. Мысалы, “Would you mind doing sth..., I wonder if you could...? Would you please do sth...?” т.б. Ұсыныс айтқан кезде бұйрықты сөйлемдердің орнына “Might it be a good idea to...; If I were you, I would ...; How about doing...?” деген сөздерді қолданады. Сол үшін ағылшын тіл сабағында, мұғалім оқушыларға әдептілік ережелерін есте естен шығармауды ескертіп тұру керек.

2 Тиім салған сөздерді білу және өзге адамды құрметпен жеке тұрмысына килікпеу керек.

Ағылшын тіл елдерде, достар және таныс адаммен кездескенде, әрине оларда өзара амандасады. Бірақ біреудің жасын, неке жағдайын, табысын сұрамайды, өйткені осының бәрін жеке азаматтық құпия деп санайды. Сондықтан мен оқушыларға біреудің табысын, салмағын, жасын, діни сенімін, неке жағдайын, қайда баратынын сұрауды тиым салдым. Мен оларға батыс халқы ауарайды, қызметті, денсаулықты, спортты және сан қилы әуестерді негіз етіп әңгімелесетінін айттым. Мысалы, біз қазақшада “Қайда барасыз?” деп сұраймыз, ал ағылшыншаға төте аударсақ “Where are you going?” деген сөз болады. Егер осылай амандассаңыз ағылшындар сізге риза болмайды.

Олай болатыны оларға “It’s none of your business!” (сіздің не шаруаңыз бар) деген ой келеді. Тағы бір айта кетерлік жайт, оқушылар осындай сұрақтарды қоюдан аулақ болу керек: How old are you? (жасың қаншада?); What are your parents doing recently? (Әке – шешен немен шұғылданып жүр); Is your daughter married? (қызыңыз үйленді ме?); Are you Catholic? (Католиксіз бе?). Керісінше “What a nice day, isn’t it? (ауарай қандай тамаша, солай емес пе?) немесе “What is you favorite music?” (қандай музыкані тыңдайсыз?) “Do you have a pet?” (), демек осындай сұрақтардан бастасаңыз әңгімеңіз жараса кетеді.

3 Сабақ беру барысында оқушыларға батыс мәдениетінің материалымен көп таныстыру керек.

Университетте ағылшын ауызекі тіл сабағына арналған уақыт тілі шектеулі болғандықтан, мұғалім ағылшын тіл елдерінің заты мен суретін жинап, оқушыларға шетелдің көркем өнер, тарихын, салт санасын таныстыру керек және кино, теледидар, проекциялық шам, бейне таспаларды пайдаланып оқушыларға көрнекті әсер беріп оқыту сапасын көтеру керек. Оқушылардың сабақтан тыс уақыттарын пайдаланып, батыстың көркем әдебиетін, газет – журнал ағымдағы жаңалықты оқуға баулу керек. Сонда оқушы керекті білімді қабылдайды және Мәдениетаралық қарым – қатынасты жасаудағы қабілетін арттырады.

Қорытындылай келе, жаңа ғасырда жоғары деңгейдегі шетел тіл маманын тәрбиелеу ол машақатпен бірге күрделі жұмыс, Мәдениетаралық қарым – қатынасты жоғары деңгейге көтергенде ғана қабілетті, жан – жақтылы жетілген жақсы маманға қол жеткіземіз. Бұл мақсатқа жету үшін шетел тілін оқыту саласында қызмет етіп жүрген барша қауымның ортақ парызы.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Cross-cultural research, February 2007. 42 (1)
2. Communication of innovations, A Cross-cultural approach Rogers, Everett M., Shoemaker-1971.

*Koshkarbaeva Bibissara., Kalmahanovna, Khusain Raisa
Kazakh state women's teacher training university*

THE WAYS OF SOLVING ACTUAL PROBLEMS IN THE PROCESS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Summary

This article is about Cross-Cultural Communication. What is cross cultural communication, it simply refers to interpersonal interaction and communication across different. Intercultural communication activities go with the history of mankind, but as a subject it only emerged several decades ago and a great many researches from different perspectives have been conducted on it by scholars. The article attempts to make analysis on the pragmatic failures in the intercultural communication from the view point of sociolinguistics.

Key words: Cross-Cultural Communication, Intercultural communication, mankind, researches,

*Кошкарбаева Бибисара Калмановна., Хусаин Р
Казахский государственный женский педагогический университет*

ПУТИ РЕШЕНИЯ АКТУАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ В ПРОЦЕССЕ МЕЖ-КУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Резюме

В этой статье рассматривается проблема межкультурной коммуникации. Что такое межкультурная коммуникация? Межкультурная коммуникация связана с межличностным взаимодействием и коммуникацией. Межкультурная коммуникация неотделима от истории человечества, и, как предмет, она возникла всего несколько десятилетий назад и учеными было проведено огромное количество исследований с разных точек зрения. В данной статье предпринята попытка сделать анализ, исходя из прагматических неудач в межкультурной коммуникации с точки зрения социолингвистики.

Ключевые слова: межкультурной коммуникация, истории человечества, анализ

МРНТИ 14.35

Gumarova Sh.B., Baimuratova I.A., Sabyrbayeva N.K.

*Senior teachers of Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan*

GENERAL FEATURES OF CONTRASTIVE ANALYSIS OF ENGLISH AND KAZAKH LANGUAGES FOR THE PURPOSE OF TEACHING

Abstract

This article deals with general procedures of contrastive analysis of structures in two languages, that is, foreign and native languages of learners for the purpose of teaching. The given method of teaching enables foreign language teachers to predict, to foresee problems which are encountered by second language learners and their typical mistakes resulted from the structural differences of foreign language and native language of learners. From our practical experience we know that learners find difficulties in language categories or grammar structures that are not or different from their native language. And it is evident that typical language mistakes are caused because of the structures differing from learners' native language. So, owing to contrastive analysis foreign language teachers take into account possible difficulties related to the structures differences between two languages in selecting teaching materials, curriculum study and introduction of this or that structure of a foreign language.

Key words: contrastive analysis, foreign and native languages, general procedures, purpose of teaching, structural differences, difficulties, typical mistakes, second foreign language, grammar structures, learners, to predict.

Аннотация

A contrastive analysis of structures of two languages enables foreign language teachers to predict problems encountered or to explain errors made by second language learners. Early proponents of the predictive use of contrastive analysis such as Wardhaugh, Lado, Robert, Stockwell and Bowen, Banathy, Bela, Weinreich, Uriel followed the viewpoint held by Charles C. Fries and took one step further and they presented a hierarchy of difficulties of foreign language learning problems based on types of differences between languages. Their approach argues that the greater the difference between languages the more persistent the predicted errors will be. There are many articles (Robert P. Stockwell, 1968; Carter, Richard J, 1966; Fillmore, Charles J., 1968; Lehn and Slagor, 1965; Wolfe David I, 1967 etc.) devoted to the contrastive analysis considering different aspects of two languages. The authors of those articles present the application of contrastive analysis language in a broader sense. Of course there are different attitudes toward the use of contrastive analysis, but most of them are not in a problematic fashion but as a matter of general information. Reviewing articles and views on the method of using contrastive analysis in teaching foreign language as a second one allows concluding that the given method of teaching can be used in all aspects of language. At present we can find number of researches, articles written in application of contrastive analysis in language teaching. It should be noted that it is an advantage of bilingual teachers who can predict problems or difficulties and errors made by learners owing to knowing the native language of learners and foreign language taught. In its turn the use of contrastive analysis helps foreign language teachers in selecting the content of language teaching materials. Concerning contrastive analysis of English and Kazakh languages for the purpose of teaching, it will be better to begin with an analysis of English and compare its structure by structure with Kazakh and find or clear up if there is a structure in Kazakh. When any structure is found it is necessary to analyze in the following sequences: a) whether it is signaled the same way, that is by the same formal device, b) having the same meaning, c) similarly distributed in the system of Kazakh. For example, let's illustrate the given points within interrogative form of communicative types of sentences. We know that English uses word order as the signal in many interrogative sentences. Here we find structural problem. As to Kazakh word order is not the main signal in forming questions. Owing to rich morphologic forms, the word order of the members of a sentence may be changed in different way.

So Kazakh learners haven't learnt to react to formal device of a general question which is strictly placed at the end of a sentence, but not at the beginning of it, so disregard the order of the words which in his language is not structurally significant in this particular case. As a result, Kazakh learners encounter problems in forming questions related to the structure i.e. word order. For example, in English it should be followed strict word order of a sentence: Where do you go every day? Kazakh learners can say You go do where every day? or Everyday where you go? or Where you go every day? Not paying attention to the difference of the structures of English and Kazakh languages, Kazakh learners try simply to transfer the Kazakh pattern to English. We note further that English uses the function words *do, does, did* before the subject to achieve the word order signal of that type of question. Kazakh doesn't use that device. Thus, here we also find a problem as to formal signaling device. You expect a Kazakh learner to say, for example, You go everyday to the university? or You everyday to the university go? As a question instead of Do you go to the university everyday? He will transfer the Kazakh pattern Сіз университетке күнде барасыз ба? (Furthermore, in Kazakh pattern the word order can be changed variously in this sentence). As we see from Kazakh formal signaling device of general question *visa versa* is put at the end of the sentence. As for intonation of questions the same can be said. So Kazakh learner has to react to a different medium- order of words - for the same structure. He also has a task since his problem is to use a new word, *do* - a medium word order which he already used in his native language to signal a question. That's why it's better to locate the best structural description of the language taught. Structural descriptions of the language include or contain the form, meaning, description of the structures and give an outline form all the structures. For example, as English is taught, we would describe the sentence types in it as questions, statements and requests. In English questions have several questions: 1) questions with the verb to be; 2) questions with the auxiliary verbs *do, does, did*; 3) questions with *can, may, will*; 4) questions with *when, where, why* etc., plus reversal of word order; 5) questions with *who, what* etc., as subject; questions with a mid-high intonation sequence regardless of word order; and minor types of questions. Each type has the inventory of formal signals at the sentence level. For example, questions with *be* the inventory contains the form of *be* proceeding the subject and falling high-low tone intonation is a sentence tie between the subject and *be*: *Is he a student? (Yes, he is; or No, he isn't;* and the structural meaning of this pattern, that is, to elicit verbal response of *yes-no* types. As to distribution it is a sequence sentence (as after another sentence has been said, in conversation or in a dialogue) because it contains the sequence signal *she*. In situations can be used as a situation utterance or may be used at the beginning of a work for special effect. Types of response utterance also should be described under sentence types. For example, the answers at seven to when do you get up? Or John in response to who is coming?

A comparison of sentence structure in English and Kazakh languages reveals that signals in questions in English word order, that is, auxiliary verbs as a signal in questions precedes the subject in general questions and in special questions interrogative word is strictly placed before the auxiliary verb. But in Kazakh signals in questions are presented by interrogative particles (ба/бе, ма/ме, па/пе) in general questions and placed at the end of a sentence. It means that interrogative form of a sentence is differentiated by these interrogative particles from a statement: *Сіз келдіңіз. Сіз келдіңіз бе?* Interrogative word as a main signal of special questions can be placed freely contrast to English. Problems as to form a Kazakh speaker learning English will then be: to follow strict word order, placing the verb *be* before the subject *he* to signal question, placing an auxiliary verb in general questions and interrogative words in special questions at the beginning of a sentence. Of course in some extent, Kazakh learners have also problems with intonation as it is

important element of communicative types of sentences whereas it doesn't play major role in comparison with English (for example, using a high-low intonation sequence instead of a rising one or an extra high-low or mid sequence).

In comparison of the meaning reveals no major differences. In both languages a verbal response is elicited and the response is of *yes/no* type, hence no problems will be expected here.

By contrastive analysis of the structures as to distribution we find that in English pattern discussed is restricted to the verb *be* and optionally *to have*. With other verbs the pattern is constituted by the function word *do* tied to the subject and preceding it. Kazakh learners will have not only the problems of the form of the pattern as listed above but also the restriction of that pattern *to be* and optionally *to have*. This problem may also be stated as another case in which one pattern in the native language can be equated to two patterns in the foreign language. Comparing the structures of a statement in English and Kazakh languages we find the same problem dealing with word order. In English a statement members of a sentence are placed in the following sequence: subject, predicate, direct object, indirect object and adverbial modifiers i.e. a sentence begins with primary members of a sentence then comes secondary ones. In Kazakh affirmative form of a sentence begins with a subject and end with a predicate. All secondary parts of a sentence are placed between a subject at the beginning and a predicate at the end of a sentence. Such differences in structures of a statement also cause problems for Kazakh speakers learning English. Let's regroup single problem patterns into larger patterns of difficulty for economy and neatness. By comparing each pattern in two language systems we can find all the learning problems, but often the problem involved in learning one pattern is parallel to or actually the same as the problem in learning another pattern. In questions with *be* we find that the problems of the Kazakh speakers learning English would be: the reversal of word order, the use of a falling high-low, intonation. By analyzing questions with *can, may, will* etc., we can say that the difficulty would be precisely those connected with *be*. These are not two problems but one and the same problem applying to two patterns in English. Analyzing questions with *do* we can find that the problem of the same Kazakh speakers learning English would be: including the function word (auxiliary verb) *do*; a reversal of word order resulting from the position of *do* at the beginning; no inflection of the lexical verb, for example *he comes, does he come*, and falling, high-low, intonation in most instances. Thus, part of the problem is the same as with questions with *be* and with *can, may, will* etc. Proceeding to questions with *when, where, , what, who, whom, why not as* subjects we see that the problems would parallel those of questions with *do* above except the intonation, which in this case is also a falling, high-low. Another problem regarding to the structures of a statement is also connected with word order.

The list of problems resulting from the contrastive analysis of the foreign language with the native language will be a most significant list for teaching, testing, research, and understanding. It should be considered a list of hypothetical problems until final validation is achieved by checking it against the actual speech of students. This final check will show in some instances that a problem was not adequately analyzed and may be more of a problem than predicted. We should keep in mind that not all the speakers of a language will have exactly the same amount of difficulty with each problem. The problems will nevertheless prove quite stable and predictable for each language background.

References:

1. 1.James, Carl. Deeper Contrastive study. IRAL.7, no.2,1969.
2. 2.Baird,A. Contrastive studies and the language teacher. *English language teaching* 21 (1970)
3. Stockwell,R.P. Contrastive analysis and Lapsed time. Washington D.C.: Jeorgetown University Press, 1968.
4. Lambert.W.A. Someobservations on first language acquisition and second language. Mimeograph, 1966
5. Chamot.A.U. Grammatical problems in learning English as a third language. Ph.D dissertation. Austin: University of Texas, 1973.
6. Brown, R.A. A first language. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1973.

Гумарова Ш.Б., Баймуратова И.А, Сабырбаева Н.К.

ОБЩИЕ ОСОБЕННОСТИ СОПОСТАВИТЕЛЬНОГО АНАЛИЗА АНГЛИЙСКИХ И КАЗАХСКИХ ЯЗЫКОВ В ЦЕЛЯХ ОБУЧЕНИЯ

старшие преподаватели КазНУ им. Аль-Фараби

г.Алматы, Казахстан

В данной статье рассматриваются общие процедуры сопоставительного анализа структур двух языков в целях обучения. Обучающиеся в изучении иностранного языка часто сталкиваются с трудностями связанные с различием структур родного и изучаемого иностранного языков. Сопоставительный анализ структур двух языков позволяет преподавателям иностранного языка прогнозировать, предвидеть трудности, с которыми сталкиваются обучающиеся и выявить их типичные языковые ошибки. Это является преимуществом двуязычного преподавателя иностранного языка, т.к. преподаватель владеющим преподаваемым иностранным и родным языками обучающиеся при подборе языкового учебного материала, составлении учебной программы, а так же при введении нового материала учитывает и обращает внимания на структуры иностранного языка, которые трудно даются обучающимся из-за различия структур двух языков.

Ключевые слова: сопоставительный анализ, структуры двух языков, в целях обучения, иностранный язык, родной язык, структурные различия, трудности, типичные языковые ошибки, введение нового материала, подбор языкового материала, составление учебной программы.

Аңдатпа

Ш.Б.Ғұмарова, И.А.Баймұратова, Н.Қ.Сабырбаева

АҒЫЛШЫН ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ТІЛДЕРІНІҢ СТРУКТУРАЛАРЫН САЛҒАСТЫРМАЛЫ ҚАРАСТЫРУДЫҢ ЖАЛПЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУнің аға оқытушылары

Алматы қ., Қазақстан

Бұл мақалада ағылшын және қазақ тілдерінің структураларын салғастырмалы қарастырудың жалпы мәселелері қаралады. Шетел тілін оқыту мақсатында екі тілдің структурасын салғастыра қарастыру тәсілі тіл үйренушілер тап болатын қиындықтарды, тілдік қателерді алдын ала анықтауға мүмкіндік береді. Екі тілді меңгерген шетел тілі оқытушылары оқу бағдарламасын құрастырғанда, тілдік оқу материалдарды іріктегенде жоғарыда аталған қиындықтарды ескереді, яғни тіл үйренушіге бұрын таныс емес, өз ана тілінде жоқ структураларға көбірек назар аударып, уақыт бөліп, оны бекітуге түрлі жаттығу жұмыстарын

жүргізуге тура келеді, ал өз ана тілінен бұрыннан таныс структуралар тіл үйренушіге қиындық туғызбайды, сондықтан оған аз уақыт жұмсалады. Ең бастысы оқытудың бұл тәсілі шетел тілін саналы түрде меңгеруді жеңілдетеді.

Түйін сөздер. Салыстырмалы талдау, салғастырмалы, шетел тілі, ана тілі, айырмашылық, жаттығу жұмыстары, шетел тілін оқыту, тілдік кателер, структуралық айырмашылық, материалдарды іріктеу, тілдік оқу материалдары.

ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS

МРНТИ 14.35.09

Дәуренбек С.Б. –*Абай атындағы ҚазҰПУ, 6М011900- шет тілі: екі шет тілі мамандығының 2 курс магистранты*

Ғылыми жетекшісі: Кемелбекова З.А.- ф.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының доценті

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДА ЖАЗБАША ІСКЕРЛІК ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС МӘТІНДЕРІНІҢ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ СИПАТТАМАЛАРЫ

Аңдатпа

Мақалада қазіргі таңдағы өзекті мәселелердің бірі шетел тілінде жазбаша іскерлік қарым-қатынас жүргізудің ерекшеліктері қарастырылады. «Жазбаша іскерлік қарым-қатынас» пен «жазбаша іскерлік мәтін» ұғымдарының мазмұны анықталып, олардың қолданылу аясына байланысты мақсаттары анықталады. Сонымен қатар жазбаша іскерлік қарым-қатынастың негізгі формасы іскерлік мәтіндердің лингвистикалық сипаттамалары мен стильдік ерекшеліктері қарастырылады. Іскерлік құжат мәтіндерінің басқа коммуникация формаларынан айырмашылықтары беріліп, оның оқыту үрдісіндегі маңыздылығы көрсетіледі.

Түйін сөздер: іскерлік қарым-қатынас, жазбаша іскерлік қарым-қатынас, стиль, іскерлік құжат мәтіні, оқыту үрдісі.

Қазіргі таңда қандай саланы алып қарасақта іскерлік қарым-қатынастың маңызы күннен күнге артуда. Жазбаша іскерлік қарым-қатынас қазіргі кезде маңыздылыққа ие хат-хабар алмасудың бір бөлігі болып табылады. Лингвистикалық тұрғыдан іскерлік қарым-қатынаста хат-хабар алмасу құралы құжат мәтіні болып табылады. Құжат мәтінінің мазмұны мен қызметі, оның негізгі ерекшеліктері ғалымдардың қызығушылық назарында болған жоқ. Сонымен бірге қазіргі қоғамның талаптарына сай коммуникациялық тұрғыдан мәтіндер коммуникациялық тапсырмаларды шешуге көмектесетін коммуникация құралы ретінде ғалымдардың танып білуі мен қызығушылықтары артуда.

Іскерлік қарым-қатынаста қолданылатын құжат мәтіні кең мағыналы ұғым. Құжат мәтіні бұл ең алдымен мәтін, яғни барлық негізгі жалпы мәтіндік сипатқа ие және де коммуникацияға бағытталған жазылым іс-әрекеті. Іскерлікте құжат мәтіні өзара байланыстың болуы, ойдың нақтылығы мен аяқталғандығы, ақпараттық маңыздылық пен іскерлік сипаттың көрінісі сынды негізгі сипаттамалармен ерекшеленеді. Осыған орай біз іскерлік қарым-қатынаста құжат мәтіндердің негізгі сипаттамаларын төмендегідей топтаймыз.

Құжат мәтінінің өзіндік ерекшеліктері іскерлік қарым-қатынастың әлеуметтік-коммуникациялық аймағына байланысты болады. Бұл үрдіске құжат мәтінінің авторы мен мекен-жайы сынды ақпараттар жүйесі қатысады. Құжаттағы мәтін мақсатқа бағыттылығымен, яғни бір ойдың мақсаттылығымен де сипатталады. Іскерлік мәтін объективтілігі сынды сипатымен де ерекшеленеді [1]. Сонымен қатар бұл мәтін түрі әлемнің бір бөлігінің шындық бейнесі мен оның қатысушыларын, коммуникациялық жағдаят пен мақсат, міндеттерін шынайы бейнелейді. Құжаттағы мәтін белгілі бір сипат пен ерекшеліктерге ғана ие болмай, сонымен бірге арнайы белгіленген стандарттарға сай болады. Мәтінде орын алып жатқан қарым-қатынас шектеулі түрде көрінісін тауып, мәтін мәдени құндылықтар жүйесімен ерекшеленіп толығады. Іскерлік мәтіндердің негізгі екі мақсаты бар:

1. Объективті шындықтың танылуы, іскерлік қарым-қатынастың мақсатының айқындалуы;
2. Объективті шындықтың өзгеруі, іскерлік қарым-қатынастың қазіргі жағдайы мен болашақтағы ұзақтығының айқындалуы.

Осы мақсаттардан шыға А.О.Стеблецованың пікірінше барлық іскерлік мәтіндер 3 топқа бөлінеді:

1. Объективті шындықтың мақсатын бейнелейді;
2. Объективті шындықтың мақсатының өзгеруін бейнелейді;
3. Екі бірлескен топ бір мезетте екі мақсатты да бейнелейді [2].

Осыған байланысты іскерлік мәтіндер топтарының қызмет жасауларына байланысты:

- бірінші топ мәтіндеріне ғалым акт, анықтама, есеп, сертификат, автобиография, қаулы, қорытынды, анкета, ұсыныс хаты сынды мәтіндерді кіргізді.
- екінші топқа бұйрық, қолданылу ережелер, жарғы, шешім, бұйрық сынды мәтіндерді жатқызды.

- үшінші топ түрлеріне мәтіндер тобына заңнамалар, заң мазмұнын таситын мәтіндер, арыз-шағым, доклад, хаттамалар сынды т.б. құжаттарды жатқызады [2].

Іскерлік мәтіндердің іскерлік сипатта көрініс табуы оның стильдік ерекшеліктері мен сипаттарына байланысты болады. Стиль - тілдің әр түрлі коммуникациялық орталарда арнайы мақсатта қызмет етуіне байланысты, яғни тіл қызметінің көптүрлі көрінісін сипаттайтын тілдік жүйе [3, 5 б]. Әр стилдің өзіне тән мақсат, міндет пен ерекшеліктері, құрылымы, қызметі мен мазмұны болады. Іскерлік қарым-қатынаста құжат мәтіндерінің көптүрлілігі ресми іс-қағаздар стилінде көрінісін табады.

Қазіргі таңда іскерлік құжаттарда мекен, шарт пен уақытқа қарамастан қолданылу аясының көптүрлілігі, әлеуметтік орта мен коммуникативтік жағдаятта қарым-қатынасқа түсуші тұлғалардың күйлері мен қызмет ету аясының кеңдігі ғалымдарды қызықтырады. Сондықтан да іскерлік құжаттарда стильдің айқын болуы мен құжаттың стильдік талапқа сай жазылуы маңызды болып табылады. Ғалымдардың көбісі осы уақытқа дейін стильге анықтама беріп, оның мәтіндегі атқаратын қызметі мен мәтіндегі ерекшеліктерін атап өтті. В.В. Виноградовтың пікірінше, стиль-белгілі бір ұлттың немесе жалпы ұлттық, жалпы халықтық тілдің тілдік бірліктерінің қоғаммен қабылданған, іштей байланысқан, қолданылу аясы мен белгілі бір қызмет жиынтығы мен мақсаттылығымен сипатталатын сөйлеу қарым-қатынас құралы болып табылады [3]. Бұл анықтамада стильдің мақсаттылығы, қолданылу аясы мен мәдени құндылықтарды тасушы сипаты бар екендігін көріп отырмыз. Басқа бір анықтамада стиль лингвистикалық әлеуметтану ұғымы ретінде қарастырылады. Стиль арнайы мақсатты бағыттылығымен де ерекшеленеді. Стильде белгілі бір таңдап алынған

тілдік бірліктер қолданылып, арнайы бір жүйенің көрінісі ретінде сипатталады. Кез келген салада іскерлік қарым-қатынас жүргізілуі барысында қарым-қатынастың тиімді болуы үшін қарым-қатынасқа түсуші екі жақтың тілдік бірліктер мен құралдарды дұрыс тандап жеткізулері тиіс.

Іскерлік хат-хабар алмасуда жіберуші мен алушы мекеменің мекен-жайы, эмблемасы, аты-жөні, анықтамалық мәліметтер мен құжаттарды тіркеу нөмірі мен екі жақтың қолы сынды элементтер жиынтығы маңызды. Осы сынды элементтер жиынтығы ресми іс-қағаздар стилінде қолданылып мемлекеттік маңызы бар жұмысты атқаруға қызмет етеді. Жазбаша іскерлік қарым-қатынастың элементтер жиынтығы, мазмұны, қолданылған сөз тіркестеріне қарап ақ оның мақсат, міндеттерін бірден түсінуге болады. Сондықтан да жазбаша іскерлік қарым-қатынастың сәтті болуы үшін құжат лингвистикасы маңызды рөл атқарады. Қазіргі заманғы хат-хабар алмасудың коммуникациясының тілдік бірліктер ерекшеліктері, мәтіннің құрастырылу ережелері мен заңдылықтары жиынтығын құжат лингвистикасы деп атаймыз. Құжат лингвистикасы ресми-іс қағаздар және ғылыми-техникалық функционалды стилдер болып бөлінеді.

Ағылшын тілінде ресми іс-қағаздар стилі жалпы қоғаммен танылған арнайы коммуникативтік мақсат, міндеттері, заңдылығы мен ерекшеліктері бар жеке жүйе ретінде танылады. Ресми іс-қағаздар стилінің негізгі мақсаты – іскерлік қарым-қатынасқа түсуші екі жақтың өзара келісулері. Ресми іс-қағаздар стиліндегі құжаттар мемлекеттік деңгейде маңызы бар құжаттар болып табылып, осы стильде жазылып мемлекеттік мекемелерде қолданылады. Кәсіпкерлік пен коммерциялық тұрғыдан құжаттар сауда-саттық аясында, коммерциялық фирмаларда қолданылса, қаржылық және заңды құжаттар банктерде және т.б. мекемелерде қолданылады. Іскерлік маңызы бар құжаттар қолданылу аясы бір сөзбен айтқанда коммуникацияға қатысушы екі жақтың іскерлік және ресми қарым-қатынасы орнаған жақта қолданылады.

Жоғарыда атап өтілген іскерлік құжаттардың қолданылу аяларына сәйкес біз ресми іс-қағаздар стилінің өзінен қолданылу аясына байланысты бірнеше түрлерін айқындай аламыз. И.С. Вольской, В.В. Калужной, С.Г.Носиктің пікірлеріне сәйкес бұл стильдің төмендегідей жіктейді: заңдық құжаттар, әскери құжаттар, дипломатиялық құжаттар, іскерлік және коммерциялық болып табылады [1,11,12].

А.К. Демидова, З.А.Смирновтың пікірлеріншересми іс-қағаздар стиліне тән негізгі сипаттамаларғаресмилік, басқарушылық жатқызады [4]. Сонымен бірге сыпайылық, дипломатиялық, нақтылықты да негізі сипаттамалар тобына жатқыза аламыз. Іскерлік құжаттардағы стильдік ерекшеліктер оның қолданылу аясына қарай өзгеріске ұшырап отырады.Сонымен қатарресми іс-қағаздар стилін сипаттай отырып нақтылық, объективтілік пен бірізділік сынды ерекшеліктермаңызды болып табылады. А.А.Карибаев ресми іс-қағаздар стилінің негізгі ерекшеліктерін сыпайылық, дипломатиялық, нақтылық, ресмилік, стандарттық деп атап өтеді [5].

Ағылшын тілінде ресми іс-қағаздар стилітілдік жүйеде өзінің ішкі және сыртқы ерекшеліктерімен көрінісін табатынәдеби тілдің айрылмас бөлігі. Ресми іс-қағаздар стильдің ең негізгі қызметі қарым-қатынасқа қатысушы екі жақтың өзара іскерлік мазмұн мен мақсаттағы қарым-қатынас хаты. М.П.Брандестің пікірінше ресми іс-қағаздар стилі басқарушылық пен заңдық аймақтарда ресми қарым-қатынасқа түсу үшін қолданылатын тілдік, мазмұндық сипатта ұйымдастырып, басқаратын тілдік бірліктер. Бұл стиль көп жағдайда жазбаша формада көрінісін табады [13,320 б]. Жазбаша іскерлік қарым-қатынастың негізгі талабы екі жақтың ресми ұстанымда болуы. Жазбаша іскерлік қарым-қатынаста орын алатын ресми іс-қағаздар стилінің қызметі ресми және іскерлік қарым-қатынаста орын алатын, яғни екі немесе бірнеше мекемелер мен мекеме немесе тұлға арасындағы ресми және іскерлік қарым-қатынаста орын алатын тілдік бірліктердің жүйесі ретінде сипаттады.

Жоғарыда аталған іскерлік мәтіндердің ерекшеліктерімен бірге тілдік бірліктердің біртұтас жиынтығы мен мәдениетаралық қарым-қатынасқа қажет ұлттық, мәдени құндылықтардың көрініс табуы болып табылады. Сонымен қатар іскерлік құжаттарда ойдың

аяқталғандығы лексикалық, графикалық және шығармашылық жүйеде көрінісін табады. Іскерлік хаттағы тілдік бірліктер бір-бірімен байланыстылығымен сипатталады [6]. Бұл байланыс тек қана тілдік бірліктердің лексикалық, грамматикалық тұрғылардан ғана көрінісін бермей, бүкіл ойдың анық бірізді жеткізілуімен сипатталады. Мұндай байланыс іскерлік қарым-қатынаста маңызды себебі іскерлік хат дискурстың маңызды бөлігі болып табылады. Іскерлік құжаттар өзара байланыстылығымен сипатталады [7, 25 б]. Ғалымдардың пікірінше байланыстылық бар жерде бірізділікте іскерлік құжаттарда орын алады. Бірізділік іскерлік құжат мазмұнында көрінісін тауып, маңызды орынды иеленеді [8, 280 б]. Іскерлік құжаттар ақпараттық сипатқа да ие. Көркем әдеби сипатқа ие мәтін түрімен салыстырғанда іскерлік құжаттар белгілі бір қатаң ақпараттық сипатта көрінеді. Іскерлік құжаттарда ақпараттың қаншалықты толық, дұрыс және анық жеткізілуіне байланысты іскерлік құжаттарды коммуникативтік тұрғыдан соншалықты сәтті болуы да рас. О.Л. Каменскаяның пікірінше іскерлік құжаттардағы коммуникативтік жағдаят құжаттар жолдаушының мекен-жайы мен хатты алушының мекен-жайының бар болуымен сипатталады [9, 49 б]. Іскерлік құжаттар алмасуда коммуникативтік үрдісте жіберуші мен алушы коммуникативтік ролдерін алмастыра алады. Мұнда ең маңыздысы екі ролдердің болуы яғни, екі жақты сипат пен кері байланыстың орын алуы. Іскерлік құжаттарда автор белгілі бір мекен-жайға бір мақсатты көздеп, алушы мекен-жайдан керекті, арнайы іс-әрекет жасауды немесе кері байланыс жасауы мен жауабын күтеді. Іскерлік қарым-қатынасқа тән бұл сипат мәдениетаралық қарым-қатынастың маңыздылығын көрсетеді. Іскерлік құжаттар ерекшеліктеріне қосымша жағдаяттылық сипатын атап өтуге болады. Ю.А.Синицаның пікірінше іскерлік құжаттарда орын алатын жағдаят әлеуметтік-мәдени контексті қамтиды. Бұл жағдайда іскерлік хат-хабар алмасушы екі тарап қарым-қатынастың жағдаяттық сипаттары мен қатысушы тараптардың қарым-қатынас мінез-құлық ерекшеліктерін көрсетеді [10, 330 б]. Іскерлік құжаттарда ең маңызды жалпымен мақұлданған бір ерекшелік- бейтараптық. Іскерлік құжаттар эмоциясыз, бейтараптық сипатты тасып, арнайы жағдаяттарға байланысты құралған, өзіндік терминологиялық пен элементтер жиынтығы бар, унификация деңгейі жоғары, мақсаты мен мазмұны нақты, анық, шектеулі монолог түрінде нәтижелі болады.

Жоғарыда аталған ерекшеліктерден басқа іскерлік құжаттарда уақыт пен кеңістік көрінісін береді. Іскерлік құжатта көрсетілген уақыт шынайы уақыттың жарамдылығы мен қызметін баяндайды. Іскерлік құжат қатаң этикалық нормалардың сақталуымен сипатталады. Іскерлік құжат алмасу барысында сыпайылық та маңызды. Себебі сыпайылық пен этикалық нормалар іскерлік қарым-қатынастың сәтті, нәтижелі болуына септігін тигізеді [2]. Іскерлік құжат әлеуметтік, мәдени құндылықтарға ие, объективті шындықты бейнелейтін, әлемнің көрінісін сипаттайтын, белгілі бір қоғамның ұлттық және мәдени құндылықтар жүйесін сипаттайтын қарым-қатынастың бір бөлігі ретінде танылады [2].

Қорытындылай келе, іскерлік құжаттар-іскерлік жазбаша қарым-қатынаста қолданылатын іскерлік қарым-қатынас дискурсының айрылмас бір бөлігі болып табылатын жазбаша мәтін түрі. Іскерлік құжаттардың белгілі бір өзіндік жоғарыда аталған стильдік ерекшеліктері мен мазмұндық сипаттары бар. Жоғарыда келтірілген зерттеулерге сүйенсек іскерлік құжаттар қатаң ұйымдастырылған жүйеден құралатындығын көріп отырмыз. Бұл қатаң жүйе ақпараттың жалпы түсінікті, нақты әрі нәтижелі жетуі үшін лексикалық бірліктерден, терминдер мен сөз тіркестерден құралады. Сондықтан шеттілдік жазбаша іскерлік қарым-қатынаста бұл ерекшеліктерді білу және шетел тілін оқыту барысында бұл ерекшеліктерді қолдану қазіргі заман талаптарының бірі болып табылуда.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Калюжная В.В. Характеристики английского функционального стиля официально-делового изложения. Автореф.....канд.фил.наук. Киев, 1977. — 25 б.
2. Стеблецова А.О. Национально-культурная специфика делового текста. Воронеж, 2001.

3. Виноградов В. В. *Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика*, Москва, 1963 – 5 б.
4. Демидова А.К., Смирнов З.А. *Русская коммерческая корреспонденция*. Москва, 1984.
5. Карибаев А.А. *Лингвистические особенности текстов дипломатических документов*. Дис.канд.фил.наук. – Алматы, 2004
6. Кожевникова К. *Об аспектах связности в тексте как целом. // Синтаксис текста.* – Москва, 1979.
7. Мусульбес С.Н. *Обучение аргументирующему дискурсу в сфере письменного общения*. Автореф.....канд.пед.наук. М., 2005. – 25 б.
8. Валгина Н.С. *Теория текста. Учеб.пособие*. М.: Логос, 2003. – 280 б.
9. Каменская О.Л. *Компоненты семантической структуры текста*. Автореф....кан.фил.наук. М., 1988. – 49 б.
10. Азнаурьян Б.Э. *Когнитивно-прагматические особенности делового дискурса*. Дис... кан.фил.наук. Краснодар, 2005. – 330 б.
11. Вольская И.С. *Внутренняя дифференциация официально-делового стиля речи*. Москва, 1968.
12. Носик С.Г. *Становление и развитие официально-делового функционального стиля в английском языке*. Дис.....кан.фил.наук. Киев, 1974.
13. Брандес М.П. *Стилистика немецкого языка*, М., Высшая школа, 1990. – 320 б.

Дауренбек С.Б. – магистрантка 2 курса по специальности 6М011900 иностранные языки: два иностранных языка, КазНПУ им.Абая

Научный руководитель: **Кемелбекова З.А.** – к.ф.н., доцент кафедры профессиональной иноязычной коммуникации КазНПУ им.Абая

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕКСТА ПИСЬМЕННОГО ДЕЛОВОГО ОБЩЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

В статье рассматривается одна из актуальных проблем характеристики ведения письменного делового общения на иностранном языке. Определены цель и значения понятий «письменное деловое общение» и «деловой текст» по сфере их использования. Рассматриваются лингвистические и стилистические характеристики делового текста как основная форма письменного делового общения, а также различие деловых текстов от других форм коммуникации и значимость в процессе обучения.

Ключевые слова: деловое общение, письменное деловое общение, стиль, текст деловых документов, процесс обучения.

Daurenbek S. – the 2nd course master speciality 6M011900 foreign language: two foreign languages, KAZNPU named after Abai

Scientific supervisor: **Kemelbekova. Z.A.** – candidate of philological sciences, KazNPU named after Abai

LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF TEXTS OF WRITTEN BUSINESS COMMUNICATION IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE

Abstract

In the article one of the actual problems of the characteristics of conducting written business communication is considered. The article defines the meanings and goals for the use of "written business communication" and "business texts". In addition, the linguistic and stylistic characteristics of business texts are defined as the main form of written business communication. The article distinguishes business texts from other forms of communication and the importance in the learning process.

Key words: business communication, written business communication, the style, the text of business documents, teaching process.

МРНТИ16.21.33

А.В.Казиева

*магистрант Западно-Казахстанского
государственного университета им. М. Утемисова
г.Уральск, Казахстан.*

ЭКСПРЕССИВНОСТЬ КАК ОДНА ИЗ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ВОЗДЕЙСТВИЯ НА СЛУШАТЕЛЯ В НАУЧНОМ ТЕКСТЕ

Аннотация

Данная статья посвящена особенностям проявления экспрессивности в научных текстах. В статье обосновывается положение о необходимости использования средств выражения экспрессивности в текстах научного стиля, а также производится попытка раскрытия специфики работы общезыковых синтаксических средств экспрессивности в научных произведениях.

Ключевые слова: экспрессивность, эмоциональность, выразительные средства, научный стиль, научная речь.

Вопрос эмоциональности и экспрессивности в научном тексте долгое время является активно обсуждаемой проблемой многих лингвистов и филологов. Несмотря на то, что авторы научных произведений сторонятся использования в своих трудах выразительных средств, во избежание нарушений точности и ясности изложения той или иной мысли, стоит отметить, что при всей отдаленности научного текста от живого разговорного языка, богатого выразительными средствами, научный текст тем не менее включает в себя определенное количество нейтральных по окраске выразительных средств научного характера.

Возникновение экспрессивности в научном тексте обуславливается двумя факторами: предметно-образным содержанием произведения, и его понятийным содержанием, которое отображается на когнитивном уровне психики реципиента, т.е. на уровне таких процессов, как восприятие, мышление, память, воображение. [8, с.184].

Российский языковед Галкина-Федорук Е.М. выделяет следующие четыре типа реализации экспрессивности:

- а) системно-языковые носители экспрессивности употребляются в экспрессивном контексте – реализуется внутрисистемная (или ингерентная, словарная, парадигматическая, фондовая) экспрессивность;
- б) системно-нейтральные единицы приобретают свойство экспрессивности в экспрессивном контексте – реализуется контекстуальная (или адгерентная синтагматическая, приобретенная) экспрессивность;
- в) системно-языковые носители экспрессивности употребляются в нейтральном контексте – происходит контекстуальная утрата экспрессивности (или псевдоэкспрессивность);
- г) системно-нейтральные единицы употребляются в нейтральном контексте – реализуется нулевая экспрессивность [2, с. 8-12].

На сегодняшний день проблема экспрессивности в научных текстах особенно очевидна в свете интенсивной разработки проблем научного творчества, социальной психологии и т.д.

Экспрессивная окраска – это дополнительные оттенки оценочного характера, которые накладываются на предметно-логическую основу семантики слова. Экспрессивность – стилистическое свойство высказывания, отражающее не безразличие автора к форме выражения смысловых отношений [6, с. 16-18].

Необходимо отметить то, что одним из оснований экспрессивности стиля научной речи является коммуникативный аспект. При передаче научной информации перед автором стоит задача не только сообщить данную информацию слушаателю, но и выразить ее в определенной форме, доказать верность собственной концепции, быть доступно понятым. Прагматика научного текста также вызывает к жизни средства эмоциональной и субъективно-оценочной экспрессии. Одной из основных составляющих понятий экспрессивности является понятие эмоциональности. Эмоциональность, как и экспрессивность, в научном стиле, который требует объективного изложения научных данных, выражается иначе, чем в других стилях. Восприятие научного произведения может вызвать определенные чувства у читателя, но не как ответную реакцию на эмоциональность автора, а как осознание самого научного факта. Хотя научное открытие воздействует независимо от способа его передачи, сам автор научного произведения не всегда отказывается от эмоционально-оценочного отношения к излагаемым событиям и фактам [7].

Эмоциональная окрашенность речи не способствует достижению точности, логичности, объективности и абстрактности изложения. Но с другой стороны, следует отметить, что исследования синтаксиса научного стиля отмечают в «унифицированных» (единообразных) синтаксических структурах значительные выразительные возможности, которые заложены в использовании многообразных вариантов порядка слов в предложении, в синтаксисе сверхфразовых единств и абзацев, в типовых композиционных построениях. [6, с.104].

Эмоционально-экспрессивная окраска расширяет семантический объем слова, придает ему дополнительную изобразительность, способствует выявлению авторской оценки: выражение мыслей сопровождается выражением чувств [5, с 56].

Эмоциональность, как и экспрессивность, в научном стиле, который требует объективного, "интеллектуального" изложения научных данных, выражается иначе, чем в других стилях. Восприятие научного произведения может вызывать определённые чувства у читателя, но не как ответную реакцию на эмоциональность автора, а как осознание самого научного факта. Хотя научное открытие воздействует независимо от способа его передачи, сам автор научного произведения не всегда отказывается от эмоционально-оценочного отношения к излагаемым событиям и фактам [9].

Среди причин проникновения эмоциональных элементов в научные изложения исследователи называют прежде всего тот факт, что в каждом стиле есть элементы других стилей, поскольку практическими реализаторами различных стилей есть те самые люди, которые в зависимости от обстоятельств используют ту или иную систему языковых средств. Известно, что исторически научный стиль развился на основе художественного и заимствовал от него немало средств и приемов выражения. Со временем научный язык, производя и кристаллизируя свой стиль, все больше отходит от языка художественного [3, с. 25-41].

Возникновение и развитие научного стиля связано с развитием разных областей научного знания, разных сфер деятельности человека. На первых порах стиль научного изложения был близок к стилю художественного повествования, как отмечалось ранее. Отделение научного стиля от художественного произошло в александрийский период, когда в греческом языке, распространившем свое влияние на весь тогдашний культурный мир, стала создаваться научная терминология. Впоследствии она была пополнена из ресурсов латыни, ставшей интернациональным научным языком европейского средневековья. В эпоху Возрождения учёные стремились к сжатости и точности научного описания, свободного от эмоционально-художественных элементов изложения как противоречащих абстрактно-логическому отображению природы. Однако освобождение научного стиля от этих элементов шло постепенно.

Широкое и интенсивное развитие научного стиля привело к формированию в его рамках многочисленных жанров, таких как: статья, монография, учебник, реферат, аннотация, каталог, справочник, реклама и т.д. Каждому жанру присущи свои индивидуально-стилевые черты, однако они не нарушают единства научного стиля, наследуя его общие признаки и особенности.

Научный стиль как функциональная разновидность языка распадается на ряд подязыков, подстилей, внутренне дифференцированных, но в совокупности все подстили научного функционального стиля связаны и характеризуются общими закономерностями.

Понятия, которыми оперирует научное мышление, выражаются обычно многокомпонентными структурами, характерными именно для письменной речи. Это происходит потому, что письменная форма более удобна и надежна в смысле обнаружения малейших информативных неточностей, логических нарушений, которые неактуальны в бытовом общении, а в научном могут привести к самым серьезным искажениям истины. Обычно научные доклады, сообщения сначала пишут, отработывая адекватную форму воплощения научной информации, или хотя бы составляют тезисы, план [7, 45-50].

Как указывает советский и российский лингвист, доктор филологических наук, профессор Кожина М.Н., научный стиль имеет ряд общих черт, проявляющихся независимо от характера определённых наук (естественных, точных, гуманитарных) и различий между жанрами высказывания (монография, научная статья, доклад, учебник и т.д.), что даёт возможность говорить о специфике стиля в целом. Вместе с тем вполне естественно, что, например, тексты по физике, химии, математике заметно отличаются по характеру изложения от текстов по филологии или истории.[4, с. 31-33].

Научный стиль характеризуется логической последовательностью изложения, упорядоченной системой связей между частями высказывания, стремлением авторов к ясности, точности, сжатости, однозначности при сохранении насыщенности содержания.

Логичность, как указывает российский литератор Беззубов А.Н., это наличие смысловых связей между последовательными единицами текста.

Последовательностью обладает только такой текст, в котором выводы вытекают из содержания, они непротиворечивы, текст разбит на отдельные смысловые отрезки, отражающие движение мысли от частного к общему или от общего к частному.

Ясность, как качество научной речи, предполагает понятность, доступность. По степени доступности научные, научно-учебные и научно-популярные тексты различаются по материалу и по способу его языкового оформления.

Точность научной речи предполагает однозначность понимания, отсутствие расхождения между означаемым и его определением. Слова используются преимущественно в прямом значении, частотность терминов также способствует однозначности текста.

Жесткие требования точности, предъявляемые к научному тексту, делают ограничение на использование образных средств языка: метафор, эпитетов, художественных сравнений, пословиц и т.п. Иногда такие средства могут проникать в научные произведения, так как научный стиль стремится не только к точности, но и к убедительности, доказательности. Иногда образные средства необходимы для реализации требования ясности, доходчивости изложения [1, с. 25-30].

Научный стиль относится к письменно-книжному типу речи (хотя может проявляться и в устной в виде докладов, лекций и пр.) и функционирует в определенных условиях, во-первых,

преимущественно в официальной обстановке с установкой на косвенно контактное общение; во-вторых, с преобладанием письменной формы речи – отсюда и предварительная продуманность, намеренность, подготовленность.

Научный стиль характерен для текстов, предназначенных для сообщения точных сведений из какой-либо специальной области и для закрепления процесса познания. Подводя итог, можно сказать о том, что в научном языке существует большое количество способов для передачи экспрессивности и эмоциональности. Использовать данные способы или нет – автор текста решает сам. Но с уверенностью можно сказать о том, что использование новых техник в научных работах может лишь улучшить их, сделав более доступными и интересными для читателя.

Список использованной литературы:

- 1.Беззубов А.Н. Введение в литературное редактирование: Учебное пособие. - Санкт-Петербург, 1997.
- 2.Галкина-Федорук Е.М. Об экспрессивности и эмоциональности в языке. – В кн.: Сборник статей по языкознанию. М., 1958
3. Кожина М.Н. К проблеме экспрессивности научной речи // Ученые записки Пермского университета. -1971. -№244. Вып 3.
- 4.Кожина М.Н. О речевой системности научного стиля сравнительно с некоторыми другими. - Пермь, 1972.
5. Розенталь Д.Э. Справочник по русскому языку. Практическая стилистика – М.: Оникс 21 век: Мир и образование, 2001.
6. Скрипак И.А. – Метафоризация как коннотативный аспект экспрессивности // Педагогическая наука и практика – региону: Сборник материалов VIII региональной научно-практической конференции. –Под ред. Л.Л.Редько, Г.Н. Мананенко. – Ставрополь: ООО Бюро новостей., 2006.
7. Скрипак И.А. - Научный текст в аспекте прагматики// Язык, образование и культура в современном обществе: Материалы межрегиональной научно-практической конференции// СКСИ, Ставрополь, 2006.
8. Телия В.Н. Человеческий фактор в языке: Языковые механизмы экспрессивности/Отв.ред.– М.: Наука, 1991.
9. Шаховский В.И. Лингвистическая теория эмоций: монография. – М., 2008

А.В.Казиева

*М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің магистрантты
Орал қ., Қазақстан.*

МӘНЕРЛІЛІК - ҒЫЛЫМИ МӘТІНДЕГІ ТЫҢДАУШЫҒА ӘСЕР ЕТУДІҢ БІР МҮМКІНШІЛІГІ

Аңдатпа

Бұл мақала ғылыми мәтіндердегі мәнерлілік көріністерінің ерекшеліктерін сипаттауға арналған. Мақалада ғылыми стильде жазылған мәтіндегі экспрессивтілікті білдіру құралының қажеттігі туралы және ғылыми жұмыстар бойынша мәнерлілік жалпы тілдік синтаксис құралдарының ерекшеліктері ретінде ашып көрсетіледі.

Түйін сөздер:мәнерлілік, эмоционалдык, экспрессивтік құралдары, ғылыми стиль, ғылыми сөйлеу.

Kaziyeva A.V.

Master of West Kazakhstan state university after M.Utemissov

EXPRESSIVENESS AS THE ONE OF THE POSSIBILITIES OF IMPACT ON THE LISTENER IN THE SCIENTIFIC TEXT

Abstract

This article is devoted to the peculiarities of expressiveness in scientific texts. The author substantiates and develops the thesis about the need to use expression expressiveness in scientific style texts, and attempts to disclose the specifics of the work of general language syntactic means of expressiveness in scientific works.

Key words: expressiveness, emotionalism, expressive means, scientific style, scientific speech.

MPHTH 811.161. 1

A.S. Dalabayeva – Doctor PhD

*Daurenbek Saule – 2 year graduate student, speciality of foreign languages: two foreign
languages, Abai KazNPU*

LANGUAGE AND CONSCIOUSNESS (AN ANALYSIS OF THE BOOK A. R. LURIA «LANGUAGE AND CONSCIOUSNESS»)

The article is devoted to some theoretical aspects and the basic components of information which is very concerned to language and cognition. Nowadays cognition and language are one of the most essential problems in educational system. The book of Russian scientist A.R. Luria «Language and cognition» considers the ways of solving problems in cognitive linguistics which are concerned with cognition and language. Moreover the author in his work gave definitions to the word «value» pointing out the essence of speech and its function in cognition. The author's work defines functions of language in different neuropsychological structures considering nowadays problems in cognitive linguistics.

Key words: a word, a structure of the word, language, cognition, speech, cognitive development, neurolinguistics processes.

The relationship of language and consciousness, language and thought have always been at the center of psychological and philosophical studies. This is no accident, as the investigation allows not only to clarify the nature of consciousness itself and language as a unique phenomena, but will allow us to trace the development of man, his formation of consciousness and identity. Consciousness and language are two important components of human personality that can be revealed only through the knowledge of each other, since one determines the development and existence of another.

This book gives information about basic understandings of language and cognition. Also in the book the essence of cognition and language is given which is described as the strong link in the

development of human being. So we try to analyze the book and find the most essential information which is important in cognitive linguistics science.

First of all, the author in his book tried to present the tasks such as the main provisions which have developed in recent decades in the Soviet psychological science, and several reconcile these provisions with the main data of modern linguistics. In addition the author comes entirely in his exposition of the concepts of language and cognition, which at one time investigated by Vygotsky, and adds to them some information about the development, flow and disintegration of speech activity, which he managed to get over the years of their studies.

The author A.R. Luria gave definition to language describing it as a system of codes which is showed in the development of human being. But language as a system of codes has a strong link with cognition and as a consequence of it reflects in human being thoughts. According to Luria cognition and thought can not be regarded as a form of sensory experience that thought takes place without the participation of visual images or words and is a special category of mental processes, which are based on categorical properties of the spirit, which determine its course. Data given by represents of Wurzburg school thought it comes down to focus, or intentions coming from the spiritual life of man. Also it is extrasensory, has its own laws, which in principle can not be attributed to the direct experience [1, p.6]. So as we understand there are psychological processes which are active conscious of human being life working together with language. In his studies the central problem is the structure of consciousness, the ability of man which is going beyond the immediate, sensory reflection of reality, analysis of the ability to reflect the world in complex, abstract connections and relations, deeper than it may reflect the sensory perception. Luria tried to find the structure of language, connection of language and cognition, structure of speech and its functions. Before identifying above mentioned words' meaning the author worked on the understandings of words and its semantic structures. He gave definitions such as word is an important element of language. Also a word refers to things such as signs, actions, relationships which codes our experience. For example in his work he describes that a child's first word is associated with his first actions which done in his environment. Only at the next stage of the word begins to break away from the action and gradually acquire independence. After this independence the child firstly begins to understand the morphological structure of the word. So according to Luria, the main function of the word is it indicating the role (which some authors call annotative or reference function words). The word actually refers to the object, action, or quality, communication [1, p.17]. With the help of these functions man can develop his knowledge about language subsequently his world is doubled. A man without a word had to deal only with those things that he himself had seen, with whom he could manipulate. By using language that indicates the items, he can deal with subjects that are not directly perceived, and which are not included in the earlier part of his own experience. Word doubles world and enables a person to operate mentally with objects even in their absence. For example he compared cognition of animals and cognition of man coming to conclusion as the animal's world is a world of sensible objects and situations in comparison to man's world. A person has a dual world, which includes the world directly perceived objects and the world of images of objects relationships and qualities that are indicated by words. Thus, the word is a special form of reflection of reality. A person can arbitrarily cause these images regardless of their actual existence and thus can freely control his second world. It can manage not only their perception, representation, but his memory and actions, while pronouncing the words he automatically raises a hand, also he can perform these actions mentally. In other words, because the word is born not only a doubling of the world, but also the feisty action that people might not realize, if he do not have a language and environment. By doubling the world, the word gives you an opportunity to transfer experience from individual to individual, and enables the assimilation of the experience of generations. With the advent of language as a system of codes denoting objects, actions, qualities, relationships, man receives, as it is a new dimension of consciousness, which is available to manage a subjective image of the objective world, in other words, ideas that he can manipulate even in the absence of visual perception. And this is a decisive win that gets people through language.

At first glance, a word means one definite meaning of objects but at the same time it means more than one values. For example in English the word «to go» means another understandings not only to walk. Also it means to begin, to move and etc. This shows that the phenomenon of multiple meanings of words is much broader than it might seem, and that the exact denotation is essentially in the choice of the desired value of a number of possible. As we have already said that every word not only refers to the object, but it highlights the essential feature. For example the author identified giving examples to the word « clock». It is not simply denotes a particular object, which lies in front of us but also this word indicates that the subject has a function of measuring time (hours), and if it is not related to the measurement time, then it is not clock [1, p.21]. So, every word not only refers to the object, but produces a much more profound work. It highlights the feature essential to the subject, analyzes the subject. The important thing about the word is that it is not only an instrument of thought, but also a means of communication. Any communication in other words, the transmission of information is necessary to require that the word does not only point to a specific subject, but also brings information on the subject. By abstracting and generalizing the subject, the word becomes an instrument of thought and communication. Another important function of the word is that in developed language which is a system of codes it identifies and summarizes not only the thing but also manufactures automatic and invisible work of human being while analyzing subject. Thus, the word carries an enormous work that is done in the history of the language in society. This gives the basis to the word making it an instrument of thinking and a means of communication. Luria addresses to the studies of well-known psychologist L.Vygotsky which shows that the meaning of the words develops in the way of its structure and in the system of its psychological processes which are laid on its basis [3]. He called his basic position and the position of the semantic meaning of the word system development [1, p.26]. According to him the development of words exactly language in cognition appears in different functions. For example, under the development of the semantic meaning of the word Vygotsky, understood the fact that in the process of development of the child as the allocation words in the subject, and the allocation of appropriate signs, coding data and signs for classification in categories of prior art system does not remain constant, but change as development of a child. Moreover, under the systematic development of the words he took note the most important psychological position, according to which the meaning of words in different stages is demonstrated in different psychological processes, and thus to the development of the word varies not only its meaning but also its psychological structure of the system. Luria also took into consideration Vygotsky's theory and compared, finally came to conclusion. Vygotsky brought together the fact of the development of the word with the fact that the development of consciousness. For him, the word is a unit, reflecting the outer world in its communications and relationships. Therefore, if the meaning of a word with the development of the child is changing, and a reflection of the connections and relationships that define the structure of the word through his mind [1, p.27]. That is why the learning of the development of the semantic meanings of the word and the system can be indicated at the same time as the study of the semantic system and the development of consciousness. It is easy to understand how fundamental are these provisions. They say that neither the word nor the psychological structure in the process of development of the child does not remain constant, and that not only the structure of the word, but also the structure of consciousness, its systemic nature vary considerably.

Next to the concept of value in modern psychology it is applied the concept of meaning, which is crucial for the analysis of the most essential aspects of the problem of language and consciousness. In this study, Luria worked on these aspects of the problem of language and consciousness. For classical linguistics significance and meaning were almost synonymous and, as a rule, applied unambiguously. Only very recently in foreign psychology and psycholinguistics began to distinguish two aspects of the concept of the word: the reference value, the value of introducing it into some logical categories and socio-communicative value, reflecting its communicative functions. The author distinguished the study of L.Vygotsky «thought and language» because

Vygotsky worked on different psychological aspects of language and the role of cognition in learning and acquiring language [3].

That is why modern psycholinguists believe that if the reference value is an essential element of language, the social and communicative value or meaning is the basic unit of communication (which is based on the perception that wants to tell the speaker and what motivates him to the statement) as the main element of the living-related affective particular situation using the word subject. For example, a well-mannered man takes possession of two aspects of word: value and meaning. He knows the meaning of the word which is firmly established and at the same time and can choose the right system of connections from a given value, in accordance with the situation. For this, Luria gave a shine example such as it is easy to understand that the word «rope» for the person who wants to pack a purchase, has one meaning, and for a man who fell into the pit, and wants to get out of it, it is a means to salvation. Subsequently, according to Vygotsky's theory in the study of Luria we conclude that at each stage of development of the child the word keeps the same objective reference, becoming a new semantic structure, which changes and enriches the system of relations and generalizations that are behind it, meaning that the value of speech develops in cognition of the child. Another example, the word «store». The word «store» to 3 years child quite precise objective reference. It does not mean a table, an animal, a book, it is a shop where you can buy something. Denotation of the word is from this period already strong enough in the cognition of the child [1, p.32]. Thus, by Vygotsky, we can conclude that the meaning of the word is developed even after the denotation of speech which achieved its sustainability, and that it changes not only its semantic structure and its system structure. This fact, shows that our consciousness changes its meaning, and the system of its structure. In the early development of the child cognition in its nature is affective, it reflects the affective world. In the next step the consciousness begins to perceive visual-effective nature, and the words through the reflected world excite a system of practical visual-effective connections. Only at the final stage, the child consciousness in his development of cognition becomes to perceive an abstract verbal and logical character of the object. Although at this stage of communication that characterizes earlier stages of the development of cognition the child perceives the world through acting and pronouncing words. At the development of cognition of the child words differ from stages of development and take different meanings in the consciousness of the child.

This provision is crucial for the modern psychological science because it refers not only to change the contents of the word as the child's development, but also on how to construct the consciousness, which is a cell of the word. From this position, it follows that the awareness of the external world develops during the ontogenetic development of the child. Finally, we pointed out the fact that in the course of ontogeny, with the value of the word the system of psychological processes also changes, which stands for the word, and if in the early stages of the word stands affect, on the next stage visual representation of memory is based, in the last stage it is already based on sophisticated systems of verbal and logical relations.

So far we have analyzed the role of words in the reflection coming from the out of the world of information, its processing and preservation. The author stopped in detail on the semantic fields that are updated at a presentation of each word, and the meaning of the word for the human cognitive activity. However, the word is not only an instrument of knowledge, but also a means of regulation of higher psychological processes. The regulatory function of speech in the course of mental processes was studied in detail in the example of the psychology of perception and arbitrary action in the book of the author.

In this book Luria also pointed out the studies of L. Vygotsky and J. Piaget. Theories such large psychologists like Jean Piaget it is described exactly, egocentric speech, because that speech is not addressed to other people, not communicative, and is a kind of speech for himself [3]. Also this type of speech is intorelated with cognition. For example, it has been shown that at early ages of a child this type of speech is active and detailed in nature, then at older ages, it gradually becomes shorter, turning into a whispered speech. In a further step (a year or two) external speech disappears, leaving only the reduced movement of the lips, by which one can guess that the speech had grown inside

and turned into a so-called inner speech [4]. So the last type of speech, inner speech, closely connected with cognition because it is a mirror of our thought. The author gave definitions in his book to inner speech pointing out that inner speech is a form of internalized self-directed dialogue: talking to oneself in silence. He stressed Vygotsky's conception «speech began as a social medium and became internalized as inner speech, that is, verbalized thought» [1, p.77]. Thus, as the evidence suggests that such egocentric speech is not addressed to a man, because at first, it is detailed in nature, describing the situation and planning a possible way out of this situation with the transition to the next age is gradually declining, being as a whisper, and then disappearing, turning into inner speech.

So the author in his book pointed out the role of cognition while pronouncing words, the semantic structure of the word and its functions. Also he took into consideration the facts which are closely connected with the development of cognition of the child when he has speech. In addition, he gave examples to the types of speech while a child speaks. He gave a shine example pointing out inner speech as the most one which is connected with cognition. Nevertheless the author gave examples showing that all types of speech are essential and have its functions in the different cognitive development of the child. According to the author's study we examined the role of words in the information processing, the formation of concepts and analysis of the regulatory function of speech. It is known that the word is an essential element of language. However, some psychologists and linguists say that the basic unit of speech, presumably of language is not a single word, maybe the whole utterance or it's the most simple form of a proposal. Single word still does not express the whole judgment of the whole idea. Conversely, the phrase, even the most simple not only refers to an object or phenomenon, but expresses a certain thought, according to a specific event. That is why a number of psychologists and linguists, starting with Humboldt, F.Saussure and ending with A. A. Potebnya, pointed out that not a word is the basic unit of communication, namely, phrase, or sentence is the basic unit of alive speech, exactly the basic unit of communication. Thus, if the word is a part of the language, the sentence is a unit of alive speech.

In his study the author pointed out the importance of cognition in all 3 types of speech. Also the author come to conclusions that thought plays an important role in human being life while he acting, communicating and in one word living. L.Vygotsky formulated the thesis that the thought is not embodied on the contrary performed in a word, formed with the help of words or speech. This provision is based on the fact that the transformation of an obscure thoughts in a clear speech is a complex process that takes a number of steps. Thus, according to Vygotsky, the main psychological problem of the relationship of thought and speech is the problem of the transition from the subjective, not even verbally decorated and understandable only to the subject of meaning to the verbal formulation and understandable to any listener system of values, which is stated in the speech utterance. The problem is the transition point in the value, and is the central problem of the formation of verbal expression.

In conclusion, Luria took into consideration of well-known psychologist L. Vygotsky's theory while working on this book. In his book he gave shine examples which are important nowadays in teaching foreign language even in all educational processes. According to the book's name «language and cognition» Luria in his work pointed out the essence of cognition and language in communication giving examples to the cognitive development of a child. Also he tried to underline the semantic structure of the word, functions of it in our consciousness. Furthermore the author's study of language and its structure shows the neuralmechanisms in the human brainthat controls the comprehension, production, and acquisition of language.

1. Лурия А.Р. Язык и сознание. М., 1998. с. 6-77
2. Luria A. R. Problems and facts of Neurolinguistics. Intern. Soc. Sci. Journ., 1967, v. 19.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь. М., 1934.
4. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка. – М., Л., 1932

Далабаева А.С. – доктор PhD
Дәуренбек С.Б. – Абай атындағы ҚазҰПУ,
6M011900 – Шет тілі: екі шет тілі мамандығының 2 курс магистранты
ТІЛ ЖӘНЕ САНА. А. Р. ЛУРИЯНЫҢ «ТІЛ ЖӘНЕ САНА» АТТЫ КІТАБЫНА
ТАЛДАУ.

Түйіндеме

Мақала тіл және сананың негізгі компоненттері мен теориялық аспектілеріне арналған. Қазіргі таңда білім беру жүйесінде сана мен тіл мәселесі алдыңғы қатарлы маңызды санадағы мәселелердің бірі. Осы мәселені жан-жақты қарастырған атақты орыс ғалымы Александр Романович Лурияның «тіл және сана» атты еңбегі когнитивтік лингвистикадағы тіл мен санаға қатысты маңызды мәселелердің шешу жолын қарастырады. Сонымен қатар автор өз еңбегінде сөз және ұғым түсініктеріне анықтама мен сөйлеу әрекетінің маңызы мен қызметіне мән береді. Автордың еңбегі тілдің санадағы әр түрлі нейropsychологиялық құрылымындағы қызметін анықтай отырып, қазіргі таңдағы когнитивтік лингвистиканың мәселелерін қарастырады.

Түйін сөздер: сөз, сөз құрылымы, тіл, сана, сөйлеу әрекеті, когнитивтік даму, нейролингвистикалық үрдістер.

Далабаева А.С. – доктор PhD
Дәуренбек С.Б. – магистрантка 2-го курса по специальности 6M011900 – иностранные
языки: два иностранных языка, КазНПУ им.Абая

Язык и сознание. Анализ книги А.Р. Лурия «Язык и сознание»

Резюме

Статья посвящена некоторым теоретическим аспектам и основным компонентам языка и сознания. На сегодняшний день в сфере образования важны проблемы языка и сознания. Эту проблему в широком разделе рассматривал известный русский ученый Александр Романович Лурия в своей книге «язык и сознание» которая рассматривает пути решения проблемы языка и сознания в когнитивной лингвистике. В добавок автор дает определения к словам и значениям, рассматривая важность речевой деятельности и ее функций в мозговом организмах. Автор в своей работе рассматривает функций языка в разных нейropsychологических структур сознания которые на сегодняшний день актуальные проблемы в когнитивном лингвистике.

Ключевые слова: слово, структуры слов, язык, сознание, речевая деятельность, когнитивное развитие, нейролингвистические процессы.

МРНТИ 14.35.09

Tuleubayeva B.B., Zhyrenshina K.A.
Senior teachers of Al-Farabi Kazakh National University,
kulshat.zhyrenshina@gmail.com
Almaty, Kazakhstan,

USING AUTHENTIC TEXTS IN THE FOREIGN LANGUAGE LESSONS

Abstract

Authentic" is derived from the Latin word "authenticus", which means a real, authentic, genuine. Work with authentic texts are of great interest among the students, as they are closer to the realities of life in the country of the studied language, reconstructing the atmosphere in which the words of a foreign language are used in the most natural way. Authentic material is a material created by native speakers for native speakers for non-academic purposes. The urgency of using the authentic materials in foreign language teaching lies in their functionality. We understand the functionality as their focus on the real use, since they create the illusion of initiation to the natural language environment, which, according to many leading experts in the field of methodology, is the main factor in successful language acquisition. The article also addresses the advantages and the criteria for selection of authentic material.

Keywords: Authentic texts, natural language environment, advantages, selection, stages.

One of the most important kinds of speech activity in the foreign language lessons is reading. Reading contributes to immersion in learning a foreign language, understanding, evaluation of facts, thoughts, ideas. When learning to read in a foreign language, reading authentic texts proves very effective. Authentic texts are of great interest among the students, as they are closer to the realities of life in the country of the studied language, reconstructing the atmosphere in which foreign language words are used in the most natural way. The lesson of a foreign language, like no other, allows the use of authentic materials and visual learning tools such as videos, songs, clips, maps, images, spreadsheets, presentations. All these things create special coloring of the sessions allowing virtually to touch to what native speakers use, creating the illusion of initiation to the natural language environment, introduce students to the culture and everyday life of the country where the language is spoken, helping to increase the motivation to learn a foreign language as a subject, as well as develop communicative and linguistic-cultural competence when learning a foreign language. The urgency of using the authentic materials in foreign language teaching lies in their functionality. We understand the functionality as their focus on the real use, since they create the illusion of initiation to the natural language environment, which, according to many leading experts in the field of methodology, is the main factor in successful language acquisition. What is included in the notion of "authentic"? In English the word "authentic" means "natural." Authentic material is a material created by native speakers for native speakers for non-academic purposes. "Authentic" is derived from the Latin word "authenticus", which means a real, authentic, genuine. These signs can be traced in the definitions of many researchers. The category of learning tools that to the greatest extent may bring students to the natural cultural environment, according to Krichevskaya K.S., includes "authentic materials: original literary, visual, music works, objects of reality" (clothes, furniture, dishes, etc...) and illustrative representation."

Advantages of using authentic material:

- a) they are interesting and stimulating;
- c) they can be selected depending on the students' interests, or may be selected by the students themselves for their own purposes;
- c) authentic material reflects the actual use of language in the cultural context;

What are requirements to the authentic materials?

- conformity to the age peculiarities of students;
- content of new and interesting information for students;
- availability of redundant pieces of information;
- naturalness of the representation of the situation, characters and circumstances;
- ability of a material to cause reciprocal emotional response;

Selection of the authentic text should consider some of the criteria. One of the criteria for the selection of authentic material is a criterion of *typicality*. It is intended to provide a selection of cross-cultural material reflecting most relevant facts of contemporary reality of the studied language country and creating more accurate picture of the country. In view of this criterion for each topic texts are selected, which reflect the most common realities; background lexicon, implying familiarity with a particular aspect of life of the country of studied language: the names of some holidays, symbols of the country and so on.

Another selection criterion of cross-cultural background knowledge should be their *actualness and common knowledge* among the speakers. An important criterion of the selection is the selection *target*. Students show interest to much of what is associated with the English-speaking countries:.. It is the holidays, computer games, movie characters, family relationships, youth interests, etc. One of the criteria for selection of background knowledge is their *exotic feature* for students, such as greeting or farewell words: Hi, Bye.

Inclusion of selected lexical material and background knowledge into the foreign language teaching content requires the students' mastery of the following knowledge and skills:

1) Knowledge of the background vocabulary within relevant issues; some attractions of the country where the language is spoken; state symbols;

2) skills to use the formula of speech etiquette in situations of: acquaintance, greeting, farewell, congratulations and more; compare holidays, birthdays of peers in the country where the language is spoken; participate in various activities, which reflect and explain the typical historical and cultural events of the country within the framework of the topics studied (quiz, English language week and others); take part in cultural activities related to national holidays and customs. Subject of the text also defines its connectivity. Its definition is the first step to understanding the text. Here, an important role is played by a title. It tunes up to the perception of certain information, creates the conditions for the prediction. Textbooks of foreign languages commonly use headlines with nominative function, identifying the subject of the text, such as "Apartment", "Family". There are also more complex models: the question headlines that attract the attention of students such as "good or bad to have brothers and sisters?" These headlines stir interest among learners, enhance motivation.

Currently, the teacher has ample opportunities to use authentic materials from foreign textbooks, youth magazines and newspapers, use of video and audio is also very important. Selectable text must meet certain requirements. It should be informative and interesting so that students can meet their educational needs, enrich their understanding of the culture and history of the target language country and enjoy the reading and discussion of the text. Successfully selected text maximally stimulates the language activity of learners and their communicative readiness.

Work on the authentic text involves three stages:

1. pre-text,
2. text
3. post-text stages

Pre-textstage - an introduction to the situation, the general attitude to reading; discussing information about the author; Working with unfamiliar words of the text, and pre-text exercises (work on the pictures, work with the title of the text, drawing association diagram to the topic of the text, and so on).

Textstage – this is reading itself. Depending on the target, they select review, trial, examination and search reading. Mature ability to read requires both knowledge of all kinds of reading, and the ease of transition from one type to another depending on changes in the purpose of obtaining information from the text. Text stage includes semantic reading and exercises aimed at removing the primary and secondary information from the text by finding data that reflect the meaning of the text, the lexical-thematic basis for association of semantic segments together.

Post-teststage often takes place in the form of summarizing discussion, with the help of special questions that help to confirm or correct the initial hypothesis on the issue, to assess the text,

answer the remaining open questions, etc. Often the work on vocabulary is performed or that involves the return to the text. Referring to the text once again is necessary, if there is a task to search for specific information and entering it into the table, drawing up the text plan and so on. The higher is the level of communicative speech of students, the wider is the range of authentic texts, possible to use for training purposes. These texts are becoming more affordable thanks to expanding contacts and new information technologies.

We offer some of the techniques of work on authentic texts on the subject:

Countrystudies

Objective: Enhancing knowledge of London. Working with the city plan. Description of a route.

The work was designed to consolidate the theme "Cities"

Pre-text stage.

- 1) Answer the questions: What do you know about London? Make the necessary entries.
- 2) What are the words in the text on the topic. What do they mean?

Text stage.

1. Read the text! Fill in the table with the information from the text!
2. Listening. Listen to the text.
 - a) Locate on the map of the city attractions and arrange them according to the figures (for example: The Tower of London, St Paul's Cathedral, The Houses of Parliament).
 - b) Locate on the plan of the city names of the following museums: The Theater, The Curtain Theater, The Rose Theater, The Swan Theater.

Post-text stage.

1. Find in the text the sentences with the following words: The river Thames, The City, The West End, The East End, Westminster Abbey.
2. Describe the way from point A to point B
3. Project work: Do you know famous Londoners? Make a presentation. (for example: Newton, Darwin, Watt, etc).

In addition, for the development of linguistic-cultural competence, Internet resources are of great importance in the foreign language class. Regular use of the Internet makes foreign language learning more attractive to learners as they get unlimited access to interesting cross-cultural materials. In particular this applies to such topics as "Sport", "Music", "Youth fashion", "Landmarks of English-speaking countries", "Great men", "Problems of youth", "Travel" and others. They are expanding their vocabulary, first of all, everyday vocabulary, improving their spelling. Students themselves can participate in the selection of material for the lesson and feel more self-reliant.

Analysis of the practical use of authentic materials in the classroom of a foreign language has shown that their use increases the motivation to learn a foreign language, as it makes the learning process more creative and interesting.

REFERENCES:

1. Krichevskaya K.S. Pragmatic materials that introduce students to the culture and environment of the inhabitants of the country of the studied language / K.S. Krichevskaya // IYASH. - 1996. - No 1. - S. 13-17.
2. Galskova ND Modern methods of teaching foreign languages. - M.: ARKTI 2003.
3. Solovova EN Methods of teaching foreign languages. Basic course of lectures. - M.: Prosveschenie 2002.
4. goo.gl/y4RqA8 #ELT @ELT_T2W @KarenWhiteInk @johnhugheselt

Б. Б. Тулеубаева, К. А. Жиренишина.,

*старшие преподаватели кафедры иностранных языков Казахского Национального
Университета им. аль-Фараби*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АУТЕНТИЧНЫХ ТЕКСТОВ НА УРОКЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация

Аутентичный» происходит от латинского слова «authenticus», что означает настоящий, подлинный, неподдельный. Работа с аутентичными текстами вызывают большой интерес у учащихся, так как они приближены к реалиям жизни страны изучаемого языка, воссоздают атмосферу, в которой слова иностранного языка используются наиболее естественным путем. Использование аутентичных материалов в преподавании иностранных языков носит функциональный характер и создает иллюзию того, что студент находится в естественной языковой среде. Речь идет в статье также о преимуществе и критериях отбора аутентичного материала.

Ключевые слова: Аутентичные тексты, естественная языковая среда, преимущество, выбор, этапы.

Б. Б. Тулеубаева, К. А. Жиренишина.

аль-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің аға оқытушылары,

Алматы қ., Қазақстан

ТҮПНҰСҚАЛЫҚ МӘТІНДЕРДІ ШЕТЕЛ ТІЛІ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНУЫ

Аңдатпа

Authentic” сөзі латын тіліндегі “authenticus” сөзінен алынған, “шынайы”, “тура” деген мағынаны білдіреді. Бұл мақалада арнайы тақырыптарға арналған, сөздік қоры терең қамтылған оқу материалдарын таңдау барысы, олардың ұтымды ұйымдастырылуы және осы мәтіндердің оқыту тәсілдері, өнімді пайдалану жолдары көрсетілген. Шетел тілдерін үйрену барысында түпнұсқалық мәтіндерді қолдану арқылы студенттердің тілді қабылдауы тілдік табиғи ортада сипатталады. Бұл мақалада түпнұсқалық мәтіндердің таңдалу жолдары сарапталынып көрсетіледі.

Түйін сөздер: Түпнұсқалық мәтіндер, табиғи тілдік орта, артықшылық, таңдау, сатылар.

МРНТИ 14.35

*ф.ғ.к., доцент А.А.Мулдағалиева, аға оқытушы К.Х.Жубанова.
Аль-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университет
Алматы қ, Қазақстан*

БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫ ДАЙЫНДАУ БАРЫСЫНДАҒЫ ПАТРИОТИЗМ МЕН ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Түйіндеме

Ұсынылып отырған мақала егеменді еліміздің бүгінгі күн талабына сай студенттердің жас және дара ерекшеліктерін ескере отырып, патриоттық тәрбие берудің мазмұнын, формалары мен әдістерін нақты қолдана білуге, аймақтық ерекшеліктерді ескеруге, туган елге, жерге, ауылға, қалаға т.б.сүйіспеншілігі арқылы, ұлттық және Қазақстандық, жалпы адамзаттық патриотизмді қалыптастыруға, кешенді ықпал ету арқылы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасқан патриоттық, әлеуметтік құндылықтарды, тәжірибелерді жүйелі түрде пайдалана алуына үлкен септігін тигізбек.

Түйін сөздер: тәрбие, егеменді, аймақтық, ұлттық, патриотизмді, әлеуметтік, жүйелі, септігін,

Кіріспе: Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев «Біздің егеменді және тәуелсіз Отанымызда өзіндік құндылықтарымыз бар және оларды сақтап, қорғай білуіміз керек. Бірде бір қоғам және бірде бір мемлекет патриотизм, бейбітшілік пен келісім, әлеуметтік серіктестікпен үйлесімділік, құқықтық тәрбие идеяларын жүргізбестен аяғынан тік басып тұра алмайды» [1].

Сонымен қатар, елбасы Н.Ә.Назарбаев өзінің халыққа Жолдауында: «Біз Қазақстанның барлық азаматтарының отаншылдық сезімі мен өз еліне деген сүйіспеншілігін дамытуға тиіспіз» деп атап өткен болатын [2].

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасының әлеуметтік-экономикалық даму барысында саяси-идеологиялық, мәдени тұрғыдан жаңаруына сай жас ұрпаққа отансүйгіштік, патриоттық тәрбие беру үкіметіміздің жаңа стратегиялық бағдарламасының басым бағыттарының бірі болып отыр.

Қазақстандық патриотизм, қазақстандық интернационализммен, яғни қазақстандық отансүйгіштік қазақстандық ұлтаралық татулықпен байланысты деген ұғымды білдіреді. Оның түбінде ұлттық және мемлекеттік идеология жатыр. Біз осының бәрін қатар алып жүруіміз керек. Осының тамаша үлгісі – Елбасының халыққа арнаған биылғы Жолдауы. Жаңа жылмен келген жаңалық әлденеше ғылым саласында, қоғамдық пікірде толғағы әбден

піскен мегасұрақтың жауабын жайып салды, санамен танымды дүр сілкіндірді. Қазақстандық жолдың ортақ мақсаты, мүддесі, болашағы қандай қорытындымен түйінделетінін, ең бастысы қандай ел құрумен тиянақталатынын жан-жақты, диалектикалық қисынмен ашып берді, ел тарихындағы біз аяқ басатын жаңа дәуірдің кемел келбетін сомдады. «Мен, – деді Н.Назарбаев, – қоғамда «Қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек?» деген сауал жиі талқыға түсетінін көріп жүрмін. Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – Мәңгілік Ел идеясы» [3]. Сонымен, ХХІ ғасыр ортасына дейінгі Қазақстан халқы ұстанатын ұлттық идея қысқа да нұсқа идеологиямен анықталды: «Мәңгілік Ел». Кім Отанының, ұрпағының, ісі мен есімінің мәңгілік болғанын қаламайды? Ешкім де! Америкада да, Африкада да солай. Жұмыр басты пендеге мәңгілік өмір бұйырмаған. Бірақ қамшының сабындай қысқа өмірінде адам толағай ақыл-ойымен, шебер қолымен мәңгілік ел түзе алады. Ел басшысы өз сөзін «Біз бәріміз бір атаның - қазақ халқының ұлымыз. Бәріміздің де туған жеріміз біреу - қасиетті қазақ даласы. Бұл дүниеде біздің бір ғана Отанымыз бар, ол – тәуелсіз Қазақстан. Біз болашаққа көз тігіп, тәуелсіз елімізді «Мәңгілік Ел» етуді мұрат қылдық. «Қазақстан-2050» Стратегиясы осынау мәңгілік жолдағы буындар бірлігінің, ұрпақтар сабақтастығының көрінісі. Бабалардың ерлігі, бүгінгі буынның ерен істері және жас ұрпақтың жасампаздығы арасында сабақтастық болса ғана, біз «Мәңгілік Ел» боламыз» деп қорытындылады [4].

Ал ұлттық идеология дегеніміз-қазақстанда тұрып жатқан әр ұлттың мәдениеті, салт-дәстүрі, тілі, діні, тарихынан туындайтын көзқарас. Бірақ қазақтың ұлттық идеологиясы осының көшбастаушы болуы тиіс. Оған негізінен қазақ азаматтары атсалысуы, көш бастауы керек. Ал мемлекеттік идеологиямыз-ол қазақстанда тұрып жатқан халықтардың мүддесінен туындаған мемлекет саясаты. Дәлірек айтсақ “Идеология (идея және логия)-таптар мен әлеуметтік топтардың мүдделерін білдіретін қоғамдық сана, саяси, праволық, философиялық, моральдық, эстетикалық және діни көзқарастар мен теориялық идеялардың жиынтығы”.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев өзінің “Қазақстанның болашағы-қоғамның идеялық бірлігінде”, “Тарих толқынында” деген еңбектерінде идеялық мәселелерге топтасудың керек екенін айтып, бірігуге шақырып, бұл міндетті жүзеге асыруда білім берудің, отбасы, еңбек ұжымы сияқты дәстүрлі институттардың маңызды роль атқаратынын, олардың ықпалы ерекше тиімді болатынын баса айта отырып, “Біздің тағы бір аса маңызды идеологиялық міндеттеріміз-Қазақстандық патриотизмге тәрбиелеу, әрбір азаматтың өзін-өзі айқын билеу. Олай болса, осы міндетті орындау жолында тәрбие мәселесін қолға алып, ұрпақтарды аздырмай-тоздырмай қазіргі сауда-сатықтың, алдау-арбаудың ықпалына жібермей, етегіне сүйретпей еліміздің болашақ өркениетті дамуын алға бастыратын адамдарын тәрбиелеуіміз керек”, - Президент [5].

Патриоттық сезім – ұлттық рух деңгейінің айнасы, өлшемі. Сол себептен Елбасы өзінің халыққа Жолдауында азаматтардың отаншылдық сезімі мен өз еліне деген сүйіспеншілігін дамытуды ұлттық қауіпсіздікті сақтаудың негізгі элементтерінің бірі ретінде қарастырады. Президент стратегиясының түпқазығы, басты арқауы – адам тағдыры. Бұл мәселе қашанда Елбасы назарында. Стратегияны жүзеге асыруға мүмкіндік беретін қасиеттер – Қазақстан халқының жоғары сапасы, жасампаздық істерді орындауға мүмкіндігінің жеткіліктігі және қабілеттілігі. Бұл талап халқымыздың ерік-жігеріне, күш-қуатына, табандылығына, білімділігіне сенгендіктен туындаған. Қазақстан халқының отаншылдық сезімін тәрбиелеу – осы бағыттағы негізгі шаруалардың бірі. Халықтың патриоттық сезімін қалыптастыру үшін мына алғышарттар пісіп-жетілуі тиіс: Біріншіден, Елбасы Қазақстанды мекендеген ұлттар мен ұлыстардың аз-көптігіне қарамастан, тіліне, дініне тең құқықтығын,

іс жүзіндегі теңдігін жария етіп, ешкімге де артықшылық жасалмайтынын атап көрсетіп отыр.

Бұл қазақстандық патриотизмді қалыптастырудың бірден-бір негізі. Екіншіден, Қазақстандық патриотизмді қалыптастырудың келесі арнасы – экономикалық негіз. Сондықтан да Елбасы ұзақ мерзімді мақсаттардың бірі ретінде экономиканың өсіп-өркендеуіне басты назар аударып отыр.

Ана тілі – халқын тура жолдан тайдырмаған көсемдер тілі, елдің беріктігін сақтаған билер тілі. Сондықтан тіл еркін болмай, ой еркіндігі жоқ, санаңда салмақ болмайды, ойың ортаяды, ақылың азаяды, тілің күрмеледі, рухың кемшін соғады. Яғни, қазақ мемлекетінің патриоты ана тілін жете меңгерген және қосымша тілдер білетін, өз бетімен шешім қабылдай алатындай көзқарасты қалыптастыратын жеке тұлға болмақ.

Отаншылдық сезімді қалыптастырудың тағы бір шарты – халық пен мемлекет арасындағы өзара сенімді нығайту. «Береке бас бірлікте», «Бірлікте болсаң, биікте боласың», деген халық. Ата-бабаларымыз Отанға деген пәк сезімнен, өршіл патриотизмнен қуат алған.

Тәуелсіздік – қазақ халқының сан ғасырлық арманы. Отанымыздың көгінде көгілдір туымыздың желбіреуі – тәуелсіздігіміздің арқасы. Тәуелсіздіктің туы өздігінен тігілген жоқ. Осы жолға жету үшін қанша қан мен тер төгілді. Жас ұрпаққа мұны да жан-жақты ұғындырудың мәні жоғары.

Ұлттық патриотизмді қалыптастыруда ата-бабаларымыздың ұлағатты ойлары мен тәлімдік тәрбиесінің атқаратын орны ерекше. Ұлттық патриотизм дегеніміз – ең алдымен, белгілі бір ұлттың өкіліне сүйіспеншілікпен қарау, оның ұрпақтан-ұрпаққа үзілмей жалғасып келе жатқан құндылықтарын бойына сіңіру. Ал, осындай құндылықтарды жас ұрпақтың бойына сіңіру, оған деген жастардың дұрыс көзқарастарын қалыптастыру және осы құндылықтарды бағалай білулері үшін білім беру мен тәрбие үдерісінің мазмұны бір жүйеге бағытталғаны абзал. Мәселен, осының бір жарқын көрінісі ретінде «Айналанды нұрландыр» атты жобасын алуға болады. Аталған жоба жаратылыстану факультетінің шет тілдері кафедрасында жасалды. Бұл жоба болашақ мамандарды даярлауда патриотизм мен патриоттық тәрбие берудің мәніне, мазмұнына арналған және қазақстандық патриотизмнің бір жарқын келбеті іспеттес. Аталмыш жоба болашақ мамандарды даярлау барысында шет тілін үйреніп, оқып қана қоймай, сондай-ақ өзінің оқып отырған пәнін өз елінің ұлттық мәдениеті мен ділімен, ұлттық құндылықтары мен салт-дәстүрлерін, мемлекеттік маңызды шараларды тереңде, түбегейлі түсініп, білуге жол ашады.

«Айналанды нұрландыр» жобасының мазмұнына көз жүгіртетін болсақ, онда біз Егеменді Қазақстанның күнделікті өмірінде болып жатқан оқиғалар, халықаралық қатынастар барысының дамуы мен басқа да шет елдермен ынтымақтастық қарым-қатынасының даму көріністерін, Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігі мен Тұңғыш Президенті күні, Мемлекеттік рәміздері мен нышандары туралы, тіпті Қазақстанда өтетін ЕХРО-2017 жобасының мазмұны мен мәні туралы ақпараттарды тереңдетілген түрде оқып үйренуге мүмкіндік аламыз.

Әрине аталмыш жобаның мазмұны мен мәні – болашақ мамандарды даярлау барысында Ұлттық құндылықтарды бағалай білетін және оны мақтаныш қылатын, өз мемлекетіне деген патриоттық сезімін асқақтатын тұлға қалыптастыру, өз елінің жанашыры болуға арналған. Бұл әрине Елбасымыздың «Мәңгілік Ел – Қазақстан!» деген ұлттық жобасын жүзеге асырудың жарқын келбеті деп айтсақ, артық айтқандығымыз болмас деп ойлаймыз.

Мағжан Жұмабаев: «Тәрбиелеудегі мақсат - баланы тәрбиешінің дәл өзіндей қылып шығару емес, келешек өз заманына лайық қылып шығару. Тәрбиешінің қолданатын жолы - ұлт тәрбиесі. Ұлт тәрбиесі баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақтай жол болғандықтан әрбір тәрбиеші, сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуға тиіс. Және әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті» дей отырып, жастарды тәрбиелегенде ұлт тәрбиесінің негізінде тәрбиелеу арқылы, ұлттық құндылықты бойына сіңіре білгенде ғана, ол рухани бай, сол заманға лайық, елі, Отаны үшін қызмет етуге дайын болып шығатынын көрсетеді.

Бұл - келешек ұрпақтың патриот болып шығуы үшін, тәрбиелеуді ұлттық тәрбиеден бастауымыз керектігін көрсетеді. Қоғамның жаңа әлеуметтік даму жағдайында мектеп оқушыларына патриоттық тәрбие беру барысында стратегиялық және тактикалық жағдайларды іске асыруда алдымызға қойған негізгі талаптарды шешу көзделді:

- патриоттық тәрбие беру үрдісінде ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара байланыстыра отырып, тұлғаның бойындағы патриоттық құндылықтарды қалыптастыру;
- жүйелі-ұйымдастыру - мектеп, отбасы және әлеуметтік ортаны өзара сабақтастыра отырып, мақсатты түрде оқушыларға патриоттық тәрбие беруді ұйымдастыру;
- студенттердің жас және дара ерекшеліктерін ескере отырып, патриоттық тәрбие берудің мазмұнын, формалары мен әдістерін нақты пайдалана білу;
- аймақтық ерекшеліктерді ескеру, туған елге, жерге, ауылға, қалаға, т.б. сүйіспеншілігі арқылы, ұлттық және Қазақстандық, жалпыадамзаттық патриотизмді қалыптастыру;
- кешенді ықпал ету арқылы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасқан патриоттық, әлеуметтік құндылықтарды, тәжірибелерді жүйелі түрде пайдалану.

Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевтың қазақстандық патриотизмге, отансүйгіштікке тәрбиелеу ісін мемлекеттік идеологияның аса маңызды міндеттерінің бірі ретінде алға тартуының сыры осында жатыр.

Әдебиеттер тізімі

1. www.altyn-orda.kz/turkestan-03-prezident-rk-n-nazarbaev-mәngilik-el-n..
2. Асыллов Ү Даналардан шыққан сөз/ Ү Асыллов – А. Мектеп, 1987
3. Алтынсарин Ы. Таңдамалы педагогикалық шығармалары. – А., 1995.
4. Сабыров Т. Жастарды тәрбиелеудегі коллективтің ықпалы. –А., 1988.

А.А.Мұлдағалиева, К.Х.Жубанова

ЗНАЧИМОСТЬ ПАТРИОТИЗМА И ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ПРИ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ.

Аннотация

Данная статья посвящена значимости патриотизма и патриотического воспитания при подготовке будущих специалистов. Усиление внимания к проблеме патриотизма обусловлено объективной потребностью постановки данного вопроса на уровень государственной задачи воспитания и развития личности. Отдавая должное вкладу названных исследователей в разработку теории и практики патриотического воспитания, необходимо отметить, что подавляющее большинство из них изучали различные

аспекты формирования патриотизма прошедших этапов развития нашего общества или узкоотраслевые задачи.

Ключевые слова: патриотизм, воспитание, идеология, стратегия, будущий специалист.

Aizhan A. Muldagaliyeva, Kuliya H. Zhubanova

THE IMPORTANCE OF PATRIOTISM AND PATRIOTIC EDUCATION IN PREPARING FUTURE PROFESSIONALS

Annotation

This article focuses on the importance of patriotism and patriotic education in preparing future professionals. Increased attention to the problem of patriotism due to the objective need of setting this matter at the level of state objectives of education and personal development.

Paying tribute to the the contribution of these researchers in developing the theory and practice of patriotic education, it should be noted that the vast majority of them have studied various aspects of formation of patriotism past stages of development of our society, or Industry specific tasks.

Keywords: patriotism, education, ideology, strategy, future specialists

ТІЛДЕРДІ ОҚЫТУДАҒЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІҢ РӨЛІ РОЛЬ КОМПЕТЕНЦИЙ В ОБУЧЕНИИ К ЯЗЫКАМ THE ROLE OF COMPETENSY IN LEARNING LANGUAGES

МРНТИ 14.35.09

*Разымхан Сымбат Талғатқызы- Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ-нің 6М011900-
«Шетел тілі: екі шетел тілі» 1 курс магистранты*

smartgirl_94@bk.ru

Ғылыми жетекші: Сыздыкова З.Ж. – п.ғ.к. Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ЖОО СТУДЕНТТЕРІНІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аннотация

Бұл мақалада әлеуметтік-мәдени құзіреттілік ұғымына сипаттамалар беріліп, оның бірнеше компоненттері ажыратылып көрсетіледі және оны ағылшын тілі сабақтарында студенттердің бойында қалыптастыру ерекшеліктері анықталады. Сондай-ақ аталған құзіреттілікті қалыптастырудағы маңызды факторлар ұсынылып, әлеуметтік-мәдени құзіреттілікті дамытуға арналған құралдар көрсетіледі.

Түйін сөздер: шеттілдік білім беру, әлеуметтік-мәдени құзіреттілік, лингвоелтанымдық білім, әлеуметтік-психологиялық білім, мәдени танымдық білім.

Елімізде соңғы онжылдықта түбегейлі өзгерістер, атап айтатын болсақ, мемлекет шекарасының ашықтығы, мобильдіктің кеңеюі, қазіргі заманғы ақпараттық технологиялардың дамуы, еліміздің Болон үдерісіне енуі жоғарғы оқу орындарында соның ішінде шеттілдік білім беруде көрініс тапты.

Бүгінгі таңда шетел тілін оқытудың басты мақсаттарының бірі-мәдениетаралық қарым-қатынасқа қабілетті, шетел тілін сол тілде сөйлеуші ұлттық тілдік және әлеуметтік - мәдени ерекшеліктеріне сай, дұрыс қолдана алатын, білімді де мәдениетті мамандар даярлау болып табылатыны мәлім. Бұл мақсатқа жетуде «тіл-ұлт-мәдениет» үштігін өзара тығыз байланыста қарастырудың, студенттердің бойында әлеуметтік-мәдени біліктілікті қалыптастырудың маңызы зор. Өйткені шетел тілін оқытудың бұл аспектісі тілді этностың мәдениетімен тығыз байланыста қарастыруды, соның негізінде студенттердің бойында тілін үйреніп отырған халықтың салт-дәстүрі, наным сенімдері, тарихы т.б. жайындағы білімді қалыптастыруды талап етеді. Ал мұндай шынайы өмірге негізделген білім студентті көп мәдениетті орта жағдайында, әрекет ете алуға, жағдайға сай шешім қабылдауға, шетел тілін тек тілдік нормаларға ғана емес, сонымен қатар сол тілде сөйлеуші ұлт дәрежесінде қолдануға мүмкіндік беретіні сөзсіз [1].

Сонымен студенттердің шетел тіліне, әлемдік және ұлттық мәдениетке дұрыс бағыттағы көзқарастарын дамыту, ұлттық құндылықтарды сақтау, білім алуға мүмкіндік жасау- білім жүйесінің алдында тұрған маңызды мәселе болып табылады.

Әлеуметтік-мәдени біліктіліктің білім беру стандартынан бұл толығырақ мағынасын табуға болады: «әлеуметтік - мәдени біліктілік (Sociocultural competence) - басқа мәдениет өкілі бола отырып, тілін үйреніп отырған халықтың мәдениет ерекшеліктерін білу, салт-дәстүрлерін, мінез-құлық нормаларын, этикетін білу және қарым-қатынас жағдайында дұрыс түсінік, адекватты түрде қолдана алу іскерлігі. Тұлғаның әлеуметтік - мәдени контекст элементтерімен (салт - дәстүрлер, ережелер, нормалар, әлеуметтік талаптар, елтанымдық білімдер т.б.) танысуын қамтамасыз етеді. [2]

Яғни, өзге халықтың әлеуметтік-мәдени ерекшеліктері туралы жеткілікті білім болмай, мәдениетаралық қатысымға түсу тіл үйренушіге қиындықтар келтіруі мүмкін.

Ресей әдіскері Щукиннің пікірі бойынша "" Әлеуметтік-мәдени құзыреттілік – тіл халық мәдениетінің құрамдас бөлігі, мәдениетті тасымалдаушы құрал деп түсініп, үйреніп жатқан тілде сөйлейтін халықтың әдет-ғұрпын, этикетін, әлеуметтік стереотиптерін, тарихын, мәдениетін қоса меңгеріп, қарым-қатынас барысында оларды қолдана білу қабілеті" [3]

Студенттердің әлеуметтік-мәдени құзіреттілігін қалыптастыруда оқытылып жатқан тілді студенттердің әлеуметтік-мәдени құзіреттілігін қалыптастыруда оқытылып жатқан тілдің реалийлерін, сол тілді қолданатын халықтардың өзіндік әлемі туралы мәліметтер беру шынайы қарым-қатынас жағдайында қолдануға мүмкіндік береді. Сондай-ақ сол халықтың мәдени дәстүрін, тарихымен танысу, басқа мемлекеттермен әлеуметтік-экономикалық және саяси қарым-қатынастарын түсіну- шеттілдік қатысым құзіреттілікті қалыптастырудың ажырамас бөлігі.

Л.Н.Полуминаның пікірінше, «Әлеуметтік - мәдени құзіреттілік - қоғам мен мәдениеттің ерекше белгілеріне ие, мұндай белгілер осы қоғам өкілдерінің қарым-қатынастық мінез-құлқынан яғни, демалысынан , көңіл көтеру және өмір сүру жағдайларынан, саяси, діни көзқарастарынан» байқалады. [4]

Әлеуметтік-мәдени құзыреттілік астарында «әлеуметтік-мәдени контексте пайдаланылған тілмен таныстықтың біршама дәрежесі» жатыр. Студенттердің әлеуметтік-мәдени дамуында ана тілімен туған мәдениетін және шетел тілі мен өзге халықтармәдениетінқатар үйреніп жүреді.

Әлеуметтік-мәдени құзырлық үш блок білімнен тұрады:

- лингвоелтанымдық білім;
- әлеуметтік-психологиялық білім;
- мәдени танымдық білім;

Лингвоелтанымдық білімдер ұлттық-мәдени-семантикалық лексикалық бірліктер білімі және оларды мәдениетаралық қатынас жағдайларында пайдалана білу дағдылары. Тілін үйреніп жатқан ел халқының менталитетінің көрінісі ұлттық мақал-мәтелдер. Олар студенттерге халық қатынасы ұстанымдары мен ережелері туралы, құндылықтары туралы, сөзге беріктігі туралы жорамалдауға мүмкіндік береді.

Әлеуметтік-психологиялық білім-берілген мәдениетте қалыптасқан коммуникативті лексиканы пайдалана отырып жүріс-тұрыстың әлеуметтік-мәдени белгіленген сценарийін, ұлттық өзгеше үлгісін игеру.

Мәдени танымдық білімдер әлеуметтік-мәдени, тарихи-мәдени, этномәдени ортаның білім және сол мәдениет иелерімен өзара түсіністікке жету үшін оларды қолдану шеберлігі. [5]

Студенттердің бойында әлеуметтік-мәдени құзіреттілікті жетілдіру үшін, ең алдымен олардың қарым-қатынасқа дайындығын, ашықтығын толеранттылығын қалыптастыру қажет. Бұл жағдайда белгілі бір халықтың мәдениетін, этникасын, сол елге тән өзіндік аймақтық ерекшеліктерді үйрететін полимәдени білімді атап көрсетсек болады.

Ресей ғалымы Г.Д.Томахин тілді және мәдениетті оқу барысында мынадай лексиканы меңгеру аса маңызды деп көрсетеді:

1)реалиялар, белгілі бір мәдениетке тән тілдік бірліктер, бұл бірліктерде

ұлттық мәдениет ерекшелігі айқын көрініс тапқан, мұндай тілдік бірліктер басқа тілдерде болмайды:

- топонимдер /географиялық атаулар/;
- антропонимдер /адамдар есімдері/;
- ең алдымен тарихи және мемлекеттік қайраткерлер аты-жөндері;
- этнографиялық реалиялар: азық-түлік, киім-кешек атаулары, мейрамдар, көлік түрлері, ақша т.б.;
- қоғамдық-саяси реалиялар;
- білім беру жүйесінің реалиялары;
- мәдениетке, яғни театрға, киноға, әдебиетке, музыкаға, сурет өнеріне байланысты реалиялар.

2) коннотативті лексика, яғни мағынасы бойынша сәйкес келетін, бірақ мәдени ассоциациялар жағынан өзгеше лексика;

3) түпкі лексика, салыстырылып отырған тілде аналогы бар ұғымдар, бірақ ұлттық ерекшеліктері бар [6].

Шет тілін оқыту мазмұнының әлеуметтік-мәдени құрамдас бөлігі студенттің мәдениетаралық еркін қатынас алуға себеп болатынын таныстыруға, әртүрлі ұлттардың мәдениетін түсініп, құрметтей білуге, үйретеді десек, оның мұндай маңыздылығы әлеуметтік-мәдени біліктілікті теориялық және практикалық тұрғыдан тереңірек зерттей түсуді қажет етеді. Қоғамдық сұраныспен ұштасып жатқан әлеуметтік мәдениет құрамдас бөлігін енгізген білім берудің мазмұнын жаңарту керек. Шет тілін оқыту мазмұнының әлеуметтік - мәдени құрамдас бөлігі студенттің мәдениетінің диалогқа еркін қатыса алуға себеп болатын тұлғалық қасиеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады.

Ғалым-лингвист Ежкинаның пайымдауы бойынша, "әлеуметтік - мәдени біліктілік студенттерге әртүрлі әлеуметтік топтармен қарым-қатынасқа түсуде ұлттық реңктегі тілдік лексиканы дұрыс түсіну, қолдану іскерліктері мен дағдыларын, тілін үйреніп отырған елдің мәдениеті туралы ақпаратты қарым-қатынас жағдайында адекватты түрде қолдануын қамтамасыз ететін ұлт пен елдің қоғамдық өмірі, әлеуметтік стереотиптері, салт-дәстүрі, әдет - ғұрпы, географиялық, тарихи, сонымен қатар фонетикалық, лексикалық стилистикалық т.б. өте күрделі білімдер жүйесі» [7]

Шет тілін үйретудің әлеуметтік - мәдени мазмұнын келесі бөлшектер құрайды: өзге тілді әлеуметтік-мәдени білімдер, дағдылар мен әдеттер; ұлттық мәдениеттің жұмыс істеу өрісі мен шағы өрісі; өзге мәдениет болмысының аспектіні көрсететін жағдайлар; аутентті мәтіндер мен мәдениет танымдық сипаттағы өзге тілді тапсырмалар жүйесі.

- зерттеп танылған қоғамдағы әртүрлі әлеуметтік топтар өкілдері әрекеттерінің ережесі мен дәстүрі, мәдени тарихи құндылықтары туралы түсініктері;
- кәсіби таңбаланған тіл бірліктері мен түсініктерін тану, зерттеліп жатқан мәтіндердің әлеуметтік - мәдени мазмұнын заттандыру, ауыз екі тілде әлеуметтік-мәдени таңбаланған бірліктерді әдепті пайдалану, ел танымды және тіл бірліктерін аудару дағдылары;
- мән мәтіндерді әлеуметтік -мәдени талдауды іске асыру, әлеуметтік - мәдени жағдайда қолайлы тілдік тәртіпті таңдау шеберлігі;
- әлеуметтік-мәдени және мәдени танымдық байқағыштық, коммуникативті жүріс - тұрыста әмбебап пен ұлттық өзгешелік әрекеттесу тенденциясын айқындауға әлеуметтік - мәдени алғырлық ;
- әлеуметтік - мәдени этнорелятивизм, толеранттық, өзге тілді мәдениеттің құбылыстарын қабылдау және оған бейімделу.

Өзге тілді коммуникативті және әлеуметтік - мәдени шеберлікті интегративті дамыту қажеттілігі оқып жатқан тіл елінің мәдениетін үйретудің мәселелі сипатын айқындады. Оның өзі әлеуметтік-мәдени білім мен коммуникативті шеберлікті игеруде студенттердің ойлағыштық және ой-тілдік қызметін белсендіруге бағытталған өзге тілдік тапсырмалар пайдалануды болжайды[8]

Шет тілін оқытуда студенттердің өзара байланысты коммуникативтік және әлеуметтік – мәдени дамуын қарастырады. Соның нәтижесінде өзге мәдениетке, өзге өмір салты мен құндылықтар иерархиясына қызығушылық, басқа халықтар мен мәдениеттерді сыйлау қабілеті, туған халқы мәдениетін басқа елдің мәдениеті мен салыстыру мен өзге халық өкілдерімен қатынасу және өзін әлемдік қауымдастық мүшесі, елдің белгілі әлеуметтік - мәдени көзқарастарын тасымалдаушы ретінде сезіну шеберлігі қалыптасады.

Сонымен қатар, бір - бірін түсінудегі қиындықтар, байланысты немесе қатынасқа ықыласты жоғалту көбіне лингвистикалық құзырлықты меңгеру деңгейінің жеткіліксіздіктері ғана емес, әлемді әлеуметтік - мәдени қабылдаудың айырмашылықтары да туындатып отырады

Шетел тілін ғана меңгеріп қатысымға түсу жағдайында, ақпарат алмасушылар арасында түсінбестіктер тууы мүмкін, себебі мәдениетаралық қатысымда тек тілді ғана емес, сондай-ақ мәдени ерекшеліктерді де білу қажет.

Әлеуметтік-мәдени құзіреттілікті қалыптастырудағы маңызды фактор оқытудағы жаңа технологияларды пайдалану болып табылады. Сыни тұрғыдан ойлау, жобалау, ойын технологиясы тіл үйренушілердің өзге тілдік қатысым құзіреттілігін ғана арттырып қоймай, өзге мәдениетке деген қызығушылығын арттырады.

Яғни, шетел тілдерін оқытуда студенттердің әлеуметтік-мәдени біліктілігін қалыптастыруға ерекше мән беруі аса маңызды, себебі тіл үйренушінің өзге ортада әлеуметтік-мәдени құзіреттілігін келесідей құралдар арқылы дамытуға болады:

- таспаға жазылған мәтіндер (нақты шетелдік азаматтардың және тіл тасушылардың оқыған мәтіндер жазбасы);
- видеоматериалдар - олар кезіндегі және қазір де белгілі құралдар (олар сол елдің мәдениетін беруші беделді құрал);
- виртуалды ену – оқушылардың әлеуметтік-мәдени құзіреттілігін дамытудың тиімді құралы. Бұл виртуальды кеңістік интернет, басқа да компьютерлік технологиялармен бірге қолданылады [9]

Тілін үйренетін ел болмысы, өнегесі, әдеті, салт – дәстүрі туралы білімдер; тілдік коммуникация актілерінде коммуникативтік мінез – құлық дағдылар мен білімдер; вербалды және вербалды емес мінез – құлық шеберлігі мен дағдылары қалыптасуға негіз болатын шет тілін оқытудың әлеуметтік - мәдени компоненті ұлттық мәдениет мәдени танымдық білімді (мәдениет фактілерін) меңгеруді ғана емес, үйреніп жатқан тіл иелерінің менталдігін түсінуге дайындық пен қабілетті, және осы ел халқының коммуникативтік мінез-құлық ерекшеліктерін ұғуды да ойластырады.

Әлеуметтік-мәдени құзіреттілік ұғымына берілген түрлі анықтамаларды сараптай отыра, оның үйреніп отырған тілде сөйлейтін халықтардың ұлттық-мәдени ерекшеліктерін қарым-қатынаста қолданылатын тілдік және тілдік емес поведенианы түсінуге байланысты білімді түсінуге болатынын және сол білімді қолдана отыра басқа мәдениет өкілдерімен еркін қарым-қатынасқа түсетінімді білуге болады Тіл маманы әлеуметтік - мәдени құзырлыққа - мәдени диалогын жүргізуге қабілеттілік пен дайындыққа ие болуға тиіс. Е.М. Верещагин сөзімен айтқанда «тұлға мен мәдениет ара қатынасын анықтауда тұлғаның қалыптасу генезисін әлеуметтік қауымдастықпен бөлек түсіну мүмкін емес.

Қорытындылай келе, тіл мен мәдениетті ұштастыра отырып дәріс беру заман сұранысы болса, екінші жағынан қазіргі шеттілдік білім берудің негізгі нысаны "тіл-мәдениет-тұлға" болып отырғандығында.

1. Романова Р.З. Язык и культура : лингводидактический аспект - А.:1998. 138б.
2. Тер – Минасева С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. Учебное пособие М . Слово 2000 . 134б.

3. Шукин А.Н. Обучение иностранным языкам. Теория и практика. М., «Филоматис» 2004. -416 б.
4. Сепир Избранные труда по языкознанию и культуре. Под редакций: Кибрина А.Е. Москва . Прогресс, 1993. 156.
5. Воробьев, Г. А. Развитие социокультурной компетенции будущих учителей иностранного языка [Текст] / Г. А. Воробьев // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 2. – 30-35б.
6. Томахин Г.Д. Реалии в языке и культуре : В помощь начинающему учителю / Томахин Г.Д. // Иностранные языки в школе. - 1997.-№3. - 13-18б.
7. Қазақ Совет энциклопедиясы 7 том, 1997 . Бас редакторы М.Қ Қаратаев- 3б.
8. Барышников Н.В. Основы профессиональной межкультурной коммуникации. М.: Вузовский учебник: ИНФРА-М, 2013. 368 с.
9. Сафонова В.В. Коммуникативная компетенция, современные подходы к много уровневому описанию к методических целях. – Москва, НИЦ Еврошкола. – 2004

Разымхан Сымбат Талгаткызы- Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана

6M011900 – «Иностранный язык: два иностранных языка», магистрант 1 курса,
smartgirl_94@bk.ru

Научный руководитель: Сыздыкова З.Ж. – к.п.н. КазУМОиМЯ им.Абылай хана

Razymkhan Symbat Talgatkyzy - Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages 6M011900 – «Foreign language: two foreign languages», 1 course of MA,
smartgirl_94@bk.ru

Scientific adviser: Syzdykova Z.Zh. - Candidate of Pedagogic Sciences, KazUIR&WL named after Ablai khan.

Аннотация

В статье рассматриваются различные подходы к понятию социокультурной компетенции и её особенности формирования в процессе преподавания иностранного языка. Социокультурная компетенция предполагает знание культуры, традиции и менталитета страны изучаемого языка. В статье приведены ее содержательные аспекты и методы формирования в процессе обучения иностранному языку.

Ключевые слова: иноязычное образование, социокультурная компетенция, лингвострановедческие знания, социально-психологические знания, культурологическое знание.

Abstract

The article considers various approaches to the concept of sociocultural competence and its features in the formation of a foreign language in the teaching process. Sociocultural competence assumes the knowledge about culture, tradition and mentality of the country of the target language. The article presents its content aspects and methods of forming it in teaching foreign languages.

Key words: foreign language education, socio-cultural competence, linguistic-cultural knowledge, socio-psychological knowledge, cultural knowledge.

Бимбетова Г.А. – *Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ*
6M011900 – *Шет тілі: екі шет тілі мамандығының 1 курс магистранты,*
gulzhakhan-ok@mail.ru

Ғылыми жетекші: Сыздыкова З.Ж. – к.п.н . Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ

БОЛАШАҚ ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада болашақ шет тілі мұғалімінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық негіздері талқыланады. Қазіргі таңда Қазақстанда шетел тілдерін оқыту жақсы жолға қойылған. Осыған орай, оқу үрдісінде болашақ шетел тілі мұғалімінің құзырлығын қалыптастыруға көп көңіл бөлінеді. Ал, құзыреттілік дегеніміз – бұл адамға берілген немесе жүктеген істі нәтижелі түрде орындауын бағалау мінездемесі. Бұл адамның бойында өзіндік, жауапкершілік, коммуникабельдік, жаңалықты жоғары қабылдайтын, мәселені шеше алатын, адамгершілігі мол, білімі жоғары, жаңа технологияларды меңгере алатын, ұжымда жұмыс жүргізе алатын, белсенділік қасиет - қабілеттерінің болуы. Болашақ құзырлы мұғалім - бәсекелестікке қабілетті, шығармашыл, білімді, білікті, өз қызметін нақты білетін, оқу үрдісін ұйымдастыра алатын, ақпараттық орта әлеуетін пайдалана алатын, жаңа технологияларды қолдана білетін маман иесі.

Түйін сөздер: болашақ мұғалім, білім беру, шет тілі, мағына, кәсіби, құзірет, құзыреттілік, құзыреттілік қалыптастыру.

Қазақстан Республикасында білім беру жүйесіндегі модернизациялау үдерісі — білім мазмұны мен сапасын арттыру, білім берудің ұлттық моделін жетілдіру, ақпараттық технологиялар жөнінде жаңаша педагогикалық көзқарас қалыптастыру секілді кешенді шараларға тікелей қатысты. Әлем тәжірибесі көрсеткендей, кез-келген мемлекеттің экономикалық жетістігі сол елдің білім жүйесі мен азаматтарының білім дәрежесіне байланысты. Өйткені білім арқылы ғана қоғамның интеллектуалдық капиталы мен инновациялық әлеуеті қалыптасады.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында «Білім және кәсіби машық — заманауи білім беру жүйесінің, кадр даярлау мен қайта даярлаудың негізгі бағдары. Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет», — деп атап көрсетті [1]. Қазіргі замандағы білім берудің негізгі мақсаты: еңбек нарығында бәсекеге қабілетті, құзыретті, өз жұмысын жақсы білетін, жан-жағына бағыт-бағдармен қарайтын, әлемдік стандарт деңгейінде нәтижелі жұмысқа, кәсіби өсуге, әлеуметтік-саяси онтайлы тез әрекет жасауға, болып жатқан өзгерістерге тез бейімделуге қабілетті білікті маман, индустриалды-инновациялық жағдайды шешуге лайық, өз қалауы мен қоғам талабына сай өзін көрсете білуге бейім, өз ойын еркін айта алатын, жоғары білімді, ұлттық тілді, тарихты жетік меңгерген, отандық және әлемдік мәдениетті бойына қалыптастырған, шығармашыл, онтайлы кәсіби маман дайындау.

Бұл мақсатты жүзеге асыруда еліміздегі білім беру саласының бағыт-бағдарын айқындайтын Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы қабылданғаны бәрімізге белгілі. Бағдарлама бірнеше мақсаттар мен міндеттерден туындап отыр, соның ішінде техникалық және кәсіптік білім берудің

мақсаты: қоғамның және экономиканың индустриялық-инновациялық даму сұраныстарына сәйкес техникалық және кәсіптік білім беру жүйесін жаңғырту, әлемдік білім беру кеңістігіне кірігу, педагог мамандығының беделін көтеру, білімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру [2]. Жоғары оқу орнында дайындықтан өткен мамандардың білімі жоғары дәрежеде болуы керек. Өйткені, бұл талап әрбір мамандық бойынша білім беру мазмұнын салыстырмалы түрде біртұтас білім саласы ретінде анықтауы керек. Білім берудің күрделі мазмұнын меңгеруде, оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастырудың қазіргі кездегі ұстанымдарын жүзеге асыруда, педагогикалық үрдіс, яғни, оқытушылар мен студенттердің өзара байланысқан және өзара келісілген іс-әрекеті басты міндет атқарады. Сондықтан, қазіргі кездегі жоғары білім беру алдында студенттер мен оқытушылардың жұмыстарының түрлері мен әдістерін жүзеге асыру мәселесі тұр. Бүгінгі таңда еліміздің білім беру саласында бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу үшін маңызды міндеттерді шешуге бағытталған күрделі бетбұрыс жасалуда. Мұғалімнің кәсіби мүмкіндігі оның бойындағы өзін-өзі дамытып отыру дайындығына тікелей байланысты. Бұл мәселеге әлеуметтік-педагогикалық тұрғыдан келу үшін мұғалімнің субъект ретіндегі алдына қойған міндеттерін орындауға деген әзірлік деңгейіне көз жеткізу қажет. Әрине, оның кәсіби өсуі жеке тұлға ретіндегі ерекшелігіне әбден қатысты. Сондықтан бұл жерде даралық-тұлғалық қалыптасу, іскерлік-әдістемелік жетілдіру, кәсіптік-пәндік білімін толықтыру компоненттерінен өз қажеттілігін тани алу мүмкіндігі туады. Бұл жердегі «өз қажеттіктерін сезіну» — кәсіби қызметтің негізі. Өйткені, ол өзінің әлеуметтік бар мүмкіндігін дамытудың жолдарын білу деген.

Болашақ кәсіби құзіретті маман осы ақпараттық қоғамнан қалыспай, жедел ойлаушы, жедел шешім қабылдаушы, ерекше ұйымдастырушылық қабілетті, нақты бағыт — бағдар беруші болып шығуы — бұл қазіргі заманның талабы.

Құзыреттілік қалыптастыру дегеніміздің өзі болашақ кәсіби маманның — қазіргі студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып ойлаудың, интеллектуалдық белсенділіктің жоғары деңгейіне шығу, жаңаны түсіне білуге, білімнің жетіспеушілігін сезінуге үйрету арқылы ізденуге бағыттауды қалыптастырудағы күтілетін нәтижелер болып табылмақ.

Студенттердің кәсіби құзыреттілік мәселелері туралы пікірлер кәсіби маман даярлау мәселелерімен айналысып жүрген отандық және шетелдік ғалымдар, педагогтар, психологтар еңбектерінде көрініс табуда.

“Құзыреттілік” түсінігі білім беру саласында 1960-1970 жылдардағы шетел әдебиеттерінде, ал 1980 жылдардың соңында отандық әдебиеттерде кездесті. “Кәсіби құзыреттілік, жете білушілік” ұғымын енгізудің қажеттілігі оның мазмұнының кеңдігімен, интегративтік сипатымен, “кәсіптілік”, “біліктілік”, “кәсіби мүмкіндіктер” және т.б. түсініктерді біріктіреді [3] «Құзірет» және «құзіреттілік» ұғымдарын педагогикалық үрдіске енгізу бағытында ғалымдар зерттеу жұмыстарын арнап, әдіснамалық мәнін ашып, өздерінің әртүрлі түсініктемелерімен сипаттауда. Аталған ұғымдардың табиғи мәніне жетуге байланысты Д.И.Ушаковтың редакциясымен жарық көрген түсіндірме сөздіктің авторлары “құзыреттілік” және “құзырет” сөздерінің арасындағы айырмашылықтарды дәлелдеуге тырысқан. “Құзыреттілік” – хабардар болушылық, абыройлық; “құзырет” –

жеке тұлғаның кәсіби қасиеті және қызметтік сипаттардың нақты жиынтығы деген, К.В.Шапошников: «Кәсіби құзіреттілік категориясын: қоршаған ортамен өзара әрекет етуінде адамның кәсіби іс – әрекетін жобалау және жүзеге асыруға мүмкіндік беретін тұлғалық қасиеттері, білімі, іскерлігі және тәжірибесінің біріккен жиынтығы », -десе, И.Н.Алмазова құзірет – адамның іс-әрекеті саласындағы білімі мен іскерлігі, ал құзіреттілік – маман құзырлық қасиеттерін сапалы қолдана алуы тұрғысында пайымдайды [4] . Қазақстанда кәсіби құзыреттілікті қалыптастырудың теориялық және практикалық қырларын Ш.Х.Құрманалина (колледж жағдайында бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби даярлау), Б.Т.Кенжебеков (жоғары оқу орны жүйесінде болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігі), Г.Ж.Меңлібекова (болашақ мұғалімнің әлеуметтік

құзыреттілігі), Б.Қасқатаева (болашақ математика мұғалімінің әдістемелік құзырлылығы), С.И.Ферхо (мұғалімдердің оқу үдерісінде электронды оқу құралдарын пайдалана білу құзыреттілігі) және т.б. ғалымдар зерттеген.

Маманның кәсіби құзіреттілік мәселесі күрделі де көп қырлы. Бұл ғылыми педагогикада, психологияда, әлеуметтануда, кәсіби білім берудің теориясы мен әдістерінде, гуманитарлық ғылымда әр қырынан қарастырылып жүр.

Құзіреттілік – жеке тұлғаның теориялық білімі мен практикалық тәжірибесін белгілі бір міндеттерді орындауға даярлығы мен қабілеті. Ол жансыз жаттанды білім түрінде емес, жеке тұлғаның танымға, ойлауға қатысын және әрекетке, белгілі бір мәселелерді ұсынып, шешім жасауға, оның барысы мен нәтижелерін талдауға, ұдайы түрде ұтымды түзетулер енгізіп отыруға деген белсенді іс-әрекеттен көрінеді.

Осы ретте еліміздің кәсіби білім беру жүйесі алдында, оның ішінде болашақ педагог даярлауда ең алдымен педагогтың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру міндеті тұр. Кәсіби құзыреттілік ұғымын түсіндіруде екі бағыт бар: адамның стандартқа сәйкес әрекет ету қабілеті; жеке тұлғаның жұмыста нәтижеге жетуіне мүмкіндік беретін сапалары. Б.Т. Кенжебеков құзыреттілік жөнінде: «Құзыреттіліктің бар-жоғын адам еңбегінің нәтижесіне қарап пайымдау қажет. Кез — келген қызметкер, өз әрекетімен кәсіби іс-әрекеттің түпкі нәтижесіне сай талаптарға жауап беретін жұмыстарды орындаса ғана, кәсіби құзыретті болып саналады», — деп анықтама береді [5].

Еліміздің саяси, экономикалық, мәдени, қоғамдық өміріндегі өзгерістерге сай жоғары оқу орындарының үлкен жауапкершілікті сезініп, білікті, өз ісінің шебері, бәсекеге қабілетті, кең ауқымды, жан-жақты дамыған маман дайындауға ұмтылуы, өзінің әлеуметтік-экономикалық және рухани дамуының мазмұны мен сипаттарының өзгеруіне және еңбек сапасына талаптың жоғарылуына байланысты өз ісін жетік білетін, кәсіби білігі мол мамандарды қажет етеді. Сондықтан, кәсіби білімді маманның құзіреттілігі сол маманның жеке тұлға ретіндегі қасиеттерінің және ішкі психикалық жағдайларының күрделі жүйесі, оның кәсіби қызметі мен қабілетін іске асыру болып табылады.

Құзіреттілік – қызмет атқарушының жеке мүмкіншілігі оның квалификациясы (білімі мен тәжірибесі), шешім қабылдай алуы немесе белгілі бір білім мен дағдыларына сәйкес шешім қабылдауы. Құзіреттілік — жеке тұлғаның теориялық білімі мен практикалық тәжірибесін белгілі бір міндеттерді орындауға даярлығы мен қабілеті. Ол жансыз жаттанды білім түрінде емес жеке тұлғаның танымға, ойлауға қатысын және әрекетке, белгілі мәселелерді ұсынып, шешім жасауға, оның барысы мен нәтижелерін талдауға, ұдайы түрде ұтымды түзетулер енгізіп отыруға деген икемділігінің белсенділігінен көрінеді. Құзіреттілік бірінші орынға білімгердің ақпаратты сауаттылығын емес, оның мәселені дұрыс шеше білу қасиетін қояды. Егер болашақ педагогтың құзыреттілігінің қалыптасуын орта кәсіби білім беру жүйесінің аумағында қарастырсақ, онда білім, білік, дағды мүмкіншілігі, яғни, бір сөзбен педагогикалық қызметке маманның қаншалықты дайын екендігі туралы айтуға болады. Кәсіби құзіреттілік деп педагогтың жеке бас сапалары мен оның психологиялық-педагогикалық және теориялық білімінің, кәсіби біліктілігі мен дағдысының, тәжірибесінің бір арнада тоғысуы деуге болады. Болашақ маман өз ісінің шебері, жақсы мұғалім болу үшін мамандығына қажетті қабілеттерді және жалпы әлемдік мәдениетті, өз елінің мәдениетін, қарым-қатынас мәдениетін, тіл мәдениетін игеріп, интеграциялық үрдістерді меңгеріп, әлемдік білім кеңістігінің өресінен шыға алуға талпынуы керек.

Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру жеке шығармашылық қабілетті дамытуды, педагогикалық инновацияларды дұрыс қабылдауы, күнделікті өзгеріп жататын педагогикалық ортаға тез бейімделуді қажет етеді.

Болашақ маман дайындау мәселесі оның тұлғалық сапалары мен қасиеттерін қалыптастырудың мазызын көрсетеді. Тұлғалық-бағдарлық бағытта білім беру нәтижесі білім, біліктілік және дағды жүйесінде, шығармашылық іс-әрекет тәжірибесіне және эмоционалды көңіл-күйді көрсете білуге, ерікті қарым-қатынасқа педагогикалық бейімделген тұлғаны қалыптастыру ретінде түсіндіріледі [5]. Ғалымдардың пікірлерін

басшылыққа ала отырып, біз «құзыреттілік» ұғымына – студенттердің жеке тұлғалық психологиялық ерекшеліктеріне байланысты меңгерген білімдерін, дағдылары мен біліктерін, танымдық және тәжірибелік іскерлігін өмірде дұрыс қолдануы деген түсінік бере аламыз.

Сонымен педагог-психолог, ғалымдардың пікірі бойынша еңбек нарығында бәсекеге қабілетті, кәсіби оңтайлы маманның бойында белгілі бір құзіреттіліктер қалыптасуы қажет.

Біріншіден, бағдарлы құзіреттілік (азаматтық белсенділік, саяси жүйені түсіну, баға бере білу, елжандылық, т.б);

Екіншіден, мәдениеттанымдылық құзіреттілік (ұлттық ерекшеліктерді тани білу, өз халқының мәдениеті мен өзге ұлттар, әлем мәдениетін салыстыру, саралай білу қабілеті);

Үшіншіден;оқу-танымдық құзіреттілік(өзінің білімділік қабілетін ұйымдастыра білу, жоспарлай білу, ізденушілік-зерттеушілік әрекет дағдыларын игеру, талдау, қорытынды жасай білу);

Төртіншіден; коммуникативтік құзіреттілік (адамдармен өзара қарым-қатынас тәсілдерін білу, мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілінде, халықаралық қатынаста шетел тілінде қатынас дағдылары болуы);

Бесіншіден, ақпараттық-технологиялық құзіреттілік (ақпараттық технологиялармен, техникалық объектілер көмегімен бағдарлай білу, өз бетінше іздей білу, таңдай, талдай білу, өзгерте білуді жүзеге асыра білу қабілеті);

Алтыншыдан, әлеуметтік- еңбек құзіреттілігі (әлеуметтік-қоғамдық жағдайларға талдау жасай білу, шешім қабылдай білу, түрлі өмірлік жағдайларда жеке басына және қоғам мүддесіне сәйкес ықпал ете білу қабілеті);

Жетіншіден, тұлғалық өзін-өзі дамыту құзіреттілігі (отбасылық еңбек, экономикалық және саяси қоғамдық қатынастар саласындағы белсенді білімі мен тәжірибесінің болу қабілеті) [6]. Қорыта келе, кәсіби құзыреттілік ең алдымен студенттің функционалдық сауаттылығы мен кез-келген мәселені дұрыс шеше білу қасиетінен көрініс табады.

Студент қоғам талабына сай өзін-өзі үздіксіз жетілдіріп отыратын, кәсіби білімді, жаңа технологияларды меңгерген, ортамен қарым-қатынасқа тез бейімделе алатын, ұйымдастырушылық қабілеті жоғары, тәжірибесі мол, т.б. қасиеттерді жинақтағанда ғана кәсіби құзыретті маман бола алады. Студенттің кәсіби құзыреттілігі кәсіби және жеке сапалардан құралады. Кәсіби құзыретті маман деп өзінің педагогикалық әрекетін жоғары дәрежеде жүргізе алатын, қарым-қатынасқа әрдайым дайын, педагогикалық үдерісте үнемі оң нәтижелерге қол жеткізіп отыратын маманды атауға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1.Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. –Астана. 14 желтоқсан, 2012.
2. Қазақстан Республикасында 2020 жылға дейінгі білім беруді дамытудың Мемлекеттік бағдарламасы. -Астана, 2010.
3. Сенкибаева А.Т. Мұғалімнің кәсіби құзырлылығын дамыту.//Білім берудегі менеджмент, №4.2009
4. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. -Москва., 2002
5. Ш.Х.Құрманалина,Б.Ж.Мұқанова. Педагогика. -Алматы., 2007
- 6.Омарова Л.Т. Кредиттік оқыту жүйесінде студенттердің кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастырудың педагогикалық шарттары -Алматы., 2007

Бимбетова Г.А. – магистрантка 1 курса
по специальности 6М011900 Два иностранных языка, gulzhakhan-ok@mail.ru
Научный руководитель: **Сыздыкова З.Ж.** – к.п.н. КазУМОиМЯ им. Абылай хана

ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В статье рассматриваются о теоретические основы формирования профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка. Будущий компетентный преподаватель это – конкурентоспособный, творческий, образованный, квалифицированный, точно знающий свои обязанности, способный организовать учебный процесс а также использовать новые технологий.

Ключевые слова: будущий преподаватель, образование, иностранный язык, значение, профессиональная компетентия, компетенция, компетентность.

Gulzhakhan Bimbetova – 1st course master specialty of foreign languages: two foreign languages, gulzhakhan-ok@mail.ru
Scientific supervisor: Syzdykova Z.Zh. – Candidate of Pedagogical science, KazUMOiMYa named after Ablaihan

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

Annotation

This article about theoretical basis of formation of professional competence of future foreign language teachers. Future competent teacher is a – competitive, creative, educated and qualified teacher who knows exactly his duties, being able to organize learning process and who is aware of usage of new technology.

Keywords: future teacher, education, foreign language, meaning, professional competence, competence.

МРНТИ 14.35,09

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ТІЛДІК ҚҰЗІРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.

Құдайберген Айнұр Қайратқызы – Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ 6М011900 – «Шетел тілі: екі шетел тілі» мамандығының 1 курс магистранты, 94.ak@mail.ru
Ғылыми жетекші: Сыздыкова З.Ж. – к.п.н . Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘнеӘТУ

Аннотация

Бұл мақалада шетел тілін оқытуда студенттердің тілдік құзыреттілігін дамыту және оның жолдары туралы айтылады. Тілдік құзыреттілікті қалыптастыру тілдің барлық бірлігін, яғни, фонетикалық, сөзжасамдық, лексикалық, морфологиялық, синтаксистік деңгейлерін қалыптастыру. Шет тілін оқыту барысында тілдік құзыреттілікті дамыту өте маңызды. Тілдік құзыреттілік- тілді меңгеру, оның құрылғысы мен функциялануын, тілдік нормаларын, соның ішінде орфографиялық және пунктуациялық тілдік нормалары. Тілдік құзыреттілікті дамытуға көңіл аудару қажет. Тілдік құзыреттілікті дамытуға түрлі жаттығулар тобы берілді.

Түйін сөздер: тілдік құзыреттілік, құзыреттілік, қатысымдық, шеттілдік, ағылшын тілі, білім беру.

Кудайберген Айнур Кайратқызы - Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана.

6M011900 – «Иностранный язык: два иностранных языка», магистрант 1 курса, 94.ak@mail.ru

Научный руководитель: Сыздыкова З.Ж. – к.п.н. КазУМОиМЯ им.Абылай хана

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЯЗЫКОВОЙ КОМПЕТЕНЦИИ НА УРОКЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В данной статье говорится о языковой компетентности студентов в изучении иностранного языка и пути его развития. Все единицы языка, формирование языковой компетенции, то есть, фонетических, лексических, морфологических, синтаксических уровней. Развитие языковой компетенции в процессе изучения иностранного языка очень важно. Языковая компетентность - владение языком, его устройством и функционированием, языковых норм, в том числе орфографических пунктуационных и языковых норм. Необходимо обратить внимание на развитие языковой компетенции. Даны различные группы упражнения на развитие языковой компетентности.

Ключевые слова: языковая компетенция, компетентность, обучение иностранного языка, английский язык, образование.

Kudaiberger Ainur Kairatkyzy - The Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

*6M011900 – «Foreign language: two foreign languages», 1 course of MA, 94.ak@mail.ru
Scientific adviser: Syzdykova Z.Zh. - Candidate of Pedagogic Sciences, KazUIR&WL named after Ablai khan.*

FEATURES OF THE FORMATION OF SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN FLT

Abstract

This article refers to the language competence of students in the study of a foreign language and the ways of its development. All units of language, formation of linguistic competence, phonetic, lexical, morphological, syntactic levels. The development of linguistic competence in the process of learning a foreign language is very important. The language competence - language skills, its structure and functioning, language norms, including punctuation, spelling and language norms. It is necessary to pay attention to the development of linguistic competence. It was given the various groups of exercises on the development of language competence.

Key words: language competence, competency, foreign language teaching, education.

Қазіргі кезде қоғамның әлеуметтік-экономикалық өміріндегі ту түбірлі өзгерістерге байланысты білім жүйесінде және оның мазмұны мен оқыту технологиясында да өзгерістер болып жатыр. Осыған орай, соңғы жылдары білім берудің өзекті мәселелерінің біріне шетел тілдерін оқып-үйрену жатады. Кем дегенде бір шетел тілін үйрену қазіргі кезде өте өзекті екені мәлім. Әлеуметтік - экономикалық және саяси жағдайға сәйкес әр түрлі қоғамдық құрылымдарда әрдайым түрлі өзгерістер орын алуда, соның ішінде білім беруде де. Бүгінгі таңда ЖОО-дағы шеттілдік білім берудің теориясы мен әдістемесі саласында шеттілдік білім беруді реформалаудың және ғылыми зерттеуді жетілдірудің негізгі бағыттары анықталды. Жалпы білім берудегі мемлекеттік стандарт – мемлекеттік аккредитациядан өткен жалпы білім беру мекемелеріндегі негізгі білім беру бағдарламасын іске асырудағы талаптардың жиынтығы. Стандарттың негізінде өзін-өзі дамыту және үздіксіз білім беру дайындығын қалыптастыруды қамтамасыз ететін жүйелі - әрекеттік тәсіл жатады. Осылайша, “Ағылшын тілі” пәнінің маңыздылығы арта түсуде. Шетел тілін, яғни ағылшын тілін меңгеру студенттерге көптеген мүмкіндіктер береді және білім алушылардың алдына көптеген есіктерін ашатыны белгілі. Қазіргі кезде көптеген жоғары оқу орындарында шетел тілінде білім беру бағдарламаларына көптеген талаптар қойылып, даму үстінде. Соған орай студенттерге шетел тілін меңгерту мәселелері түрлі құзыреттіліктерді қалыптастыру колға алынуда. [1]

Мәдениетаралық қатысымды іске асыруда тіл мен мәдениет маңызды рөл атқарады. Шетел тілін оқыту барысында мәдениетаралық-қатысымдық құзыреттілікті дамыту өте маңызды. Шетел тілін оқытудың негізгі мақсаттарының бәрі - мәдениетаралық қатысымдық құзыреттілікті қалыптастыру және шетел тілінде сөйлеуге дайын болу болып табылады. Шетел тілін білу мәдениетаралық өзара әрекеттің сәтті жүруіне кепілдік бермейді. Яғни мәдениетаралық-қатысымдық құзыреттілік ол тілі оқытылып отырған елдің мәдениетін білу ғана емес, ол мәдениетаралық қатысым жағдайында іске асатын күрделі құзыреттіліктер жиынтығын меңгеру. [2] Тілді екінші және шет тілі ретінде оқытудың тұжырымдамасын соңғы уақыттарда құзіреттілік жолымен қарастырылып келеді. Сапалы білім алған, құзыретті, бәсекелестікке төтеп бере алатын студенттер ғана болашақтың кілтін аша алады. Еліміздің жаһандық дүниеде даралануы білімді, ұлттық санасы бай және көптілді меңгерген маман арқылы іске асады. [3]

Қазіргі кезде құзыреттілік терминіне көптеген түрлі анықтамалар берілген. Мәселен, А.В.Хуторской [4], З.Е. Шилов, С.Г. Агапова [5], Л.П.Борисовтың [6], Дж. Равеннің [7], Л. М. Митинаның [8] еңбектерінде, сондай-ақ, отандық ғалымдарымыз С.С.Құнанбаева [2] мен Д.Н. Кулибаеваның [9] еңбектерінен де көре аламыз.

Д.Хаймс кез-келген тілді жетік үйрену грамматикалық және лексикалық іскерліктерді қалыптастырумен ғана емес, сонымен бірге оны әртүрлі жағдайларда қолдануға қажетті құзіреттілікті қалыптастырумен тығыз байланысты екенін дәлелдеді, соған сәйкес ғылымға «коммуникативтік құзіреттілік» терминін енгізді. Ал коммуникативтік құзіреттілік өз кезегінде шынайы қарым-қатынас жағдайында аса қажет болатын бірнеше құрамдас бөліктерге бөлінеді.

Соның ішінде маңызды құзыреттіліктің бірі тілдік құзіреттілік (тілдің графикалық, орфографикалық, лексикалық және грамматикалық жақтары).

- сөздік құзіреттілік (сөйлеу, жазу, тыңдау және оқу).
- әлеуметтік - мәдени құзіреттілік (сол тілде сөйлейтін халықтардың әлеуметтік - мәдени портреті).
- компенсаторлық құзіреттілік.
- оқу танымдық құзіреттілік (жалпы және арнайы іскерліктер),
- лингвомәдени құзіреттілік
- кәсіби құзіреттілік.

Лингвистика саласында “құзіреттілік”, “тілдік құзіреттілік” терминдерін американдық лингвист Н.Хомский шамамен XXғ. ортасында енгізді. Оның пайымдауынша, бұл термин меңгерілген тілдік белгілер мен олардың қосылу ережелерінің көмегімен түсіну және

тілдік қатынаста шексіз дұрыс сойлем құру қабілетін білдіреді. [10] Яғни, құзыреттілік – бұл алынған білімдер мен біліктерді іс-жүзінде, күнделікті өмірде қандай да бір практикалық және теориялық мәселелерді шешуге қолдана алу қабілеттілігі. Яғни, тілдік құзіреттілік – бұл белгілі бір деңгейде орфографиялық, фонетикалық, лексикалық және грамматикалық аспектілерін иелену жетістігі және дұрыс пікір құрастыруға тілдік құралдарды пайдалану қабілеті. Қазіргі кезде “құзіреттілік” терминін көптеген салаларда кездестіруге болады. Әсіресе білім беру саласында құзіреттілікті студенттерде қалыптастыру, яғни оқыту мәселесін нәтижеге бағдарланған білім мазмұнына алмастыру қажеттілігі көрсетіледі. Себебі, құзіреттілік ұғымы студенттердің белгілі бір мәселелер шеңберінде таныммен қоса, тәжірибеге ие болуы, сонымен студенттердің алған білімін, бойында бар білігін қолдана білуімен қатар, өзін өзі үздіксіз жетілдіру мен дамыту нәтижесінде алған білімі мен білігіне жаңа мағына беріп, басқаша құрылым жасау қабілетін көрсетеді.

Іс Жүзінде Н. Хомский тілдік құзыреттілікті грамматикалық білім ретінде қарастырады. Оның пікірінше, тілдік құзыреттілік әрқашан тілдік жүйені меңгерумен байланысты, яғни процесске қарағанда көбіне жағдайды білдіреді.

Білім алушыға қатысымдық құзыреттіліктің даму белгілерінің бірі ол – лингвистикалық, яғни тілдік құзыреттілік.

Тілдік құзыреттілік оқылатын тілдің барлық бірлігін – фонетикалық, сөзжасамдық, лексикалық, морфологиялық, синтаксистік деңгейлерін қарастырады. Е.А.Назаренконың пайымдауынша, күрделі бірліктерден коммуникативтік синтаксистік бірліктерді құруға дейінгі үдерісі кезінде тілдік бірліктерді қолдана алуы қажет. Яғни, тілдік құралдармен оқып жатқан елдің тілін жүйелі білу; грамматикалық дұрыс сөйлемдерді продукциялай білу; лингвистикалық талдау жасай білу. Тілдік құзыреттілік лингвистикалық құзыреттілікпен бірге жиі қарастырылады. [11] Яғни, тілдік құзіреттілік ол тілді меңгеру, оның құрылғысы мен функциялануын, тілдік нормаларын, соның ішінде орфографиялық және пунктуациялық тілдік нормалары. Атап айтқанда тілдік және қатысымдық құзіреттілік тілдік қарым-қатынастағы білік пен дағдыны қалыптастыруға ықпал етеді. Сондықтан да, құзіреттілік - ол білім алушы үшін оның болашақ сөйлеу қарым-қатынасты игеру образы. Сөйлеу әрекеті оның барлық түрлерінде қалыптасады – оқылым, айтылым, жазылым және тыңдалымда.

Демек, кез-келген баланы өрлеу жолына шыға алатын, өз бетінше, стандартты емес түрде ойлана алатын, бастысы “оқуға үйретуге” және оны өмір бойына үйретуге жағдай жасау әр оқытушының алдындағы міндет болып табылады.

Г.В.Колшанскийдің пайымдайынша, шетел тілін үйретуде, яғни ағылшын тілі сабағында білім алушылардың сөйлеу қызметінің барлық түрлерін (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) қалыптастыру қажет. Бұл үшін түрлі форматтағы аутентті мәтіндерді (жалпы түсіністікпен, нақты ақпаратты шығыра отырып, толық түсінікпен) тыңдау тиімді, өйткені фильмдер мен мультфильмдердің үзінділерін көру; әр түрлі бағыттағы аутенттік мәтіндерді оқу, түрлі мазмұндағы мәтіндерді аудару, түйіндеме, өтінімдер жазуға, әр түрлі жағдайларды ескере отырып диалогтар құру, сауалнамалар толтыру, эссе жазу; мәтіндерді өзгерту, лексикалық базалар құрастыру, жаңа лексика үйрену, мақалалар аудару, грамматикалық жаттығулар орындау қажет. [12]

И.А.Зимняяның пікірінше тілдік құзіреттілікті дамытудың көптеген жолдары бар. Ол үшін көптеген түрлі жаттығулар тобын пайдалануға болады. Олар көбіне тіл үйренушінің сөздік қорының көбеюіне, грамматикалық дұрыс сөйлем құра білуіне және т.с.с. байланысты болып келеді. Мысалы:

- өзін ауызша және жазбаша елестете алу, хат, құттықтау хат жазу;
- өз оқу ортасын, елін мәдениетаралық тілдесу жағдаятында елестете алу, бұл үшін шетел тілі білімін қолдану;
- айналадағы мен алыстағы адамдармен және оқиғалармен өзара әрекеттесу тәсілдерін меңгеру (әлеуметтік желі ресурсын пайдалану арқылы);
- ауызша хабарлама айту, сұрақ қоя білу, диалогты жақсы өткізу;

- түрлі сөйлесу іскерліктерін (монолог, диалог, оқу, хат), лингвистикалық және тілдік құзыреттіліктерді меңгеру;
- топта бірлескен іскерлік тәсілдерін, тілдесу жағдаятында әрекет негіздерін меңгеру; ымыраларды іздеу және таба білу;
- көпмәдениеттік, көпэтникалық және көпконфессионалдық қоғамда тарихи күретамыр және әртүрлі ұлттық жалпылық пен әлеуметтік топтардың дәстүрлерді білудің негізінде құрылған позитивтік дағдылар тілдесуіне ие болу. [13]

Сонымен қатар, Р.П.Мильрудтың пікірінше, жеке және сараланған тәсілдерді ескеру керек. Яғни, оқушыларға өз ойын анық және адекватты түрде жеткізе алатын, коммуникативті-орынды сөздерді жазбаша және ауызша түрде құрастыратын, сөйлеу жағдайларымен қарым-қатынас мақсатында қажетті тілдік құралдарды пайдалана алатын мүмкіндігі бар әр түрлі тапсырмалар түрлерін ұсыну. Егер студентте тілдік құзыреттілік қалыптасқан болса, онда ол оқылып жатырған тілдің системасымен хабардар болады және ол системаны өз тәжірибелерінде пайдалана алады. [14]

Шетел тілін оқытудың қолданбалы мақсаты бұл тілде білім алушыларды сөйлетуге үйрету екені мәлім. Шетел тілін үйренуде психологиялық ерекшеліктерді ескеру өте маңызды екені мәлім. ЖОО студенті өз ойын қазақ, орыс және шетел тілін қалыптастыруға, оны жеткізуге үйрету, өзге тілдің сөздерін шынайы өмірге қатыстыру қабілетін дамыту қажет. Дегенмен әр тілде сөйлеуге үйретудің мақсаты белгілі бір психологиялық ерекшеліктерді ескеру маңызды. [15] Олар жалпы бір міндетті құрайды. Шетел тілін үйренуде жақсы нәтижеге қол жеткізу үшін және оны кең қолдану үшін өзіндік қолайлы психологиялық жолдарын табу қажет. Сонымен бірге, өз ойын қарым-қатынас кезінде қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде қалыптастыруға және оны жеткізе білуге үйрету, сол тілдегі сөздерді шынайы өмірге қатыстыру қабілеттерін қалыптастыра отырып, дамыту қажет. Бұл күрделі міндеттер психоллингвистикадан және дидактикадан оқытуды шыңына жеткізуге, сондай-ақ оны сапалы етуге бағытталған эксперименталдық және теориялық арнайы зерттеулерді талап етеді. Тіл білімі және психология ғылымдары сөйлеу механизмдерінде туындайтын проблемаларды зерттейді. Бұл проблемалардың психологиялық тұрғыдан шешілуін қарастыратын болсақ, Н.И.Жинкин өзінің “Сөйлеу механизмдері” еңбегінде бұл мәселе жайында айтқан болатын. Ол өз еңбегінде сөйлеу механизмдерінің теориясы басты практикалық орынды алатындығын жазады. Білім алушы туған және шетел тілін меңгеру сұрақтарын кеңейту, жазудың ережелерін қабылдау және мәнерлі сөйлеуді зерттеу үшін қажет екенін айтады. Жинкиннің пайымдауынша, сөйлеу – бұл психология саласындағы адамның белгілі бір іс әрекеті.

Зерттеуші Л.П.Федоренконың пайымдауынша, сөйлеу механизмдері тіл оқытуда ерекше рөл атқаратынын атап көрсетеді. Ол тіл үйренудің негізі болып табылатын сөйлеу мүшесі мидың сөйлеу механизмдерімен сәйкес екенін көрсетеді. Білім алушы тілді тілдік жүйе ретінде қабылдау үшін дыбыстық бірліктерді тілдік бірліктерімен яғни, морфемамен, сөз және сөз тіркесімен сәйкестендіре отырып үйрену керек. Федоренконың пайымдауынша, фонетикалық бірліктерді меңгеру үшін бұлшықеттердің физикалық жұмысы керек болса, тілдің мағыналық бірліктерін меңгеруде мидың сана және елестету қызметіне жауап беретін бөлшектерді жаттықтыру керек. [16]

Қорыта келе, тілдік тұлғаны қалыптастыру тілді үйретудегі басты мақсат деп айтуға болады. Оқу қызметінде ағылшын тілін үйретудің бірыңғай жүйесін құру, нәтижелі бағдарламаны игеруге қол жеткізуге ықпал етеді. Білім жиынтығын, дағдыны, қызмет тәсілдерін ала отырып, тіл үйренушілер тілді құзыреттілік деңгейінде меңгереді. Ал ол өз кезегінде тіл үйренушілердің жақсы оқытылғанын, білім мен тәжірибесі бар, бұдан әрі өзін-өзі жетілдіре алу қабілеті бар тұлға екенін көрсетеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Концепция развития иноязычного образования в Республике Казахстан, Алматы, 2004.

2. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. Алматы. 2010.
3. Қазақстан мектептерінде ағылшын тілін үйрету журналы. №1. – Алматы: Білім, 2001.
4. Хуторской А.В., Хуторская Л.Н. Компетентностный подход к моделированию последипломного образования // Теория и практика последипломного образования: сб. науч. тр. / под ред. А.И. Жука. – Гродно: ГрГУ, 2003. - С.256-259.
5. Агапова С.Г. Основы межличностной и межкультурной коммуникации. Серия "Высшее образование " - Ростов на Д.: Феникс, 2004. стр.96.
6. Борисов Л.П. Компетентностный деятельный подход и модернизация содержания общего образования. Стандарт и мониторинг. Москва, русский журнал 2003 №1. стр.127.
7. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. М., 2002
8. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя. — М., 1998
9. Кулибаева Д.Н. Инновационная модель формирования международно-стандартных уровней владения иностранным языком в условиях школ международного типа - Алматы: КазУМОиМЯ им.Абылай хана, 2002.- 216с.
10. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса. М., 1972.
11. Назаренко Е. А. Формирование языковой компетенции на уроках иностранного языка в условиях ФГОС.- «СОШ №34» г.Симферополя. 2012.
12. Колшанский Г.В. Лингвокоммуникативные аспекты речевого общения. – ИЯШ. №1. 1985. 10-14 с.
13. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как резуультативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. – М.; Московский исследовательский центр подготовки специалистов, 2004.
14. Мильруд Р.П. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранному языку. Иностранные языки в школе №5 2000г.
15. Жинкин Н. И. Механизмы речи. – М: Изд. Академ. пед. Наук, 1958.- 5с.
16. Федоренко Л. П. Закономерности усвоения речи. – М.: Просвещение, 1984.- 14,15с.

REFERENCES:

1. The concept of the development of foreign-language education in the Republic of Kazakhstan, Almaty, 2004.
2. Kounanbaeva S.S. The theory and practice of modern foreign language education. Almaty. 2010.
3. Teaching foreign language in schools journal №1. – Almaty, 2001.
4. Khutorskoy A.V., Khutorskaya L.N. Competent approach to modeling postgraduate education / / Theory and practice of postgraduate education: - Grodno: GrSU, 2003. - P.256-259.
5. Agapova S.G. Fundamentals of interpersonal and intercultural communication. Series "Higher Education" - Rostov on D.: Phoenix, 2004. P.96.
6. Borisov L.P. Competent active approach and modernization of the content of general education. Standard and monitoring. Moscow, Russian Journal 2003 №1. P.127.
7. Raven J. Competence in modern society: identification, development and implementation. M., 2002.
8. Mitina L.M. Psychology of professional development of the teacher. - M., 1998.
9. Kulibaeva D.N. Innovative model of the formation of internationally-standard levels of foreign language skills in the conditions of schools of international type - Almaty: KazUIR&WL named after Abylai Khan, 2002.- 216p.
10. Chomsky N. Aspects of the theory of syntax. M., 1972.

11. Nazarenko E.A. Formation of language competence in foreign language lessons in conditions of FGS.- "School № 34" in Simferopol. 2012.
12. Kolshansky G.V. Linguocommunicative aspects of speech communication. - IYASH. №1. 1985. 10-14 p.
13. Zimnyaya I.A. Key competencies as the resultant-purpose basis of the competency approach in education. - М.; Moscow Research Center for Training Specialists, 2004.
14. Millrud R.P. Modern conceptual principles of communicative learning a foreign language. Foreign languages at school №5 2000.
15. Zhinkin N.I. Mechanisms of speech. - М: Ed. Academ. Ped. Nauk, 1958.- 5p.
16. Fedorenko L.P. Regularities of speech assimilation. - Moscow: Enlightenment, 1984. – 14,15p.

МРНТИ 14.35.19

Аңдатпа

А. Б. Калжанова

Абай атындағы ҚазҰПУ 1 курс магистранты

Ғылыми жетекшісі- ф.ғ.к., доцент Асқарова С.А.

ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДА СТУДЕНТТЕРДІҢ АУДИТИВТІ ҚҰЗЫРЕТІН ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Тыңдалымның табысты болуы объективті және субъективті факторлар арқылы анықталады. Объективті факторлар мәтін және контексттегі ерекшеліктермен және оны қабылдауға байланысты өрбиді. Субъективті факторлар тыңдаушының психикасы мен оның дайындық деңгейіне арқылы айқындалады.

Соңғы жылдары тыңдалымды оқыту мәселесіне байланысты көптеген үлес қосқан зерттеулер алуан стильдегі аутенттік мәтіндерді тыңдаушының жекелеген ерекшеліктеріне байланысты оқытуда аудитивті оның құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған.

Осылайша, оқыту мәселесі ретінде студенттердің күрделі тыңдалым құзыреттілігін өз бетінше жетілдіруді қарастыруға барлық негіз бар. Соңғы аталған мәселе бұл жұмыстың өзектілігін айқындайды.

Түйін сөздер: тыңдалым, аутенттік құзыреттілік, оқыту әдістері

Қазіргі Қазақстандық қоғам көпұлттық, көптілділік және көпмәдинеттілік жағдайда. Сондықтан осы қоғамға бейімделген көп тілді меңгерген мәдениетті тұлға қалыптастыру - өзекті мәселелердің бірі. Еліміздің Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Қазақстан халықтары Ассамблеясының XII сессиясында сөйлеген сөзінде: «Біз алдағы уақытта осы алған бағытымыздан таймай әлемдік биіктерді бағындыра беретін боламыз. Сондай биік белестердің бірі – Қазақстанның дүние жүзіндегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіруі. Ол мақсатқа жету үшін, ең алдымен, әрбір қазақстандық бәсекеге қабілетті болу керек» деген болатын. Сонымен қатар осы мақсатқа жету жолдарымен де таныстырып өтті. Тіл мәселесін сөзге тиек ете отырып, Н.Ә.Назарбаев қазақстандықтардың жаңа ұрпағы ең кем дегенде үш тілді біліп, қазақ, орыс және ағылшын тілдерін еркін білу тиіс екендігін айтты. Сонымен қатар ағылшын тілін кеңінен білмейінше, ұлттың бәсекеге шынайы қабілеттілігі туралы айту қиын болатындығын ескерте отырып, барлық ата-аналарды балаларын үш тілде оқытуға шақырды.

Білім алушылар қазақ тілін толық әдеби нормада меңгеріп, орыс тілі мен ағылшын тілін еркін білу қажет. Ал ғалымдардың зерттеуі нәтижесінде, бала жас кезінде тілді қиналмай әрі еркін меңгеру мүмкіндігіне ие. Осы ретте Білім және Ғылым министрлігінің ағылшын тілін бастауыш сыныптан бастап үйретуге назар аударуы – дұрыс заманауи

талап. Бүлдіршін жаста меңгерілген білімнің іргетасы берік әрі мықты болмақ. Ал осы берік әрі мықты білімді әрі қарай санаға себелеп, жанға ұялататын әрине ұстаз.

Ағылшын тілі пәнін меңгертетін ұстаздар қазіргі кезде ағылшын тілін оқыту сапасын жақсарту мақсатында тіл үйрету саласында әлемдік озық тәжірибелерді, жаңа технологиялар мен әдістерді барынша қолдануда. Ең негізгі дағдылардың бірі тыңдалымды дамыту аса маңызды мәселе. Әсіресе білім алушының құзыреттілігін жан-жақты қалыптастыру үлкен рол атқарады.

Біз өз кезегімізде білім алушың тыңдалым дағдысын, оның ішінде аудитивті құзыреттілікті қалыптастыру мәселесіне тоқталуды жөн көрдік.

Сабақ барысында білім алушының аудитивті құзіретін қалыптастыруда мәтін және оның мазмұнындағы ерекшеліктерді ескеру аса маңызды. Сонымен қатар, тыңдаушының психикасы мен оның дайындық деңгейіне мән берілуі аса маңызды.

Соңғы жылдары тыңдалымды оқыту мәселесіне байланысты көптеген үлес қосқан зерттеулер бар. Олар алуан стильдегі аутенттік мәгіндерді тыңдаушының жекелеген ерекшеліктеріне байланысты оқытуда олардың аудитивті құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған.

Ғалым Барышников И. В. пікірінше ағылшын тілі сабағында оқушылардың тілін дамыту, білім - білік дағдыларын қалыптастыру, сөйлеуге деген қызығушылығын, белсенділігін арттыру мақсатында жүргізілетін жұмыстарға төмендегідей әдістерді жатқызуға болады:

1. Ауызша әдіс – теория және фактіге негізделген білімді қалыптастыруда, үй тапсырмасын және жаңа сабақты пысықтауда, ережелерді қайталауда пайдаланылады;
2. Көрнекі әдісті – бақылау қабілетін дамыту, оқылатын мәселеге ықыласын көтеру және оқу материалының мазмұнын көрнекілік арқылы түсіндіруде қолданылады
3. Практикалық әдіс – практикалық іскерлік пен әдетті дамыту үшін және тақырып мазмұнына сәйкес практикалық жұмыстарды жүргізу үшін түсіндірілген материалды оқушылардың қаншалықты меңгергенін бақылау үшін пайдаланылады
4. Іздену әдісі – өзінше ойлануды және зерттеу қабілеттерін дамыту үшін оқушыларды тақырыпты проблемалық оқытуға әзірлеуде қолданылады.
5. Индуктивтік әдіс – қорытынды жасау қабілетін дамыту күрделендіре оқыту үшін, ойлау қабілетін қалыптастыру үшін пайдаланылады
6. Өзіндік жұмыс әдісін – оқу әрекетінде жұмыс істеуде қабілетті дамыту және оқу еңбегінде дағдыны қалыптастыруда жеңіл тақырыптарды өз бетінше дайындауға, дидактикалық материалдармен тиімді жұмыс жасай білуге баулу үшін қолданылады
7. Ойын әдісі – оқушының сабаққа деген қызығушылығын оятып, белсенділіктерін арттыра түседі, сонымен қатар оқушылардың сөйлеу - білік дағдыларын қалыптастырады [1. 25].

Жоғарыда көрсетілген әдістер оқудың алғашқы кезінде оқушының тілдік материалдарды жеңіл меңгеріп кетуіне көмектеседі. Ойын түрлерін дұрыс өткізілген сабақта оқушылардың тілді үйренуіне ынтасы артып, сол тілді білуге қызығады.

Оқушының шаршауын сейілтіп, қызығушылығын арттыратын тек ойын элементтері болып саналады. Ойын оқушыны бірігіп жұмыс істеуге бағыт береді, яғни ұжымдық жұмысқа өз баулуы өз бетінше талпынып шығармашылық ізденіс дағдысын қалыптастыруына мүмкіндік туғызады.

Ағылшын тілін оқытуда ойын түрлерін негізін келесі мақсаттарда қолдану тиімді.

1. Алфавитті дұрыс меңгерту
2. Орфографияны дұрыс оқыту
3. Дұрыс оқу дағдысын қалыптастыру
4. Лексиканы меңгерту
5. Білім алушылардың ойын дамыту, дұрыс жазу, дұрыс айту, дұрыс білу дағдысын қалыптастыру [2].

Студенттің шетел тілінде сөйлеуге қарым-қатынас жасауға шет тілін әрбір мұғалім өз сабақтарында жаттығудың бір түрі ретінде ойындарды қолданылып, сабақты қызықты өтуге, білім алушылардың тілге деген қызығушылығын арттыруға білім деңгейін тексеру құралы ретінде пайдалануға болады.

Таңдап алынған ойындар білім алушылардың сөз байлығына, тіл қорына сай болу керек. Мұғалім кез-келген ойынды өткізу үшін алдын-ала жоспар құрып алуы кәжет. Сонымен бірге мұғалім ойынға қойылатын төмендегі әдістемелік талаптарын біліп орындауы міндетті.

Жоғарыда аталған әдістерді пайдалана отырып түрлі тапсырмалар мен жаттығуларды, теориялық мәселелер мен қағидаларды меңгерту оңтайлы болып табылады.

Сонымен қатар оқушылардың ағылшын тілінде ауызекі сөйлеу қабілеттерін дамыту бағытында түрлі іс-әрекет ұйымдастыруға болады. Шет тілі пәні бойынша оқушы ереже мен ұғымдар анықтамасын тек жаттап қана алмай, оларды іс жүзінде саналы түрде сөйлеу әрекеті мен жазу барысында қолдана алуы қажет. Саналуан тапсырмалар мен жаттығулар арқылы теориялық білімді шынға болады. Мысалы, белгілі бір мәтін бойынша жұмыс істеу үшін мынадай жаттығулар беріледі

1. Мәтінді қатесіз, дауыс ырғағын сақтай отырып оқу;
2. Мазмұнын түсіну;
3. Тірек – сызба сөздері арқылы баяндау;
4. Мазмұнын түсінуі бойынша сурет салып, суреттеу;

Келесі жаттығу түрі сөйлеуге үйрету. Диалогты сөйлеуде – оқушылар сұрақ – жауап, өтініш айту, нұсқау беру және тағы басқа жұмыстары ретінде қарапайым іс - әрекеттерді жасай алуы тиіс. Студенттер бөлік элементтерден жаңа, тұтас жағдай құрай алуы керек. Студенттер жалпы арнаулы сұрақтарды қоя алуы, және сұрақтарға сауатты, тиянақты жауап бере алуы, өтініш, бір нәрсемен келісетінін немесе келіспейтіндігін білдіре алуы тиіс. Студенттердың сөйлеу қарқынын өсіру қажет және әр оқушы сөйлегенде екі репликадан айтуы қажет [3].

Қазіргі кезеңде пән ұстаздарының кеңінен қолданып жүрген тілдік жаттығуларының біріне «Warm up» жаттығуын кіргізуге болады. Тілдік жаттығудың мақсаты – сабаққа деген ынтасын қызығушылығын арттыруын туғызу. Тілдік жаттығу барысындағы мұғалімнің жылы дауысы мен ырғағы, сұрақтардың алдын ала ойластырылып тапсырмалардың дұрыс жоспарлануы ұстаз бен студент арасындағы жақсы қарым – қатнас туғызып, алдағы сабақтың нәтижесін айқындап жоғарылата түседі.

Шағын шығарма жазу студенттердің тек жазу, тілді түсіну, сөйлеу қабілеттерін арттырып қана қоймай әр баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуына себеп болады. Осындай шығармаларды көп уақыт алмай 5 минуттық жазу ретінде өткізу әбден мүмкін. Шығарма тыңдау барысында диалогтағыдай студенттың жіберген қателеріне емес, оның идеясына, өмірлік тәжірибесін сипаттай білу қабілетіне көбірек назар аударған жөн [4, 5].

Тақырыптар түрі сан алуан: «Бүгінгі күннің ең қызықты сәті». «Қазір мен не ойлап отырмын?»

«Мен білетін адам».

«Менің хоббиім».

«Мен ұнататын нәрсе».

«Мен ұнататын әлем».

Келесі жаттығу түрі «Find the words» деп аталады. Нұсқау бойынша балалар сөзді табу тиіс.

Bread

E – is exactly in the middle.

D – is at the end.

B – is one of the letters before e.

R – is between b and e.

A – is between e and b.

Соңғы кезде көп қолданылып келе жатқан жұмыс түрінің бірі – «Brainstroming» әдісі, яғни суреттеліп берілген белгілерді қолдану арқылы біртұтас әңгіме құрастыру және оны әңгімелеп айту болып табылады.

Қорыта келе, білім алушылардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру үшін тиімді әдістерді пайдалана отырып жаттығулар орындатудың маңызы зор екендігін байқауға болады. Демек, олардың аутентік құзыреттілігін дамытуда іскерлік сөйлеу дағдыларын белсенді ұйымдастыра отырып, тиянақты білім беру – ұстаздың ой ұшқырлығына, коммуникативтік құзіреттілігіне ғана емес, оның тиімді әдістерді оңтайлы қолдана білуіне байланысты. Сонымен қатар сыртқы және ішкі факторларды есепке ала шетел тілін оқытуда студенттердің аудитивті құзіретін дамытудың тиімді жолдарын анықтауға болатындығын байқадық .

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Барышников И. В. Параметры обучения межкультурной коммуникации //Иностранные языки в школе. - 2002. - № 2. - С. 28.

2.Мильруд Р.П. Методика обучения видам речевой деятельности на иностранного языка. Методические рекомендации. - М., 1995.

3. Носонович Е.В. Методическая аутентичность в обучении иностранным языкам //Иностранные языки в школе. - 2000. - № 1. - С. 11-16.

4. Носонович Е.В. Параметры аутентичного учебного текста //Иностранные языки в школе. - 1999. - № 1. - С. 18.

5. Синица Ю.А. Межкультурная коммуникативная компетенция: требования к уровню владения и некоторые пути ее формирования //Иностранные языки в школе. - 2002. - № 6. - С. 8.

*А.Б.Калжанова.
магистрант 1 курса КазНПУ имени Абая
Научный руководитель к.ф.н., доцент Аскарлова С.А.*

ЭФФЕКТИВНЫЕ ПУТИ ФОРМИРОВАНИЕ АУДИТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

Успешность аудирования определяется как объективными, так и субъективными факторами. Объективные факторы складываются из особенностей предъявляемого текста и условий, в которых протекает его восприятие. Субъективные факторы определяются особенностями психики слушающего и уровнем его подготовки.

В решение задач обучения аудированию в последние годы вносят вклад актуальные исследования, направленные на формирование умений аудирования разнотиповых аутентичных текстов в обучение аудированию в условиях индивидуализации.

Таким образом, в настоящее время имеются все основания считать проблему обучения студентов самостоятельному совершенствованию сложных аудитивных умений. Последнее и обуславливает актуальность данной работы.

Ключевые слова: аудирование, аутентичная компетенстность, методы обучение

*Kalzhanova B.A.
The 1st year MA student, Abai KazNPU*

EFFECTIVE WAYS OF THE FORMATION OF STUDENTS' AUDITIVE COMPETENCE IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Abstract

Supervisor – cand. phil. sciences, associate professor Askarova S.A.

Success in auding is determined to both objective and subjective factors. Objective factors consist of features of the given text and the context in which occurs by its perception. Subjective factors are determined by the psychological peculiarities of learners' listening skills and level of his preparation.

However, there are problems of methods on self-learning activities for improving the students' complex listening skills at schools. Thus, there is now every reason to consider the problem of teaching students' auditive competence for self-improvement complex. The latter determines the urgency of this work.

Key words: listening, auding competence, training methods

МРНТИ 14.35.09

*Ерболатқызы Ә. - Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық университеті,
6M011900 – Шетел тілі: екі шет тілі мамандығының II курс магистранты, e-mail:
beauty_a7@mail.ru Алматы қ, Қазақстан*

*Ғылыми жетекшісі: Ешімбетова З.Б.-п.ғ.к.,ассоц.профессор,Абай атындағы
Қазақ Ұлттық Педагогикалық университеті,e-mail: akerke-zake62@mail.ru*

СТУДЕНТТЕРДІҢ ЛИНГВОМӘДЕНИ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ДАМУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АЛҒЫ ШАРТТАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада лингвомәдени контекстте құзіреттілік әлеуметтік-мәдени сонымен қатар инофондық сипаттағы мәліметті қабылдаумен байланысты. Берілген анықтамада «қажеттілік», «қабылдау», «түсіну» ұғымдарына көңіл бөлсек, құзіреттілік мақсаты айқындала түседі. Лингвомәдени құзіреттілік - әрбір әрекетке бағыттайтын ең алдымен оған деген түрткі. Адамның қажеттілігі – оның өмір сүру көзі. Заман талабы адамға өз қажеттіліктерін байлайды. Қазіргі таңда әлеммен ашық түрде байланыс арқылы өмір сүріп жатқан заман. Жаңа деңгейлер жаңа қажеттіліктер болып жетелейді. Ал лингвомәдени құзіреттілік «өзге ел» құбылысын қабылдау не болмаса сол елдің табиғатын түсіну маңызды емес пе? Бұл тұста психологиялық факторлар әдістеме негізін толықтыра түседі.

Түйін сөздер: лингвомәдени құзіреттілігін дамытудың тиімділігі, қажеттілік», «қабылдау», «түсіну» ұғымдары, психологиялық факторлар әдістемесі, оқытудың психологиялық негізін әдістемелік негіздермен интеграциялық түрде қолдану, иллюзия – студенттің объективті фактілерді қате түсінуі, апперцепция – мәдени құбылыстарды түрліше, өзіндік қабылдау ерекшелігі.

Кіріспе. Құзіреттілік түсінігінің аясы өте кең болып табылатын процесс. Құзіреттілік сан алуан сипатта; оның көптеген формалары, түрлері бар. Дәл осы жағдаятта біз лингвомәдени құзіреттілік сипатын, феноменін ерекшелеп отырмыз.

Ең алдымен студенттердің лингвомәдени құзіреттілігін дамытудың тиімділігі оқытудың психологиялық өзегінде жатыр. Әрине оқытуды ұйымдастыру процесі кезінде әрбір әдіскер ең алдымен оқытудың лингвистикалық, психологиялық және де әдістемелік негіздерін есепке ала отырып жүргізеді. Ал жалпы қарастырғанда оқыту пәні түрлі ғылымдармен байланысты қаралып, сараланып жатады. Өйткені әрбір зерттеу мәселені бірнеше қырларынан қаралып, мән-мағынасы ашылуы тиіс. Лингвомәдени құзіреттілік контекстінде шетел тілін оқыту психологиялық қырынан ашылып ұйымдастырылса, белгілі бір құзырлылық (біліктілік) деңгейіне жету жолы анық болар еді деп пайымдаймыз. Қазіргі таңда ұсынылып отырған жаңа технологиялар психологиялық негіздеме-лерді есепке алып жүзеге асырылған және де көптеген эксперименттер негізін құрайды. Алайда, нақты белгілі бір инновациялық технология арқылы лингвомәдени құзіреттілігін қалыптастыру мақсатында біз өзіміз үшін аталған мәселеге қарасты психологиялық негіздеменің жаңа бір қырларын түсінуге тырысып бағарымыз анық және де зерттеу мәселесінде оны басшылыққа аламыз. Сонымен қатар осы уақытқа дейін «құзіреттілік» түсінігінің өзін, оның салаларын, механизмдерін түсіндіруде де бір жақты көзқарас жоқ.

Әдістемелік тұрғыдан алғанда қарым-қатынасты белгілі бір кодталған белгілерді бір субъектіден келесі бір субъектіге белгілі бір нақтыланған мақсатқа сай жеткізу, өзара алмасу; үш жақты процесс болып табылады: ақпарат беру, ақпарат қабылдау және өзара пікір алмасу деп берсек. Психологиялық тұрғыда тұлғаның қажеттілігінен туындаған, демек бірлескен әрекетке деген қажеттіліктен туындайтын және ақпарат алмасуды, өзара әрекетке, басқа адамды қабылдау мен түсінудің ортақ стратегиясын өндіруді қамтитын,

адамдар арасында байланыс орнату мен оны дамытудың күрделі, көп жақты процесі дейді. Лингвомәдени контекстте құзіреттілік әлеуметтік-мәдени сонымен қатар инофондық сипаттағы мәліметті қабылдаумен байланысты. Берілген анықтамада «қажеттілік», «қабылдау», «түсіну» ұғымдарына көңіл бөлсек, құзіреттілік мақсаты айқындала түседі. Лингвомәдени құзіреттілік - әрбір әрекетке бағыттайтын ең алдымен оған деген түрткі. Адамның қажеттілігі – оның өмір сүру көзі. Заман талабы адамға өз қажеттіліктерін байлайды. Қазіргі таңда әлеммен ашық түрде байланыс арқылы өмір сүріп жатқан заман. Жаңа деңгейлер жаңа қажеттіліктер болып жетелейді. Ал лингвомәдени құзіреттілік «өзге ел» құбылысын қабылдау не болмаса сол елдің табиғатын түсіну маңызды емес пе? Бұл тұста психологиялық факторлар әдістеме негізін толықтыра түседі. Қабылдау заттар мен құбылыстардың мида тұтастай бейнеленуі болып табылады. Ол мидың күрделі анализдік және синтездік қызметінің нәтижесі. Қабылдауда өзге мәдениет құбылысы, яғни құзіреттілік барысында өзге мәдениет өкілінің түр-сипаты, қозғалысы, ым-ишара, дене қозғалысы, қылығы адамның миына тұтас күйінде беріледі. Өзге мәдениет талдау мен саралау елегінен өткізіп барып, белгілі бір бейне сипатының миымызда орнығуына мүмкіндік береді. Бірақ көп жағдайда өзге мәдениет құбылысын қабылдаудан бас тартып жатамыз. Бұл біздің анализдік және синтездік әрекетіміздің нәтижесі деп ойлаймын. Мұнда құзіреттілік барысында біздің анализаторлық қабілетімізге аталған қасиеттер бір мезгілде әсер етеді де миымызда өзге мәдениет бейнесі пайда болады. Ал біз өз кезегімізде психологиялық деңгейде белгілі бір реакциялық әрекет жасаймыз. Ол не кері реакция, не жағымды реакция болуы мүмкін. Жалпы атап айтсақ, лингвомәдени құзіреттілігін қалыптастыру барысында психологиялық факторларды ескере отырып, прагматикалық деңгейде оқыту әрекетін ұйымдастыруымыз қажет. Егер студенттердің біреуі өзге мәдениет өкілінің әрекетіне байланысты белгілі бір құбылыстан бейхабар болса, онда ол оны тани алмайды. Себебі студенттердің миында ол туралы еш бейне қалыптаспаған. Дәл осы жағдайда тосындылыққа тап болған адам әрекеті жағымсыз нәтижелерге әкелуі мүмкін. Мысалы, Қытайлықтар мен Ағылшындықтар арасында келіссөз өтіп жатыр делік. Ағылшындық делегат мүшелері дүниетанымы, дамуы, көзқарасы түрліше, психологиялық ерекшеліктер де бар. Ағылшындықтар өзіндік келіссөз жүргізу стиліне сай әңгіме барысында өздерін жігерлі, ашық, батылдау ұстайды. Ағылшындықтарға жылдамдық мінез сай. Қытайлықтар келіссөз жүргізу барысында жеке дара ерекшеліктеріне байланысты сабырлылық, ұстамдылық көрсетеді. Келіссөз барысында аралық үзілістер көп жасайды және де келіссөз мәнеріне байланысты әрбір мәселені талқылау барысында басын изейді. Бірақ ол ұсынысты қабылдаймын деген мағынаны білдірмейді, тек мәселені түсінгені не болмаса белгілі бір істің жөн-жоралғысын түсінгені туралы хабар береді. Ал ағылшындықтар тек келісім берген кезде бас изеуі мүмкін. Мұндай құбылыстар сәйкессіздігінен бейхабар ағылшындық делегат дүниетанымының ерекшелігіне байланысты түсініксіз қылыққа жат әрекет етуі мүмкін. Өйткені мұнда өзара не болмаса бір жақты мәдени құбылысты тану процесі болған жоқ. Тану – заттар мен құбылыстардың мағынасын түсінудің қарапайым түрі. Өзге ел құбылысын танымайынша, оны аңғарып, қабылдау қиынға соғады. Мұндай жағдайда біз оқытудың әдістемелік мүмкіндіктерін қолдауымыз керек. Оқытуды ұйымдастыру үрдісінде оқытудың психологиялық негізін әдістемелік негіздермен интеграциялық түрде қолдануды қадағалау керек. Өйткені лингвомәдени құзіреттіліктің өрбуі жеке дара индивидтің «өзге ел» феноменін қалай қабылдауға байланысты. Бұл серпіліс нүктесі іспеттес.

Жалпы жеке адамның танымдық процестеріне талдау жасасақ, онда «жеке дара тұлғаның» немесе «субъектінің» лингвомәдени қарым-қатынас барысында психологиялық ерекшеліктері шешуші фактор екеніне көз жеткіземіз.

Атап айтқанда, таным процестерінің нақты түрлері және де таным операциялары арқылы лингвомәдени құзіреттілік қабілетінің дамуын мақсатты түрде іске асыра аламыз. Психологияда адамның түйсіне алу қабілеті сезгіштік деп аталады. Ағылшын тілі сабақтарында аталған заңдылықты ұстана отырып студенттердің мәдени құбылыстар өзгешілігін айыра білуге, иномәдени құбылыстар өзгешелігіне икемделіп, өзара қарым-қатынас жасауға бейімдей аламыз. Өйткені студенттердің апперцепциялық қабілеті, иллюзиясы байланыс барысында түсінбеушілікке жетелейді.

Иллюзия – студенттің объективті фактілерді қате түсінуімен түсіндіріледі. Апперцепция – мәдени құбылыстарды түрліше, өзіндік қабылдау ерекшелігі. Ал студенттердің байқағыштық қабілетін дамыту арқылы мәдени құбылыстардың ұсақ детальдерін байқау қабілетінің қалыптасуына себепкер болады. Шетел тілін оқытуда лингвомәдениеттің студенттердің миында сақталып, қайтадан жаңғыртылып, танылып, ұмытылуы еске байланысты. Қозғалыс, образдық, сөз-логикалық және эмоциялық естерді дамыту мультимедиялық құралдар арқылы мүмкін. Мәдени құбылыстар туралы түсініктер орнатуда анализ, синтез, абстракция, нақтылау, жалпылау сынды ой операцияларының маңызы зор. Сондай-ақ сөйлеу процесі арқылы адамның өзінің білімін, практикалық тәжірибесін байытып қана қоймай, сонымен қатар ғасырлар бойы жинақталған қоғамдық тәжірибені де меңгеруге мүмкіндік алады. Зерттеу тақырыбына байланысты дәл осы жағдайда өзге елдің қоғамдық тәжірибесін меңгеру барысында аталған таным процестерін дамыту келелі мәселе болып табылады.

Лингвомәдени тұрғыда тілдік үлгілер вербальді және бейвербальді түрде беріледі. Сөз көмегімен жүзеге асатын қарым-қатынас қаншалықты маңызды болса, бейвербал құзіреттілік лингвомәдениетаралық өзара қарым-қатынастағы маңызы соншалықты жоғары.

Қорытынды. Сонымен, психологиялық тұрғыдан құзіреттілік түсінігі ең алдымен танымдық процестермен байланысты. Жат ел мәдениетін тұлға ең алдымен психологиялық деңгейде қабылдайды. Сонымен қатар өзара арақатынас та психологиялық деңгейде жүреді. Тұлға өзін жат елге таныстыру барысында оның жалпы образы ескеріледі. Оның ішіне жеке тұлғаның эмоциясы (адамның сезімі, күйі, көңілі т.б.) ерік процестері мен жеке психологиялық ерекшеліктері (темперамент, мінез, қабілеттері) де кіреді. Аталған фактілердің барлығы өзара байланысты. Адам өзінің этнопсихологиялық қалыптасқан келбетінен тыс кете алмайды. Екі адамның өзара арақатынасын болсын, тіпті лингвомәдени деңгейде болсын, ол өз көрінісін табады. Сондықтан да лингвомәдени құзіреттілігін қалыптастырып, дамыту процесінде психологиялық фактордың маңызы ерекше.

Басқа тілді қоғамда, мәдениетте өз орнын таба білу үшін сол елдің тілін ғана меңгеру аз, сол тілде сөйлейтін халықтың мәдениетін де меңгеру керек. Студенттер жаңа шығармашылық іс-әрекетке, жаңа ақпараттық технологияларды үйренуге, жеке тұлғалық және лингвомәдени құзіреттіліктетуіндайтын қарама-қайшылықты болдырмауға және оларды шешуге икемді болуы қажет. Еліміздің егемендік алып, басқа елдермен саяси, экономикалық және мәдени байланыстарға түсуі шет тілін оқытудың маңыздылығын көрсетіп, оның мақсатын анықтап берді. Шет тілін оқыту барысында студенттерді өздеріне жат әлемді түсіне білуге үйрету керек. Олар өз әлемін, тілін, мәдениетін білмей,

лингвомәдени құзіреттілікке қол жеткізу мүмкін емес. Осыларды шешуде ағылшын тілінде сөйлеу әрекетін қолданудың маңызы зор. Олар студенттердің білім, білік, дағдыға үйретуге ықпал етеді. Мұндай ағылшын тіліндегі сөйлеу әрекеттері студенттердің ағылшын тіліне деген қызығушылығын оятады, оларды алдарына мақсат қоюға үйретеді және оқу процесінің нәтижелі болуына септігін тигізеді. Мәдени ерекшеліктері ағылшын тілін оқуға деген қызығушылықтарын арттырады.

Әрбір тілді үйренушілер тек сол тілдің жүйесінде кездесетін ерекшеліктерге ғана емес, сондай-ақ сол тілді қолданушы елдің мәдениетіне тән үлкен ерекшеліктерге де жолығады. Жат мәдениетті түсініп, өз мәдениетін меңгеру, басқа мәдениет өкілдерінің әрекеті мен сөзін түсіне білу үшін өз мәдениеті мен басқа мәдениетті салыстырып, ұқсастықтары мен айырмашылықтарын ажырата білуге үйренеді. Ал, кейде екі мәдениет өкілі арасында белгілі бір дәрежеде қиындықтар болуы мүмкін. Ол, әрине, тілдегі ерекшеліктер ғана емес, мәдениетке тән өзгешеліктерге де байланысты болып келеді. Өйткені, әрбір тіл мен оны қолданушы тіл иелерінің өздеріне тән ерекшеліктері болады. «Тіпті адамдар бір тілде сөйлесіп жүріп, әрқашан бірін-бірі түсіне бермейді» деп көрсетеді Е.М.Верещагин.

Қазіргі кезде адам өмірінде болып жатқан көптеген жаңа процестер, экономиканың дамуы, қоғамның жаңаруы, тіл мен қоғамның және тіл мен мәдениеттің екі жақты байланыстарына жаңаша көзбен қарауды талап етеді. Жаңа әлеуметтің мәдени кеністіктің пайда болуы білім беру жүйесінің алдына халықаралық мәдени-кәсіптік қарым-қатынастарды жүзеге асыра алатын мамандар дайындауды мақсат етіп қояда. Тілді басқа мәдениетті таңдаудың негізгі құралы ретінде пайдалану, сол тілде сойлейтін елдегі құбылыстардың мәнін түсінуді қажет етеді.

Лингвомәдени түсінігінің дамуы – жаңа тілді үйренумен қатар жүретін процесс. Ал шетел тілін сол елдің мәдениетаралық байланысқа түскен кезде адамдар басқа мәдениеттің иегерімен қарым-қатынасқа түседі. Шетел тілін терең меңгергеннің өзінде тілдегі, күнделікті тұрмыс ерекшеліктеріндегі (киім кию, ұлттық аспаздық және тағы басқа), өзін-өзі ұсыну мәнеріндегі ерекшеліктер көп уақытта түсініспеушілікке әкеп соғуы сөзсіз. Бұл айтылған қағида тіл мен мәдениеттің тығыз байланысын көрсетеді. Осыған байланысты біртіндеп тілді оқыту барысында тілді ғана үйретіп қоймай, сонымен бірге сол елдің мәдениетін, әдебиетін, салт-дәстүрін де қатар оқыту қажет.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. Алматы. 2010.
2. Концепция развития иноязычного образования в Республике Казахстан, Алматы, 2004.
3. Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории. Алматы, 2005
4. Кулибаева Д.Н. Инновационная модель формирования международно-стандартных уровней владения иностранным языком в условиях школ международного типа. Алматы, 2002.
5. Мильруд Р.П. и др. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам.// ИЯШ, 2000, №4-5.
6. Мильруд Р.П. и др. Компетентность в изучении языка.// ИЯШ, 2004, №7.
8. William Littlewood. Communicative Language Teaching. Cambridge University Press. 1994

9. Гальскова Н.Д. Гез Н.И. Теория и обучение иностранному языку. Лингводидактика и методика. М.: Академия, 2005.
10. Baumer, Thomas Handbuch Interculturelle Kompetenz. Zürich: Orell Füssli, 2002
11. Садохин А.Г. Введение в теорию межкультурной коммуникации. Москва, Высшая школа, 2004.
12. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта. М.: «Академия», 1987.

Ерболаткызы А. – магистрантка 2 курса по специальности 6M011900 – Иностранный язык: два иностранных языка, Казахский Национальный Педагогический университет имени Абая, e-mail: beauty_a7@mail.ru г. Алматы, Казахстан
Научный руководитель: Ешимбетова З.Б. - к.п.н., ассоц. профессор, Казахский Национальный Педагогический университет имени Абая, e-mail: akerke-zake62@mail.ru

РАЗВИТИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПРЕДПОСЫЛКИ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ

Аннотация

В данной статье рассматриваются лингвокультурные компетенции в контексте социально-культурного характера, а также сведения, связанные с приемом инофона. В справке, выданной «потребность», «принятие», «понимание» с соображениями, определены цель компетенции. Лингвокультурные компетенции - прежде всего, каждый импульс, направляющий действия на нее. Потребности человека – источник его жизни. Человеку завязывают свои потребности требование времени. В настоящее время в связи с миром живущих посредством открытого времени. А лингвокультурные компетенции «прочие страны» страны, важно понять природу явления, либо в тот же прием, не так ли? При этом основу методики дополняют психологические факторы.

Ключевые слова: эффективность развития лингвокультурные компетенции, потребность в», «принятие», «понимание» понятия, психологические факторы, методика обучения, методические основы использования психологических интеграционных оснований, иллюзии – неправильное понимание объективных фактов, студента, в , агглютинация – культурного явления, по-разному, свои особенности приема.

Yerbolatkyzy A. – II year master speciality 6M011900 – Foreign language: two foreign languages, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty city, Kazakhstan, e-mail: beauty_a7@mail.ru

Scientific supervisor: Yeshimbetova Z. B.-candidate of pedagogical sciences, assoc. professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, e-mail: akerke-zake62@mail.ru

DEVELOPMENT OF STUDENTS' PSYCHOLOGICAL PRECONDITIONS FOR LINGUOCULTURAL COMPETENCE.

Abstract

This article discusses the linguistic and cultural competence in the context of socio-cultural nature, as well as information related to the admission of foreign students. In the statement issued by "need", "acceptance", "understanding" with the considerations defined the aims of competence. Linguo-cultural competence - first of all, every impulse that directs action on it. Needs of man – the source of its life. Man knotted their needs the demand of time. At the present time in connection with the world of the living through open time. And linguistic and cultural competence "other country" of the country, it is important to understand the nature of the phenomenon, either in the same action, isn't it? The Foundation for this methodology complementary to psychological factors.

Key words: effectiveness of the development of linguocultural competence, the need for, "acceptance", "understanding" concepts, psychological factors, teaching methodology, methodological foundations of psychological integration grounds, illusion is the wrong understanding of the objective facts, the student, in the agglutination and cultural phenomena in different ways, their peculiarities of admission.

МРНТИ 14.35.09

СТУДЕНТТЕРДІҢ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Шенсізбай Е.А. *Абай атындағы ҚазҰПУ 6M011900 – Шетел тілі: екі шетел тілі мамандығының 2-курс магистранты, e-mail: ernur.ernur@mail.ru*

Ғылыми жетекші: Ешімбетова З.Б. – п.ғ.к. Абай атындағы ҚазҰПУ Кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасы, e-mail: akerke-zake62@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақала бүгінгі білім беру саласының өзекті мәселелерінің бірі - студенттердің мәдениетаралық құзыреттілігін қалыптастыру туралы. Мәдениетаралық құзірет туралы жалпы түсінік, оның шығу тарихы мен түрлі модельдері туралы айтылады.

Түйін сөздер: құзіреттілік тәсіл идеясы, студенттердің мәдениетаралық құзыреттілігін қалыптастыру, мәдениетаралық құзірет моделі, білім сапасын арттыру тәсілдері, білім – болашақ бағдары, жеке тұлғаның құзіреттілігін дамыту.

Қазіргі заманда әр түрлі тілде сөйлейтін, мәдениеттерінде түрлі айырмашылықтар байқалатын түрлі қоғам мүшелерінің бір-бірімен қарым –қатынас жасау қажеттілігі әр түрлі ғылым саласы өкілдерінің мәдениетаралық қатынас пен мәдениетаралық байланысқа деген қызығушылығын туғызды. Жаһандану үдерісі түрлі елдер, мәдениеттік топтар арасындағы өзара байланыс мүмкіндіктерін нығайтуда. Бұл байланыс түрлері мемлекеттік институттар, қоғамдық топтар арасында, ғылыми серіктестік бойынша келісім жүргізу сияқты түрлі қарым-қатынас түрлері арқылы орнатылады. Академиялық ұтқырлық бағдарламалары арқылы шетелде оқу мүмкіндігін алатын студенттер мен оқушылардың, шетелде тәжірибеден өту мүмкіндігін алатын мұғалімдердің саны жылдан жылға артуда.

Қоғам өмірінің саяси-әлеуметтік және экономикалық аясындағы интеграциялық процестер мәдениетаралық қарым-қатынастың орнауына үлкен септігін тигізеді. Мәдениетаралық қарым-қатынас әртүрлі ұлт өкілдерінің тепе-тең немесе біріге отырып өзара әрекет жасауын талап етеді. Шетел тілін жасанды тілдік ортада оқыту жағдайында екі немесе үш шетел тілін меңгеретін полилингвальдық тұлғаны қалыптастырудың

мүмкіндік деңгейі жеткілікті және ғылыми тұрғыдан дұрыс дәлелдеуді қажет ететін мәселе болып табылады. Оқушы мұндай қарым-қатынас жасай алу үшін тек шетел тілін жақсы меңгеріп қана қоймай, ол сонымен қатар сол тілде сөйлеушінің тілдік және тілдік емес өзгешеліктерін түсініп, ұғынуы тиіс. Мәдениетаралық қарым-қатынас процесіне қатысушы көп тілді меңгерген сайын, сол елдің мәдениетін, ұлттық менталитетін жете түсінеді.

«Мәдениетаралық қарым - қатынас» термині алғаш рет 1954 жылы Г.Трейгер мен Э.Холлдың «Мәдениет және қарым – қатынас. Анализ жобасы» аты еңбегінде қолданылды. Мәдениетаралық қарым - қатынастың жалпыға ортақ түсіндірмелері төмендегідей:

- әр түрлі мәдениет өкілдерінің арасында белгілі бір тақырыпта болатын қарым-қатынас;
- әр түрлі мәдениет өкілдерінің арасында болатын, қандай да бір қиындыққа апарып соқтыратын қарым – қатынас;
- әр түрлі мәдениет өкілдерінің арасында болатын қарым – қатынас кешені

Ал Е.М. Верещагин және В.Г. Костомаров көзқарасы бойынша екі ұлт өкілінің қарым-қатынас жасау барысында өзара түсінісуі мәдениетаралық коммуникация болып табылады. Мәдениаралық қарым-қатынас ұлттар мен мәдениеттер арасындағы өзара байланысты түсіну құралы ретінде қарастырылады[1].

Осы мәдениетаралық қарым-қатынаста өзара түсіністікке жетелейтін – мәдениетаралық құзірет.

Қазіргі заманда шет тілін меңгерген әрбір адам басқа тілдің немесе мәдениеттің өкілімен қарым-қатынасқа түсуі мүмкін. Сондықтан, шет тілін меңгерушілерге лексикалық сөз байлығы мен шет тіл грамматикасын ғана біліп қоймай, мәдениетаралық құзіретті де меңгергені дұрыс.

Шеттілдік білім берудің қазіргі парадигмасында құзіреттілік теориясы білім беру үлгісін көрсететін негізгі педагогикалық теория ретінде когнитивтік лингвомәдени әдіснаманың әдіснамалық ұстанымдарын біріктіретін құрамдас бөлігі және осы әдіснаманы шеттілдік білім берудің парадигмасын жүзеге асырушы негіз ретінде анықталады [2].

Мәдениетаралық құзіретке түрлі ғалымдар өз түсініктемелерін берген. Олардың ішіндегі ортақ түсініктемесі мынадай:

«Мәдениетаралық құзірет – әр түрлі тілде сөйлейтін түрлі мәдениет өкілдерінің мәдениет ерекшеліктерін ескере отырып, тиімді қарым – қатынас жасауы».

Шет тілін оқып үйрену студенттердің өзі сабақ барысында ұшырасатын жат әлемді жақсырақ түсінуге, сол жат әлеммен ұшырасу нәтижесінде өз әлемін айқынырақ, дәлірек түсініп, анығырақ білуге төселдіруі тиіс. Шет тілін мәдениетаралық қарым -қатынас концепциясына негіздеп оқыту барысында студенттер өз әлемін тілін оқып отырған елдердің әлемімен ссалыстыруға, жат әлемнің өз әлемінен өзгешелігі, оның қызықтылығы, тартымдылығы неде, онда нендей құбылыстар түсініксіз, жат екендігі туралы ойлануға, сол туралы сөйлеуге бейімделуі тиіс. Сондықтан оқып үйреніп жүрген тілдің, сол тілде сөйлейтін елдің мәдениетін білмей, оны меңгермей тұрып, сол тілде құзыреттілік біліктілікке қол жеткізу мүмкін емес. Бір сөзбен айтқанда мәдениетаралық қарым -қатынас құзіреттілігін қалыптастырудың, дамытудың алғы шарттары:

- а) жат мәдениетті түсініп, өз мәдениетін саналы түрде меңгеру, яғни рецептивтік іскерліктер: басқа мәдениет өкілдерінің вербалды және вербалды емес әрекеттерін түсіне білу;
- б) басқа мәдени орталарда дұрыс әрекеттену іскерлігін дамыту, яғни продуктивтік іскерліктер: сөз туындылары мен вербалды емес әрекеттерді дұрыс және белсенді түрде туындата білу;

Мәдениетаралық құзіреттің заманауи моделін К.Кнапп ұсынған болатын. Ол мәдениетаралық құзіретті «Басқа тіл, мәдениет өкілдерімен қатар, өз тілі мен

мәдениетінің өкілдерін де бірдей дұрыс түсіну» деп есептеп, осы қабілеттің мынадай қасиеттерін белгілеп берді:

- қарым-қатынас жасаудың, мінез-құлықтың мәдениеттік және когнитивті шарттарға тәуелділігін түсінуі;
- қарым-қатынас әрекеттері мен модельдерін білу, оны өз тілінде ғана емес, үйреніп жатқан тілде де түсіндіре алуы;
- мәдениетаралық қатынас кезінде түрлі қарым-қатынас жасау стильдерін білу;
- мәдениет және қарым-қатынас туралы жалпы білімі болуы;
- мәдениетаралық қарым-қатынас кезінде туындауы мүмкін мәселелерді шешуге арналған стратегияларды білуі.

Тілді қарым-қатынас құралы ретінде пайдалана білу үшін сөздің мағынасын және грамматикалық ережелерін біліп қана қою жеткіліксіз. Шетел тілін оқыту барысында тек қана тілді үйреніп қоюға ғана емес, сонымен бірге сол тілде ойлай білуге үйрету қажет [3].

Мәдениетаралық құзіретті қалыптастыруда студенттердің басқа мәдениет өкілдерінен тілдік және мәдени айырмашылықтарды ғана байқамай, ұқсастықтары да көре білуі, стереотиптерден бас тарта білуі, басқа мәдениет туралы білімін өз мәдениетін тануда қолдана білуі өте маңызды.

Кең таралған мәдениетаралық құзіреттің моделдерінің бірін Д.Диадорф жасады. Бұл модел пирамида түрінде жасалған, 4 деңгейден тұрады.

Қажетті сыртқы нәтиже: Белгілі бір дәрежеде мақсатқа жету үшін тиімді қарым – қатынас жасауы және өзін-өзі ұстауы (тұлғаның мәдениетаралық білімін, дағдыларын және көзқарасын негізге ала отырып)	
Қажетті ішкі нәтиже: Бейімділік: (әр түрлі қарым-қатынас стилдеріне, түрлі мінез – құлыққа бейімделуі; басқа мәдениет ортасына бейімделе алуы) Икемділік: (жағдаятқа сәйкес қарым-қатынас стилін, мінез-құлық түрін таңдай білуі) Жанашырлық таныту (эмпатия)	
Білім және түсінік Өз мәдениетін танып, білу - мәдениет туралы терең білім мен түсінік болуы (мәдениеттің рөлін, әсерін және басқалардың көзқарасын қоса алғанда) - мәдениетке байланысты мағлұмат Социолингвистикалық түсінік	Дағдылар: - тыңдау, бақылау және түсіндіру; - талдау, бағалау және байланыстыру

Міндетті қасиеттер: - құрмет (басқа мәдениетті, мәдени өзгешеліктерді бағалау); - ашықтық (басқа мәдениет өкілдеріне, мәдениетаралық қарым-қатынасқа); - жаңалық ашуға әуестік (белгісіздікке төзімділік таныту)	

Бұл пирамидаға сүйенсек, мәдениетаралық құзіреттілік деңгейі берілген элементтердің қаншалықты меңгерілгеніне байланысты [4].

Қазіргі шеттілдік білім беру стандартына сай құзіреттілік болашақ маманның белгілі бір ортада әрекет етуге дайындығы және қабілеттілігі, академиялық білімінің өкілі ретінде «белсенді», «әлеуметтік бейімделген» құзіретті тұлғаға айналдырады. Құзіреттілік өз кезегінде, тұлғаның ақпарат алмасу мақсатында қарым – қатынасқа түсуінде ғана емес, оның қоғамда әлеуметтенуге, сол қоғамды өзгертуге үлес қосуында . Сондықтан да, студенттерді құзіреттілік тұрғыдан дайындау қазіргі шеттілді білім берудің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады[5].

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Нургалиева Г.К., Ценностное ориентированное личности в условиях информатизации общения Алматы, 2004.
2. Құнанбаева С.С. Қазіргі шеттілдік білім берудің теориясы мен практикасы. 2011. 91б.
3. Садохин А.Г. Введение в теорию межкультурной коммуникации. Москва, «Высшая школа», .
4. Deardorff D.K. Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization // Journal of Studies in Intercultural Education. 2006. №10. 241—266 бет.
5. Евдокимова, М.Г. Тілдік мамандық түлектерінің кәсіби құзіретінің құрылымы. 2007. – № 3. – С. 26–54.

Шенсизбай Е. – магистрант 2 курса по специальности 6М011900 – Иностранный язык: два иностранных языка, Казахский Национальный Педагогический университет имени Абая, e-mail: ernur.ernur@mail.ru г. Алматы, Казахстан

Научный руководитель: Ешимбетова З.Б. - *к.п.н.,ассоц.профессор, Казахский Национальный Педагогический университет имени Абая,* e-mail: *akerke-zake62@mail.ru*

ФОРМИРОВАНИЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У СТУДЕНТОВ

Резюме

В данной статье рассматривается одна из актуальных тем в сфере иноязычного образования - формирование межкультурной компетенции у студентов. Так же, в этой статье дается определение термину «межкультурная компетенция», изучается его история возникновения и различные модели предложенные известными учеными.

Ключевые слова: Подход, компетентность, компетенция, межкультурное общение, подход и содержание образования, повышение качества образования, формирования межкультурной компетенции у студентов.

Shensizbay Y. – *II year master speciality 6M011900 – Foreign language: two foreign languages, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty city, Kazakhstan, e-mail: ernur.ernur@mail.ru*

Scientific supervisor: Yeshimbetova Z. B.- *candidate of pedagogical sciences, assoc. professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, e-mail: akerke-zake62@mail.ru*

THE FORMATION OF STUDENTS' INTERCULTURAL COMPETENCE

Resume

This article discusses the one of the main issues of modern foreign language education - the formation of students' intercultural competence . Also it gives main idea about intercultural competence, its development and models which were given by other linguists .

Key words: . Approach, competence, approach and content of education, improving the quality of education, formation of students' intercultural competence

МРНТИ 14.01.79

*Әбітай Д,
ҚазМемҚызПУ магистранты
«6M011900 – Шетел тілі: екі шетел тілі» мамандығы
Алматы, Қазақстан
e-mail: dinara.abitay07@gmail.com*

*ф.ғ.к доцент,
Асқарова С.А.
Алматы, Қазақстан*

ҮШТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ОҚЫТУШЫ ФИЛОЛОГТЫҢ КӘСІБИ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.

Аннотация

Қазіргі заман талабына сай педагогтерге көптеген міндеттер жүктелген. Соның бірі - үш тілді білім беру жүйесі. Жоғары оқу орнына қойылған мақсат нарықтық қатынастар жағдайына бейімделген және барлық саладағы халықаралық байланыстарға түсе алатын, кәсіби құзыреттіліктерді меңгерумен қатар кәсіби өсуі мен әртүрлі елдің өкілдерімен іскери қатынастарға түсуіне қажет ағылшын тілін білетін жаңа формат мамандарын даярлау. Ағылшын тілін меңгеру оқытушыдан да, студенттен де талап етілуде. Яғни, үштілді білім беру жүйесінде оқытушы филологтың кәсіби коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру қазіргі заман талабына сай, бәсекеге қабілетті болашақ ұрпақ даярлауға үлкен үлесін қоспақ. Бұл мақалада болашақ филолог мамандардың кәсіби коммуникативтің құзырттілігі туралы қарастырамыз.

Түйін сөздер: коммуникативті құзыреттілік, шет тілін оқыту, әдіс, тәсіл, ақпараттық технология.

Өзге тілдің бәрін біл, өз тілінді құрметте дей келе, үш тілді білім беру жүйесінде оқытушы филологтың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптасытру ізденіс пен табандылықты қажет етеді. Шет тілін еркін меңгеру, тіпті шектеулі дәрежеде сөйлей білу – қыр-сыры көп аспектілердің бірі десек, ал қажырлы оқудың нәтижесі – коммуникативтік құзыреттілік – өте күрделі, көп компонентті құбылыс болғандықтан, шет тілін оқытудың мақсатына, яғни күрделі интеграциялық тұтастықты көрсете отырып, мәдени аралық құзыреттілікке алып келеді. Бұдан мәдени аралық мотивация, коммуникативтік қатынасқа түсетін екі немесе одан да көп қатысушылардың, әртүрлі әлеументтік лингвоэтномәдени өкілдерінің байланыстарының туатынын білеміз. Ендеше, мәдени аралық мотивацияға алып келетін коммуникативтік құзыреттілікті төмендегідей деңгейде игеру керек:

- шет тілінің жүйелі білімін және тілдік құралдарды тілдік қатынас
- кезінде пайдалана білу;
- коммуникативтік икемділік, яғни түсіне білу, оны жеткізе білу (белгілі
- бір сферада, тақырыпта, ситуацияда);
- 3. ауызша және жазбаша түрде байланыс жасай білу, түрлі көлемдегі
- мәліметтерді хабарлай білу, мәнді-мағыналы, жүйелі жауап қайтара білу, ойын [1]
- жеткізе білу, мағлұмат ала білу, қатынас жасаушының ойын түсіне білу;
- 4. түрлі мәліметтерді дыбысталған немесе жазылған мәтіндерден әртүрлі
- тәсілдермен ала білуде қолдана білу және талдау.

ҚР Білім және ғылым министрлігі бекіткен «Қазақстан Республикасында шеттілдік білім беруді дамыту тұжырымдамасы» Шеттілдік білім берудің үш тұғырлы тіл идеясын жүзеге асыру барысында білім мекемелері мен оқытушыларға келесі принциптер қажет екенін көрсетеді.

- үздіксіз және бірізді шеттілдік білім беру;
- коммуникативтік-мәдениетаралық өзара байланыс;
- оқу процесін ұйымдастырудың проблемалығы мен интерактивтілігі;
- оқыту процесінің тұлғалық және жеке бағыттылығы;
- шеттілдік білім берудің іргелілігі;[2]
- халықаралық-стандарттық оқығандық деңгейін қамтамасыз ету;
- шет тілін шығармашылық, когнитивті-қызметтік қолдану;
- рефлексивті өзін-өзі реттеу;
- әлеуметтік-экономикалық өмір өзгерістеріне икемділігі және бейімделгіштігі;
- оқытушының кәсіпқойлығы

Қазақстан Республикасындағы білім беру саясатының басты міндеттерінің бірі үштілде білім беруді жүзеге асыру болып табылады. Қазақстан Республикасының Президенті - Ұлт Көшбасшысы Н.Ә. Назарбаевтың "Қазақстан - 2050" стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты" атты Қазақстан халқына Жолдауында тағы да «біздің балаларымыз қазақ тілімен қатар орыс және ағылшын тілдерін белсенді зерделеуі үшін жағдай жасау бойынша» қажетті шаралар әзірлеу қажеттілігі атап көрсетілген.

Үштілді білім алған қазіргі студенттер оқуларын бітірген соң орта білім беру жүйесіне барып оқушыларды әр түрлі пәндерге қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде оқытады. Осыған орай, жоғары оқу орындарында көптілді педагог мамандарды даярлау міндеті өзекті бола түсті. [3]Қазіргі кезде метеп оқушылары мен жоғары оқу орындарында білім алатын студенттердің көбі экономикамыздағы өзгерістерге байланысты ағылшын тілін оқуға мәжбүр болып отыр. Бірақ соңғы кезде білім саласындағы ағылшын тіліне деген әлеуметтік сұраныстың өсуінен оқушылар мен студенттер тілді меңгеруді саналы түрде қалайды. Қазіргі әрбір қазақстандық үш тілді білу – әркімнің жеке дамуының міндетті шарты екендігін түсініп отыр. [4]Оқытушы филологтың жеке тұлғасынан, сонымен қатар, қоғам тарапынан білім беру саласына түскен әлеуметтік сұраныстан ағылшын тілін меңгеру әдістемесіне қойылған басты талап ағылшын тілін меңгеру үрдісін әлеуметтендіру болып отыр, себебі бұл ауыспалы кезең жағдайында мамандардың әлеуметтік бейімделуінің басты шарты болып табылады. Үштілді білім беру коммуникативті құзыреттілікті арттырады. Коммуникативті құзыреттілікті Е.М.Алифанова «тұлғааралық қарым-қатынас субъектісінің орнату мүмкіндігін қамтамасыз ететін біліктіліктер жиынтығы, ақпаратпен алмасу, рефлексивті мінез-құлықтың көрінуі» ретінде қарастырады. Коммуникативті құзыреттіліктің құрылысына мысалы, байланысты орнату біліктілігі, кері байланысты ұстану, серіктеске бағытталу біліктілігі, өз «менінің» жеке ерекшеліктерін ескеру кіреді. [5]Алайда, бүгінгі таңда педагогикалық жоғары оқу орындарында білім алатын студенттердің барлығы бірдей шетел тілін терең меңгермеген, сондықтан іріктеуді қажет етеді. Алдыңғы кездері «Elementary» деңгейінде де жұмыс істеп көру жөн. Сондықтан болашақ оқытушы филологтардың шетел тілінде коммуникативті құзыреттіліктерін дамыту үшін кәсіби пәндері бойынша арнайы контентті өңдеп шығуы тиіс. Оқыту мен оқу жаңа әдістерін енгізу мен әдістемелік нұсқауларды жаңартуда оқытушы әр оқу тапсырмасының мазмұнының сабақтың мақсатына орай әрі өлшемді бағалауға сай ойластырып, тақырыпқа сәйкес ағылшын тілінен терминалогиялық глоссарий даярлауы қажет. [6]

Жоғары оқу орнына қойылған мақсат нарықтық қатынастар жағдайына бейімделген және барлық саладағы халықаралық байланыстарға түсе алатын, кәсіби құзыреттіліктерді меңгерумен қатар кәсіби өсуі мен әртүрлі елдің өкілдерімен іскери қатынастарға түсуіне қажет ағылшын тілін білетін жаңа формат мамандарын даярлау. Бүгінгі таңда ағылшын тілін меңгерген маман ғаламдық ақпараттар мен инновациялардың ағынына ілесе алады, себебі әлемде ашылып жатқан ғылыми жаңалықтар ең алдымен ағылшын тілінде жарияланады. Сонымен бірге әлемдегі ең үздік, ең беделді жоғары оқу орындарында білімін жалғастыруға мүмкіндік алады.

Коммуникативтік құзыреттілік жеке тұлғаның рухани өсуін қалыптастырады, адамдарды түсіне білуіне көмектеседі. Сондықтан мұғалім алдына мақсат қоя білетін, анық та дұрыс сөйлей білетін, өз ойын жарыққа еркін шығара алатын, түсіне білетін, қызығушылықпен тыңдай алатын адамды өмір жолына аттандыра білуі керек. Шет тілін оқып-үйрену процесі кезінде коммуникативтік құзыреттіліктің мынандай компоненттерін дамытуға аса мән бергеніміз жөн филолог-мамандардың кәсіби коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру білім беру жүйесінің жаңа қырынан оқытумен үйлесетін бірі ғана емес, соның ішінде филолог-маманның шеберлігіне, жалпы мәдениетіне, тілдік тұлғасының қалыптасуына, таным деңгейіне үлкен мән беру – өзекті мәселе. Сондықтан қазіргі таңда мектептерде шет тілін бастауыш сыныптардан, тіпті балабақшадан бастап оқыту енгізілуде. Себебі, ағылшын тіліне ерте жастан оқытудың тілді жақсы әрі еркін меңгеруге тигізер әсері мол. [7] Көпжылдық зерттеулер көрсеткендей, ағылшын тіліне ерте жастан оқыту балалардың жалпы және тілдік дамуын реттейді, балаларды өзге ұлт мәдениетін білуге және құрметтеуге үйретеді. Ғылыми зерттеулерге сүйенсек, ересек адамға қарағанда, жас балалар ағылшын тілін жылдам меңгереді. Сонымен қатар оқытушы-филолог мамандардың алдында баланың жан дүниесін түсініп, қабылдауға қабілетті, диалог негізінде өзара қатынас құра алатын, ашық қарым-қатынас жасау икемділігі бар, оқушылармен біріккен іс-әрекет барысында позитивті педагогикалық қарым-қатынас жасай білетін, мектептің оқу-тәрбие үдерісінде эмоционалдық жайлылықты қамтамасыз ете білетін мамандарды даярлау міндеті тұр. Қазақстан үшін үштұғырлы тіл – елдік бәсекеге қабілеттілікке ұмтылудың бірінші баспалдағы. Өйткені, бірнеше тілде еркін сөйлей де, жаза да білетін қазақстандықтар өз елінде де, шетелдерде де бәсекеге қабілетті тұлғаға айналады. Дегенмен, сол үштілділіктің іргетасы ана тіл мен білікті мамандар даярлаудан қаланбақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Орта мектепте шетел тілін оқыту әдістемесі Г.В.Рогова, Ф.М.Рабинович, Т.Е.Сахарова. – М.: Просвещение, 1991. – 287 б. –
- 2Б.Ж.Курманова. Интерактивті оқытудың психолінгвистикалық мәні // Шетел тілін оқыту әдістемесі, 2014. – №1. – 3-7 б.
3. Шетел тілін ауызша үйренудегі коммуникативтік әдіс. Пассов Е.И. М.: Просвещение, 1991. – 223 б
4. Шетел тілін дәстүрлі және жаналық түрінде оқыту. Кашина Е. Г. 2006. – 75 б.
5. Тілдік мәдени коммуникативтік негізінде шетел тілін оқыту. Н.И.Курганов. А.И. Герцена. – 2007. – №28

*Абитай Д,
Магистрант КазГосЖенПу
«6M011900 – Иностранный язык: два иностранных языка»
Алматы, Казакстан
e-mail: dinara.abitay07@gmail.com*

*к.ф.н доцент,
Асқарова С.А.
Алматы, Қазақстан
Аннотация*

По требованиям современности педагоги нагружены многими обязанностями. Один из них это – система трехязычного обучения. Целью, которая ставится для высших учебных заведений, является подготовка специалистов нового формата приспособленных к положению рыночных отношений и умеющих вступать в международную связь во всех

областях, которые знают английский язык для освоения профессиональной компетентности и для строения деловых отношений с разными представителями нации. Изучение английского языка требуется как с учителя, так и со студентов. То есть, формирование профессиональной коммуникационной компетентности преподавателя филолога в сфере трехязычного образования вносит лепту в подготовке соответствующего современному миру конкурентоспособное поколение. В этой статье мы будем рассматривать профессиональную коммуникативную компетентность будущих специа

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, преподавание иностранного языка, метод, информационная технология.
листов филологов.

Abitay D

Candidate for master degree
Kazakh State Women's Teacher Training University
«6M011900 – Foreign language: two foreign languages»
Almaty, Kazakhstan
e-mail: dinara.abitay07@gmail.com

Candidate of philological sciences as. Prof.
Askarova S.A
Almaty, Kazakhstan

TO FORM THE TEACHER'S PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE TRILINGUAL EDUCATION SPHERE

Annotation

By the demand of modernity, pedagogues are loaded with many duties. One of them is trilingual education system. The aim for higher education institutions is to prepare new style professionals adapted for situations of market relations and could get into international communication in all field, professionals who knows English language for mastering professional competence and for forming business dealings with different nations. Learning the English language demands from as teacher, so from students. In the other words, forming the professional communicative competence of teacher philologist in the trilingual education sphere puts in spoke to the preparations of competitive generation corresponding to thy modern world. In this article, we will consider the professional communicative competence of future language professionals

Keywords: communicative competence, teaching a foreign language, method, information technology.

**КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТІЛ ҮЙРЕТУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛАР
ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИЙ В ОБУЧЕНИИ К ЯЗЫКАМ
MULTILINGUAL EDUCATION AND INNOVATIONS IN LEARNING LANGUAGES**

МРПТИ 16.01.11

Shayakhmet A.¹

Associate Professor of Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

BALANCED CHILDREN'S BILINGUALISM: THEORY AND PRACTICE

Abstract

In this article the author describes the linguistic issues of primary school age children's Kazakh-Russian and Russian-Kazakh bilingualism and compares the theoretical statements on main types of children's bilingualism with her own research findings. Hypothetically allowable, balanced bilingualism is in fact under the influence of many things, amongst them the most important ones are family members, teachers, classmates, peers and the language of entertainment. This means that socialization has a great impact on children's bilingualism. Today, our society needs to understand the fundamentals of language acquisition to raise and educate polylingual children, who would be able to speak three languages.

Keywords: children's bilingualism, diglossia, dominant language, code switching, speech activity

Since the globalization and internationalization phenomena are spreading more and more all over the world, and they embrace almost all fields of people's life, including their speech activity, nowadays the problem of children's bilingualism are being considered as one of the most important problems both in the theory and practice of language acquisition, and especially for Kazakhstani linguistics. Some researchers believe that "in principle, all of the world's population can be considered bilingual, because in most countries of the world more than one languages are included into school curriculum" [1, p.1]. As the international contacts and exchanges increase, knowledge of a second, and even third language plays an important role.

1. Kazakh-Russian and Russian-Kazakh children's bilingualism

Since children's bilingualism in Kazakhstan is not just co-existence of two languages in children's speech, but the vital necessity due to universal bilingualism in our country. The main factor, leading to children's acquisition of a second language— either Kazakh (when the first language is Russian, or Russian— when the first language is Kazakh), is an inevitable general socialization, which appears as a mandatory part of linguistic socialization, accompanied by different psycholinguistic factors. One of them is the hypothetical balance between two languages in children's bilingual speech.

Despite the potential for problematic results, new and positive forms of diversity can evolve from the contact between languages and cultures of Kazakhstan. In some bilingual, bicultural homes, children learn the cultural ways of both their parents and grandparents. In certain instances, language and culture separate from each other, creating a new and different combination of behaviors. There can also be a distinctive richness to the complex dynamics of polylingual and polycultural children's lives.

We have conducted research on the speech of bilingual children who were primary school students, that is, pupils from the first to the fourth grade. At the beginning of our study, the first year school children were six or seven years old, and respectively, pupils of the last grade of primary school were ten or eleven. On the basis of our preliminary screening, for our research we chose children attending Kazakh schools, because they can be called bilingual thanks to their dual language acquisition, whereas pupils, attending Russian schools, have different and unequal skills in two languages, so the latter, to our mind, can be called rather diglossal than bilingual. Moreover, many Kazakh children attending Russian schools are revealed to be monolingual.

2. The studies on children's bilingualism

Nowadays there are many various researches all over the world; they explore children's bilingualism from different points of view. However, the interest in children's bilingualism has existed for a long time. The linguists usually recorded the speech of their own children: one of the oldest best known researches is J. Ronjat's study of French-German children's bilingualism [2], which was the result of his observation the linguistic development of his own son Louis for five years. The father and researcher practiced so-called "one person – one language" (OPOL) strategy, where he was talking to Louis in French, whereas his wife, Louis' mother was speaking German. After five years the child was fluent in both languages. There is W. Leopold's linguistic study [3], consisting of four volumes and containing extensive analysis of the child's German-English speech, as well as detailed records of his daughter Hildegard, who was growing up in the family, where her father spoke German, and her mother spoke English, and lived in the United States of America. When Hildegard was two years old, she was not able to separate those two languages, but in her third year she started to differentiate them and even translate from one language to another, although her English became dominant in the speech. The issues on children's speech and its development was also considered in the works of an American psychologist J. Bruner, German psychologist K. Buhler, German psychologist and philosopher W. Stern, as well as many other researchers' works [4, pp.176-186].

Many various researches on children's speech have been conducted by Russian scientists: A.K. Gvozdev, N.Kh. Shvachkin, K.I. Chukovskiy, D.B. Elkonin, A.M. Shakhnarovich, S.N. Ceitlin, E.Yu. Protassova, K.F. Sedov, N.I. Lepskaya, I.A. Sternin, N.A. Lemyaskina, F.A. Sokhin, S.N. Karpova, etc. whose works are devoted to different aspects of speech ontogenesis and phylogenies, the Russian child's speech activity [5, pp.20-21]. Saint Petersburg school of children's speech, or ontolinguistics, has been systematical publishing references on studies and materials related to the bibliographic index [6]. In our opinion, that is an obvious evidence of special place for children's speech and importance of many research fields and areas dealing with language acquisition. In fact, all of them form a very important branch of linguistics, which is called in Russia ontolinguistics, or children's language linguistics, and even age psycholinguistics [7, p.3-4].

In Kazakhstani linguistics, children's speech was studied on the material of the Kazakh language in terms of syntax [8]. Impact of bilingualism on children's personality development [9], as well as the psycholinguistic analysis of verb forms learnt by pre-school children were investigated [10], and the features of children's bilingualism are being studied on the basis of corpus approach [11].

A theoretical approach to language acquisition – a concept that has started to be used with Noam Chomsky – differs. For instance, N. Chomsky argues that linguistic knowledge is predetermined by genetic grammatical knowledge, where language acquisition is guided by principles of Universal Grammar [12]. Chomsky's theory held that sequences of language

acquisition are very similar everywhere in the world, but his theory was not able to explain why a language can be learned only if a child has an opportunity to talk to someone. Swiss scientist Jean Piaget claimed that language development reflects the stages of cognitive development through which a child progresses. His theory describes some mental structures of children as they develop from infants into adults. Piaget, in contrast to Chomsky, argues that children play an active part in their language acquisition, and their comprehension arises out of their discoveries of the world. These two points of view represent innateness hypothesis, which is nativism, and developmentalist theory.

The outstanding soviet psychologist L.V. Vygotsky in his article "On the question of multilingualism in childhood" noted "the question of multilingualism in childhood is one of the most difficult and complicated in modern psychology" [13,p.122]. According to Vygotsky, children's language development progresses as a result of the interplay between the child and his or her caregivers. He believed that adults' role has taken a part not only in children's upbringing, but also in communication and speech development. In the interplay between a child and an adult, it is equally important both quantity and quality of the speech used as an input.

3. Children's balanced bilingualism vs. bilingualism with a dominant language

Our research sought to study the features of bilingualism in primary school years, in particular - revealing relatively balanced bilingualism and the dominant language in the other case. We used both longitudinal and quasi-longitudinal method of research, collected data during the children's time of attending their elementary school, in other words, 4 years, sometimes 5 years, if it included pre-school year.

Various and diverse speech situations determine those roles which are played by Kazakh and Russian languages in reality, and the latter determines the level of knowledge of a particular language, because language is necessary to any person, including a bilingual child, first and foremost, as a means of communication. Children's speech activity begins in the family, and it is difficult to overestimate the importance of the family since it has a crucial significance for formation and development of children's speech. In families of bilingual children, who were involved in our study, they had been speaking Kazakh on average until the children's third birthday; the formation of speech activity was going on at home; then after that stage, visiting the Kazakh – please, notice again - Kazakh nursery, those children have gradually become bilingual acquiring the Russian language. This fact confirms our hypothesis about the critical role of socialization in children's bilingualism development. Our observations show that pupils at Kazakh schools communicate with each other both in Kazakh and Russian, the choice of the language often depends on the subject of communication, for instance, on the topic of schooling, such as classes, homework, textbooks, etc. the Kazakh language was usually chosen, whereas in other cases, the majority of them, the Russian language acted as a means of communication. Under the influence of society, which inevitably surrounds the children, their speech has changed; there are many channels having impact on their speech: family, kindergarten, school, television, computer games, cinema, magazines, comics, and clubs.

The great scholars of children's speech psychology authoritatively state that only school-age children appear more stable form of personality and outlook, and school-age child is much more socialized and much more individualized [14,p.6]. The cause of the difference between pre-school and school-age children scholars see in the formation of inner speech that is the main instrument of pupils' thought and actually it is the children's dominant language. To our mind, the older the child becomes, the more his or her inner speech engages with the dominant language. One more notice we can add, it is the importance of crosslinguistic influence. Two kinds of crosslinguistic influences are known: qualitative and quantitative; qualitative crosslinguistic influence results in target-deviant structures that are not represented in the monolingual

acquisition of the language, while quantitative crosslinguistic influences do not result in unique target-deviant structures, but instead, they result in an increased frequency in the appearance of target-deviant structures that are also evident in a monolingual child's development of the certain language [15, p.76].

Children's bilingualism is very dynamic and changeable process; interference is much rarer phenomenon for ten-eleven-year children than for those who are six-seven year old. For instance, some children had a little accent when they pronounced some Russian words. We believe that the reason of it is obvious: Kazakh language has a rule of synharmony while Russian has not it. The last time when we talked to them there was not a trace of accent remaining, and they have not had any sign of Kazakh phonetic pronunciation. The same I could say about grammar structures, which became more common for both languages in the children's speech. Actually, it proves the psycholinguistic hypothesis that two languages are assumed to be closely connected, and that they have a compound concept system. As a result, such type of bilingual children often have code switching, and their Russian develops faster, because they know that any people they speak to know Russian.

It is natural that two languages are usually formed not equally in children's speech, i.e. to varying degrees since there are not two exactly the same spheres of associated with each language cultures. Moreover, Kazakh and Russian are different languages from both typological (Kazakh is agglutinative whereas Russian is inflected), and genealogical (Kazakh is Turkic language whereas Russian is the Slavonic language of the Indo-European family of languages) points of view. Nevertheless, in Kazakhstan it is very common that children have knowledge and ability in two languages although there are many types of interferences between them expressed in children's speech.

In addition, the children, just like any other language speakers have different language abilities, so not all children can learn both languages equally well and to a high level of its use. This hypothesis is confirmed in our study. The wider the spectrum of the functional areas of language in society, the more it is demanded, and on the contrary, the narrow functionality of the language leads to low demand, which in turn forms a diglossia as an example of "unequal" bilingualism. When different languages may be considered appropriate for different domains, it is diglossia; for example, when Kazakh children go to Russian school, then they speak Kazakh only during Kazakh class, that is just several (usually five–six) hours a week, so they have limited competence in Kazakh, and they are diglossial. It is known that diglossia has separated language spheres, and the use of the Kazakh language as a spoken and domestic parallel to the literary Russian language is typical for all investigated ethnic Kazakh students attending Russian schools that has been proven during the performance of our assignments: these children had difficulties in reading Kazakh texts and retelling of short stories in the Kazakh language, while in Russian, they could read, write, and retell without any difficulty, and even some of them tried to do something creative.

We have to notice that unfortunately many primary school children are not good at switching from one language to another, their speech, both oral and written, are replete with multiple factors of mixing lexical and grammatical units in both languages. Some children have confusion of languages, the inability to differentiate, manifested in the complicated process of selecting words that appear in the speech of various stylistic and grammatical errors, mixing words and collocations as well as other speech units. To our mind, this phenomenon was observed among Kazakh children who grew up in families where parents and/or other family members did not keep so-called the principle of "one language- one person" (OPOL) [2], which means that each language has to be personified, that is the child should know that one member of the family, for example, mother, speaks one language, for example, in Kazakh, and another member of the family, for

example, the father, speaks Russian, so children could have clear concepts expressed simultaneously in both languages but not mixed into one.

4. Bilingual children's language proficiency in theory and practice

The issue of language proficiency is related to the polylinguism, which is going to be an urgent program for our society due to announced trilingualism in the nearest future. Given the current high demand for multilingual education, we have to consider the problems associated with English language training. In the recent context it does not fall within just language teaching methodology, but is part of the government framework of the official Trilingualism Conception in Kazakhstan. In the basic statements of the Conception, the premise of the need to master a foreign language has a special place, and every citizen of Kazakhstan understands that vital need, which has become a social norm for our fast-growing, young country. The development level of technology in our modern world requires good knowledge of a foreign language in order to achieve the necessary aptitude and expertise.

The sociolinguistic situation in the Republic of Kazakhstan makes possible the presence and functioning of natural and active Kazakh-Russian and Russian-Kazakh children's bilingualism, which is determined by the situation of stable bilingualism among the indigenous population who are bilingual due to multiethnic peoples of Kazakhstan, where more than hundred ethnical representatives live nowadays. In this surrounding linguistic situation, children of primary school age have to be bilingual, although in different way; some of them have high level of linguistic skills while speaking Kazakh or Russian, others have as a dominant language Kazakh, whereas the third group of children's speech is characterized by Russian as a dominant language. We also identified two groups of errors in the speech of bilingual children. The first group is determined by the interference of different kinds - phonological, lexical, grammatical, and cultural. The second group of errors, which are characteristics of the speech of bilingual children, could be also easily found in the speech of monolingual children.

Among the bilingual primary school children involved in our research we can distinguish three main following groups: the first group consists of children whose dominant language is Kazakh, the second group of children have dominating the Russian language, and the third group includes children with relatively linguistic balance. The third group children speak well both in Kazakh and in Russian, although we admit, it is possible that condition is temporary, because in general children's bilingualism is very changeable phenomena due to many social, psycholinguistic, and pedagogical factors. At the same time we have to say that we have not met co-ordinate and subordinate types of bilingualism in their "pure" form, and we have to suppose that theoretically existing types of bilingualism are very exchangeable, which means that children can develop very fast their speech, so it is quite difficult to find typical representative for each theoretically existing type of bilingualism. Both monolingual and polylingual children are very heterogeneous populations with respect to their performance on language tasks. There is a lot of variation in speed of acquisition between children, and more research is needed to determine what causes this degree of individual variation.

References:

1. E.Yu.Protasova, Stanovlenie i funktsionirovanie dvuiazychia: materialy po issledovaniyu bilingvizma.- M.:Tsentr Doshkol'nogo Detstva, 1999, pp.1-15
2. J.Ronjat, Le développement du langage observé chez un enfant bilingue.- Paris:Champion, 1913
3. W.F. Leopold, Speech development of a bilingual child: a linguist's record.Vol. 1 -
4. Evanston:Northwestern University press, 1939-1949

4. M.R.Ljvov, Osnovy teorii rechi.-M.: Akademia, 2000, pp.176-186
5. S.N.Tseitlin, Yazyk I rebyonok:lingvistika detsloi rechi.– M.:Vlados, 2000, pp.20-21
6. Detskaya rechj: materialy k bibliograficheskomu ukazatelyu.-SPb.:Niva,1996,152p.
7. K.F.Sedov, Rechevoy ontogenez kak predmet ΨΛ-nauki/K.F.Sedov, Vozrastnaya psikholingvistika.– M.: Labirint, 2004, pp.3-6
8. T.T.Ayapova, Razvitie sintaksisa rechi detei (na materiale kazakhskogo yazyka), Avtoreferat dissertatsii.-Almaty,1988, 26p.
9. G.D.Aldabergenova, Issledovanie vliyaniya bilingvizma na razvitie lichnosti detei, Avtoreferat dissertatsii.-Almaty, 1999, 18p.
10. I.M.Vinnitskaya, Psikholingvisticheskiy analiz usvoeniya glagoljnykh form (na materiale detskoi rechi), Avtoreferat dissertatsii.-Almaty, 1999, 16p.
11. J.Piaget, The child's conception of the world.-New Jersey:Littlefield,Adams&Co,1972
12. N.Chomsky, The minimalist program.-Cambridge, MA: MIT Press, 1995
13. L.S.Vygotsky, Mind in society: the development of higher psychological precesses.-Cambridge, MA: MIT Press, 1962
14. J.Piaget, The language and thought of the child.-London: Routledge & Kegan Paul, 1926, p.6
15. F.Genese, J.Paradis, M.B.Crago, Dual language development and disorders.-Baltimore-London-Sydney, 2006, p.76
16. N.Ringblom, The acquisition of Russian in a language contact situation: a case study of a bilingual child in Sweden/Doctoral Thesis.-Stockholm: Stockholm University, 2012, 276p.

*Аңдатпа
Шаяхмет Ә.¹*

ТЕҢДЕСТІРІЛГЕН БАЛА ҚОСТІЛДІЛІГІ: ТЕОРИЯ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕСІ

*Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің доценті,
Алматы, Қазақстан*

Мақалада автор бастауыш мектеп оқушыларының қазақ-орыс және орыс-қазақ қостілділігін қарастырады, қостілділіктің негізгі түрлеріне қатысты теория қағидаларын өз зерттеуінің нәтижелерімен салыстырады. Қостілділікке әсер ететін көптеген факторлардың арасында ең маңызды болып шыққан: отбасы мүшелері, оқытушылар мен кластастар, құрбылар, сонымен қатар, ойын-сауыққа қатысты тіл. Болашақта біздің қоғам балаларын үш тілде оқытып шығару үшін бірнеше тілді меңгеріп алу жайындағы лингвистикалық білімге өте қажетсінеді.

Түйін сөздер: бала қостілділігі, диглоссия, басымды тіл, код ауыстыруы, сөйлеу әрекеті

Шаяхмет А.¹

доцент Казахского национального университета имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан

СБАЛАНСИРОВАННОЕ ДЕТСКОЕ ДВУЯЗЫЧИЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Резюме

В статье автор описывает лингвистические вопросы казахско-русского и русско-казахского билингвизма детей младшего школьного возраста и сравнивает теоретические положения об основных типах билингвизма с результатами собственного исследования. Гипотетически возможный сбалансированный билингвизм в жизни оказывается под влиянием многих факторов. Члены семьи, учителя и одноклассники, ровесники, язык развлечений явились важнейшими факторами. Нашему обществу сегодня необходимо

понимать базовые знания усвоения языка, чтобы воспитывать многоязычных детей, способных говорить на трех языках.

Ключевые слова: детское двуязычие, диглоссия, доминантный язык, переключение кодов, речевая деятельность

УДК 371.3

МРНТИ 14.35.09

A.A. Muldagalieva¹

*¹candidate of philological sciences, docent, al-Farabi KazNU
Almaty city, Kazakhstan
Aizhan.mg@gmail.com*

G.T. Okusheva²

*²candidate of philological sciences, docent, al-Farabi KazNU
Almaty city, Kazakhstan*

ON THE IMPLEMENTATION OF THE TRILINGUAL MODEL OF EDUCATION IN KAZAKHSTAN UNIVERSITIES

Abstract

Realization of the project on introduction of English as the medium of instruction for four subjects biology, chemistry, informatics and physics will not happen in one day and it will not end. There must be a thorough preparatory work which includes various stages like developing textbooks in mainstream subjects, improving English language proficiency of teachers as well as of school children and university students. All that work demands significant financial investments. At the initiative of the Ministry of education and science the subject "English language" has been included into the elementary school study program as the initial step in realization of the trilingual educational model project, on the assumption that children learn languages easily. Now it is too early to make any conclusions about the outcome, time will show.

Instruction of Kazakh and Russian languages does not pose many difficulties both for teachers and students, as the teaching process is well equipped with teaching and learning aids, electronic textbooks and, of course, there is highly competent and experienced teaching staff. Moreover these languages are taught and learned in natural language settings.

Key words: implementation, innovation, tri-unity of languages, trilingual model, language proficiency, mainstream teachers.

For the first time the idea to introduce English as the medium instruction was proposed by President of the country N. Nazarbayev in 2004. Later this idea was proclaimed in 2007 in the Message to the people of Kazakhstan "New Kazakhstan in the new world" in which the head of state proposed to begin a phased implementation of the cultural project "Triunity of languages"[1].

In his annual address N.A. Nazarbayev constantly stresses the importance of learning English, which will open new opportunities for the younger generation of the Republic of Kazakhstan. The expansion of international integration, the active introduction of new information technologies, the emergence of a multipolar, multicultural and multilingual world have made the English language proficiency a key factor in enhancing national competitiveness. English proficiency provides access to information in various subject areas, as 80% of all the

world's information is stored in English. Thus, all three languages (Kazakh, Russian, English) play an important role in the present and future life of Kazakhstani society.

Starting from the school year 2019, the secondary schools of the country, namely the 9th and 10th form pupils will study sciences (chemistry, biology, physics and informatics) through the medium of English.

A good proficiency in English will open the young people big opportunities in different spheres of their life in the future. English now has become an international language and place a critical role in many areas of international communication. In 1997, Graddol listed 12 domains:

1. Working language of international organizations and conferences
2. Scientific publications
3. International banking, economic affairs, and trade
4. Advertising for global brands
5. Audio-visual cultural products
6. International tourism
7. Tertiary education
8. International safety
9. International law
10. Relay language in interpretation and translation
11. Technology transfer
12. Internet communication [2].

It's the language of diplomacy and the official language of the European Union, the United Nations, NATO and the European Free Trade Association, not to mention many Commonwealth countries. English is also the language of science. With English proficiency the young people will be able to seek new knowledge from scientific books and papers by themselves and benefit their profession, as 95% of articles are written in English and around half of them are from English speaking countries. In this situation English language education has to respond to these different contexts and different uses of English.

Introduction of English as one of obligatory languages side by side with Kazakh and Russian into an educational program of schools and universities is a very complex undertaking not only from an educational point of view, but from cultural and social point of view as well. There is certain resistance and misunderstanding on the part of different individuals.

The idea to begin instruction of the English language at earlier school ages, namely inclusion into study programs of the first form of elementary schools, hasn't been unanimously welcomed by many on the basis that children should be thoroughly taught their native language first. One more reason of discrepancy of opinion is that teachers of English in different regions of the country, especially in rural schools, may or may not have good command of English and lack methodical skills, so that they may be unable to provide effective language instruction to their learners. However at the initiative of the Ministry of education and science the subject "English language" has been included into the elementary school study program as the initial step in realization of the trilingual educational model project, on the assumption that children learn languages easily. Now it is too early to make any conclusions about the outcome, time will show.

It is a common truth that any innovation, even any change is never accepted unanimously by the community. People have different attitudes and different views toward innovations. Here we consider it to the point to give the definition of what innovation is and what is the difference between innovation and the change. According to Stoller innovation 'results' from deliberate efforts that are perceived as new, that are intended to bring about improvements [3].

Innovation is a highly complex process. Introduction of any innovation and the outcomes of this process depend upon the contexts, in this case English language education, and the extent to which it is appropriately adapted. An essential aspect of change is creating opportunities for the development of those who are involved in it. Change becomes sustainable when participants

fully understand its importance and necessity, and they modify the patterns of their behavior and belief so as to get the best outcome [4].

Realization of the project on introduction of English as the medium of instruction for four subjects biology, chemistry, informatics and physics will not happen in one day and it will not end. There must be a thorough preparatory work which includes various stages like developing textbooks in mainstream subjects, improving English language proficiency of teachers as well as of school children and university students. All that work demands significant financial investments.

The Ministry of education of the Republic of Kazakhstan has developed a program to help improve the English proficiency of science and informatics teachers of universities. The program includes one month courses of English, full immersion into a learning process, after which there is an internet-based instruction.

It should be noted that Kazakh and Russian departments have extensive experience and a long tradition in providing the educational process. Instruction of Kazakh and Russian languages, in our opinion, does not pose many difficulties both for teachers and students, as the teaching process is well equipped with teaching and learning aids, electronic textbooks and, of course, there is highly competent and experienced teaching staff. Moreover these languages are taught and learned in natural language settings.

It is not the case with the English language instruction, where the quality of instruction totally depends on the level of the science teachers' competence in the English language as well as the motivation of students. It is clear that low expertise of science teachers' English competence can be a serious obstacle to providing quality education on their subjects to students. Practice shows that to carry out a full training in the English language level of competence of teachers should not be lower than the Intermediate level according to the Common European framework. The teacher should possess all communicative (reading, speaking, writing, listening) and language (lexical, grammatical, syntactical) competencies. Besides, science teachers should have good translation skills and good fluency in English.

The integration of language and content in foreign language teaching is very important now, although it has created some challenges for teachers of English because few English language teachers are experts in both academic content and language. Teaching English by studying academic content is difficult. When English is taught through academic content it requires that teachers either develop subject matter expertise in the content area or collaborate with the content area teachers.

Teaching the mainstream subjects through medium of English can have successful outcome when there is a fruitful cooperation between teachers of English and content area teachers.

By taking a decision to conduct a subject in a foreign language, the mainstream teacher shoulders the responsibility for the quality of the knowledge the students obtain on the discipline. And this means that mainstream teachers should have not only a good command of the language, but also knowledge of the elements of the methodology of teaching foreign languages. These skills can be generated through targeted cooperation with qualified specialists in foreign languages.

The teaching of special subjects in English also assumes that students also should have the English competence not lower than an Intermediate level. Low language competence of students can also be an obstacle to providing high-quality knowledge. In the process of studying subjects in English, students, along with the acquisition of knowledge on specialty, acquire speech and language skills in English. They widen their every day as well as specific vocabulary, grammatical and syntactical features that are typical for the texts on their specialty, improve communication skills.

Both for teachers and students, it is crucial to steadily improve their English language competence. And the university should offer them the opportunity to improve their language competence by establishing language learning courses.

It has become a tradition with the teachers of Foreign language department to carry out substantial work on the analysis and assessment of linguistic competence of teachers and students of al-Farabi Kazakh National University. On the assignment of the Department for academic studies teachers of Foreign Languages Department participated in the monitoring of lectures and seminars of science teachers with the purpose to determine the sufficiency of their proficiency level to deliver lectures in English.

With the aim to improve the English language competence of the university community the language center "iLC" was created. The activity of "iLC" is many-fold: the organization of language courses for teachers and students, assistance in translation of articles and other materials to the English / Kazakh / Russian languages, development of syllabus for the discipline "Professionally-oriented foreign language", preparation and holding conferences, giving consultations and etc.

As we have mentioned above, Ministry of education and science has already started the implementation of the project "Tri-Unity of languages" in the part of improving English competence of subject teachers of Kazakhstani universities. The Ministry financially supported the trips of subject teachers to the central leading universities. Al-Farabi university hosted 400 biology and physics teachers. The teaching program included the following elements:

1. One-month intensive interactive course
2. Self-instructional study pack (with teacher monitoring)
3. One-month internet-based learning
4. Final examination

To implement the program the teachers of Foreign Languages Department have developed the syllabi, prepared textbooks, teaching aids and materials for independent work. Obviously one month of training is not enough to master a foreign language. However, it was noted that these courses gave subject teachers an opportunity to immerse in the language learning and served as a stimulus for further self-study and improvement of language skills.

These courses have identified a number of issues that need to be addressed in the near future, namely:

- Helping the subject teachers to prepare for international exams.
- Cooperation with the subject teachers in designing textbooks in English on the subject disciplines.
- Organization of language courses for teachers, students and graduate students with the use of such advanced technologies as blended learning, e-learning, the use of the Internet resources.
- Observation of the subject teachers' lectures and seminars with the purpose of monitoring their language proficiency.

The program provides training in two areas:

- learning practical English that involves strengthening and further development of all four speech skills - speaking, listening, reading comprehension and writing;
- training of professionally-oriented English language, including the development of professionally-orientated communicative competence on the basis of application of such teaching methods and technologies, as project work, case study, round tables, conferences, presentation of reports, mini-lessons.

Introducing change into any sphere is always a complicated undertaking and involves changes in beliefs or attitudes. The results of the survey that we have administered at our university among the first-year students of four undergraduate departments: economics, law, chemistry and physics suggested that younger generation have a positive attitude toward these innovations and clearly understand the demands of the times and society. According to the survey results the overwhelming majority of students (75%) study English for a successful career in the future. These data allow us to believe that the introduction of trilingual model of education will be implemented and bring fruitful results. It will open new opportunities for the younger

generation of the Republic of Kazakhstan and be a key factor in enhancing national competitiveness.

It should be noted that implementation of this nation-wide project will take time and effort, and we shouldn't expect to see results overnight. The success of it strongly depends on where the teachers are at the beginning of the program, and it depends on the degree of their motivation, responsibility, industry, zeal, energy and etc. Since education is a two-way process students too should have the same qualities.

References

1. Nazarbayev, N. (2007). "New Kazakhstan in the new world". The Message to the People of Kazakhstan. – Astana.
2. Graddol, D. (2016). The future of English? –London: British Council. www.eduhi.at/dl/02tel-13.pdf.
3. Stoller, F.L. (2011:37). 'Innovation and effective leadership' in M.A. Chrisison and D.E. Murray. Leadership in English language education: theoretical foundations and practical skills for changing times. New York: Routledge
4. Woods, P. (2012). A summary of key lessons from the case studies. – Managing Change in English Language Teaching: Lessons from Experience. Ed. by C. Tribble. – London. P. 235-246.
5. Content and Language Integrated Learning (CLIL) at School in Europe. (2006). – Eurydice. – <http://www.eurydice.org>.
6. Clegg, J. Planning CLIL lessons. (2005). – www.onestopenglish.com/clil/
7. Myron H. Dembo, Helena Seli. (2012). Motivation and Learning Strategies for College Success: A Focus on Self-regulated. Routledge. 340 pp.
8. Graddol, D. (2006). Why global English may mean the end of 'English as a foreign language'. – British Council. – englishagenda.britishcouncil.org/.../books-english-next.pdf. – 132 pp.
9. Maurais, J., aaaamorris, M.A. (2003). Languages in a globalizing world. – Cambridge University Press. 334 pp.
10. Sewel, E.H., Jr. (2008). Language policy and globalization. – [scholar.lib.vt.edu / ejournals /ICC /2008/ ICC2008Sewell.pdf](http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/ICC/2008/ICC2008Sewell.pdf) . – Pp. 74-80.
11. Van Els, T. (2005). Multilingualism in the European Union. // International Journal of Applied Linguistics, № 15, 263-281.

О РЕАЛИЗАЦИИ ТРЕХЪЯЗЫЧНОЙ МОДЕЛИ ОБРАЗОВАНИЯ В КАЗАХСТАНСКИХ УНИВЕРСИТЕТАХ

А.А. Мулдагалиева¹

¹к.ф.н доцент, КАНУ им. аль-Фараби,

Г.Т. Окушева²

²к.ф.н доцент, КАНУ им. аль-Фараби

Аннотация

Реализация проекта по внедрению английского языка как средства обучения по четырем предметам биологии, химии, информатики и физики не произойдет в один день. Необходимо провести тщательную подготовительную работу, которая включает в себя различные этапы, такие как разработка учебников по основным предметам, повышение квалификации преподавателей английского языка, а также школьников и студентов университетов. Вся эта работа требует значительных финансовых вложений. По инициативе Министерства образования и науки предмет «Английский язык» был включен в учебную программу начальной школы в качестве первоначального шага в реализации проекта трехязычной образовательной модели, исходя из предположения о том, что дети легко изучают языки. Сейчас пока рано делать какие-либо выводы о результатах, время покажет.

Обучение казахскому и русскому языкам не создает трудностей ни для учителей, ни для учащихся, поскольку учебный процесс хорошо оснащен учебно-методическими пособиями, электронными учебниками и высококвалифицированным и опытным преподавательским составом. Кроме того, эти языки изучаются в условиях естественной языковой среды.

Ключевые слова: внедрение, инновация, триединство языков, трехязычная модель, знание языка, преподаватель-предметник.

ҚАЗАҚСТАН УНИВЕРСИТЕТТЕРІНІҢ ОҚУ ЖҮЙЕСІНЕ ҮШ ТІЛДЕ БІЛІМ БЕРУ МОДЕЛІН ЕҢГІЗУ ТҰРАЛЫ

А.А. Мулдағалиева¹

¹*ф.ғ.к., доцент, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ,*

Г.Т. Окушева²

²¹*ф.ғ.к., доцент, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ*

Аңдатпа

Қазақстан университеттерінің оқу жүйесінде биология, химия, физика және информатика мамандықтарын ағылшын тілінде дайындау мәселесі бір күнде шешілмейтіні анық. Бұл жобаны сәтті іске асыру үшін тыңғылықты дайындық жұмыстары жүргізілуі керек. Олар - ағылшын тілінде төрт мамандық бойынша (биология, химия, информатика және физика) оқулықтар даярлау және оқытушылар мен студенттердің ағылшын тіліндегі біліктіліктерін көтеру. Осы жұмыстарға қоса бұл жобаны іске асыру үшін қаржыландыру мәселесі тағы бар. Білім және ғылым министрлігінің бастамасы бойынша жасөспірім оқушылар ағылшын тілін оңай және жылдамырақ үйренеді деген қағиданы басшылыққа алып мектеп бағдарламасына ағылшын тілі пәні енгізілді. Қазіргі таңда бастауыш сыныптарының оқушылары ағылшын тілін үйренуде. Бұл бастаманың нәтижесін қортындылау әлі де ертерек сияқты. Оны уақыт көрсетеді.

Қазақ тілі мен орыс тілін оқыту оқытушыларға да және студенттерге де көп қиыншылық тудырмайды деген ой бар. Оның себебі осы тілдерде сөйлейтін ортада оқытылады. Бұл пәндер оқу материалдары мен электрондық оқулықтармен жақсы жабдықталған, және де оқу орындарында бұл пәннен біліктіліктері жоғары, тәжірибиелері мол мамандар қызмет етеді.

Түйін сөздер: енгізу, инновация, үштұғырлы тіл, үштілді модель, тіл біліктілігі, пән- оқытушылары.

МРНТИ 16.21.37

Аңдатпа

С. Б. Ибраимова

Абай атындағы ҚазҰПУ I курс магистранты

Ғылыми жетекшісі- ф.ғ.к., доцент Асқарова С.А.

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУ ҮРДСІНДЕ ФОНЕТИКАЛЫҚ МОДЕЛДЕУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Соңғы жылдары тыңдалымды оқыту мәселесіне байланысты көптеген үлес қосқан зерттеулер алуан стильдегі аутенттік мәтіндерді тыңдаушының жекелеген ерекшеліктеріне байланысты оқытуда фонетикалық моделдеуді қолдану тиімді. Фонетикалық моделдеу технологиясының сан алуан қырлары мен әдістері бар. Бұл технологияны қолдану білім алушылардың тілді дұрыс меңгеруінде аса маңызды.

Осылайша, оқыту мәселесі ретінде студенттердің күрделі тыңдалым құзыреттілігін жетілдіруді фонетикалық моделдеу технологиясын қолданыс ерекшелігін шет тілін оқытуда жекеше бағыт ретінде қарастыруға барлық негіз бар. Соңғы аталған мәселе бұл жұмыстың өзектілігін айқындайды.

Түйін сөздер: тыңдалым, фонетикалық модельдеу, оқыту әдістері

Соңғы кезде еліміздің халықаралық, саяси-экономикалық және мәдени байланыстарын ұлғайтуы шет тілін оқытудың маңыздылығын алға тартуда. Әсіресе, шет тілдердің ішінде ағылшын тілінде сөйлей білу маңызды болып отыр. Шетел тілін жаңаша оқыту соңғы жылдары жоғары қарқынға ие болды. Шетел тілін дәстүрлі оқытуда тіл үйренушілер тілдік жаттығуларды жасап, қажетті материалды жаттаумен ғана шектеледі. Оқудың дәстүрлі үрдісіне инновациялық технологияны ендіру, оқытушылар мен студенттерге дәстүрлі формаларды және әдістерді жетілдіруге мүмкіндік береді, сонымен қатар жаңаларды да, атап айтқанда: фонетикалық моделдеу технологиясы және т.б. оқытушылардың біліктілігі олардың педагогикалық қарым-қатынаста жағдаят жасауда көрінеді, онда оқытушылар да, студенттер де таңдау және бақылау мүмкіншілігіне ие болады. Қазіргі уақытта шетел тілін оқытудың коммуникативтігі, интерактивтілігі, аутенттігі тілді үйрену үрдісінің мәдени контексте болуы үстемдікке ие болуда. Аталған әдістер коммуникативтілік қабіле-тінің компоненті ретінде мәдениетаралық біліктілікті дамытудың алғышартын жасайды.

Тілдің дыбыс жүйесін қазіргі және тарихи тұрғыдан қарастырған кезде туыс тілдердің фонетикасын да ескерген абзал. Мұның өзі дыбыстардың өзгеру, даму жүйесін айқындауға мүмкіндік береді. Туыс тілдердің дыбыс жүйесін салыстыра зерттеп, олардың ұқсастықтары мен айырым белгілерін айқындау салыстырмалы фонетиканың міндетіне жатады. Салыстырмалы және тарихи фонетика көбіне бір-біріне тығыз байланысты болады да, зерттеулерде қатар қолданылады. Туыстығы жоқ, құрылымы әр басқа тілдердің дыбыстық жүйесін салғастырып зерттеу салғастырмалы фонетиканың үлесіне тиеді. Осы мақсатта фонетикалық моделдеу технологиясының маңызы зор. Фонетикалық моделдеу технологиясы бойынша: ағылшын тілінің дыбыстық жүйесін өткенде әрбір дыбыстың пайда болу және оларды дыбыстау мүшелері, олардың сөйлеу кезіндегі қызметі меңгеріледі. Егер дыбыс дұрыс айтылмаса онда сөз де өз мағынасын бере алмайды немесе басқа сөзге айналып кетеді. Үндестік заңын өткенде оқушыға қиындық келтіретін материал- ықпалдар. Бұл кезде оқушыға теориялық ережелерден гөрі көбірек практикалық жаттығулармен айналысқаны абзал.

Шет тілін оқытуда ең маңызды мәселе - ол дыбыстар мен дауыс ырғағын дұрыс оқытудан бастау аса маңызды. Дыбыстар мен дауыс ырғағын тіл білімінде фонетика саласы қарастырады. Фонетика (грекше *phonetikos* — дыбыстың) дыбыс туралы ілім, тілдің дыбыс жүйесін зерттейтін тіл білімінің бір саласы [1,2]. Тіл білімінде Хаммер фонетиканы «дыбыс жүйесі» деп атаған [3]. Дыбыс жүйесі қарастыратын мәселелер: тіл дыбыстарының пайда болуы, олардың түрлері, іштей жіктелуі, сөз ішінде біріне-бірі ықпал етіп, үйлесіп, үндесіп тіркесіп тұрудың тетігі, буын, екпін, сөйлеу мен жазудың арақатынасы, орфография, орфоэпия т.б.

Ағылшын тіліндегі дыбыстардың айтылуы мен жазылуын үйрету мұғалімнің шеберлігін ғана емес, бірнеше тәсілді қатар меңгерген әуесқойлығын да қажет етеді. Өйткені сабақта оқытушы тек дыбыстардың айтылуымен шектелсе, сөйлеуді үйрету мақсатына жетпейді. Сондықтан ұстаз дыбыстардың ерекшеліктерін сөз ішінде, буын құрамында, сөйлем арасында меңгерте отырып, жалпы тілдік қатынастың қағидаларын естен шығармайды және тілді үйретудің жинақтық әдісін пайдаланады. Фонетикалық тұлғалардың естілуі дыбыс ырғағы, күші, созылыңқылығы, әуені сияқты ерекшеліктерімен ажыратылады. Олар лингвистикалық әдебиеттерде талданып көрсетілген [4].

Яғни, ол төмендегідей көрініске ие болады: «сөздік қор + қажетті құрылым = тіл». Алайда, тілдік құрылымды жаттаумен шектелу, тілді қарым- қатынас құралы ретінде меңгеруге толық мүмкіндік бермейді. Шетел тілінде тілдік қарым – қатынасқа үйрету үшін шынайы, өмірлік жағдаяттар туындату қажет. Ол студенттердің қажетті материалды меңгеруіне және соған сәйкес мінез – құлқын қалыптастыруға жағдай жасайды. Аталған мәселені шешуде Интернет жүйесі айтарлықтай маңызға ие. Біз дәстүрлі шетел тілі сабағына тағы да сипаттама жасайық. Көп жағдайда шетел тілін оқыту үрдісінде оқытушы студент ойын басқарады, яғни, бағыт беру немесе жетекшілік етуден гөрі, ол басшылық қызметіне ауысады. Бұл әрекет, психологтар көрсеткендей, студенттердің ойлау процесін тежейді. Мысалы, дөңгелек үстел, пікірталас мәселесін оқытушы өзі дайындап, жоспарды беріп, студенттен сөйлеу барысында тек соған сүйенуін талап етеді. Яғни, өз ойын айтуда тұлғаға еркіндік берілмейді.

Зерттеу мақсатына қарай фонетика сипаттамалы, тарихи, салыстырмалы және салғастырмалы болып келеді. Сипаттамалы (синхрониялық немесе статистикалық деп те аталады) фонетика тілдің өмір сүріп тұрған дәуіріндегі дыбыстық жүйесін қарастырады: дыбыстарды сандық, сапалық жақтан айқындау, олардың тіркесу, үндесу заңдылықтары, буын, екпін, орфоэпия мәселесі осы саланың объектісі болып табылады [3].

Оқушының назарын аударуды қажет ететін тағы бір мәселе – екпін. Өз эмоциясын білдірудегі қызметі өте жоғары ағылшын тіліндегі екпінді өткенде ситуациялық жаттығулар мен сөздердегі дыбыс екпіндерін меңгеру де жеңілірек болатын секілді.

Кез-келген шет тілін оқытқанда әдіскер-ғалымдар мынадай оқытудың кешенді түрін ұсынады: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым, тілдесім. Осы әрекеттерді фонетикалық моделдеу технологиясы арқылы оқыту барысында қолдану өзінің оң нәтижелерін көрсетеді.

1. Тыңдалым әрекеті. Оқушының дыбыстарды жеке, бір-бірімен тіркесте, сөз ішінде естіп қабылдау дағдысы қалыптасады.
2. Айтылым әрекеті. Бұл әрекет арқылы оқушы әрбір дыбысты жеке, сөз тіркесінде сөз басында, сөз арасында, сөз аяғында сөйлемде айтуға, дұрыс айтуға, орфоэпиялық нормаларды сақтауға жаттығады.
3. Оқылым әрекеті. Ауызша айтылған дыбыстарды буында, сөзде, сөз тіркесінде, сөйлемде дауыстап немесе ішінен оқу.
4. Жазылым әрекеті. Оқушы орфографиялық және орфоэпиялық нормаларды дұрыс сақтай отырып, сөздің дұрыс жазылу заңдылықтарын меңгереді.
5. Тілдесім әрекеті. Оқушы орфографиялық және орфоэпиялық нормаларды дұрыс сақтай отырып, ойын еркін жеткізуге, тілдесуге дағдыланады [5].

Тыңдалымға жазба тілден едәуір ерекшеленіп тұратын сөйлеу тілі таңдалады. Тыңдалым арқылы дыбыстардың дұрыс айтылуын үйренеміз, мағынаны ұғамыз, мазмұнын игеру арқылы білім толықтырамыз. Демек, тыңдалым оқушының сөйлеу тілін түсінуіне ықпал етеді. Тыңдалым барысында оқушы сөйлесім мәтінінің көптеген түрлерімен танысады. Олар: әңгіме, жарнама, ән, нұсқаулық, дәріс, жаңалық т.б. осы аталғандардың барлығының өзіндік тілдік ерекшеліктері бар. Кей жағдайларда жай ғана дыбыстар естіледі. Сонымен қатар, тыңдалым материалдарының жылдамдығы да түрлі болып келеді. Кейбір сөздер анық естілмей, олардың әріптері жұтылып кетеді, интонациялары да контекстке байланысты құбылып тұрады.

Оқушылардың тыңдалым дағдысын дамыту мақсатында да бірнеше стратегиялар қолданылады. Осыған орай, тыңдалым барысында мәтіннің жалпы мазмұнын ұғу, нақты мәліметті табу, детальдарды түсіну, сөйлеушінің ұстанымы мен көзқарасын білу мақсаттары көзделеді. Қорыта айтқанда, тыңдалым дағдысын дамыту арқылы оқушылар мынадай жетістіктерге қол жеткізеді:

- ұқсас дыбыстардың арасындағы ерекшеліктерді байқайды;
- кілт сөздерге назар аударуды үйренеді;

- қарапайым нұсқаулықтарды түсініп, жауап беруге төселеді;
- ақпараттардағы мазмұндық айырмашылықты тани білуге мүмкіндік алады;
- ән сөздерін дұрыс тануға үйренеді;
- қарапайым әңгіменің дамытылуын түсінеді;
- әшейін өтініштер мен сыныптағы нұсқауларды қолданады;
- тыңдалым мәтінінің стилін ажыратады;
- негізгі идеяны таба біледі т.б. [6].

Қорыта айтқанда, тіл үйрету сабақтарының дағдыға негізделуі - біріншіден, өмірге қажетті стратегияларды меңгертуді көздейді. Екіншіден, пәнаралық жікті болдырмайды, білім толықтыруды жеңілдетеді, оңтайлы әдістерін ұсынады. Сондай технологиялардың бірі- фонетикалық моделдеу технологиясы. Бұл модель сабақтардың әралуандылығын қамтамасыз етеді. Тапсырмалардың бірыңғай болуының алдын алады, оқушыны біртектес тапсырмамен жалықтырмайды. Өзге пәндермен кіріктірілген сабақ өткізуде әдістемелік тұрғыда орайласып келеді.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Солташұлы Ы. Заман Талабы – Көп Тілді Болу. // Ақиқат. 26 қараша- 2012 ж. № 11. 14-15 б.
2. Harmer J. (2007). English language teaching. England: Longmen
3. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению, 2-е изд. — М.: Просвещение, 1991. — 116 б.
4. Spratt, M., Pulverness, A., Williams, M. (2011). The TKT course. Modules1, 2 and 3.
5. Grellet, F. (2006). Developing Listening Skills. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Жаминова Р.Ж. Модульдік оқыту технологиясын қолдана балалардың тілдік құзыреттілігін қалыптастыру. // Мұғалімнің кәсіби дамуы: дәстүрлері мен өзгерістер. II халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция. II том. Астана-2012 ж. 115-120 б.

С. Б. Ибраимова
магистрант 1 курса КазНПУ имени Абая
Научный руководитель к.ф.н., доцент Аскарлова С.А.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИИ ФОНЕТИЧЕСКОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

В решении задач обучения аудированию в последние годы вносят вклад актуальные исследования, использование фонетического моделирования разностилевых аутентичных текстов в обучение аудированию в условиях индивидуализации. Технология фонетического моделирования имеет разносторонние виды и методы. Использование этой технологии имеет большое значение в овладении иностранным языком.

Таким образом, в настоящее время, имеются все основания, считать проблему обучения с использованием технологии фонетического моделирования имеет большую значимость как отдельное направление в обучении иностранному языку. Последнее и обуславливает актуальность данной работы.

Ключевые слова: аудирование, технология фонетического моделирования, методы обучения

Ibraimova B.C.
The 1st year MA student, Abai KazNPU
Supervisor – cand. phil. sciences, associate professor Askarova S.A.

EFFICIENCY OF USING PHONETIC MODELING TECHNOLOGY IN THE PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Abstract

Recently, in teaching listening in individual approaches it is important using phonetic modeling of texts in various styles in solving the problems of teaching listening. However, there are problems of methods on self-learning activities for improving the students' complex listening skills at schools. The use of this technology is very important in learning a foreign language.

Thus, there is now every reason to consider the problem of teaching students' auditive competence for self-improvement complex. The latter determines the urgency of this work.

Key words: listening, auding competence, training methods

МРНТИ 14.35.09

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУ ҮРДІСІНДЕ ЖОБАЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Ә.Б. Базарбаева
Абай атындағы ҚазҰПУ 1 курс магистранты
Ғылыми жетекшісі- доктор PhD, аға оқытушы Убниязова Ш.А.

Жоба технологиясының оқытудағы маңызы жоғары. Жоба технологиясы оқытудың проблемалық және белсенділік принциптерін дамытуға септігін тигізеді. Жобалап оқыту оқушылардың құрылымдық-танымдық ойлауын дамытуда көмегі зор және білімге деген құштарлығын арттырады. Жоба технологиясы педагогиканың білім берудегі тұлғалық-бағдарлы технологиясы ретінде негізгі гуманистік принциптеріндегі жаңа бағыты болады. Жоба жұмысы білім алушының сыни тұрғыдан ойлауын дамытуға бағытталған. Бұл мақаланың негізгі мақсаты – орта жалпыға білім беру мектебін бітірушілерге шетел тілін оқытуда жоба технологиясын қолданылуын зерттеу мен негіздеу болып табылады.

Түйін сөздер: жоба технологиясы, шетел тілін оқыту, тұлғалық бағдарлы білім беру, танымдық құзыреттілік.

Қазіргі кезде шетел тілін оқыту үрдісінде жоба технологиясы тұлғалық-бағдарлы технологияның педагогиканың негізгі гуманистік үдерістерінің бағыты ретінде көрінеді. Тұлғалық-бағдарлы оқыту мәселесіне ғалымдар да, практиктер де ежелден-ақ айрықша назар аударып келеді. XIX ғасыр соңында батыс педагогтары дидактикалық ізденістерінде оқытып-үйретудегі эмоциональдық тартымдылық мәселесіне көбірек көңіл бөлді. Философия мен білім беру қызметіндегі гуманистік бағыт идеялары жобалық әдіспен байланысты еді. Олар «проблемалық әдіс» немесе «мақсатты акт әдісі» деп аталды.

Жобалық практикалық әдіс 1920-шы жылдары АҚШ-тың ауыл шаруашылығы мектептерінде пайда болды. Ол сол кезгі еңбек мектебі идеясының кеңінен таралуына байланысты болатын. Р.Л.Фазылованың пікірінше: «Жобалық практикалық оқыту баланың мектеп берген білімді есте сақтап қана қоймай, оны тәжірибеде қолдана білуі үшін белсенді түрде өздігінен ойлай білуге үйретудің тәсілдерін, жолдарын табуға бағытталды» [1]. Жобалық практикалық әдіс негізіндегі жалпы үдеріс оқу материалы мен оқушы арасында тікелей тәжірибелік байланыс орнату, шәкірттерді белсенді танымдық және шығармашылық қызметке тарту болатын. Бұл жалпы бір мәселені шешуге байланысты практикалық тапсырмаларды (жобаларды) орындау кезінде жүзеге асырылды.

Жобалау әдістемесі бойынша істелетін жұмыс бірнеше кезеңдерден тұрады:

Бірінші кезеңде мұғалімнің көмегімен оқушылар істейтін жұмыстарының мақсатын белгілеп, мәселелерді анықтайды. Өртүрлі сурет, сызба, мәтін т.б. жобаға қажетті материалдар жинастырады.

Екінші кезеңде істейтін жұмыстың жоспары жасалып, топ мүшелері өздеріне нақты тапсырма алады.

Үшінші кезеңде оқушылар өртүрлі лексикалық, грамматикалық, ойлау, оқу, сөйлеу т.б. қабілеттерін дамытатын жаттығулар орындап, білімдерін жетілдіреді, туындалған мәселені шешуге, жобаны жасауға әдіс, тәсілдер мен жұмыс түрлерін анықтайды.

Төртінші кезеңде әр топ өздері белгіленген жобаны жасап, дайындайды.

Жұмыстың бесінші, қорытынды кезеңінде оқушылар дайындаған жобаларын қорғап, пікірлерін дәлелдейді.

Жобалау әдісін сабақ барысында қолдану арқылы оқушыларды өз бетімен жұмыс істеуге, сабақта алған білімдерін іс жүзінде қолдануға көмегін тигізеді. Жобамен жұмыс істеу барысында оқушылар берілген тақырып бойынша туылған мәселелерді шешуге, өз ойларын дәлелдеуге, пікірлесуге үйренеді. Сабақты түрлендіріп өткізу үшін, әрине, оқушылардың білім деңгейі жоғарғы дәрежеде болуы шарт, сондықтанда жобалау сабақтарын жоспар бойынша берілген тақырыптарды меңгерген кезде, қорытынды сабақ ретінде өткізсе, тиімділігі жоғары болады. Жобамен жұмыс істейтін оқушылар бірнеше топқа бөлінеді. Әр топқа білім деңгейі жоғары оқушы жетекшісі болып, басқаларға көмек көрсету, түсінбегенін түсіндіру. Топқа бөлуде оқушылардың психологиялық үйлесімділігін де ескеру өте маңызды.

Эксперт тобы әр топтың жұмысына талдау жасап, қорытындылайды. Сабақ соңында оқушылар сабақ туралы өз пікірлерін айтып, келесі сұрақтарға жауап беріп, қорытынды жасайды:

1. Жобалау әдістемесі пайдаланылған сабақтан қандай әсер алдыңдар?
2. Жасаған жұмыстың білімдеріңді кеңейтуге тигізген пайдасы болды ма?
3. Дайындық кезінде қандай ізденіс жұмыстарын жүргіздіңдер?
4. Жұмысты жасауда жіберген кемшіліктерді жою жолдары қандай? Нені ескертіп, неге көңіл аудару қажет?

Мұғалім әр кезеңде әр түрлі роль атқарады, ол – көмекші, бақылаушы, нұсқаушы жұмыстың барлық кезеңінде мұғалім шәкірттерінің іс - әрекеттерін қолдап, мадақтай келе, олардың ынтасын көтерген жағдайда ғана жақсы нәтижеге жетуге болады.

Жобамен жұмыс істеу әрбір оқушының жұмысқа деген жауапкершілігін арттырады, шығармашылық қабілетін дамытып, оқытудың түпкі мақсаты: білім сапасын жақсартуға

үлкен ықпалын жасайды. Тіл – ол әрбір халықтың мәдениетін, тарихын, тұрмыс – тіршілігін, сол халықтың стереотипін сипаттайтын зерделі айна.

Тіпті жеке тұлғаны алып қарасақ та оның сөйлеген сөзіне, айтқан әңгімесіне, сөйлеу мәнеріне қарап, біз ол адамның мәдениетін, қандай әлеуметтік топқа жататынын, тіпті оның географиялық мекенін де анықтай аламыз. Соңғысы ол әрине ол диалектологияға байланысты.

Жастарымыз еліміздің болашағы дейміз, өркениетке жету жолында жастарымызға сенім артамыз. Егер жастарға білім беру, оларды тәрбиелеу жауапкершілігі мына біздерге, ұстаздарға жүктелетін болса, шетел тілдерін үйренудегі коммуникативті – танымдық оқыту әдісін ұсынғым келеді.

Бірақ алдымен, осы шетел тілдерін оқыту әдістемесінің зерттеулеріне сүйене отырып, өткен ғасырдың соңғы 30 жылында жеткен жетістіктеріне тоқтала кетсек:

1) Шетел тілін оқу үдерісін сипаттайтын әдістемелік білімнің категориялары анықталып, әдістемелік түсініктердің жүйе құрылымы пайда болуы.

2) Даму заңдылықтары бұрынғыдай пәлсапаның жаңа зерттеулерімен, лингвистикасымен, психологиямен, психолингвистикасы және жалпы дидактикамен байланысып жатқан шетел тілін оқытудың теориялық және практикалық әдістемелер негіздерін түзету жобасы ұсынылады.

3) Көптеген әдістемелік зерттеулердің арқасында оқу жүйесінде әртүрлі жас ерекшеліктеріне қарай шетел тілін үйренуде бір – бірімен тығыз байланысты сөйлесім әрекетінің негізгі түрлерін: тыңдалым, айтылым, жазылым, оқылым әрекеттерін сабақ барысында комплексті түрде пайдаланудың тиімді жолдарын анықтады.

4) Шетел тілін оқуда үйренуші тіл және сол тіл елінің мәдениетін зерттеуде айтулы нәтижелерге қол жеткіздік. Дегенмен, тіл және мәдениет арасындағы қатынас мәселесі шетел тілін үйренудегі белгілі ережелер ретінде әлі күнге дейін толыққанды ашылмай отыр.

5) Шетел тілін үйренудің қай сатысында болсын оны меңгеру үдерісінде ана тілінің «ерекше маңызы» анықталады.

6) Шетел тілін үйрену үдерісіндегі коммуникативті бағытталған негізі ұсынылады, ол дегеніміз шетел тілінің үйренуші тұлғаның тілге деген құштарлығы, белсенділік әрекеті, өз бетінше жұмыс істей алу еркі, яғни осы әрекеттердің барлығы шетел тілін үйренушінің бойынан табылатын болса, онда бұл әрекеттер шетел тілін үйрену үдерісін жеңілдеткен болар еді.

7) Шетел тілін оқыту үдерісінде аудио-видео және электронды техникалық аппараттарды пайдаланудың тиімді жақтары көрсетілді.

8) Шетел тілін оқытуда, оқытылып жатқан шетел тілінде сөйлеу проблемалары көтеріліп, сабақ барысында сөйлеу ортасын туғызу арқылы коммуникативтік жаттығулар орындау, коммуникативтік компетенцияларды дамыту енгізіледі.

9) Шетел тілін оқытуда әсіресе жоғарғы оқу орындарына көп көңіл аударылып, шетел тілін оқыту жүйесінің қай саласы болсын, білімді стандарттау, реттеу әдістемесі ғылымның өзекті мәселесі ретінде қарастырылып, сараптау, яғни тестілеу арқылы шетел тілін үйренушінің нәтижелері қадағаланып, олардың оқу сатылары анықталып отыратын болды.

Жобалық практикалық әдіс американдық педагог және психолог Дж. Дьюи, сондай-ақ оның шәкірттері мен ізбасарлары В.Х.Килпатрик, Э.У. Коллингс идеялары арқылы дами түсті. Американдық педагог, психолог, философ-идеалист Джон Дьюи (1859–1952) АҚШ-та сол кезгі мектеп жүйесін өмірмен байланысы жоқ, абстрактылы, схоластикалық сипаты үшін сынады. Дж. Дьюи мектепте білім беру ісін реформалауды ұсынды. Ол бойынша білім баланың практикалық қызметі мен жеке тәжірибесіне суарылуы керек еді. Яғни мектептен алған білім тәжірибемен қанығуы тиіс болды. Дж. Дьюи былай деді: «... білім деп атауға болатын білім, қандай да бір мақсатқа бастайтын ақыл-ой тәрбиесі – әлеуметтік өмір процесіне жақын, шынайы түрде қатысу арқылы ғана келеді». Ол қазіргі

заманғы жобалық практикалық оқытып-үйрету ұғымындағы негізгі тезистердің бірі болып табылатын «Іс-әрекет арқылы оқытып-үйрету» ұранын көтерді. Бұл орайда оқу нәтижелі болу үшін бірқатар талаптар белгіледі. Олар: оқу материалын проблематизациялау; баланың белсенділігі; оқытудың бала тіршілігімен, ойынмен, еңбекпен байланысы.

И.А.Зимняя, Т.Е.Сахарова осылайша бала материалды жай тыңдау немесе сезіну арқылы емес, таным-білімге деген ынта-ықыласы, қажеттілігі арқылы игереді, яғни ол оқытып-үйретудің актив субъектісіне айналады деп тұжырымдайды [2]. Ресейлік зерттеуші Е.С.Полат қазіргі заманғы дидактиканы дамытуға жобалық практикалық әдістің қолданылуын былайша негіздейді:

- сыныптық-сабақтық жүйе әлі де қолданыстан шыға қоймаған қазіргі кезде жобалық практикалық әдіс оқу процесіне жеңіл үйлеседі және оның базалық деңгейі үшін білім беру стандарттары бойынша белгіленген оқыту мазмұнына ешбір зияны жоқ;

- бұл шынайы оқу-тәрбие үдерісімен ықпалдасқан кезде мемлекеттік білім беру стандарты белгілеген мақсаттарды ойдағыдай жүзеге асыратын технология;

- бұл нағыз педагогикалық технология; ол өзінің философиялық, психологиялық мәнімен ғана емес, сонымен бірге таза адамгершілік тұрғысынан да гуманистік сипатта [3].

Ол оқу материалының берік игерілуімен қатар, оқып-үйренушілердің интеллектуальдық және адамгершілік дамуын, олардың өздігінен әрекет ете білуін, мұғалімге және бір-біріне мейірімділігін, көпшілікпен тіл табыса алуын, өзгеге көмекке келуге әзір болуын қамтамасыз етеді. Дәстүрлі педагогика тудыратын бәсекелестік, менмендік, дөрекілік, авторитарлық сипаттары бұл технологияға жат. Көптеген зерттеулер нәтижесі жобалық практикалық қызметтің білім беру жүйесінде нәтижелілік компоненті рөлін атқаратынын айқындап отыр.

Бүгінгі күні біз ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуына орай жобалық практикалық әдіс күллі әлем бойынша кең өріс алып, ХХІ ғасырдың оқытып-үйрету технологиясына айналып отыр деп сеніммен айта аламыз. Жоба негізінде оқытып-үйретудің мұғалімге бейімделген дәстүрлі сабақтардан айырмашылығы оның жоспарлы оқытып-үйрету моделі екендігінде. Мұнда сабақ оқушыға, перспективаға бейімделеді, шынайы өмірдің проблемаларын, тәжірибелерін негізге алады, оқу мен тәжірибе бетпе-бет келіп, өзара қарым-қатынасқа түседі. Сондықтан жобалық практикалық әдістің «Бәрі өмірден алынады, бәрі өмірге арналады» деген ұраны айнала қоршаған ортаны лаборатория ретінде пайдалануды бағдар тұтады. Мұнда таным мен зерттеу процесі жүреді. Онда ақпараттық-коммуникациялық технологиялар қолданылады.

Осыған орай ғылыми зерттелген білім беру әдістерін іс жүзіне асыруда білім берудің сан алуан жаңа технологиялары пайдаланылып жүр. Солардың бірі – Ұлыбританияның «Кэмбридж» университетінің әдістемесінің басылымындағы «Cutting Edge» оқулығы. Модульдеп оқыту технологиясы негізінде жасалынған оқулық – біріншіден, жасөспірімдерге күнделікті тұрмыс қажетіне, ситуацияларға негізделген коммуникативтік курс. Екіншіден, бұл әдіс ағылшын грамматикасын анық және жанамалап таныстыратын күнделікті сөздерде қолдануға үйрететін структуралық курс. Сондықтанда, бұл әдісте оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттыратын тақырыптар мен тапсырмалар көп берілген. Коммуникативтік курс негізінде оқытудың түрлері: тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу тығыз байланыстырылып құрылған.

Жобалау әдісінің жаңа түсінігінің негізін Е.Полат былай деп тұжырымдаған: «Көлемді мәселені зерттеу, өңдеу әдістері шынайы тәжірбиелі қорытындыға негізделген, мәселенің қайта өңделуі әр түрлі деректерді қосқанда қолданады. Мұндай нәтижеге жету оқушының өз бетімен ойлауға, мәселені шешуге, болжауға және оның себеп-салдарына байланысты» [3].

Қорыта келгенде, жоғарыда шешімі табылғандай көретін мәселелерге үңіле кетсек олардың әлі де болса зерттеулер мен толықтыру қажет ететінін байқаймыз. Біз осы жоғарыда айтылғандарды тұжырымдай келе, жобалау әдісімен оқыту үнемі жеке тұлғаға

негізделіп бағытталған және ол оқушының белсенділік, танымдық, іскерлік, т.б. қабілеттерін қалыптастырушы фактор деп түсінеміз. Еліміздің шетел елдерімен қарым – қатынасымыз күшейіп отырған қазіргі кезде оқушылардың шетел тіліне қызығуын, білімге құштарлығын ояту, танымдық белсенділігін арттыру әрбір шетел тілі мұғалімінің міндеті. Шәкірттерінің сабақтағы белсенді іс-әрекеттерін ұйымдастыру, ойлау, шығармашылық, ізденіс қабілеттерін дамыту арқылы білім сапасын көтеруде оқытудың жаңа технологияны пайдаланудың мәні зор.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Фазылова Р.Л. Проект на уроках немецкого языка. // Иностранный язык в школе. 1999. №3.
2. Зимняя И.А., Сахарова Т.Е. Проектная методика обучения английскому языку. // Иностранный язык в школе. 1991. №3.
3. Бородулина М.К. Шет тілін үйрету. – М. Просвещение, 1975.
4. Кузьмичева Т.Н. Технические средства в обучении английскому языку. – М. Просвещение, 2001.
5. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологий // Иностранный язык в школе. 2004. №3.
6. Байдурова Л.А., Шапошникова Т.В. Метод проектов при обучении учащихся двум иностранным языкам / Л.А. Байдурова, Т.В. Шапошникова // Иностр. языки в школе. - 2002. - 1. - С. 5-11.

А.Б.Базарбаева

магистрант 1 курса, КазНПУ имени Абая

Научный руководитель - доктор PhD, ст. преп Убнязова Ш.А.

г.Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОЕКТНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

Роль проектной методики в обучении трудно переоценить. Она позволяет реализовать принципы проблемного и деятельностного обучения, помогает сформировать основные компетенции учащихся. Работа над учебными проектами способствует развитию конструктивного критического мышления школьников, а также повышению мотивации к учению. Проектная методика как новая педагогическая личностно-ориентированная технология отражает основные принципы гуманистического подхода в образовании. Проектная работа направлена для сознательного развитие критического мышления обучающихся. Целью данной статьи является исследовать и обосновать технологию использования проектной методики при обучении ИЯ на завершающем этапе средней общеобразовательной школы.

Ключевые слова: проектная технология, обучения иностранному языку, личностно-ориентированное обучение, когнитивная компетенция

Abstract

PECULIARITIES OF USING PROJECT TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Bazarbayeva A.B.

The 1st year MA student, Abai KazNPU

Supervisor - PhD, senior lecturer Sh.A.Ubnyazova

Almaty, Kazakhstan

The role of the project methodology in training can not be overestimated. It allows to implement the principles of the problem and activity of training and it helps to form a core

competence of students. Work on the educational project contributes to the development of students' constructive critical thinking and to increase motivation for learning. Project technology as a new student-oriented pedagogical technology reflects the basic principles of the humanistic approach to education. Project work is aimed for the conscious development of students' critical thinking. The aim of this article is to explore and justify the use of technology in teaching project methodology in teaching foreign languages at the final stage of secondary school.

Key words: project technology, teaching foreign languages, individual-oriented teaching, cognitive competence

МРНТИ 14.01.85

Абай атындағы ҚазҰПУ 1 курс магистранты Р. Шакиржанқызы

Ғылыми жетекшісі- ф.ғ.к., доцент Асқарова С.А.

Алматы қ., Қазақстан

SMART ТЕХНОЛОГИЯСЫ ЖӘНЕ ОНЫ ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа

Бұл мақала оқу үдерісі мен сыныптан тыс шараларда жаңа технологияларды қолдану мәселесіне арналған. Автор теориялық және практикалық нәтижелер көрсететін смарт-технологиялардың қажеттілігіне тоқталады.

Бүгінгі күні мұғалім студенттердің зерттеушілік дағдыларын дамытып қана қоймай, оларды білім беру үрдісінде және жеке дамуында өзін-өзі бағалауға, жетілдіруге және дамытуға дағдыландыруы қажет. Осы міндеттерді шешуде компьютерлік технологиялар кеңінен қолданыс табуда әсіресе, қазіргі таңда Е-learning (электронды білім беру) бағдарламасынан Smart Education – «тапқыр білім беру» үрдісіне қарай бағыт алды.

Smart Education – осы үрдісте қолданылатын концепция. Сонымен қатар, бүкіл білім беру үрдісін біртұтас жаңашаландыруда қолданыс тапқан әдістер мен технологиялар жиынтығы.

Түйін сөздер: *ақпараттық технологиялар, смарт-технологиялар, «ақылды білім», заманауи сабақ, интерактивті тақта.*

Қазіргі жаңаша қоғам жаңа технология мен компьютердің мүмкіндіктерінің өте жылдам дамуы мен ақпараттық технологиялардың барлық салаларда кеңінен қолданылуымен ерекшеленеді. Сондықтан білім берудің барлық салаларында, оның ішінде шетел тілін оқытуда жаңа технологияларды қолдану басты назарға ілікті. Мысалы, шетел тілі сабағында компьютерлерді қолдануға қатысты көзқарастар түбегейлі өзгерістерге ұшырауда. Алайда осы жағдайлар шетелдік білім беру үрдісіне де қатысты болып, білім берудің классикалық принциптерінен бас тартпай-ақ, сабақта жаңа озық технологияларды барынша кеңінен пайдалану мүмкіндіктерін туғызады.

Осындай озық технологиялардың бірі де, бірегейі сабақта SMART тақтаны, яғни, интерактивтік Sympodium планшетімен толықтыруға болады. Ең бірінші тиімділігі - мұғалім кіші топтарды игергендей үлкен аудиторияларды да игеруге болады. Мұғалім, кішігірім экранда жазу жазып, орнынан қозғалмай оқушыларға қарап тұрып, компьютерлік қосымшаларды, сонымен бірге оқушылардың үлкен экранда және интерактивтік тақтада берілген сол көріністі көретінін бақылай алады.

SMART технологиясы және оны қолданудың маңызын анықтау мақсатында: сараптау, негіздеу, талдау, жүйелеу және тұжырымдау әдістерін қолданған оңтайлы.

Қазіргі кезде мектептерде «SMART ART» интерактивті өнердегі студиялар ашылып жатыр, онда цифрлік картина жасау үшін SMART интерактивті құрылғысы қолданылады. Бұл студияда әлемдік көркем өнер мен көркем мәдениет негізіндегі сабақтар өтеді. Сурет салу бойынша арнайы жасалған бағдарлама көмегімен («SMART Notebook», “2 Paint a Picture”, ‘Touch Me Tender’, ‘Adobe PhotoShop’ және т.б.) оқушылар көркем шығарманың айырмашылықтарын көріп қана қоймай өздері де графикалық инсталляцияны жасай алады [1].

Жалпы, SMART технологиясының мағынасын ашып алсақ:

SMART –мақсат бойынша басқарудың белгілі әдісі, оның мағынасы төмендегідей:

S (specific) — мақсаттың нақтылығы (ерекшелігі)

M (measurable) — өлшемділік

A (achievable) — қолжетімділік (келісімділік)

R (relevant) — релеванттылық (сәйкестік)

T (time bound) — уақытша мерзімдер.

Яғни, білім беру үрдісінде белгілі бір мақсатқа жетуде қолжетімді, нақты, сәйкес, уақытша немесе ұзақ мерзімді пайдалануға болатын құрылғы. Жалпы, оқушылар мен мұғалімдердің пікірінше, материалды қарапайым аудиториядан гөрі интерактивті тақтамен бірге жүргізілген сабақты ұғыну әлдеқайда қызықты, әрі ұтымды [2].

SMART Ideas бағдарламасы көпдеңгейлі схемалар жасауға сондай-ақ, видео көріністер және сілтеме жасалған файлдарға қосуға мүмкіндік береді. Материалдар нақты құрылғанда ғана, үлкен көлемді ақпараттар түсіну үшін қолайлы келеді. Компьютерлік класстар үшін компания SMART Technologies арнайы SynshronEyes бағдарламасын ұсынады. Осы бағдарлама арқылы, мұғалім компьютердің алдында отырып, өз мониторінен барлық оқушылардың компьютерлерінің экрандарын көре отырып және олардың тапсырманы қалай орындағандарын бақылай алады. Оқу мекемесінің кіре беріс немесе басты холлы - алдымен, оқушылар, педагогтар мен сырттан кірген адамдар көзіне бірден түсетін жер, сондықтан әдемі, тартымды рәсімделгені дұрыс, ақпараттар да соған сәйкес болуы қажет. Басты холл интерактивті SMART-фойе болады, сонда тұрып сол мекеме туралы ақпараттарды қолдануға болады.

Осы ретте, Бурдина И.М. SMART технологиясының негізгі тиімділігі мен маңыздылығын ретпен атап көрсеткен болатын:

➤ Мұғалімдердің жұмысын жеңілдететін, тапсырмаларға үлкен интерактивті пен көрнекілік беретін, сондай-ақ, барлық мүмкіндіктегі тақырыптар мен пәндер бойынша анимациялық роликтер, үлкен коллекциялы суреттер ұсына отырып компания SMART Technologies арнайы бағдарлама жасалуда. Сабақ барысында сіз веб-сайттар мен кез-келген қосымшалардан да жазу жаза алсыз, әрі оларды да әрдайым сақтай аласыз, олар

сізге қажет болуы мүмкін. Осы орайда, мұғалім интерактивті тақтаның мүмкіндіктерін пайдаланып, материалды әр түрде классификациялауына; объектілерді жылжытуға, түстермен жұмыс жасауға – кейін кішігірім топтарда өздігінен жұмыс істей алатын оқушылар процесіне үйренуіне болады. Кейде өздерінің пікірлерін білдірулері және жұмысты ары қарай жалғастыруға бағыт беру үшін оқушылардың назарын тақтаға қайта аударуға болады.

➤ Интерактивті тақтада компьютерде жасайтын жұмыстарды да жасай аласыз: мәтінді теріп және сақтай аласыз, фильмдер мен слайдтар көрсете аласыз, интернеттен қажетті ақпараттар іздестіре аласыз. Мұғалімнің берген сабағын оқушылар тақтадан анық көре алады, олардың назары тақтада болады.

➤ Интерактивті SMART-технологиялар тактильді басқару болып табылады, интерактивті тақтамен жұмысты жеңілдетеді және интуитивті қарапайым және тәжірибесі жоқ адамға дейін түсінікті болатындай етеді. Интерактивті SMART-тақтаның үсті бойынша арнайы қаламмен жазудың қажеті жоқ, керісінше кез келген затты пайдалануға болады - мысалы, указка, маркер, тіпті саусақпен де жазуға болады, бұл әсіресе мүмкіндігі шектеулі балалардың тақтада жұмыс істеуінің бірден бір жолы. Қазіргі оқу сыныптарында өзіндік медиатор пайда болды - мұғалім мен оқушының ынтымақтастығында бөлінбес орын алған байланыстырушы – интерактивті тақта.

➤ Интерактивті SMART технологияны қолдану арқылы (интерактивті тақталар SMART, интерактивті дисплей Sumpodium, AirLiner планшеттері) мұғалімде өз сабағын оқушымен бірге мифа шабуыл арқылы модельдеу, оқу материалын көрсету, көрсетілген бейнеден тыс жазбаша комментарийлер келтіру, жаңа идеяларды хаттамалау мүмкіндігіне ие болды, осылайша оқушымен бірге білім беру контентін құрады. Интерактивті SMART-технологиялар тек оқу аудиториясы мен акт залын ғана емес, басқа да рекреациялық бөлмелерді, мысалы, кіре берісті қызықты да маңызды жерге айналдыруға мүмкіндік береді.

➤ SMART қамтамасыз етілген арнайы бағдарлама қолдан жазылған жазбаны, терілген жазба мәтініне айналдыруға немесе экран клавиатурасының көмегімен жазбаны қосуға, аудио-видео жазбалармен, текстер мен объектілермен жұмыс жасауға мүмкіндік береді. Көрнекілік материалдар оқушыларға алған білімдерін ұғынуға және қорытуға көмектеседі. Мұғалім SMART Ideas қамтамасыз еткен бағдарламаның көмегімен түсіндірмелі схемалар мен диаграммаларды оңай жасай алады, интерактивтік тақтада көрсетілген тартымды көріністерге зейіні ауған оқушылар да, сабақ барысындағы тапсырмаларға белсенді қатысады.

➤ SMART Ideas қамтамасыз еткен бағдарламаны пайдалануда, балалар да өздерінің ойларын өте жақсы жеткізе алады, бақылау барысында оладың ойларының өскенін байқауға болады. Мұғалім оқушылардың айтқан ұсыныстарының барлығын жаза отырып, сабағын «мыйға шабуыл» жасаудан бастауға болады, содан кейін, әр түрлі фигураларды қолдана және объектілердің арасында байланыс туғыза отырып, ақпараттарды құрылымға келтіреді, одан кейін қажетті көшірмелер жасап түсініктемелерді қосуға болады. Осы бағдарлама коллекциясының көмегімен 2000 суреттерден де көбірек материалдарды тез жүйеге келтіруге, әңгіме сюжеттерін құрастыруға, ғылыми әдіс қосуға, табиғаттағы су айналымын схема түрінде көрсетуге немесе өлең жазуға болады. Схемалар да орналасқан суреттерді, тақтаның үстіне оңай ауыстырып орналастыруға болады, оладың бейнелеріне саусақпен тигізгенде оқушылар сағат тілін айналдыруы мүмкін, бұрыштарды өлшей немесе мүмкіндікті санай алады.

➤ Оқушылар мен мұғалім осы технология негізінде виртуалды қарым-қатынас жасауға қолайлы. Мысалы, оқушылар енді мұғалімнің қастарына келуін күтпей-ақ, өз сұрақтарын орындарында отырып мұғалімнің компьютеріне жібере алады. Қажет болса мұғалім оқушылардың компьютерлерінің клавиатурасын және экранын, сонымен қатар, интернетке немесе белгілі қосымшаларға кіру қолайлылығын жеңіл бекітіп тастайды. Бұл

бағдарлама сауалнамалар мен тестерді тез жасауды, жіберуді және тексеруді қамтамасыз етеді.

➤ Интерактивті тақта SMART board мүмкіндіктен шектелген балалар үшін де арналған. Интерактивті тақта оқушыларға дәстүрлі шектеуліктен тысқа шығуына көмектеседі. Интерактивті тақта бұл ауыр паталогиялық және дамуда қиындықтары бар балалармен жұмыс жасауда, психологиялық орталықтарда коррекциялық міндеттердің қажеттілігін, білім беру мәселесін шешуде тиімді құрал болып саналады. Ыңғайлы тірек тақтаны керекті деңгейге көтеруге және түсіруге қойылған, яғни, файл ашу үшін немесе оған жазу үшін қолыңның ұшын тигізсе болғаны. Сонымен бірге, бұл құрылғы балалардың жалпы талқылау барысында өзара өздігінен әрекет етуіне және бірігіп жұмыс жасауына көмектеседі. Балалар қарым-қатынас жасаудан қорқуды қояды. Интерактивті тақта SMART екі типті болады: тікелей және кері проекциялы. Тікелей проекциялы тақтамен жұмыс жасау үшін арнайы орындықта немесе арнайы қондырғыда орнатылған проекторлар қолданылады. [3]

Интерактивті тақтамен жұмыс жасаудың маңызды бөлімі сабақ беруді жоспарлаудан тұрады: интерактивті тақта материалдарды анық құру бағдарламасымен қамтылған. Сабақтарды сақтау, толықтыру оның қызметін жақсартып түседі. Оқытушылар сабақ барысын жақсы, тиімді, қызықты өткізуге толық мүмкіндік бар. Әрине ең алдымен оқытушылар арнайы бағдарламамен қамтылған интерактивті тақтаның мүмкіндіктерін толық игеруі тиіс. Сонымен бірге интерактивті тақтамен жұмыс барысында пайдаланатын ресурстарды анықтай білуі маңызды.

Сабақтан соң файлдарды (бастапқы немесе толықтырылған түрде) оқушылар желісінде сақтауға болады, сонда оқушылар қалаған кезінде оған кіре алады. Сондай-ақ, оларды оқушылардың білім деңгейін тексеру барысында келесі сабақтарда да пайдалануға болады.

Жақында SMART Technologies Inc компаниясы SMART Board 600 тікелей проекциялы интерактивті тақтаның түрін шығаруда. Жаңа сериялы тақталардың ерекшелігі экранның пішіні көлемді, қазір оның диагоналы 77 немесе (195,6 см.). Жүйені жақсартуға, модернизациялауға арналған қажетті аксессуарларды қосуға арналған қосымша разъемдар жалғанған. Осы аксессуарларға System On-lain құрылғысы жатуы мүмкін. Оны тек қана пернетақтаның бір батырмасын басу арқылы компьютерді, интерактивті тақтаны және проекторды (төбеге орналасқан болса да) іске қосуға болады. Сонымен қатар SMART Board 600 сериялы проекциясы мультимедиялы ресурстарды кеңінен пайдалануға мол мүмкіндігі бар аудиожүйелермен қамтылған. 15 Ватт колонкаларын тақтаға немесе қабырғаға орнатуға болады. Интерактивті тақтаны және колонканы компьютерге қосу үшін бір ғана USB – кабелі қажет [4].

Интерактивті тақтаның 600 сериясы алдыңғыларындағыдай тоққа қосу жүйелеріңізде жұмыс істей алады. Мұнда Bluetooth (USB – 2.0) стандартты технологиясы қолданылады. SMART Board 600 проекциясының жетілдірілген қондырғысы арнайы фиксаторлармен қамтамасыз етілген, яғни интерактивті тақтаны қозғалмай мықты ұстап тұруына, құлап қалмауына септігін тигізеді. Доңғалақтарының үлкеюі мықты және сенімді болуға алып келеді. Олардың көмегімен интерактивті тақтаны бір орыннан екінші бір орынға оңай тасымалдауға болады. Ал тақтаның биіктігін өлшеу механизмін шкалалардың көмегімен іске асыруға болады.

Сонымен, SMART технологиясының тиімділігі мен функциялары шексіз деп айтсақ қате айтқандық емес. Ғылым мен технология дамып тұрған заманда шет тілін оқыту мен үйренуге мүмкіншіліктер көзі арта бастады. Жаңа технологияның тиімділігін сабақта қолдану үшін мұғалімге ізденіс пен өз біліктілігін ұдайы жетілдіріп отыру аса маңызды болып отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Волгова Е. В. Использование Smart-технологий на уроках / Е. В. Долгова // Инновационные тенденции развития системы образования : материалы IV Междунар. науч.–практ. конф. (Чебоксары, 27 март 2015 г.) / редкол.: О. Н. Широков [и др.]. — Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2015. — С. 31–33. — ISBN 978-5-906626-69-1.
2. Бектурова З. К. Возможности внедрения SMART технологий обучения в школе / Народное образование. Педагогика- Выпуск № 7 / 2015
3. Бурдина И.М. Использование SMART технологий при обучении английскому языку. МОУ «СОШ №1» г. Гурьевск
4. Шкурко Михаил Игоревич. Программные средства автоматизации обработки информации в системе документооборота на базе распределённой архитектуры с применением smart-технологий. - М, 2014.

Р. Шакиржанқызы
Магистрант I курса КазНПУ имени Абая
Научный руководитель к.ф.н., доцент Аскарова С.А.
г. Алматы, Казахстан

SMART ТЕХНОЛОГИИ И ОСОБЕННОСТИ ЕГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ

Аннотация

Данная статья посвящена проблеме использования современных информационных технологий в учебном процессе и во внеурочной деятельности.

Сегодня учитель должен развивать исследовательские навыки студентов, пробуждать потребность к самоанализу, саморазвитию и самосовершенствованию в образовательном и личностном плане, то есть учить учиться. Для реализации этой задачи используются достижения компьютерных технологий, причём в настоящее время происходит переход от E-learning (электронного обучения) к Smart Education – «умному образованию».

Smart Education – это концепция, предполагающая комплексную модернизацию всех образовательных процессов, а также методов и технологий, используемых в этих процессах.

Ключевые слова: информационные технологии, Smart-технологии, «умное образование», современный урок, интерактивная доска.

Shakirzhankyzy R .
The 1st year MA student, Abai KazNPU
Supervisor – cand. phil. sciences, associate professor Askarova S.A.
Almaty, Kazakhstan

SMART TECHNOLOGIES AND IMPORTANCE OF ITS USE

Abstract

This article is devoted to the use of modern information technologies in educational process and in extracurricular activities.

Today, the teacher should develop the research skills of students, to awaken to the need for self-awareness, self-development and self-improvement in the educational and personal sense, that is, to learn to learn. To implement this task, use computer technology to achieve, and in the present time there is a transition from E-learning (e-learning) to the Smart Education - «smart education».

Smart Education - a concept which implies a comprehensive modernization of the educational process, as well as the methods and technologies used in these processes.

Key words: informational technology, smart technology, smart education, modern lesson, interactive board.

MPHTI 14.35.09

DISTANCE TECHNOLOGY FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES

*Tuleubayeva B.B., Zhyrenshina K.A., Suttibaev N.A.
Senior teachers of Al-Farabi Kazakh National University,
Kulshat.zhyrenshina@gmail.com
Almaty, Kazakhstan,
Abstract*

This article deals with the problems of distance foreign language learning. Distance learning of foreign languages connects the teacher with students closely through activity, and a person's activity can be seen in exploring his behavior. In distance learning the student's activity is aimed at the rapid transfer of necessary knowledge and skills, as well as at the development of the personality capable of self-control. The diligence of teaching activity in distance learning system is implemented in different ways, mainly through special educational materials, its focus on one direction and its distribution, the most effective forms and methods of teaching as well as on the effective use of potentials of the teacher and the student and its beneficial use in practice.

Key words: distance learning, technology, communication, formation, computer, foreign language, activity.

In the recent years, wide use of distance learning system in our education sector has provided the possibility to activate language learning. Foreign-language distance learning is tightly dependent on tight teacher–student interaction and active participation of an individual.

In distance learning system student activity is aimed at creating a self-managing, creative individual who can deliver business skills, abilities and knowledge to a group of students. In this regard, the student's and the study group's activity creates opportunity to learn quickly a foreign language with the help of a computer, to gain the necessary business skills and abilities, to accept qualities necessary for an individual, and to work reasonably and actively.

Study activity in distance learning system is implemented in different ways, mostly it is made by special organization of study materials, its successful location at one place and division, particular beneficial forms and methods of teaching, as well as fruitful use of strong capabilities of a teacher and a student and their use in practice.

According to scientists, by analysis of the specifics of distance learning we can define the following five types of teaching:

“School-Internet.” A student works at school, together with teachers searches for materials and analyzes them.

“School-Internet-School.” This type of teaching includes interaction of several teachers and students of the schools. Teaching is arranged based on study projects. As a result of working with the study projects, we can distinguish research topics as well. Teaching process becomes more effective, because this type of teaching also requires students' creative ability. Availability of an e-mail box will be enough for this type of education.

“Student-Internet-Teacher.” A student takes education at school, but at the same time he takes classes distantly together with his teachers. Classes are held through e-mail, chat and Internet resources. The classes are held in the form of a distance course, workshop and consultation. Effectiveness of the study process depends on the teacher’s specialty and the program.

The teacher of distance-learning courses can work both with his/her own school students and with those living in the cities as well. Such education type is, particularly, convenient for places located very far from centers.

“Student-Internet-Center.” This type of distance learning is associated with intensive courses. The aim of telecommunication technology is organization of teaching process taking into account the study form and level of a student. In many cases, there is no such possibility at schools; therefore the student can get in touch directly with the Center. This type of teaching provides with opportunity to develop apprenticeship and enlightening capacity and to check personal abilities.

“Student-Internet-Student.” A student, in addition to his/her school, simultaneously can get in touch with several schools and study in such a way.

Having studied the types of distance learning, we can say that this type of education is the best one. A student himself/herself or his/her teacher can choose the form of distance learning based on the student’s ability, competency, interests and circumstances.

In this relation it is necessary to take into account different aspects of distance learning. Talking about its material aspect, online education is not quite cheat.

Its physical aspect is that it is difficult to say that Internet infrastructure is equally developed all around the world, especially, in remote regions and villages of the country.

Its psychological aspect is that in distance learning a student controls the process of learning and teaching, s/he can get in touch and can send information in a convenient for him time [2, 2].

In this regard, distance learning is a modified type of teaching. Distance learning is a process that started in 1970s.

It is obvious that technical and didactic capacities of a PC (sound on/off, recording sounds to a CD via microphone, moving a text up/down, left/right, combining text, graphics, sounds, multiplications and images through CD-ROM based media, etc.) increase the efficiency of intercultural communication.

Computer-based education system is a software tool that is used in distance learning process. It provides opportunity for the following activity:

1. privatization of language learning process;
2. ensuring self-control of language competency level;
3. economy of language learning time by working on PC;
4. increasing interest in language learning by using game elements;
5. forming cognitive culture through various materials [3, 81].

Methodological functions of a PC are communicability, organizability and attractiveness (being interesting), informativity, exercisability and controllability.

Thus, to consider the methodological function of a PC:

Communicability: the teacher and student can communicate via chatting.

Organizability and attractiveness: computers are now more interesting for people, just this factor seems to be very positive;

Informativity: its possibility to provide the best opportunities of a PC – data storage and data processing. Therefore, computers are used as an information system for languages learning;

Exercisability: with a PC students have advantage to learn linguistic materials and revise them for several times;

Controllability and assessment: it is convenient for assessment of current and final tests, for fair and objective assessment, not to waste teachers’ time for checking the tests, and to summarize the outcomes of the tests [4, 6].

Internet impacts positively on students' language learning. Because, the students find the source of information very fast, they can obtain additional information via World Wide Web. At this point, we agree with Bill Gates saying, "Personal computers give more to teachers and students compared to any mental labor person. As I have told that we are observing creation of a specific lifestyle, pupils or students are true representatives of mental labor, because they have to deliver knowledge and the integrity (completeness) of teaching. A teacher can also use Internet for communication with colleagues and discovery of quite new methods for teaching a new subject to his/her student or trainee. A PC is a catalyzer in forming a view on improving the competency level for the whole lifetime, developing critical thinking abilities and interactive teaching-learning process" [5, 118].

To sum up, the key element of education activity in distance learning is an independent work. So, the specifics of the methodology is that a language-learner can study and do any task independently, and ask the teacher for a help at any time. The language-learner can use any reference material uploaded to the World Wide Web; s/he can take and pass any exam qualifying from one level to a higher one.

References:

1. Dobson J.M. Effective techniques for English Conversation group. US Information Agency. Washington D.C., 1997.
2. Yernazarova Z.Sh. Four-level program for teaching the Kazakh language. The Kazakh language: Methodology. Republican research and methodology book. Vol. 4. 2007. P. 2.
3. Vorovshikov S.G. Educational and cognitive competence of students // Office of the modern school. 2007. K. P. 81.
4. Atezhanov G. The role of a new formation teacher in creating pedagogic and psychologic competence // The Kazakh language. 2008. №4. p. 6.
5. Zhamasheva Zh. Distance learning as one of beneficial objects in information distribution // The Kazakh language and literature. 2007. №8. P. 118.

Б. Б. Тулеубаева, К. А. Жиренишина., Н. А. Суттибаев

старшие преподаватели кафедры иностранных языков факультета филологии и мировых языков Казахского Национального Университета им. аль-Фараби

г. Алматы, Казахстан

ТЕХНОЛОГИЯ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Аннотация

Данная статья посвящена проблемам дистанционного обучения иностранным языкам, при котором учебная программа базируется на самостоятельном обучении студента. При этом учащийся и преподаватель отдалены друг от друга, а их взаимосвязь

осуществляется с помощью информационных сетей. Система дистанционного обучения направлена на передачу учащимся необходимых знаний и навыков, а также на формирование личности, способной к самоуправлению. Активность учебной деятельности в системе дистанционного обучения реализуется различными способами, в основном через специальные образовательные материалы, эффективные формы и методы обучения, а также через продуктивное использование потенциальных возможностей преподавателя и студента. В соответствии с этим студент и учебная группа имеют возможность освоения иностранного языка через компьютер, расширению коммуникативной деятельности, формированию навыков и качеств, необходимых личности для осуществления активной и осознанной работы.

Ключевые слова: дистанционное обучение, технология, коммуникация, образование, компьютер, незнакомый язык, деятельность

Аңдатпа

Б. Б. Тулеубаева, К. А. Жиренишина., Н. А. Суттибаев

аль-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің аға оқытышылары,

Алматы қ., Қазақстан

ШЕТЕЛ ТІЛІН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Бұл мақалада шетел тілін қашықтықтан оқыту технологиясы туралы мәселелер қаралады. Шетел тілін қашықтықтан оқыту оқытушы мен оқушының белсенді әрекетімен тығыз байланыса отырып, тұлғаның белсенділігі ізденушілік әрекетінде көрініс табады. Қашықтықтан оқыту жүйесінде оқушының белсенділігі оқушылар тобына қажетті білімді, іскерлік, дағдыны жедел жеткізуге және шығармашыл, өзін-өзі басқара алатын жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған. Осыған сәйкес, студент пен оқу тобы белсенділігі шетел тілін компьютер арқылы тез меңгеруге, өзіне керекті қатысымдық, іскерлік пен дағдыны қалыптастыруға, жеке тұлғаға қажет қасиеттерді қабылдауға, белсенді саналы жұмыс жасауға мүмкіндік береді. Қашықтықтан оқыту жүйесінде оқу әрекетінің белсенділігі түрлі жолдармен, көбінесе оқу материалдарын арнайы ұйымдастыру, оқытудың ерекше ұтымды формалар және әдіс-тәсілдері, сондай-ақ оқытушы мен студенттің әлеуетті мүмкіншіліктерін өнімді пайдалану және оны тәжірибеде ұтымды қолдану арқылы іске асады. Осыған сәйкес, студент пен оқу тобы белсенділікпен шет тілін компьютер арқылы тез меңгеруге, жеке тұлғаға қажет қасиеттерді қабылдауға, белсенді саналы жұмыс жасауға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: қашықтықтан оқыту, технология, коммуникация, қалыптастыру, компьютер, шетел тілі, белсенділік.

МРНТИ 14.01.85

А.Б.Искакова

Абай атындағы ҚазҰПУ 1 курс магистранты

Ғылыми жетекшісі- доктор PhD, аға оқытушы Убниязова Ш.А.

Алматы қ., Қазақстан

ИНТЕРНЕТ РЕСУРСТАР АРҚЫЛЫ ШЕТТІЛДІК ЖАЗЫЛЫМНЫҢ ИНТЕГРАТИВТІ ТӘСІЛІН ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Шет елдер арасындағы экономикалық, саяси, мәдени қарым-қатынастың ұлғаюы, ақпараттық коммуникацияның дамуы, білім берудегі мемлекетаралық интеграция мен басқа да жаңа қоғамдық факторлар шетел тілін қарым-қатынас құралы ретінде мәртебесін көтеруде. Тіл маманын дайындаудың барлық категориясының деңгейіне деген талаптар күшеюде.

Зерттеу жұмысындағы жаңалығы жазылымды көп салалы интегративті білім берудің дамыту, әсіресе сыртқы мәдени (стильдік-жанрлық, лингвистикалық), ішкі дайындық мақсатында (денотативті, пәндік-мағыналық) мәтін дайындығы белсенділігінде, рецептивті жағдайда (оқылым) және продуктивті (жазылым) жағдайында қарастыру. Тағы бір нәтижелі мәселе жазылымды тұлғаның қабілеті және жазылымды құрастырушының жазылымдағы өзіндік ерекшелігі ретінде қарастыру.

Түйін сөздер. Интернет технологиясы, компьютер технологиясы, ақпараттық технология, интегративті жазылымға оқыту, шетел тілі.

А.Б.Искакова.

Магистрант 1 курса, КазНПУ имени Абая

Научный руководитель- доктор PhD, ст. преп Убниязова Ш.А.

г. Алматы, Казахстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕГРАТИВНОГО СПОСОБА ИНОЯЗЫЧНОГО ПИСЬМА ЧЕРЕЗ ИНТЕРНЕТ РЕСУРСОВ

Аннотация

Расширение экономических, политических, культурных связей между странами, развитие средств массовой коммуникации, межгосударственная интеграция в области образования и другие характерные для современного общества факторы способствуют повышению статуса иностранного языка как средства общения. Повышаются требования к уровню языковой подготовки обучаемых всех категорий.

Новым в исследовании является осмысление письма как многослойного интегративного образования, в котором культура внешнего (жанрово-стилевого, лингвистического) оформления определяется внутренним (денотативным, предметно-содержательным) планом текстовой деятельности и в случае рецепции (чтение), и в случае продукции (письмо). Другой результат связан со свойством письма как способности индивида, творца письма.

Ключевые слова: Интернет технология, компьютер технология, информационная технология, обучение интегративному письму, иностранный язык.

Abstract

Iskakova A.B.

The 1st year MA student, Abai KazNPU

Supervisor - PhD, senior lecturer Sh.A.Ubnyazova

Almaty, Kazakhstan

USAGE OF INTEGRATIVE WAYS OF WRITING THROUGH INTERNET RESOURCES

The expansion of economic, political and cultural ties between the countries, the development of mass media, interstate integration in the field of education and other characteristics of modern social factors contribute to the improvement of the status of a foreign language as means of communication. Increased demands are in all categories on the level of learners' language proficiency.

The novelty of the article is the understanding of writing as a multi-layered integrative education processing from outside, the culture of (genre and stylistics, linguistics) internal characters (denotative, domain-meaningful) plan of text in the case of receptive (reading), and in the case of productive (writing) activities. Another result is related to the writing as the property of the individual abilities of the creator of writing.

Key words: Internet system, computer technology, information technology, teaching integrative writing, foreign language.

Білім беру үрдісінде жаңа ақпараттық технологияларды қолдану мәселесі өзекті мәселелердің қатарынан орын алуда. Шетел тілін оқытудың мақсаты субъектінің мәдениетаралық қарым-қатынас біліктілігін қалыптастыру десек, онда сол шетел тілін оқытуда жаңа ақпараттық технологияларды қолдану шетел тілін оқытудың мақсатынан туындап отырған қажеттілік болмақ.

Сөз арқауы компьютерлік технологияны пайдалана отырып, шетел тілі сабағында интернет жүйесін қолдану мәселесі болмақ. Жаһанданған интернет жүйесін қолдану негізінде, тіл үйренушілердің сөз әрекетінің төрт түрінде дебіліктілігін қалыптастыруға болады, жүйе материалдарын қолдану арқылы олардың оқу, жазу іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыруға, сөздік қорын байытуға мүмкіндік туады. Интернет жүйесін пайдалана отырып, тілін үйренуші елдің өкілдерімен байланысқа түсе алады.

Зерттеу жұмысында интернет ресурстар арқылы шеттілдік жазылымның интегративті тәсілін қолдану тақырыбы бойынша сараптау, талдау, салыстыру әдістері қолданылды.

Интернет тапсырмаларын дайындау үш қадамнан тұрады:

1. дайындық 2. ресурстармен интернет желісінде жұмыс жасау 3. сыныпта интернет желісінен жұмыс жасау.

1.Дайындық сөйлеу негіздерін дамыту, мұның алдында алған білімдерін қолдана білу, Сөздерді оқу, тақырыпқа кірістіру.

2.Ресурстармен интернет желісінде жұмыс -интернетте іздеу бағдарламаларымен жұмыс істеу, оқумен жазу, арнайы мәліметтерді іздеу және оны жауап парақтарына енгізу, сұрақтарға жауап іздеу, және т.б. Осы қадамда оқушылар өздерінің не істеу керектігін және оған қанша уақыттары бар екенін білу керек.

3.Сыныпта интернет желісінен жұмыс алынған мәліметпен алмасу, және желіден жұмыс жасау уақытында көрген білгенін талқылау. Сонымен қатар, түрлі бағдарламалар арқылы әр түрлі жұмыстар жасауға мүмкіншіліктер бар.

Қазіргі заманда білім беру әлеуметтік құрылымының маңызды элементтерінің біріне айналды. Жүздеген жылдар бойы қалыптасқан ескі жүйені бұзу үшін оқытуды жаңаша ұйымдастыру қажет. Ол мына міндеттерді қамтуы керек:

- 1.Оқушыларды оқу үрдісін басқаруға қатыстыру;
2. Ұжымдық іс-әрекетті ортақ қарым-қатынас құралы ету;
3. Деңгейіне қарап саралап, ерекшелігіне қарап даралап оқыту;

Жазылым 4 дағдының ішінде оқушының нәтиже көрсететін, мұғалімнің өнім алатын дағдысы болып табылады. Кейбір оқушылар табиғатынан шапшаң болады да, тілді игеруде сөйлеуден, тыңдаудан ерекше қабілеттілік танытады. Ал, біреулері қабілеттері

бола тұра бетпе-бет сөйлесу мен тыңдауға келгенде қиындықтарға кездесіп жатады, яғни тым жай қабылдайды. Көптеген дерек көздеріне сүйенсек, жазылым дағдысы дәл осындай асықпай ойлап, баяу қимылдайтын оқушыларға лайықты дағды екендігі көрсетілген¹. Олар әр сөйлеміне баса мән беріп, ерекше идеяларын жинақтап баяндауға тырысады және бұл істе керемет шеберлік танытады.

Алайда, бұл шапшаң оқушылардың жазылымды игеріп алды деген сөз емес. Ең басты нәрсе, оқушының осы дағдыны өмірде қолдана алуы, сол қажеттілікті мұғалімнің оқушы санасына жеткізе білуі. Сондай-ақ, әр оқушының жеке артықшылығын құрметтеу; барлық оқушыға сенім артумен бірге, реалистік тұрғыдан артықшылығын біліп, қателіктерін қабылдай білуге, ары қарай өсуге итермелеу; жеткен жетістікті ретін тауып атап өту; жазуды күнделікті дағдыға айналдыру – осының бәрі мұғалімнің көрегендігінде.

Шетел тілін оқытуда қазіргі заманғы технологиялар дәстүрлі сабақты өзгертуде оқытудың жаңа жолдарын әкелді. Компьютерді шет тілін үйренуде 1960 жылдардан бастап қолдана бастады. Оны пайдалану әдісі грамматикалық үлгілерді, сөздерді қабылдауда, есте сақтауда және қайталауда қолданды. Ақырында коммунакативтік әдіс-тәсілдің пайда болуымен тілді қолдануға, оқушыны қызықтыруға және тілдік ортаны қалыптастыруға көңіл бөлінді. Тілді үйренуде көптеген бағдарламалар пайда болды. Олар жаттығу ретінде емес, әртүрлі тілдік ойындар, мәтіндік қалпына келтірілген, таңдау мен жауаптарын бақылауға арналған бағдарламалар және т.б.. Компьютер студентті тек оқу материалдарымен қамтамасыз етуші емес, сонымен қатар оқытудың тәсілі ретінде қолжетімділігі, материалдарды жинау мен өңдеуде, мәселелерді шешуде қолданыла бастады. Грамматикалық материалды тексеруде, мәтінді өңдеуде атакты бола бастады. Қазіргі таңда шетел тілінде үйрету тек қана компьютерге және сан алуан оқу бағдарламаларына ғана емес, интернет арқылы басқа да пайдаланушылардың қарым-қатынасында. Оған себеп технологиялық жетістіктер ғана емес, сонымен қатар педагогика мен методикадағы жаңа әдіс-тәсілдер. М.К. Бородулинаның пікірінше: «Дидактикалық тұрғыдан Интернет екі негізгі компонентті енгізеді: 1.Телекоммуникациялық пішіндер (Интернет-технологияларға қатысты, электрондық хат алмасулар, чат, жиындар, веб конференциялар); 2.Ақпараттық ресурстар; Телекоммуникациялық ресурстардан оқуға арналған Интернет ресурстардың айырмашылығы тек қана оқыту мақсатына арналған» [1].

Компьютерлік оқу бағдарламалары (электрондық оқулықтар, тренажерлар, тьюторлар, лабораториялық жаттығулар, тест жүйесі). Мультимедиялық технологияға сай оқу жүйесі компьютер, видеотехника, оптикалық дискінің жиындысын пайдалану арқылы жүргізіледі. Интеллектуалдық және эксперттік жүйе. Ақпарат жиынтығы базасының қалыптасуы. Электрондық пошта, телеконференция, шоғырлы не аймақтық байланыс жүйесін біріктіретін телекоммуникациялық қондырғылар. Электронды кітапханалар. Бұл технологиялар білім саласында оларды пайдаланудан гөрі тезірек дамиды. Жоғары оқу орындарында көбіне – көп электрондық почталар жиі пайдаланылады.

Қазіргі кезде аудиоақпарат алмасу, видеоақпарат алмасу, виртуалды аудиторлық тақта, тақырыптық ақпарат енгізілген клавиатуралар, файлды алмасу, көпжақты конференциялар өткізу кеңнен таралған көпке белгілі компьютерлік видеоконференция байланыстың әдістемесіне жатқызылады. Бұл технологиялар ағылшын тілін біршама меңгерген студенттің еншісі болып табылады. Өйткені бұл материалдар тек ағылшын тілінде ғана беріледі. Компьютер жүйесі оқу үдерісін жетілдіру құралы болып

табылады. Дегенмен, Интернет жүйесіндегі оқуға байланысты ақпараттар сирек, аз, жүйеленбеген. Оқу үдерісін аралық байланыс арқылы басқару электрондық почта арқылы материалдар қабылдау, жіберу, курс және диплом жұмыстарын көшіру, интерактивтік хабарлар алмасу арқылы жүргізіледі.

Дегенмен, түрлі ақпараттық ағымды пайдалану арқылы шетел тілін меңгеруге талпыныс келешек студенттерге өздерінің жан-жақты дамып, сауатты маман ретінде қалыптасуына игі ықпал етеді. Студенттердің техникалық білімінің кәсіби бағдарламаға сәйкес шетел тілін меңгере отырып игеруі, олардың осы мақсатта жүйелі түрде технологиялық ақпараттарды және педагогикалық технологияны пайдалана отырып үнемі дайындығын арттыруына, ізденуіне байланысты. Жаңа педагогикалық технология студенттерді шетел тілін меңгеруге жеке бағыттап, даярлық кезінде олардың қарым – қабілетін ескеруге мүмкіндік береді. Т.Н. Кузьмичеваның пікірі бойынша «Технологияның методикаға қарағанда айырмашылығы мынада: оқуды жобалау тәжірибені қортындылау негізінде емес, оқуды ғылыми тұрғыдан негіздеуге бағытталған» [2].

Полат Е.С. «Жазылым дағдысы қарапайым стратегиялардан бастау алады» деп пайымдаған. Олар:

- шимай жазу;
- сызбалар түсіру;
- сөздерді құрастыру;
- белгілеу;
- көшіру;

Тапсырмаларды осы бағытта құрған мұғалім еш қателеспейді [3].

Жазылым белсенді іс-әрекеттерсіз атқарылатын дағды болғандықтан, оған жаңа бір леп беріп, оқушы шығармашылығын арттыру үшін мұғалімге көмекке келетін жолдар бар. Оның қатарына комикстерді алуымызға болады. Біріншіден, бала комикстердің айналасындағы сөз бұлттарын қызыға толтырады, екіншіден жалықтырмайды. Дайын комикстерді табу қиындық тудырады. Оны жеңілдетудің бір жолы суреттердің қасына өзіңіз сөз бұлттарын жасап, нақты тақырып беру.

Шетел тілін оқып, үйрену, бірден қалыптаса қалмайды. Өз ана тілін әлі толық меңгермеген балаға шетел тілін үйрету оңайға соқпайды. Бастауыш мектептің бастапқы сыныптарында баланы шетел тіліндегі дыбыстарды дұрыс айтуға, буындарды сөз тіркестерін, сөйлемдерді дұрыс меңгеріп, хат жазу, анкеталарды үлгі бойынша толтыру үйретіліп, негізгі грамматикалық категориялардан жалпы мағлұмат беріледі. Осы бастапқы сыныптарда-ақ оқушыларды түрлі тәсілдермен білім алуға үйрету қажет. Жоба әдісін қолдануда оқушылар өз бетімен қажетті хабарды жинауға дағдыланып, өздік шығармашылық қабілеттері артады.

Д.А. Қасенованың пікірінше: «Шетел тілін жазылымға үйрету мақсаты — оқушылардың қарым-қатынас жасай алуға түсе алатын қабілеттерінің негізін қалау болып табылады. Жаңа тілге үйретуде оқытудың жаңа тәсілі төмендегідей талаптарға сәйкес келуі көзделеді:

- оқушыға қолайлы оқу ортасын қалыптастыру;
- оқушының оқуға деген қызығушылығын арттыру, ой-тілектерін ояту;
- оқушының эмоциялық сезіміне әсер етіп жеке тұлға ретінде қалыптастыру;
- оқытуды түрлендіру үшін түрлі әдісті қолдану;

- ойын түрінде оқыту арқылы оқушының белсенділігін арттыру;
- шетел тілін оқушының жеке қызығушылығымен байланыстыру;
- оқушы – субъект, оқытушы — кеңесшісі болу;
- сатылап өз бетімен жұмыс істеуге үйрету» [4].

Жоба әдісін қолданып жазылымға оқыту бұл талаптарға жауап бере алады. Шетел тілін жазылымға оқытудың басты мақсаты – оқушыларға шетел тілінде қарым-қатынас жасауды базалық деңгейде игерту. Осыған сәйкес оқыту мазмұнына қарапайым коммуникативтік біліктілікті, яғни шетел тілін қажетті жағдаяттағы ауызша және жазбаша (сөз, тыңдап түсіну, оқу, жазу) өзара мәдени қарым-қатынас үдерісінде қолдана алу қабілеттілігі мен дайындығын қалыптастыруды қамтамасыз ететін тілдік, сөздік, әлеуметтік-мәдени білім, білік дағдылар енеді.

Жазылымды дамытудағы жоба әдісінің жаңа түсінігінің негізін Е.Полат былай деп тұжырымдаған: «Көлемді мәселені зерттеу, өңдеу әдістері шынайы тәжірбиелі қортындыға негізделген, мәселенің қайта өңделуі әр түрлі деректерді қосқанда қолданады. Мұндай нәтижеге жету оқушының өз бетімен ойлауға, мәселені шешуге, болжауға және оның себеп-салдарына байланысты».

Біз осы жоғарыда айтылғандарды тұжырымдай келе, жобалау әдісімен оқыту үнемі жеке тұлғаға негізделіп бағытталған және ол оқушының белсенділік, танымдық, іскерлік, т.б қабілеттерін қалыптастырушы фактор деп түсінеміз.

Еліміздің шетел елдерімен қарым-қатынасымыз күшейіп отырған қазіргі кезде оқушылардың шетел тіліне қызығуын, білімге құштарлығын ояту, танымдық белсенділігін арттыру әрбір шетел тілі мұғалімінің міндеті. Шәкірттерінің сабақтағы белсенді іс-әрекеттерін интернет технологиялар арқылы ұйымдастыру, интегративті жазылымды қалыптастыруда ойлау, шығармашылық, ізденіс қабілеттерін дамыту арқылы білім сапасын көтеруде оқытудың жаңа технологияны пайдаланудың мәні зор.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Бородулина М.К. Шетел тілін үйрету. – М. Просвещение, 1975.
2. Кузьмичева Т.Н. Технические средства в обучении английскому языку. – М. Просвещение, 2001.
3. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологий // Иностранный язык в школе. 2004. №3.
4. Қасенова. Д. А. Шетел тілін оқыту әдістемесінде коммуникативтік біліктілікті қалыптастырудың артықшылықтары мен принциптері. Республикалық әдістемелік-педагогикалық журнал «Мектептегі шет тілі»- №1/ 2010.

МРНТИ: 14.35.09

Имандос Айзада

Магистрант университета «КазГосЖенПУ» 2-ой курс г.Алматы Казахстан
Научный руководитель: к.ф.н., доцент Аскарова С.А.

«ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРЕПОДАВАНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА»

Аннотация

В данной статье рассмотрены инновационные технологии в преподавании Английского языка, применяемые на практике в образовательном процессе. Методика с использованием инновационных технологий имеет следующие преимущества: повышение мотивации студентов к изучению Английского языка, расширение кругозора, ориентация на практический результат, улучшение восприятия иностранного языка, неограниченное количество свежей информации и огромный выбор аутентичных материалов, а также круглосуточный доступ к ресурсам. Инновационные технологии позитивно влияют на совершенствование навыков и мотивации учащихся.

Ключевые слова: инновационные технологии, обучение английскому языку; интернет-технологии; эффективность.

XXI век стал веком технической революции. Инновационные технологии в наше время используются повсеместно, улучшаются, обновляются и дают толчок к изобретению все более новых, усовершенствованных идей.

Инновационные технологии широко применяются в образовании, ведь образование это неотъемлемая часть человеческой жизни.

Новые технологии создаются исходя из потребностей, которые диктуются современным миром, его восприятием и нуждами.

Инновационные технологии разрабатываются и создаются нами для более эффективного обучения Английского языка, облегчая тем самым работу преподавателя, но при этом увеличивая результаты в разы.

Выпускники высших учебных заведений должны быть конкурентоспособными личностями, что предполагает высокий уровень общего развития, коммуникативными навыками, профессионализмом, обладать критическим мышлением и уметь пользоваться современными инновационными технологиями, шагая в ногу со временем в век технического прогресса.

О. Руденко-Моргун в своей статье "Компьютерные технологии как новая форма обучения пишет", мы живём в век информационной, компьютерной революции, которая началась в середине 80-х годов и до сих пор продолжает наращивать темпы. Автор выделяет следующие этапы внедрения инновационных технологий в процесс обучения: появление персонального компьютера, изобретение технологии мультимедиа, внедрение в нашу жизнь глобальной информационной компьютерной сети Интернет. Все эти новшества легко и незаметно вошли в жизнь: они широко используются почти во всех профессиональных сферах и в быту.[]

Разработкой и внедрением новых информационных технологий в учебный процесс в своих работах описывают такие исследователи как, Полат Е. С., Полилова Т.А. и т. д.

В настоящее время инновационные технологии широко внедрились в процесс обучения иностранному языку. В частности, преподаватели в качестве новых технологий могут использовать следующие инновационные технологии:

- Техническое оборудование (компьютеры, ноутбуки, проекторы, принтеры, сканеры, интерактивные доски и т.д.);
- Локальные сети
- Программные средства (презентаций, электронные таблицы, обучающие программы)
- Интернет ресурсы

Преимущество вовлечения Интернет-технологий в процесс обучения английскому языку сегодня уже не вызывает сомнений и не требует дополнительных доказательств. В последнее время было написано немало работ, в которых авторы показывают позитивное влияние различных форм Интернет-коммуникаций – чатов, форумов, блогов, электронной почты, веб-конференций и т.д., направленных на формирование иноязычной коммуникативной компетенции обучающихся.

По нашему мнению, одним из основных преимуществ Интернета является доступ к неограниченному количеству информации и огромный выбор аутентичных материалов, например, зарубежные новости, реклама, мнения, высказывания, расписание движения транспорта, слова современных песен, письма, рекламы в магазине, аэропорту, стихи, учебные видеоролики, аутентичные звуковые файлы и т.д.

Как считает Павлова Е. А. в своей статье «Преимущества использования интернет ресурсов при обучении иностранному языку», ресурсы сети Интернет являются бесценной и необъятной базой для создания информационно-предметной среды, образования и самообразования обучаемых, удовлетворения их личных интересов и потребностей. Имея высокую степень интерактивности, ресурсы сети Интернет создают уникальную учебно-познавательную среду, которая эффективно используется преподавателями для решения различных дидактических задач по изучению английского языка:

- Для совершенствования восприятия англоязычной речи на слух (listening) на основе аутентичных звуковых файлов и разработанной преподавателем планов и упражнений, направленных на контроль понимания прослушанного;
- Для совершенствования письма на английском языке (writing), (писать рефераты, сочинения с элементами рассуждения, творческие проекты, письма с запросами и ответами, описание статьи, таблицы, диаграммы и т.д.);
- Для формирования навыков и умения чтения (Reading), используя аутентичные материалы из Интернет ресурсов разной степени сложности;
- Для формирования умения говорить на английском языке (Speaking), (обсуждения различных тем, отстаивание той или иной точки зрения, высказывание своего мнения, комментирование)

- Для формирования мотивации на занятиях на основе использования актуальных материалов, обсуждения проблем, интересующих всех и каждого, например, обсуждение таких тем, как Евровидение или Олимпийские игры
- Для пополнения словарного запаса слов английского языка, по разным направлениям
- Для ознакомления с культуроведческими знаниями, включающими речевой этикет, особенности культуры, традиции и обычаи страны изучаемого языка;

Как мы упоминалось ранее, при подготовке к уроку учителя английского языка имеют возможность использовать огромное количество материалов из различных отечественных и зарубежных сайтов. Британским советом был проведен Интернет-опрос преподавателей с целью выяснить: какие Интернет-ресурсы чаще всего используются при обучении. Среди наиболее используемых учителя назвали чаты, он-лайн словари, блоги и виртуальные обучающие среды. Только 10% опрошенных не используют Интернет на уроках. В связи с этим, мы наглядно убеждаемся в том, что инновационные технологии в наши дни являются неотъемлемой частью обучения.

Как информационная система, Интернет имеет огромное количество информации и ресурсов. Набор услуг может включать в себя:

- доступ к информационным ресурсам;
- электронную почту (e-mail);
- видеоконференции (skype);
- возможность публикации собственной информации, и размещение ее на Web-сервере;
- справочные каталоги (Yahoo!, Galaxy);
- поисковые системы (Google, Yandex);
- разговор в сети (Chat);
- онлайн тесты, словари и упражнения
- аутентичные тексты, звуковые и видео файлы

Эти ресурсы могут быть активно использованы на уроке английского языка.

Из данного списка мы бы хотели выделить 2 типа Интернет-коммуникации:

- 1- Асинхронная – обмен информации с задержкой по времени (электронная почта, чат)
- 2- Синхронная – обмен информации и общение в реальном времени с людьми из разных стран

В мультимедийных обучающих программах по английскому языку используются различные методические приёмы, позволяющие проводить ознакомление, тренировку и контроль.

Помимо использования мультимедийных обучающих программ, компьютер является незаменимым помощником для подготовки и проведения тестирования, мониторинга учебного процесса, собственного информационного наполнения инструментальных сред для разработки компьютерных уроков, подготовки дидактических материалов.

Однако нельзя забывать о том, что Интернет - лишь вспомогательное техническое средство обучения, и для достижения оптимальных результатов необходимо грамотно интегрировать его использование в процесс урока.[29]

Применение новых информационных технологий в учебно-воспитательном процессе позволяет учителям реализовать свои творческие педагогические идеи, обмениваться опытом с коллегами, а учащимся дает возможность самостоятельно выбирать индивидуальный план обучения: последовательность и темп изучения тем, систему тренировочных заданий и задач в зависимости от уровня владения языком, способы контроля и коррекции знаний.

В заключении необходимо подчеркнуть, что внедрение в учебный процесс использование мультимедийных программ вовсе не исключает традиционные методы обучения, а гармонично сочетается с ними на всех этапах обучения: ознакомление, тренировка, применение, контроль. Но использование компьютера и Интернет-ресурсов позволяет не только многократно повысить эффективность обучения, но и стимулировать учащихся к дальнейшему самостоятельному изучению английского языка

Таким образом, использование инновационных технологий в преподавании является очень эффективным:

- Помогает расширить словарный запас
- Оно создает комфортные условия для проведения процесса обучения
- Расширяет языковую и социокультурную компетенции учащихся
- Дает дополнительную мотивацию для изучения английского языка

- Совершенствует навыки чтения (reading), говорения (speaking), письма (writing) и слушания (listening)

Использованная литература:

1. Андреева А.А., Введение в Интернет-образование. – М.: Логос, 2003. – 76с.
2. Павлова Е.А., Преимущества интернет – ресурсов, фестиваль педагогических идей, 2007
3. Полат Е.С., Интернет на уроках иностранного языка. // Иностранные языки в школе, 2005, №3, с.54-59.

4. Полипова Т.А. «Внедрение компьютерных технологий в преподавание иностранного языка». // «Иностранные языки в школе», №3, 2003.
5. Руденко-Моргун О.И. Компьютерные технологии как новая форма обучения РКИ // Традиции и новации в профессиональной деятельности преподавателя русского языка как иностранного / Под общ. ред. С.А. Хав-рониной, Т.М. Балыхинной. М., 2002

*A. Imandos, undergraduate
Supervisor – PhD Candidate Асқарова С.А.
(Almaty city, Kazakh State Women's Teacher Training University)*

«INNOVATIONAL TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH»

Annotation

Innovative technologies in teaching of English that used in practice in the educational process was discussed in this article. Using innovative technology has the following advantages : increase students' motivation to study English, broaden their horizons, focus on practical results, improve the perception of a foreign language , and unlimited amount of fresh information and a huge selection of authentic materials and unlimited access to the resources. Innovative technologies have a positive influence on the improvement of the skills and motivation of students.

Key words: Innovative technologies, educational process, fresh information.

*А. Имандос –магистрант
Ғылыми жетекші – ф.ғ.к. доцент Асқарова С.А.
(Алматы қ., Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті)
Андатпа*

«АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ҚОЛДАНЫСЫ»

Бұл мақалада білім беру тәжірибесі барысында қолданылатын инновациялық технологияларды ағылшын тілін оқытуда қолдану мәселесі қарастырылған.

Инновациялық технологияларды қамтыйтын әдістеменің төмендгідей жақсы жақтары бар. Студентердің ағылшын тілін оқытуда деген қызығушылығын арттыру, ой өрісін кеңейту, тәжірибелік нәтижеге бағыттау шетел тілін қабылдау қабілетін жаңсарту, үлкен көлемдегі жаңа ақпарат пен аутентикалық материалдардың көп түрлері, сонымен қатар, тәулік бойы ресурстарды еркін қолдану. Инновациялық технологиялар оқушылардың біліктіліктері мен қызығушылықтарын артыруға оң әсерін тигізеді.

Түйін сөздер: инновациялық технологиялар, білім процессі, интернет-технология.

УДК 378.016.02:811.111-25

МРНТИ 16.41.21

Lomachenko N.L., Sabyrbayeva N.K.

*Senior teachers of Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan*

SOME WAYS OF TEACHING FREE SPEAKING AT THE LESSONS OF THE ENGLISH LANGUAGE

Abstract

The practical aim of teaching oral language is to understand the language spoken. But the most important purpose is to carry on a conversation and to speak a foreign language within the topics and linguistic material the syllabus sets. Oral language is the means of students' comprehension. Properly used oral language and the ability of free speaking ensure students' progress in language and arouse their interest to the subject.

The article notes that the main indicators of the progress of students learning English are exactly the ability to speak. It is emphasized that correctly applied and timely used skills of speaking fluently significantly increase students' interest in studying foreign languages. There is a need for the teacher to persevere in mastering the students' ability to communicate in English, as this is an urgent requirement of our time and a language policy of the Republic of Kazakhstan.

Keywords: vocabulary structures, oral language, a free communication, teacher-cued activities, a foreign language teaching, a communication drill

Аннотация

Ломаченко Н.Л., Сабырбаева Н.К.

НЕКОТОРЫЕ СПОСОБЫ ОБУЧЕНИЯ РАЗГОВОРНОЙ РЕЧИ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

*старшие преподаватели КазНУ им. Аль-Фараби
г. Алматы, Казахстан*

В статье обосновывается большое значение обучения свободному общению на иностранном языке. Предлагаются способы формирования навыков говорения и умения свободно общаться. Рассматриваются некоторые виды упражнений для достижения этих целей. Описываются языковые структуры, речевые ситуации и образцы диалогов для формирования навыков свободного говорения.

В статье отмечается, что основными показателями прогресса обучающихся английскому языку являются именно умение говорить. Подчеркивается, что правильно примененные и вовремя используемые навыки владения свободным говорением значительно повышают интерес учащихся к изучению иностранных языков. Отмечается необходимость со стороны преподавателя настойчиво добиваться овладения студентами навыком свободного общения на английском языке, так как это является настоятельным велением нашего времени и языковой политики республики Казахстан.

Ключевые слова: разговорный язык, свободное общение, спонтанная речь, формирование навыков свободного общения, языковые структуры, речевые ситуации, диалогическая речь

There is a great need for the English teacher now to persevere in mastering the students' ability to communicate in English, as this is an urgent requirement of our time and a language Policy of the Republic of Kazakhstan. It is evident that the ultimate purpose of language teaching is to bring the students to the points where they can freely communicate their own thoughts and ideas, to a point where they are capable of free expression and spontaneous production of the grammar points and vocabulary, used correctly in meaning and in context. A free communication activity is a sort of cumulative practice in which the old and new language structures and vocabulary items are practiced in new situations

All class activities should contribute towards the development of this goal. There are students who are just sitting and listening to the teacher and their classmates but never say a word especially when their own opinion is needed. What should be done? How to make them speak?

It is a real challenge for every enthusiastic teacher to make his or her students to speak freely, to be able to express their thoughts even in easy way with the help of simple words and phrases. It should be done even in the class with elementary level of the English language.

The review that usually starts the lesson serves as a warming-up exercise and as preparatory material for the new lesson. The items for review should be presented in situations different from those used for earlier presentations that are practiced in new situations and with different vocabulary items. The presentations of new structures should proceed from straight mimicry to variations which substitute items previously learned. The drills should show a gradual progression from teacher-cued activities to a procedure which uses fewer or no teacher's controls.

This aim is further carried out in the cumulative practice sessions which integrate the new language learning with the old: the teacher initiates and guides activities at first, progressing toward situations where students can plan, organize and discuss their ideas, i. e, communicate within the context of the situations presented to them.

What is the teacher's strategy in such situation? Should we wait until the students have fair-sized vocabulary or we can have the students work within the few sentence structures that they have already learnt? Usually the teacher presents a cue which suggests the form and the vocabulary to be used in the response. The class practices the pattern in small groups or individually. The utterances the students make may or may not reflect what they usually think or feel about the situation at hand.

Then with changes of situation which makes the students use other vocabulary items, the teacher leads the students through further practice on the forms. In a good class this guided practice usually elicits excellent student performance. The students should learn to operate without outside cues, that is, from cues that are implicit in the physical context or in previous conversations, and these nearly always allow alternative expressions.

It is the purpose of the following section to present activities which help students gradually assume the responsibility of communication, to express their own thoughts and ideas, using the forms and patterns that have been presented by the teacher before. The students are not limited by controls in their responses other than their own ability to handle the sounds, sentence patterns and vocabulary items in appropriate situations. It consists of using, combining and recombining structures and applying them to the situation at hand.

Students can practice a given structure partly within controls and partly free. Sentence frames containing clauses introduced by the words *so, because and when* lend themselves very well to this form of exercises. The students may all start with the same sentence partial but make the variation for the reminder of the sentence. For instance, they may begin with the phrase *I couldn't come yesterday because.....* The rest of the sentence can be filled with varied answers, as many as the students can put together with the structures and vocabulary they have learned as long as they are semantically consistent with the first part of the sentence.

In fact it should be a rule of the drill that some students may not finish the given sentence with exactly the same words which other students have used. But with more practice they will make some more progress.

Combining and recombining grammar forms and vocabulary structures take a big step towards linguistic independence. If the drill content is meaningful, the students will feel that what they are doing is a vital and practical exercise which can be immediately applied to communication. The teacher sets the stage for the students' use of the language by the choice of a pattern or vocabulary is free, that is, the student can make a selection himself.

As in all kinds of learning activities there are some lessons when the students seem to have forgotten what they were doing so well some time before. Every lesson some work should be done to relate the old and the new through making use of classroom situations that finally crop up, deliberately creating situations to set the stage, making the imagination contact varied activities, and encouraging the students to use the structures whenever they can, can elicit these natural uses.

One more interesting exercise can be used to illustrate a free communication drill. It is work with a comic strip. Such strips can be very useful in inspiring original utterances. Two people looking at a strip without words will rarely put exactly the same dialogue lines in the characters' mouths. There will always be variation of vocabulary and structure. The teacher can see some originality and imagination which should be encouraged. So the comic strip is presented and some time is given for the students to study it.

Then the teacher gives the situation to start from. In some cases it may be necessary to give sample lines for each picture. As the students listen to their classmates, they may be working up their own interpretations and are ready to present them. Some students probably may decide on the situation and plan the conversation without any teacher's help.

Another technique can be used. A whole expression or parts of previously learned dialogues can be used as the opening lines of new dialogues. The student can reconstruct the expressions he knows to make a new story or dialogue. Or he can expand a story he has already learned to add a different ending. The teacher may present a picture which the class has never seen before,

asking the students for statements describing it, or for expression of ideas, or a story line it suggests.

A good exercise is to make a different ending for a story. The teacher may retell a part of a familiar story, and then allow the students to give it a new ending, each one adding a statement until the story is finished. This is an example with a well-known story about Cinderella:

Teacher: She left one of her shoes on the stairs.

Student 2: Her nice dress was changed to rags.

Student 3: The prince ran after her.

Student 4: He could see only a poor dirty girl. And so on.

One opportunity that shouldn't be missed is the period of sharing the news at the beginning of the lesson, which may provide some practice for free talking. Many students enjoy telling about things that have happened to them or their families, and it is interesting to see just how much they can communicate at different stages of their linguistic development. Other students can ask questions to their classmates, but the questions should not be embarrassing ones.

These activities seem very promising. Of course some of the students may make mistakes trying to construct their own expressions or compose short stories. Let it be. It is a normal situation. Let them try to speak even making mistakes. It's better than just sitting and listening to other students in the classroom without saying a word. Surely all the mistakes should be corrected by the teacher but not at the process of speaking. The most important thing is that all the mentioned activities lead to free communication. And it should be the natural outcome of the teaching process.

References:

1. Dacannay Fe. R., Bowen J.D. Techniques and Procedures in Language Teaching. Quezon City, 1963.
2. A.P. Gryzulina. Chrestomathy on the methodology of teaching English. Moscow, "Education", 1983.

Аңдатпа

Н.Л. Ломаченко, Н.Қ. Сабырбаева

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ОҚЫТУДЫҢ КЕЙБІР ТӘСІЛДЕРІ

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-нің аға оқытушылары

Алматы қ., Қазақстан

Шет тілінде еркін қарым-қатынас жасауды оқытудың үлкен маңызы осы мақалада негізделеді. Сөйлеу дағдыларын және еркін қарым-қатынас жасау тәсілдерін қалыптастыру ұсынылады. Осы мақсаттарға қол жеткізу үшін кейбір жаттығу түрлері қарастырылады. Еркін сөйлеу үшін тілдік құрылым, тілдік жағдай және диалог үлгілер дағдыларын қалыптастыру сипатталады.

Бұл негізгі көрсеткіштер прогрессіағылшын тілінде білім алушылардың сөйлей алатындығы болып табылады. Атап көрсетілгендей, еркін сөйлеу кезінде дұрыс қолданылған және уақытында пайдаланылатын дағдыларды меңгеру шетел тілдеріноқуда оқушылардыңедеуір қызығушылығын арттырады.Оқытушы жағынанстуденттердіңағылшын тілінде еркін сөйлеудімеңгеру дағдысына табанды түрде қол жеткізуқажеттігі байқалады, өйткені бұл қажетті уақыт талабы және Қазақстан республикасының тілдік саясаты болып табылады.

Түйін сөздер:ауызекі сөйлеу тілі, еркін қарым-қатынас, сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, тілдік құрылым, тілдік жағдай, диалогтық сөйлеу

**«ХАБАРШЫ» ЖУРНАЛЫНЫҢ
«КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІ ФИЛОЛОГИЯСЫ» СЕРИЯСЫНДА
БАСЫЛАТЫН МАҚАЛАЛАРДЫ БЕЗЕНДІРІЛУГЕ**

ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР:

I. Қажетті материалдар

1.1. Парақтардың төменгі орта жағы қарындашпен нөмірленген мақала көшірмесі мен оның электрондық нұсқасы.

1.2. Аңдатпа 200 сөзден және тірек сөздер 10-12 сөзден тұрады және олар қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде болуы тиіс.

1.3. Мақаланың мазмұны: а) кіріспе бөлім; ә) талдау; б) тәжірибе (егер болса); в) қорытынды; г) әдебиеттер тізімі және түйін сөз (екі тілде: егер де мақала қазақ тілінен болса, түйін сөз (15 сөз) - орысша және ағылшынша, ал егер де орыс тілінде болса, түйін сөз (15 сөз) қазақша және ағылшынша болуы тиіс және т.б.) керек.

1.4. Автор (авторлар) жайында берілетін мәліметтер: аты-жөні толық, жұмыс орны (ұжым аты, жоғары оқу орнының толық аты және қысқартылған аты), атқаратын қызметі, ғылыми дәрежесі мен атағы, жұмыс және үй телефоны, электронды поштасы.

II. Мақаланы безендіру ережесі

2.1. Мақала мәтіні терілуі: Word стандартты формат A4, Times New Roman, кегль №14, бір интервал арқылы, парақтың жоғарғы және төменгі бос өрістері-2,5см; оң жақтағы-1,5 см; сол жақтағы-3 см. болуы керек;

2.2. ӘОК - сол жақ жоғарғы бұрышта бас әріптермен (кегль №13);

2.3. Автордың (авторлардың) аты-жөні - жартылай қарайтылған кіші әріптермен ортада және келесі жолға жұмыс істейтін ұжым мен қала, мемлекет аты (кегль №13);

2.4. Мақала аты - бір бос жолдан кейін жартылай қарайтылған бас әріптермен (кегль №13);

2.5. Аңдатпа және тірек сөздер – мақала жазылған тілде (кегль №12);

2.6. Мақала мәтіні - бір бос жолдан кейін (кегль №14);

2.7. Әдебиеттер тізімі (кегль №13);

2.8. Әдебиеттерге сілтемелер квадраттық жақшада беріледі, *мысалы*, [1], [2, 315б.], [4-7].

III. Мақалаларды жариялау тілдері – қазақ, орыс, ағылшын, қытай тілдері және т.б.

Редакцияға түскен мақалаларға сала бойынша мамандардың пікірлері беріледі. Пікір негізінде редакция алқасы авторға мақаланы толықтыруға (түзетуге) ұсыныс жасауы, не мүлдем қайтарып беруі мүмкін.

Мекен-жайы: Алматы қаласы, Жамбыл көшесі, 25, Абай атындағы ҚазҰПУ, жұмыс телефоны - 8(727) -2 91-40-87, эл.пошта: kzhg2010@mail.ru

Редакция алқасы

ТРЕБОВАНИЯ
К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ В ЖУРНАЛЕ «ХАБАРШЫ/ВЕСТНИК»,
серия: ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИНОСТРАННАЯ ФИЛОЛОГИЯ

I. Необходимые материалы.

1.1. Статья в распечатанном и электронном варианте: нумерация страниц внизу по центру.

1.2. Аннотация (200 слов) и ключевые слова (10-12 слов) на трех языках (на казахском, русском и английском).

1.3. Содержание статьи: а) введение, б) анализ, в) практическая часть (если есть), г) заключение, д) список литературы, е) резюме из 15 слов: если статья на казахском языке – резюме на русском и английском языках, если на русском языке – на казахском и английском.

1.4. Сведения об авторе (соавторе): Ф.И.О. полностью, место работы (название организации, вуза полное и сокращенное название), должность, учёная степень, звание, контактный телефон, e-mail.

II. Оформление статьи.

2.1. Набор текста статьи: Word стандартного формата А4, Times New Roman, кегль №14, через 1 интервал, поля: верхнее, нижнее – 2,5 см, правое – 1,5см, левое – 3см;

2.3. УДК - в левом верхнем углу прописными буквами (кегль №13);

2.4. Фамилия, инициалы автора (соавтора) - по центру полужирным строчным шрифтом, (кегль №13), следующая строка - место работы, город, страна;

2.5. Название статьи - через интервал полужирным прописным шрифтом (кегль №13);

2.6. Аннотация и ключевые слова - на языке оригинала (кегль №12);

2.7. Текст статьи - через интервал (кегль №14);

2.8. Список литературы (кегль №13);

2.9. Ссылки в тексте на литературу даются в квадратных скобках, *например*, [1], [2, с. 315],[4-7].

III. Язык издания статьи – казахский, русский, английский, китайский и др.

Поступившие в редакцию статьи рецензируются ведущими специалистами и учеными по отраслям знаний. Статья, на основании редактирования, может быть возвращена для ее корректирования и доработки. Статьи, не соответствующие требованиям, возвращаются.

Адрес: г. Алматы, ул. Жамбыла, 25, КазНПУ им. Абая

контактный телефон - **8(727) -2 91-40-87**, электронный адрес: **kzhg2010@mail.ru**

Редакционный совет

**REQUIREMENTS
TO THE ARTICLES IN THE JOURNAL "KHABARSHY/VESTNIK"
SERIES: MULTILINGUAL EDUCATION AND FOREIGN LANGUAGES**

I. Required materials.

- 1.1. An article in the printed and electronic version: page numbers at the bottom center.
- 1.2. Abstract (200 words) and key words (10-12 words) in the original language.
- 1.3. Article content: a) introduction b) analysis c) the practical part (if there is one), d) conclusion, e) references, e) summary/resume consists of 15 words (article in the Kazakh language: a summary in Russian and English languages, in Russian: in Kazakh and English).
- 1.4. About the author (co-author): full name, work place (name of organization, full and abbreviated name of the university), position, academic degree and title, telephone number, e-mail.

II. Designing articles.

- 2.1. Typesetting articles: Word standard A4, Times New Roman, type size 14, 1 interval, margins: top, bottom - 2.5 cm, right - 1,5 cm, left - 3 cm;
- 2.2. UDC - at the top left corner in capital letters (type size 13);
- 2.3. Author's name and initials (co-author) - centered in bold lower case letters (type size 13), the following line - work place, city, country;
- 2.4. Title of the article - in the interval in bold uppercase letters (type size 13);
- 2.5. Abstract and keywords – in the original language (type size 12);
- 2.6. Text of the article – a line after, (type size 14);
- 2.7. References (type size 13);
- 2.8. References cited in the text are given in square brackets, for example [1], [2, p .315], [4-7].

III. Publishing language of articles - Kazakh, Russian, English, Chinese, etc.

Submitted articles are reviewed by leading experts and scholars on the definite spheres. The article based on the editing can be returned to its correction and refinement. Articles that do not meet the requirement will be returned.

Address: 25 Jambyl Str. Abai KazNPU, Almaty
Tel: 8 (727) -2 91-40-87, e-mail: kzhg2010@mail.ru

Editorial Board

**Келесі басылымның негізгі бөлімдері/Рубрики следующего выпуска/
Rubrics of the next issue:**

**ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ
ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
FOREIGN LANGUAGE EDUCATION**

**МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА
МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД
INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION**

**ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ
ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА
LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS**

**ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ
CULTURAL LINGUISTICS**

**ТІЛДЕРДІ ОҚЫТУДАҒЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІҢ РӨЛІ
РОЛЬ КОМПЕТЕНЦИЙ В ОБУЧЕНИИ К ЯЗЫКАМ
THE ROLE OF COMPETENCY IN LEARNING LANGUAGES**

**КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТІЛ ҮЙРЕТУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛАР
ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИЙ В ОБУЧЕНИИ К ЯЗЫКАМ
MULTILINGUAL EDUCATION AND INNOVATIONS IN LEARNING LANGUAGES**

ХАБАРШЫ

ВЕСТНИК

BULLETIN

«Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы
Серия «Полиязычное образование и иностранная филология»
Series «Multilingual Education and Philology of Foreign Languages»

№ 4 (10) 2016

Басуға 27.08.2015. Пішімі 60X84 1/8.
Қаріп түрі «Тип Таймс» Сыктывкар қағазы.
Көлемі 20,5. Таралымы 73 дана. Тапсырыс № 146

050010, Алматы қаласы, Достық даңғылы, 13.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің
«Ұлағат» баспасының баспаханасында басылды.

